
NYPL RESEARCH LIBRARIES
3433 07593659 5

MAGAZIJN

VOOR HET

ARMEN-WEZEN,

IN HET

KONINGRIJK

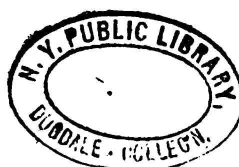
DER

NEDERLANDEN.

VIERDE DEEL.

TE LEYDEN, BIJ
D. DU MORTIER EN ZOON,
1820.

N.Y. PUBLIC LIBRARY.
DUGDALE COLLECN.

INHOUD

VAN HET

VIERDE DEEL.

SPAAR-

BE-

[*Het slot van dit belangrijk opstel, 't welk in dit Deel geene plaats kon vinden, zal in het begin van het volgende Deel geplaatst worden.*]

BERIGT NOPENS DE HIER ACHTER VOLGENDE VERHANDELING.

Dit Stuk was niet voor de drukpers bestemd, maar door den Schrijver opgesteld, om bij gelegenheid te kunnen dienen, en om meer voor zich zelven, dan voor anderen, zijne denkbeelden omtrent den commerciëelen staat van Europa te verzamelen en te zamen te stellen, dien staat en deszelfs gevolgen te beschouwen, en de oorzaak van de algemeene behoefte aan werk na te sporen. Op dringend verzoek van de Redacteuren, heeft de Opsteller zich laten overhalen, om het in dit Tijdschrift te laten plaatsen, zoo als hetzelve uit de pen ge-

gevloeid is van iemand, die eigene overtuiging gaarne aan anderen mededeelt. — De Redacteuren hebben er dus niets in veranderd, en tijdgebrek is oorzaak, dat het niet vollediger en meer beschaafd in stijl en woorden is.

Als zulks verlangt mogt worden, zal de Uitgever zorgen, dat het ook afzonderlijk te verkrijgen zal zijn.

IETS

IETS OVER DE ARMOEDE EN HET GEBREK AAN ARBEID, IN BETREKKING TOT STAATHUISHOUDKUNDE EN STAATKUNDE.

Ik begin met te herhalen wat ik in mijn advies over de Vondelingen gezegd heb:

„ *Men moet zich geene illusie maken: een gedeelte armoede, ellende en bederf, is een onafscheidelijk bestanddeel der menschelijke Maatschappij. — Het kwaad moet gekend worden in deszelfs aard en gevolgen, ten einde door geschikte geneesmiddelen, in den wortel, (neiging tot werkeloosheid en verkwisting,) te kunnen aangetast, verzacht en verminderd worden.*"

Dit vereischt eenige uitlegging, om mijn bepaald gevoelen daaromtrent te doen kennen en te regtvaardigen.

Armoede en gebrek aan levensonderhoud, of aan het middel daartoe, *arbeid*, lossen zich eindelijk, bij de laatste nasporing der oorzaken op, in *moreele* en *politieke* ondeugd — dat is, in het zedebederf van den mensch als individu, en het min of meer verkeerde en gebrekkige van het Gouvernement, waardoor hij geregeerd wordt, onder den invloed van grond en luchtstreek, waarin hij leeft. — Hij bestaat onder den invloed van beiden, die tevens op elkander eene wederkeerige werking hebben.

Veel is er geschreven over het principe van Bevolking. Ik zal daarover niet uitweiden, maar eenvondig het resultaat ter nederstellen, dat bij mij, als tot evidentie gebragt, volkomen overtuiging heeft gevestigd.

Alle bevolking neigt tot *grooter* toeneming en vermeerdering, *dan* de middelen van *bestaan* kunnen bijhouden, om die vermeerdering te onderhouden. — De middelen blijven altijd achterlijk, zoo wel in welvaart, stilstand of achteruitgang van Natiën. Het verschil moge groot of klein zijn, naar mate van de inrigtingen van het Gouvernement, het meer of minder zedebederf van den individu: niettegenstaande *zelfs*, dat de bevolking door ziekten, ellende, gebrek, verfijning der levenswijze in groote Steden, door algemeene verzwakking van het physiek gestel tegengewerkt wordt, zoo kunnen in facto, gelijk de ondervinding bewezen heeft, de middelen van bestaan de bevolking toch nooit bijhouden.

Zelfs bij afneming van de bevolking blijft dit principe bestaan: niet voor een jaar of in eene enkele buitengewone omstandigheid, maar over eene reeks van jaren; het blijft waar: de middelen van bestaan houden de bevolking niet bij (*).

De reden van dit alles is niet moeijelijk om opgespoord te worden.

Het moeijelijke van den arbeid; het aantrekkelijke, de behoefte daarentegen, van de voldoening aan eene natuurdrift, die het Opperwezen in ons gelegd heeft, en welke zoo bezwaarlijk te matigen en te regelen is; geeft de beste oplossing daarvan.

Het gebod van den Schepper: *zijt vruchtbaar en vermenigvuldigt!* staat nevens het gebod: *in het zweet uws aanschijns zult gij uw brood eten!* Beide geboden hebben eene onderlinge betrekking: door zich aan een of

(*) Mankind has a tendency to multiply beyond the regular supply of food or regular demand of labour.

Quarterly Review, No. 34. 1817.

of aan beide te onttrekken, door die geboden niet te houden, volgens de voorschriften van de morele wet; ontstaat de armoede. Een individu moge die houden, in eene Maatschappij zal de gebrekkige vervulling van die pligten blijven bestaan, en dus ook de *Armoede.*

Schoon derhalve eene denkbeeldige volmaaktheid voor de Maatschappij nog meer als voor den individu onbereikbaar is, blijft het echter eene *stellige* Christenpligt om er naar te *streven, en dus geene middelen te verzuimen om de ziekte* van het Maatschappelijk ligchaam grondig te kennen en doelmatig te bestrijden; en dit te doen overeenkomstig de voorschriften van Godsdienst en Zedekunde, in het welbegrepen belang van den Staat.

Om deze stelling nopens het beginsel van bevolking in een helder daglicht te plaatsen, zal ik nog eene aanhaling doen, die aanleiding zal geven tot dieper inzage in die oorzaken van armoede; die afgeleid moeten worden uit het eigenaartig bestaan der Maatschappij als zoodanig, welke ongelijkheid van bezittingen daarstelt, door het handhaven van het regt des eigendoms.

In *Engeland* teld men 2½ millioen huisgezinnen.

42 millioen acres (*halve morgens*) gecultiveerd land.

Dus 17 acres produceerend land voor elk huisgezin.

En dus, volgens een' algemeenen overslag, viermaal meer product dan elk huisgezin kan consumeren.

Buiten hetgeen nog aan geldswaarde geproduceerd wordt, door alle industrie, van welken aard ook.

De middelen van te kunnen bestaan zijn er dus wel; meer zelfs dan de massa van inwoners noodig heeft, als alles gelijkelijk verdeeld was (*).

Dit

(*) Men berekent, dat alle grondeigendom in *Engeland* verdeeld is onder 33,000 familiën; waardoor het getal der kleine pach-

Dit schijnt eene tegenstrijdigheid in zich te bevatten met het aangenomen principe van bevolking. Dan die verdwijnt dadelijk door de opmerking, dat middelen die niet verkrijgbaar zijn, geene middelen van *werkelijk* levensonderhoud voor den genen die ze van nooden heeft, kunnen genoemd worden.

Het product van dit alles maakt wel den nationalen rijkdom uit, maar regelt niet de waarde van den arbeid; bezorgt niet aan elk die werken wil, zoo veel werk, en tot zulk eenen prijs, als noodig is, om hem en de zijnen te onderhouden; is dus geene productie van middelen van werkelijk bestaan van elk, maar eeniglijk eene productie van *kapitalen*, welke aan weinigen overvloed, aan sommigen levensonderhoud, aan anderen gebrek bezorgt, door den arbeid afhankelijk te maken van de geldzucht der bezitters van kapitalen.

Het aangehaalde, in verband gebragt met den staat van armoede in dat land, is een bewijs van toenemende ongelijkheid van bezittingen; en wel tot zulk eene hoogte, dat dezelve, aangezien den staat van beschaving en vrijheid in dat land, als zeer gevaarlijk voor den Staat moet geoordeeld worden: eene ongelijkheid, die door het principe der bevolking, de toeneming der arbeiders, de mindere waarde van den arbeid, meer en meer in de hand wordt gewerkt; terwijl de prohibitive stelsels nog daarbij het hare bijdragen, om die ongelijkheid te bevorderen en te doen toenemen.

Het is dus niet de som der producten, die de maat van de bestaande armoede bij een volk bepaalt.

Het is dus ook niet de vermeerdering van die som van

pachters dagelijks vermindert, hetgeen algemeen aldaar als een der oorzaken van toenemende armoede beschouwd wordt.

van productie, die de bestaande armoede noodzakelijk verminderen moet.

Meerdere bebouwing van onbebouwde landen kan derhalve, op zich zelve genomen, de armoede niet verminderen (*). Het vermeerdert de middelen van bestaan niet, ten zij het dienstbaar gemaakt worde aan dat groot maatschappelijk belang, om de waarde van den arbeid

(*) Het bebouwen van nieuwe gronden kan een middel zijn, *een hoofdmiddel* kan het zelfs zijn; en om een *doelmatig middel* te zijn, wordt er volstrekt toe vereischt, dat de bebouwing met voordeel kan geschieden en eigen bestaan opleveren.

Bepaaldelijk onder deze laatste voorwaarde, beschouw ik de ontginning van landen, en vermeerdering van landbouw, als zeer wenschelijk, omdat

1°. Het bearbeiden van land door geene machines merkelijk kan vereenvoudigd worden.

2o. Om dat omtrent het product er van altijd groote wisselvalligheid zal bestaan.

3°. Om dat bij vermeerdering van producten van landbouw, de algemeene prijzen, die de handel regelt, zeer weinig door die vermeerdering zullen lijden.

4o. Om dat, wat levensmiddelen betreft, de uitvoer van producten van landbouw nooit in vergelijking staat met het binnenlandsch verbruik.

Ten einde dit laatste te staven, zal ik aanhaling doen van eene opgave, die ik gevonden heb in *the Quarterly Review*, N°. 34. „Al wat America uitgevoerd heeft (zegt de Schrijver) bestond in 1805 in

777,543 barrils flowr (meel).
55,400 bushils of oat. (haver).
861,501 indian corn (maïs).
56,836 tierces of rice (rijst).

Omtrent voor 200,000 menschen in *Engeland* de jaarlijksche consumtie.

heid of der dagloonen in eene betere evenredigheid te brengen met den prijs der middelen van levensonderhoud.

Een kunstmatig middel van bestaan, verwekt door geschonken kapitalen en vrijwillige onbetaalde directie, heeft, in stede van die onevenredigheid te herstellen, eene strekking om dezelve te vergrooten; wel te verstaan, zoo lang ze die ondersteuning noodig heeft.

Voor dat ik tot de uitbreiding van dit een en ander overga, achtte ik het nuttig, melding te maken van een tafereel, dat voorkomt in een geschrift, dat onlangs in *Engeland* uitgekomen is, en in een kort bestek zoo vele stellige berekeningen bevat, als ik nog ergens elders aangetroffen heb, en die daarom te belangrijker zijn, om dat zij het geheele onderwerp zelve ophelderen, en opgaven behelzen nopens den staat van een land, dat *voorbeeldeloos is in rijkdom en in armoede*. De titel is:

Aanmerkingen omtrent de omstandigheden die invloed hebben op den staat der arbeidende klassen van de Maatschappij.

Aantooning van de evenredigheid der Dagloonen met den prijs van het koorn in verschillende tijdvakken.

Tijdvak.	*Wekelijksch loon.*	*Koornprijs per quarter.*	*Dagloon in eene bepaalde maat koorn (pints) berekend.*
1742 tot 1752.	6 Shellings.	30 Shellings.	102
1761 — 770.	7½ ———	42 Sh. 6 penc.	90
1780 — 1790.	8 ———	51 Sh. 2 p.	80
1795 — 1799.	9 ———	78 Sh. 8 p.	65
1800 — 1808.	11 ———	86 Sh. 8 p.	60

Ta-

Polen voert uit: 500,000 quarters koorn; op zijn hoogst voor 400,000 menschen.

En (besluit de Schrijver) wij twijfelen, of alle de levensmiddelen, uitgevoerd uit alle landen (waar geen andere levensmiddelen voor inkomen), aan een millioen menschen een jaar de kost zouden kunnen geven.

Tafel aantoonende de progressive vermindering van Sterfte.

Van 1785	tot 1789.	1 in 436.
—— 1789	— 1794.	1 in 447.
—— 1795	— 1799.	1 in 465.
—— 1800	— 1804.	1 in 474.

De vermeerdering van bevolking is niet verzeld geweest door eene vermeerdering na evenredigheid van Huwelijken.

De Huwelijken in vergelijking gebragt met de geheele bevolking, waren:

Van 1780	tot 1789.	1 in 117
Van 1790	— 1799.	1 in 119½
—— 1800	— 1808.	1 in 119½.

Tafel aantoonende de jaarlijksche kosten van het onderhoud der Armen.

Tijdvak.	*Prijs van 't Koorn.*	*Bekostiging.*	*Last voor* ELK INDIVIDU *van de geheele bevolking, om daarin te voorzien, berekend in koorn.*
1772 tot 1776.	48 Sh. 2 pence.	£ 1,556,804	44 pinten.
1781 — 1785.	49 — 2 ——	— 2,004,238	53 ——
1799 — 1803.	81 — 8 ——	— 4,267,965	54½ ——
1811 — 1815.	93 — 2 ——	— 5,072,928	50 ——

Deze laatste vermindering wordt toegeschreven aan de vermeerdering der bevolking.

Progressive vermeerdering van bevolking, handel en belastingen, in de 21 jaren, van 1790 tot 1810, vergeleken met de 23 jaren vóór 1790.

Bevolking.	37½ per cent.
Buitenlandsche handel.	96½ ——
Belastingen en Geldleeningen.	212½ ——

Als men dit alles opmerkt en bepeinst, zal men de oorzaken der armoede tot drie hoofdpunten kunnen brengen.

1.) In de morele en physieke gesteldheid van den mensch als individu, die zijne natuurdrift niet regelt, en, zonder aandrang, zijne natuurlijke neiging tot werkeloosheid den teugel viert.

2.) In het eigenaartig bestaan der beschaafde Maatschappijen, waar het regt des eigendoms gehandhaafd wordt, hetwelk eene strekking heeft tot gedurig toenemende ongelijkheid van bezittingen en ophooping van kapitalen; hetwelk aan de minvermogenden en behoeftigen in dezelfde evenredigheid de middelen moeijelijk maakt om tot eigendom te geraken, en hen de levensmiddelen duurder doet betalen, naarmate zij behoeftiger zijn.

3.) In de gebrekkige en verkeerde maatregelen der Gouvernementen, die den rijkdom voor welvaart, alle toeneming van bevolking als wenschelijk aangezien hebben; die de stellige kwaal van het maatschappelijk ligchaam, *of* niet gekend, *of* door geene gepaste middelen tegengegaan hebben, en aan dit blijvend bestanddeel, bij alle hare wetgevingen, aanmoedigingen, beperkingen, dat gewigt en dien invloed niet hebben toegekend, welke hetzelve werkelijk heeft, en altijd hebben zal.

Wetten moeten zijn *ad sanandos populos*, (geneesmiddelen der volkeren.) zoo als CICERO zegt, (voorschriften die ten doel hebben de gezondheid te bevorderen,) doch deze positive ziekte over het hoofd gezien hebbende, zijn zij dus of onvolledig of verkeerd geweest.

Ik heb mij voorgesteld, aan deze 3 punten eenige nadere ontwikkeling te geven, ten einde den aard en de strekking van het kwaad te doen kennen, de maatre-

ge-

geien te beoordeelen die op hetzelve invloed gehad hebben, en eindelijk de geneesmiddelen aan te wijzen, die hetzelve kunnen tegengaan en doen verminderen.

Omtrent de natuur van den mensch valt weinig meer te zeggen: over 't algemeen heeft dezelve aandrang noodig, om tot gedurige arbeidzaamheid gehouden te worden; die aandrang bestaat in de hoop om tot genot, bezit en eigendom te geraken, zoo wel als in vrees om tot gebrek en armoede te vervallen; en in dien zin is behoefte een prikkel der industrie, en mogelijk een noodzakelijk kwaad. Schoon de neiging tot werkeloosheid kan verzwakt en tegengegaan, of wel versterkt en in de hand gewerkt worden, blijft het echter waar, dat dezelve nooit geheel en al kan worden uitgeroeid; er zullen altijd eene hoeveelheid luije, zorgelooze en onverbeterlijke leden der Maatschappij overblijven, die een gedurig verval tot armoede zullen daarstellen, en dus als een blijvend bestanddeel van de Burger-maatschappij moeten beschouwd worden. Ongelukkig voegen zich bij dit onzuiver gedeelte, alle die ongelukkigen, die slachtoffers zijn van de bestaande instellingen in de Maatschappijen; die werken willen, maar, of niet werken kunnen, of geen werk kunnen krijgen (*); men telt deze bij een, en de aandrang tot werken verzwakt wordende, door de progressive vermindering van

(*) Men moet wel onderscheiden het gewoon verval tot armoede, en het buitengewoon, door gebrek aan werk, vermindering van de waarde van menschelijke handen-arbeid, onevenredigheid der dagloonen met de middelen van bestaan. — In het gewoon verval tot armoede kunnen alle Staten voorzien; in het buitengewoon, kan voor een tijd voorzien worden, maar volstrekt onmogelijk op den duur.

van de waarde des arbeids, zoo vermeerdert daardoor de masſa van behoeftigen zoo ontzettend, dat de gevolgen daarvan voor het beſtaan der Maatſchappijen allergevaarlijkst kunnen worden, als men niet met algemeene en doelmatige middelen de uitbreiding van dit kwaad tegengaat en beſtrijdt.

Alle deze behoeftigen in toenemende hoeveelheid, en dit leidt mij tot de *tweede oorzaak*, (de handhaving van het regt des eigendoms) worden meer en meer als 't ware in vijandſchap geſteld met en tegen het eigendom zelf, en zij beſchouwen de wet, die hetzelve beſchermt, als medepligtige van hun ongeluk; van daar ontzettende ſchokken, die reeds voorgevallen zijn, of zich weder ſchijnen voor te bereiden.

Dit punt is zoo allerbelangrijkst, dat het overwaardig is om onze belangſtelling en aandacht daarop te vestigen, ten einde dat regt van eigendom in deszelfs aard en gevolgen wel te leeren kennen.

De geest van gelijkheid, het principe dat altijd werkzaam is bij die menigte, welke in beſtaan en in doel kunnen genoemd worden: *nihil habentes, omnia posſidentes*, [als niets hebbende, en nogtans alles bezittende] die geest van gelijkheid, welke vrijheid en broederſchap tot voorwendſels of medehelpſters heeft aangenomen gehad, is altijd in ſtrijd geweest en zal dit altijd zijn, met de natuurlijke ſtrekking van het eigendom, welke ik *het Despotisme des eigendoms* zal noemen (*). Dit Despotisme neigt altijd tot bekoming van privilegiën, uitſluiting van concurrentie, moet even als deszelfs tegenſtrever wel gekend worden. De laatſte ſtelt zich in oppoſitie met alles, wat bezit, privilegiën, magt, aanzien, genot kan genoemd worden;

(*) De ſtrekking om te nivelleren ſtaat altijd over tegen de ſtrekking om te cumuleren.

den; omdat het niets bezit, en *wangunst* en begeerte aan de menschelijke natuur eigen zijn — beiden deze beginselen maken ook die uit van de Aristocratie en Democratie. —

Democratie zoekt alleen te verkrijgen.

Aristocratie, zoekt te behouden, te bewaren, erfelijk te maken.

De Democratie is van aard *onrustig*, levendig, vurig.

De Aristocratie, zoo wel van magt als van eigendom; of wel *van beiden, is rustig*, beminnende orde, gezag; *maar* verwekt door misbruik van magt, en vooral door *uitsluiting*, tegenstand, verliest hare deugden, neemt toe in bederf, in trots, en in werkeloosheid: ten zij, als in *Engeland*, bij dezelve het principe van industrie en activiteit levendig gehouden wordt, door dat aldaar in alle Aristocratische familiën, buiten den oudsten zoon alle de andere kinderen *commoners* zijn, zich met alle rangen vermaagschappen en alle takken van industrie bij de hand nemen, en dus aldaar het principe van uitsluiting, door concurrentie getemperd wordt.

De geest van gelijkheid, vordert overal en omtrent alles onbepaalde vrijheid; tracht, waar hij tegenstand vindt, door te nivelleren de grondslagen van het eigendom te ondermijnen. Dit altijd werkzaam beginsel heeft zich in de Fransche Revolutie sterk ontwikkeld en in zijn ware natuur vertoond. Het feudaal systema, het gevolg van onkunde en overheersching, dat aan den eenen mensch boven den anderen te veel voorregten en voortreffelijkheid toekende, welke met de toenemende verlichting en den waren geest des Christendoms (*) onbestaan-

(*) Gemeenschap van goederen is nooit een stellige pligt van het Christendom geweest: de Christelijke zedeleer regelt het bezit, maar verbiedt het niet.

Landed Monopoly is indeed equally contrary to the benign Spirit of Christianity, and destructive of the independence and morality of mankind.

The profit of the earth is for all; yet how deplorably destitute are the great mass of the peuple! nor is it possible for their situation to be radically amended but by the establishment of a system founded on the immutable basis

OF NATURE AND JUSTICE.

Experience demonstrates its necessity; and the rights of mankind require it for their preservation (*).

SPEN-

(*) SPENCES PLAN.

Van deelgenootschap in den bodem bij algemeene verdeeling in wijken, is het eenigste redmiddel voor den behoeftigen staat en de onderdrukking van het volk, — de landbezitters zijn niet de hoofd- (ware) eigenaren, zij zijn maar de Rentmeesters van het algemeen; want het land

IS DES VOLKS PACHT.

De onkosten van het bestuur veroorzaken niet de ellende die ons omringt, maar wel de afpersingen van die

ONREGTVAARDIGE RENTMEESTERS.

Monopolie in landerijen is inderdaad even tegenstrijdig met den goedwillenden geest van het Christendom, als ondermijnend voor de onafhankelijk- en zedelijkheid van het menschdom.

Het voordeel dat de grond geeft is voor allen; en toch hoe ongelukkiglijk ontbloot van alles is de groote menigte des volks! Onmogelijk is het daarin grondig te voorzien, ten zij door de vestiging van een stelsel, dat op de onveranderlijke basis gegrond is van

NATUUR EN BILLIJKHEID.

De ondervinding bewijst de noodzakelijkheid er van, de regten der menschheid eischen het tot derzelver instandhouding.

SPENCE, voor de Regtbank geroepen, verdedigde zich zelven, en zeide, dat hij was de Advocaat van het onterfde gedeelte van Adams nakroost: „Alle eigen„dom in land moet vernietigd worden. De Almag„tige zeide: daar zij licht, en daar was licht; dat „*het volk zegge: Het land zij ons, en het zal zoo zijn!*" (*).

Men oordeele *uit dit aangehaalde*, hoe gevaarlijk het voor *het* bestaan der Maatschappijen is, als de vijandschap tegen het eigendom tot zulk eene hoogte gekommen is, dat men niet meer meester is om ze te bedwingen; als het eigendom geene concesfiën maken kan, zonder zich zelve te vernietigen, omdat het gebouw, waarop de welvaart en het bestaan der Maatschappij berust, (en dit is werkelijk het geval in *Engeland*) een gewrocht is van kunst, dat bij eene onmatige uitbreiding van factice kapitalen, hooge landrenten, kostbare inrigtingen, geen evenredig hechten grondslag heeft, en de minste schok de instorting dreigt van dat kunstgebouw: men oordeele hoe noodzakelijk het is, dat alle Gouvernementen daarop het oog gevestigd houden, zich geene illusie maken, maar

(*) Het Rapport van het geheim Committé in 't Parlement, dat onderzoek gedaan heeft naar de noodzakelijkheid van de suspensie van de *Habeas-Corpus Acte*, bewijst de groote uitbreiding van deze denkbeelden en de menigte van voorstanders van dit plan: de namen van Lord GRENVILLE en anderen, die toch tot de oppositie behooren, en voor die opschorting gestemd hebben, bewijzen het aanwezen van gevaar voor het *eigendom*. De Aanspraak van den Prins Regent, aan 't Parlement gedaan den 23. Nov. 1819, maakt er stellig melding van.

maar met volkomene kennis van de bestaande oorzaken, tot de mogelijke, ja somtijds zekere gevolgen, besluiten: hoe dringend noodig het is, dat men bepaaldelijk het oog vestige op de gedurig aangroeijende massa van behoeftigen en werkbehoevenden in Europa, die men niet houden kan *voor dat gewoon verval tot armoede*, hetwelk een bestanddeel is der Maatschappijen, maar die in veele landen tot zulk eene hoeveelheid gekomen zijn, dat men het *een buitengewoon verval tot armoede* moet noemen, die het bestaan van alle eigendom in gevaar brengt; te meer, door dien die progressive vermeerdering hand aan hand gaat, met toenemende verlichting van denkbeelden en ongelijkheid van bezittingen: dat men middelen beraame, om de vijandschap, die bestaat, en dagelijks in magt toeneemt, te verminderen: dat men dit doe, voor dat het te laat is; want als het evenwigt eens verbroken is, herstelt het zich alleen door revolutiën, en geen menschelijke magt is in staat here woede te temmen.

Een groot kwaad woelt in Europa, eene verschrikkelijke onzekerheid van alles ondermijnt alle crediet, angstvallige ongerustheid beheerscht alle bezitters van eigendom, en vele arbeiders kunnen geene zekerheid van loon of van werk meer vinden — wat is daarvan de waarachtige oorzaak? *Het evenwigt is verbroken tusschen productie en consumtie;* en dit noodlottig verschijnsel onzer dagen, is het gevolg, niet van zoogenaamde voorbijgaande overspanning; niet alleen van de groote gebeurtenissen, die over eenige jaren plaats gevonden hebben: maar van de gedwongen verkoopstelsels en afzonderingen der volken, die aanhoudend versterkt worden, en hun de mogelijkheid benemen om de lasten te dragen die hun opgelegd zijn; de uitdrukking zelf van afzondering, wijst het geneesmiddel aan; er is maar één mid-

middel denkbaar en mogelijk, om de zekere gevolgen van dit kwaad voor te komen, en dit bestaat in langzaam en trapsgewijze terug te keeren tot dien gulden regel, dien onze voorouders zich voorgeschreven hadden, en door hun praktikaal gezond verstand beoefenden.

Geen verbod, geene hooge regten! vrije concurrentie, deze is de ware bescherming; geene uitsluiting, geen gedwongen middelen om *kunstmatigen* rijkdom te scheppen, of, door zoogenaamde beschermende regten, een' *onmatigen* groei en *wasdom en overwigt* te bezorgen aan enkele belangen. — Ik weet wel, dat men daartegen zal kunnen aanvoeren, de uitsluitende Societeiten, de Gilden, Corporatiën, Aristocratie, en menig ingeslopen privilegie: maar dit bewijst niet anders, dan dat er exceptiën plaats grepen, die meer en meer zich vermenigvuldigden; de regel bestond, onze voorvaders, die alle concurrentie door geduld en inspanning overwonnen hadden, voerden dien altijd aan, en begonnen altijd met op den voorgrond te plaatsen, *geen verbod!*

Deze regel moet in werking gebragt worden door:

1.) Alle industrie meer en meer aan zich zelven over te laten, en, door ze aan concurrentie bloot te stellen, te gewennen om op zich zelve te vertrouwen en eigen stevigheid te krijgen.

2.) Door alle middelen, om tot eigendom te geraken, gemakkelijk te maken.

3.) Door alle feodalische instellingen, afscheiding van menschen met uitsluiting, te verbannen.

4.) Door de medewerking van den eerlijken man in te roepen tot vereenvoudiging van alle Aristocratie.

5.) Door wel te kennen en tegen te werken de strekking van het eigendom om te cumuleren, en dit

te bewerkſtelligen door het bevoordeelen van alle kleine ondernemingen der induſtrie.

Ik zal hierover nu niet uitweiden, omdat de behandeling en ontwikkeling daarvan meer eigenlijk behoort tot het derde punt:

De verkeerde maatregelen der Gouvernementen, die hun eigen rijkdom dikwijls en doorgaans gezocht hebben in de verarming van anderen, of ophooping van kapitalen. — Ik moet hier vooraf aanmerken, dat het verre van mij is, alles aan de Gouvernementen te wijten, of van dezelve alles te eiſchen. De kritiek, die ik mij veroorlove, is gematigd, welwillend, en nooit ſcherp of hatelijk: aan het bekend devouement van onzen Souverein hulde te doen is mij ſteeds eene aangename pligt, maar als men eenig licht wil verſpreiden over een onderwerp, dat alles omvat wat tot den aard, de ſtrekking, de gevolgen van den ſtand der tegenwoordige Maatſchappijen betrekking heeft, moet men de waarheid zeggen, en geene waarheid verbloemen of verbergen.

Die verkeerde maatregelen beſtaan in de volgende:

1.) Stremming van handel en circulatie ten gevolge van prohibitive ſtelſels.

2.) Bovenmatige taxatie.

Het eerſte omvat alles, wat de Staathuishoudkunde ten onderwerp heeft. — Circulatie in Maatſchappijen is geene ophooping van kapitalen, geen koortsachtige beweging van kunstmatige of al te ſnellen omloop van vochten: het is even als het menſchelijk ligchaam, geregelde omloop, onderhoud van alle deelen, afzondering van 't onzuivere, evenredigheid van vertering en hernieuwing van ſappen, onderhoud van de levenskracht.

Het is moeijelijk, op een onmeetbaar veld zijne beſchouwingen te beperken. Ik zal dit echter trachten te

te doen, en mijne ſtellingen van Staathuishoudkunde tot weinige heldere denkbeelden brengen, die met eenige voorbeelden ſtaven, en de toepasſing er van op de armoede maken.

De maat van de behoeften van het menschdom is de maat van de waarde van den arbeid.

De *erkende* nuttigheid van den arbeid bepaalt den prijs. (Die nuttigheid wordt alleen *door den* handel geregeld: alle tusſchenkomst van Gouvernementen *is daaraan* nadeelig, en *kan*, *even als* aan *munten*, een gedwongen *loop* en valſche waarde geven, maar nooit de wezenlijke waarde bepalen.)

De arbeid tracht de middelen van productie gemakkelijk te maken.

Elk arbeider, in den tegenwoordigen ſtaat der Maatſchappijen, werkt voor en ten dienste van *een ander*, zonder onderſcheid. Geen nationaliteit heeft op dit principe van onveranderlijk eigenbelang invloed, even min als het heeft op den conſommateur, die, wat hij noodig heeft, het best en goedkoopst tracht te verkrijgen, om het even van wien hij het koopt.

Productie en conſumtie *moeten in* evenwigt zijn, wil de arbeider *dat loon ontvangen*, dat hij noodig heeft om te beſtaan en in zijne werkzaamheid voort te gaan.

Hij realiſeert zijnen arbeid door ruiling. Hoe gemakkelijker die ruiling geſchieden kan, hoe verder dezelve zich uitſtrekken kan, hoe meer waarde de arbeid zal hebben.

De Koophandel, die deze ruiling bewerkſtelligt, is de agent van den arbeid: hij geeft daaraan eene algemeene waarde, houdt de balans tusſchen conſumtie en productie, tusſchen vraag naar arbeid en aanbod van arbeid; hij vestigt centrale punten, waar die ruiling tot ſtand gebragt kan

 wor-

worden, vormt groote marktplaatsen, verdeelt aldaar haren arbeid, en maakt die markten niet alleen van een locaal, maar ook van een algemeen belang voor de handeldrijvende wereld; hij bespiedt de behoeften der volken, berekent den noodzakelijken prijs der producten; en hij alleen bepaalt dus; deze of die individu, of stad of volk, kan dit of dat werk doen, er bij bestaan en voordeel doen, of kan dit niet doen; en laat dan aan het eigenbelang over, om in zoo een geval, industrie en kapitalen op eenen anderen tak van arbeid over te brengen.

Vrije concurrentie is het eenige middel, dat den handel in staat stelt, om zijne weldadige werking in dezen opzigte uit te oefenen; zij is het eenige tegenwigt tegen die onmatige ontwerpen van eigenbaat en winzucht, die zich boven alles willen verheffen, die willekeurig den arbeid aan hare wetten willen onderwerpen, en de Gouvernementen dwingen om arbeid te begunstigen, die noch bestaan noch voordeel aan de natie kan toebrengen (*).

In

(*) Als ik van vrije concurrentie melding maak, moet men niet denken, dat ik bedoele, onbepaalde vrijheid van handel — Door vrije concurrentie versta ik die matige regten, die, aangezien de localiteit van het land, en de middelen die men heeft, om ze overal en wezenlijk te heffen, kunnen geheven worden, zonder al die lastige, ja ondragelijke belemmeringen van controle, inspectie, drie-dubbele verificatie, die zonder vexatie, ongerustheid en oponthoud niet kunnen in werking gebragt worden, en die nuttelooze prijsverhoogingen der gestelde regten zijn, waardoor de smokkelhandel meer en meer uitgelokt en geregeld wordt: ik versta er door die matige regten, die gegrond zijn op eene juiste berekening

van

In dit laatste geval worden dwangmiddelen, uitsluitingen, hooge regten, aangewend en meer en meer ingeroepen.

Als de Gouvernementen daaraan toegeven, nemen zij de balans, die de natuur der zaken aan den Handel toekent, in hunne hand; proclameren openlijk burgeroorlog tusschen alle belangen; moedigen alle geschreeuw aan; zijn de speelbal van intrigue, corruptie, en van valsche berekeningen; verbreken werkelijk door hare tusschenkomst *alle algemeene berekeningen* van den *handel*, en *alle evenwigt* tusschen productie en consumtie; zij nemen een' last op hunne schouders, die vroeg of laat hen verpletteren zal; want bescherming aan tegenstrijdige belangen te verleenen, is onmogelijk, — en, daar heden dit, morgen een ander belang overwegend is, door de wisselvalligheid van alles, en ook van consumtie en productie, eindigen de Gouvernementen met langzamer hand alle belangen onvergenoegd te maken, zich aan haat en afkeer bloot te stellen, organiseren daardoor democratie en armoede, werken de toenemende ongelijkheid van bezittingen in de hand, bederven alle markten door belemmeringen, maken alle berekeningen onzeker, en daardoor van den handel een dobbel- en hasardspel, hetwelk de onzedelijkheid bevordert, en van den eerlijken arbeid afkeerig maakt. Kan men een oogenblik twijfelen, wat het gevolg van dien strijd moet wezen?

van de locale voordeelen, die alle Manufactuur-industrie heeft, van de nadeelen die ze te vreezen heeft, en daarnaar berekent de bescherming, die *werkelijk* aan dezelve kan gegeven worden, zonder het hoofdbelang van den Staat uit het oog te verliezen, en zonder hun bestaan gevaarlijk voor hun zelve, en nadeelig voor het land te doen zijn.

zen? de weinigen die er bij winnen, houden zich ſtil, of ſchreeuwen om nog meer te winnen: en alle de anderen, die er bij lijden, wijten hun ongeluk aan de Gouvernementen; dwangmiddelen worden op dwangmiddelen gehoopt, vermeerderen in getal en in dwang; baijonnetten moeten gebruikt worden om dezelve uit te voeren, en het geſchreeuw der lijdenden en onvergenoegden tot zwijgen te brengen; onderdrukking wordt noodzakelijk, vereenigt alle onvergenoegdheid in haat, de Maatſchappijen waggelen op hare fondamenten, en wat het verhevenſte is, valt het eerſte in.

Vrije concurrentie, daarentegen, predikt voorzigtigheid aan elke onderneming; waarſchuwt alle belangen, dat ze niet ſteunen en leunen moeten op beſcherming, die nooit zonder andere belangen te kwetſen kan verleend worden; maakt alle belangen bekend en gewent aan de wisſelvalligheid van menſchelijke zaken, de variatie van conſumtie en productie, het op en ondergaan van alle takken van induſtrie; verwijst eigenbelang en onvergenoegdheid naar de eeuwige wetten van de natuur, en rukt de Voorzienigheid den ſchepter niet uit de hand.

Dwangmiddelen en uitſluitingen maken omſlagtige adminiſtratiën noodzakelijk; maken van adminiſtratiën godheden, die door weinigen aangebeden en bedrogen, door de menigte gehaat en gelasterd worden; die, niet boven het menſchelijke verheven, meer en meer onder hun beheer zoeken te krijgen, zonder in te zien dat met die uitbreiding ook de tegenſtand vermeerderd wordt; die werkelijk godheden moesten zijn, maar menſchen blijven, en uit den aard der zake gedurig moeten opgeofferd worden, om eene afwending te geven aan het toenemend ongenoegen, dat zich op hen werpt en vestigt.

Vrije

Vrije concurrentie maakt alles wat administratie is gemakkelijk en eenvoudig, en de belangen zelve organiseren zich; kostelooze en doelmatige administratiën, die zoo lang doelmatig werken, als zij op het beginsel van vrije concurrentie hunne wetgeving gronden. — Die administratiën worden niet *à priori* ingesteld, maar *zijn het* gevolg van de algemeen gevoelde behoefte aan orde en autoriteit; vele *zulke asfociatiën* en administratiën hebben zich in *ons land gevormd, en waren* langen *tijd een model van zuinige en wijze* directie. — *Sommigen*, die monopolie ten doel hadden, en op het beginsel van uitsluiting gegrond waren, en dat wilden staande houden, niettegenstaande de veranderde omstandigheden, hadden een principe van bederf in zich, lieten dat beginsel ongehinderd werken, dewijl ze het levendigmakend principe van hernieuwing en vrijheid verbanden, en deelden in het lot van alle asfociatiën die aan hun eigen bederf worden overgelaten.

Dwangmiddelen en afzondering dus, (om' kortelijk zamen te trekken wat ik gezegd heb,) beperken de zekerheid van den arbeid tot buitenlandsch' vertier; geven aan dezelve eene onzekere, en daardoor afnemende waarde, noodzaken den Producteur door bijeenbrenging van groote kapitalen en al te groote vereenvoudiging van den arbeid, al te plotseling ingevoerd, zich een kunstmatig debiet te verschaffen; scheppen dus een' kunstmatigen rijkdom, kolossale belangen, waarvan de drukking bij de minste gebeurtenis den Staat in gevaar kan brengen; werken de verdeeling der rijkdommen tegen, maar bevorderen de ophooping van kapitalen; verbreken de eenig mogelijke echte berekening van evenredigheid tusschen vraag en productie — stellen den arbeid onder de wet van inhaligheid, gewaande speculatiën en

 geld-

geldzucht, zonder eenig tegenwigt van de zijde van den arbeider; en daar Gods gebod zegt: *In het zweet uw's aanschijns zult gij uw brood eten!* proclameren de dwangmiddelen en afzonderingen der natuur, openlijk: *in het zweet uws aanschijns zult gij mogen werken; maar de vergelding van uwen arbeid zal zoo gering zijn, dat het noodige brood voor u steeds onverkrijgbaar zal zijn!* — Is dit dan niet openlijk den spot gedreven met dat heilig voorschrift van de morele wet: *De arbeider is zijn loon waardig.* — Neen, zeggen de menschelijke instellingen, die Gods geboden krachteloos maken: Wij zullen de eb en vloed regelen; ons kome het toe, regen en zonneschijn te geven, zegen en vloek uit te spreken; rijkdom is beter dan welvaart, bevolking alleen geeft magt: — en wat zijn de gevolgen van deze zinneloozе aanmatigingen? de arbeiders, die te vergeefs hunne zweetdruppelen op de aarde zien vallen en het loon van hun werk niet kunnen verkrijgen, vervloeken de wet en den wetgever, die niet het gevolg zijn van eene gevoelde behoefte aan orde en autoriteit, vereenigen zich in haat met alle onvergenoegden, en ontembaar zal eens hunne woede zijn.

Kan men zich nog verwonderen over de voortgangen van de Democratie?

Ik zal niet verder uitweiden, maar nog een woord zeggen over de

Machinerie.

Arbeid heeft eene onwederstaanbare strekking om zich te vereenvoudigen, en hare moeijelijkheid te verminderen.

Als de vrije circulatie werkt en haren invloed behoudt, gaat die strekking geregeld voort, zonder plotselinge overgangen, langzaam maar zeker, behoedt daardoor voor bot-

botsingen en schokken; en het vereenvoudigen van den arbeid, dat altijd zijne grenzen zal hebben, is een onwaardeerbaar goed, een zegen voor de Maatschappij, eene verzachting door de Voorzienigheid verleend aan het zwoegend gedeelte van het menschdom.

Als de Gouvernementen de verdeeling van regen en zonneschijn aan zich trekken; door kunstmiddelen die vereenvoudiging onmatig aanmoedigen; dezelve noodzakelijk maken, door valsche berekeningen en *valsche prijzen* te scheppen, *door den eenen rijk te maken en den anderen te berooven*, door dobbelspel te begunstigen, door de zwaarwigtige balans, die de natuur houdt, in hunne zwakke en onmagtige handen te nemen: — dan, en dan alleen is de Machinerie een stellig kwaad, een kwaad dat van zegen tot vloek verkeert, een kwaad dat niet stilstaan kan zonder omkeering van volken, en echter eens stilstaan zal; want de Almagtige zal geene nieuwe werelden scheppen, om aan de onverzakelijke behoeften van dat kwaad te voldoen.

Machinerie is dus goed of kwaad, naar mate de vereenvoudiging van den arbeid plaats gevonden heeft bij toelating van vrije concurrentie, *of* wering van dezelve.

Ik erken, dat men mij tegen het volstrekte van deze stelling, het volgende zal aanvoeren:

„Dat de voornaamste ontdekkingen der machinerie, in de laatste tijden, bij toeval geschied zijn; en dus niet als een gevolg van het verkoopstelsel van *Engeland*, het onmatig uitlokken tot productie, kunnen beschouwd worden.

„Dat die toevallige ontdekking, (b. v. van de Spinmachine) de productie misschien tienvoudig verdubbeld hebbende, een der oorzaken is van het tegenwoordig verbroken evenwigt tusschen productie en consumtie, en

en dus, met of zonder afzonderingen en verkoopstelsels der volken, eene ware revolutie ten gevolge zoude gehad hebben in de waarde van handen-arbeid, en een schok zoude hebben veroorzaakt, die door vrije concurrentie niet te weren of voor te komen was. — Dat zonder die toevallige ontdekkingen, de verkoopstelsels op verre na het kwaad niet zouden gedaan hebben, dat men thans algemeen ziet bestaan: lage waarde van menschelijken arbeid, onevenredigheid van de vergelding er van, met den prijs der levensmiddelen, en op vele plaatsen volstrekt gebrek aan werk.

„ Dat het produceren door kostbare machines, die overal moeten gebruikt worden, wil men de hoop kunnen voeden van eenig debiet te krijgen, den staat van zaken geheel veranderd heeft; en alle ondernemingen van Manufactuur-industrie, thans alleen afhangen van het aanwezen van groote kapitalen, die daartoe kunnen gebruikt worden; en dus dat land, waar de meeste kapitalen zijn, altijd het meest zoude geproduceerd hebben, zelfs met vrije concurrentie.

„ Dat vóór die ontdekkingen, het afzondering-stelsel van *Engeland* geen' nadeeligen invloed op de waarde van handen-arbeid gehad heeft.

„ Dat het vereenvoudigen van den arbeid, het produceren bevorderende, ook dit ten gevolge gehad heeft, dat men *alles* heeft willen fabriceren, zonder onderscheid en in alle landen: dat daardoor niet alleen veroorzaakt is geworden, al te groote overvloed van fabricaten; maar ook vermindering en versterf van het levensbeginsel van allen ruilhandel: die niet meer bestaan kan, zoo dra alle natiën trachten in alle hare behoeften zelve te voorzien, wijl ze daardoor zich in staat gesteld zien, om de productie van alles te kunnen ondernemen,

waar-

waardoor eene natuurlijke afzondering van zelf geboren wordt."

Ik gevoel het gewigt van alle deze bedenkingen: maar ik ben niet te min overtuigd, dat dezelve de waarheid van mijne ſtelling eerder bevestigen dan verzwakken.

Als men de zaak in haar geheel verband beſchouwt, en den gang van alle menſchelijke zaken, van verlichting, van ontdekkingen, van voortgang van industrie, van toeneming van welvaart, van de *ſtelſels* daar omtrent, nagaat, *en tot in de eerſte* oorzaken doordringt, zal *men* bevinden:

1°. Dat het ſystema van onbepaalde productie altijd het begunstigd ſtelſel geweest is van alle natiën, van alle Schrijvers over de Huishoudkunde van Staat.

Dat het kortzigtig eigenbelang altijd getracht heeft zich voor het oogenblik te verrijken, zonder op de *ſomtijds* ver-af zijnde gevolgen te zien, of zich daarover te ontrusten.

Dat dit beginſel de ware grondſlag geweest is van het afzondering- en verkoopſtelſel van *Engeland*.

Dat het uitgebreid debiet, hetwelk *Engeland* ſteeds getracht heeft, zich, door alle middelen, te bezorgen, én oorzaak én gevolg was van dat ſtelſel; en voorzeker de oorzaak, dat de geest van ontdekking aangevuurd en geprikkeld is geworden, om onophoudelijk, met inſpanning van alle krachten, vereenvoudiging van productie te bevorderen; en dus ook voorzeker de primitive oorzaak van onmatige productie, de oorzaak dat de capitalist verleid wierd, om bij voorkeur zijn geld in die ondernemingen te plaatſen, zonder de gevolgen te berekenen, evenmin als het Gouvernement dit deed.

Dat vrije concurrentie het eenig denkbaar middel is, om die valſche hoop, die overdrevene verwachting van de-

debiet te beperken, binnen redelijke grenzen te houden, en daardoor van alle gewaagde ondernemingen terug te houden.

Dat er altijd eene masfa van handenarbeid overblijft, welke door geene machines kan vervangen worden; als daar zijn landbouw, fcheepsbouw, aanbouw van huizen en vele handwerken meer: en dit een tegenwigt uitmaakt, tegen de onderneming van vereenvoudiging en befparing van handenarbeid; en als zoodanig op de fchaal, die de algemeene waarde van den arbeid bepaalt, haar volle gewigt zoude gegolden hebben, ware het niet, dat de Gouvernementen, de vereenvoudiging begunftigende, de onmatige productie aanmoedigende, de fchaal ten nadeele van handenarbeid hadden doen nederflaan: — en ook daartoe heeft medegewerkt, dat men, in ftede van handenarbeid te begunstigen, door ontheffing van lasten, de productie door machines begunstigd heeft, door ftellige voordeelen, die ten algemeenen laste kwamen, en dus ook door den handenarbeid gedragen werden; in één woord, men heeft handenarbeid doen contribuëeren tot aanmoediging der productie door machines, en dus tot dat geen wat haar meer en meer nutteloos maakte.

Omtrent dit belangrijk punt komt nog in aanmerking:

Dat vele Fabrijkfteden, niettegenftaande de nieuwere ontdekkingen van de machinerie, die ⅔ van de arbeiders nutteloos maakte, hunne productie zoo vermeerderd hebben, dat in vele van die plaatfen meer arbeid noodig was dan bevorens; en dit een' toevloed van arbeiders heeft veroorzaakt, die het verkoopftelfel en de machinerie zoude billijken, als er flechts gedurig toenemend debiet te verkrijgen was.

Dat die toevloed van arbeiders naar de Manufactuur-

tuurplaatsen werkelijk nadeel gedaan heeft aan verscheiden andere takken van arbeid; en ophooping aan den eenen kant, en stremming en gebrek aan den anderen kant heeft te wege gebragt. Ten bewijze hiervan moge strekken, dat vele werkbazen klagen, dat ze geen genoegzaam werkvolk kunnen krijgen; dat voor onderscheiden soort van handenarbeid vreemde werklieden ingeroepen worden.

Dat, waar gebrek op sommige punten, *en* overvloed en ophooping *op andere, plaats* vindt, het moeijelijk is *een algemeen* besluit op te maken, en men zich alleen bepalen moet tot dit besluit: dat er stremming plaats vindt.

Dat die stremming veelal toe te schrijven is aan den buitengewonen toevloed van arbeiders naar die plaatsen, waar de ondernemingszucht kolossale etablissementen vestigde, die niet gevestigd konden worden, dan met uitzigt op onmatig debiet. Dat de machinerie wel het middel was om daartoe te geraken, maar niet de hoofdoorzaak van de daling der waarde van menschelijken arbeid; die voornamelijk gezogt moet worden in de stremming zelve, en in valsche berekeningen van de ondernemers, ondersteund door de Gouvernementen die de vrije circulatie en concurrentie tegengewerkt hebben.

Dat niet alleen het gewaagde dier ondernemingen, maar het valsche der berekeningen, waarop ze gebouwd zijn, bewezen is geworden door de uitkomst, den tegenwoordigen staat van zaken.

Immers zijn het niet de interessen der kapitalen alleen, die den prijs der fabrikaten, door machinerie vervaardigd, moesten regelen; gelijk men redeneerde, op de veronderstelling van altoos verzekerd, ja toenemend debiet, op gedurige ondersteuning van het Gouvernement,

ment, om aan de uitbreiding van dat debiet alle krachten van den Staat dienstbaar te maken: maar bij die berekening moest men hebben laten gelden, de wisselvalligheid van debiet; de mogelijkheid van stilstand; de onbruikbaarheid van de groote gebouwen, daartoe opgerigt, tot andere einden; de onzekerheid dus van de kapitalen zelven, die, bij vermeerdering van die etablissementen, in reële waarde verminderden, en thans, over geheel Europa genomen, de helft niet waardig zijn van wat ze gekost hebben.

Dat, als dit alles in de berekening gegolden had, de competitie van machinerie en handenarbeid niet zoo zeer ten nadeele van den laatsten ware uitgekomen, (daar deze toch vele voordeelen aanbrengt;) ware het niet, dat de Gouvernementen het verkoop- en afzonderingstelsel aangenomen hadden.

Eindelijk merk ik aan: dat, die te veel bewijst, niets bewijst; dat alle ontdekkingen, van den ploeg of het spinnewiel af, als ten nadeele van handenarbeid kunnen beschouwd worden; dat alle stellige wetgeving ter wering of voorkoming van ontdekkingen, verwerpelijk is; dat men stelsels moet aannemen, waarin de voortgang dier ontdekkingen als werkelijk bestaande wordt aangenomen; dat het Gouvernement slechts, als opperste regulateur, de balans moet houden, naar omstandigheden handelen, bij gewigtige ontdekkingen ter vereenvoudiging van arbeid, handenarbeid had moeten ontlasten, en door meerdere vrije concurrentie toe te laten, de strekking, die er in de natuur bestaat, om alles in evenwigt te brengen, had moeten versterken en bevorderen; terwijl juist het tegendeel plaats gevonden heeft gehad. Ik herhale het dus: Machinerie is goed of kwaad, naar mate de uitvinding er van het gevolg

is

is geweest van den vrijen en natuurlijken loop van zaken, of van gedwongen kunstmiddelen.

Laten wij deze ſtelling met voorbeelden en berekeningen ophelderen en ſtaven.

In *Engeland* zullen wij die het treffendſte vinden. — In Mr. OWEN's Rapport van het Comité, over *the distresſ of the labouring and Manufactury poor*, (*) vind ik deze opmerkelijke plaats: *peace at length followed, and found Great-Brittain in posſesſion af a new power in conſtant action, which it may be ſafely ſtated exceded the labour of* 100,000,000 *men in the full ſtrangth of manhoad* (†).

In eene andere opgave heb ik de begrooting van het werk, dat de machines aldaar doen, gebragt gevonden op den arbeid van 400 millioen menſchen.

De eerſte berekening is waarſchijnlijk te gering, de tweede moge te groot zijn, maar het zal voldoende wezen, om te kunnen doen oordeelen, welke conſumtie vereischt wordt om die fabricaten te debiteren (§).

In

(*) De verlegenheid van de arbeidende en handwerksarmen.

(†) De vrede volgde eindelijk, en vond *Engeland* in bezit van een *nieuw beſtendig werkend vermogen*, hetwelk, gelijk men veilig ſtellen kan, het werk overtrof van 100,000,000 menſchen in de volle kracht van manneļijke jaren. (*Dit ziet op de Stoommachines.*)

(§) Daarbij bedenke men nog, dat de onmatige productie b. v. van Manufacturen, veroorzaakt heeft onmatige culture van grondſtoffen, onmatige prijsverhooging van ſommige, waardoor bij vermindering van conſumtie de ſtilſtand, onzekerheid van waarde op alles wat er mede in verband ſtaat, eenen terugwerkenden nadeeligen invloed moest hebben, en ook gehad heeft, en nog meer hebben zal, want het evenwigt is in alles verbroken.

In de officiëele opgave van den uitvoer van Britsche Producten en Manufacturen, vind ik, dat voor het jaar

1793 opgebragt is	£ 13,336,851
1800	— 24,304,283
1806	— 27,402,685
1812	— 31,244,723
1813 de papieren van 't Customhouse verbrand	
1814	— 36,092,167
1815	— 44,053,455
1816	— 36,714,543
1817 weder vermeerderd:	

wordt thans door elkander de laatste jaren berekend op 40 millioen ponden sterl., dus driemaal zoo veel als in 1793.

Het product van de Britsche Manufactuur-industrie wordt berekend op £ 90,000,000.

Het ruwe product van den Britschen Landbouw wordt geschat in waarde op £ 155,000,000.

Mr. CURWEN zeide in 1816 in het Parlement, dat de daglooners en arbeiders van den landbouw bedroegen. . . . . . Personen 2,500,000

Van de Manufacturen. . . . . — — 3,000,000

5,500,000

op 5 millioen slechts berekend, à 12 Shellings per week, geeft jaarlijks ruim . . . . . £ 150,000,000

De helft van deze menschen waren buiten werk. Welke menschlievendheid kon daarin voorzien? (*)

In

(*) Men rekent de werkende volksklasse in *Engeland* alleen, zonder *Schotland* en *Ierland* daaronder te begrijpen, op zes millioenen vijfmaal honderd duizend zielen; terwijl men de geheele bevolking stelt op acht millioenen vijfmaal honderd duizend zielen. (Zie RUGGLES en VAN LEYDEN.)

In het jaar 1776, zegt dezelfde, bedroeg
de Armentax . . . . £ 1,500,000
In het laatst van 1816. . . . . — 8,500,000
of 26 percent op alle de eigendommen van dat Koningrijk.
Het getal der armen was in het laatst-
genoemde jaar . . . . Perfonen 2,500,000

De tax drukte voornamelijk op het land. CURWEN *haalt* het voorbeeld aan van een Landeigenaar, die 210 acres land had, getaxeerd was op 1 *guinea* per dag, en weldra 2 *guinea zoude moeten* betalen. Hij wenschte, dat *de Bank*, O. I. Compagnie, Zuidzee-Compagnie, enz. zouden gequotifeerd worden. — Lord CASTLEREAGH zegt in antwoord, dat het kwaad niet zat in de wet zelve, van de Poor-rates, maar in de uitvoering; dat het voorftel van een der leden, om den arbeid van het het geheele rijk, gefchat op . . . . £ 220,000,000, te belasten tot a $2\frac{1}{2}$ percent, en hetwelk op zoude moeten brengen . . . . £ 3,500,000 niet raadzaam was, en veel kwaad zoude doen aan de overal zoo veel nut aanbrengende inrigtingen van de Spaarbanken (*).

In

(*) Ik heb met zeer veel belangftelling gelezen het vertoog omtrent de Engelfche Armentax, te vinden in het *Magazijn voor het Armen-wezen*, III. Deel I. Stuk; dat opftel doet zoo wel de kunde als den onderzoekingsgeest van den Schrijver eer aan: ik ben het in fommige punten met hem eens; alleen moet ik aanmerken, dat niet de geest, het doel, de waarde zelfs van de inftelling hier beflisfen; maar het algemeen begrip, dat aangenomen is; en daarin beftaat, dat de armen door de wet een verkregen regt hebben om onderhouden te moeten worden: dit begrip moge nu met de woorden van de eerfte inftelling verfchillen, ja ftrij-

 dig

In BROUGHAMS motie over den ſtaat van het Rijk, en de ellende der Manufačtuur-armen, vind ik de volgende ſtellige berekening.

Vooral, zegt hij, is het gebrek groot in de Wollen-Manufačtuur-plaatſen. In *Lancashire* waren 500,000 arbeiders in die Fabrijken werkzaam,

In 1800 wonnen die arbeidslieden per week	13 Shillings.
In 1808.	6 Sh. 7 pence.
In 1812.	6 — 4 ——
In Aug. 1818.	5 — 2 ——
In Jan. 1819.	4 — 3½ ——
Bij calculatie, konde van 437 menſchen, die werklieden waren, ſlechts elk per week winnen. .	2 Sh. 6 pence.
Om ze te hulp te komen, waren er wekelijks noodig	£ 20,000

Arbeid was nu in competitie met machinerie, en was zelfs ſomtijds goedkooper. En dit was de ſtaat van zaken, niettegenſtaande de uitvoer van manufačtuurgoederen ſedert 1793 verdriedubbeld was.

De

dig zijn; hetzelve beſtaat en werkt, en heeft ten gevolge, niet alleen alle die nadeelen, die ondoelmatige bedeeling zonder werk veroorzaakt, maar ook zelfs een trap van brooddronkenheid en onbeſchaamdheid in vorderingen, die in andere landen niet gekend worden.

Door Engelſchen zelve is mij verhaald, dat in tijden van groot gebrek aan koorn, de uitdeeling van huisbakken brood vruchteloos is beproefd geworden, en de bedeelden openlijk zeiden: de wet geeft het ons; zijn wij minder dan de Lords, dat wij als de honden met ſlecht brood moeten gevoed worden? en om opſtand voor te komen, moest een algemeene wet de bakkers verbieden, fijn ſoort van brood te bakken.

De oorzaken geeft hij op te bestaan, in

1°. Den staat van de markt van geld; er was meer geld dan handel.

2°. In het zoogenaamd mercantiel systema; er waren altemaal verkoopers en geen koopers, doordien de importatiën belet werden.

Bij die gelegenheid zeide de Heer ROBINSON, Lid van *the Board of trade: he was ready to admit, that it would be advantageous to the country, if we could break through the restrictive System* (*).

Ik heb in een der Tijdschriften de volgende berekening gevonden, van de noodzakelijke behoefte van een huisgezin, om te kunnen bestaan.

Voor man, vrouw en drie kinderen, brood (à 1 Sh. the quart-loaf).	£ 26— 0
Zeep en licht, 8 pence per week.	— 1—16
Huur en pacht.	— 3— 0
Kleederen en Huisraad.	— 3— 0
Brand, 2 Sh. in den winter en zomer, in de week.	— 3— 4
	£ 37— 0

Dit was op het Land.

De dagloonen konden niet hooger gerekend worden, als er werk was, dan 12 Shillings per week voor den man, 2 Shillings voor de vrouw; en dus bedroeg dit te zamen slechts . . . . £ 36 — 8 en voor ieder kind boven de drie jaren, moest men nog 8 £ St. uitgave rekenen. Dan nog moet men in aan-

(*) Hij erkende gaarn, dat het voordeelig zoude zijn voor het Land, als men konde heen breken door het prohibitive stelsel.

aanmerking nemen, dat er niets berekend is voor medicijnen, verlies van tijd of ongelukkige toevallen: — dat overal, en in alle, zelfs de laagste takken van industrie, er meer arbeiders zijn, dan vraag naar arbeid, en dus die competitie meer en meer een' nadeeligen invloed op de dagloonen moet hebben.

De in het jaar 1816 gemaakte Koorn-wet bepaalt, dat, ingevalle het binnenlandsch koorn tot op 80 Shillings het quarter daalt, alle vreemde invoer verboden blijft. De menigte landhoeven die verlaten werden, de daling in den prijs der landerijen, de noodzakelijke onkosten van den Landbouw, vorderden gebiedend dezen maatregel van uitsluiting, om dat in het prohibitief stelsel *geen één belang* ooit zeker kan zijn van vrije werking, maar allen in een gedwongen kunstmatig verband in evenredigheid moeten gebragt worden. Wat is nu aldaar de wezenlijke staat van zaken? op dat de Landbouwer bestaan kan, en het grootste gedeelte van de Landhoeven niet onverpacht blijven, moet de Fabricant, de daglooner, het koorn zoo duur betalen, dat hij volstrektelijk niet bestaan kan: want zoo dra er uitsluiting is van vreemde granen, weten de handelaren het binnenlandsch geproduceerde op prijs te houden; die handel is in *Londen* in weinige, maar zeer vermogende handen. Blijft het koorn op dien prijs, dan kan het brood voor niet minder verkocht worden, dan 11 à 12 pence the quartern loaf, en dan is 12 shillings dagloon in de week niet voldoende, om een arbeiders huisgezin het noodige voedsel te verschaffen (*).

Bij

(*) Het is thans onmogelijk, om aan de werkende klasse 12 Shillingen in de week te bezorgen; daartoe zoude een gelijke evenredigheid van toenemend debiet, als van 1793 tot 1817

Bij alle volksbewegingen is altijd in *Engeland* het eerſte geſchreeuw, geene koornwetten! — Welk een verwrongen ſtaat van zaken! Geeft de Voorzienigheid zegen en overvloed, hetwelk door eene alwijze ſchikking nooit altijd en overal kan zijn, dan hoopt de arbeidsman op lage prijzen, en deel te zullen hebben aan dien zegen. *Neen!* zeggen de uitſluitende maatregelen, de zegen van de Voorzienigheid is aan ons *toltarief* onderworpen!!

Komen er jaren van gebrek, dan ſtijgt alle koorn tot eene *onmatige hoogte*, alle invoer wordt aangemoedigd, alle uitvoer verboden: maar de landbouwers in vreemde landen zijn door uitſluiting, en gebrek aan debiet, verpligt geworden hunne culture te beperken, en de ellende en het gebrek worden algemeen.

Hebben wij in den winter van 1816 tot 1817 niet de uitwerkſelen gezien? Waar was in geheel Europa meer overvloed, minder gisting en meerder onderworpenheid aan de hooge prijzen, dan in *Holland*, waar in- en uitvoer volkomen vrij waren, en vrij geweest waren? waar was meer gisting dan in *Braband?* even als of het ſtellen van den gemiddelden prijs, en het volſtrekt afſluiten van landen tegen het eigenbelang der producteuren aan, *in de magt van Gouvernementen* was.

Allen die aan vrijen in- en uitvoer niet gewoon waren, zagen in den uitvoer het zekere voorteeken van ellende: naderhand is het ongegronde van die vrees gebleken; er was en bleef overvloed, gedurende en

1817 plaats gevonden heeft, volſtrekt benoodigd zijn; naar oordeele over de gevolgen, op een aantal van drie millioenen menſchen; die meer en meer grenzen aan de volſtrekte behoeftigen, wier getal 2½ millioen bedraagt!!

en na het algemeen gebrek — in *Amsterdam* zijn in het jaar 1817 ingevoerd de volgende hoeveelheden:

Lasten	Tarwe	15,300
	Rogge	85,300
	Garst	4,500
	Haver	3,300
	Boekweit	1,300
	Erwten	2,000
	Boonen	500
	Lasten	114,200.

Maar om tot *Engeland* terug te komen. Het artikel van de wol is een der zwaarwegende onderwerpen van tegenstrijdig belang — de inzameling van Britsche wol wordt geschat op 150 millioenen ponden, de uitvoer is verboden om de wol-manufacturen te begunstigen, de productie van fabrieaten is tot eene ontzettende hoogte gestegen; maar, door geen vrije concurrentie bedwongen, is die productie buiten alle maat en regel geweest, en in mededinging komende met vreemde manufacturen, is de consumtie verminderd: nu schreeuwt iedereen, de wol-manufacturen om invoer van vreemde wol, de Landeigenaars om vrijen uitvoer van Britsche wol; de manufacturen klagen, dat de qualiteit van de Britsche wol slechter is geworden, en de Landeigenaren schrijven dit toe aan den invoer van vreemde en het verbod van uitvoer van Britsche wol (*).

Waar zal ik beginnen, en waar zoude ik eindigen, als

(*) Opmerkelijk is het, dat in vorige jaren de invoer van vreemde wol niet meer bedragen heeft dan 3 millioenen ponden, en nu in de laatste jaren tot 24 millioenen is toegenomen.

als ik den strijd van kolossale belangen in dat Land opstellen zoude!

Zal ik nu het voorbeeld van Frankrijk nog bijbrengen, dat dezelfde voetstappen volgt, en onmatige productie even zeer zoekt op te wekken, als het zich meer en meer zoekt af te sluiten en het hernieuwend beginsel van vrije concurrentie zoekt te weren (*).

Reeds is daar het product van de Manufactuur-industrie, gestegen tot een bedrag, *jaarlijks in waarde* van . . . . Fr. 1,404,000,000

En voor den Landbouw, op . . — 4,679,000,000

En de uitvoer, op . . . . . . — 370,000,000

En het werk van CHAPTAL toont aan, welke vorderingen men hoopt dat de productie maken zal. En reeds is in de laatste wetgevende vergadering in *Frankrijk* eene koornwet aangenomen, waarbij de invoer van vreemd koorn insgelijks aan beperkingen onderworpen wordt.

Het werk van CHAPTAL loopt, in effecte, hier op uit: Het afzonderen van de natiën moet eindigen in distructie van Europa; die natie, die de grootste binnenlandsche consumtie heeft, zal het langst zich kunnen staande houden; het gedwongen verkoopstelsel van *Engeland* laat aan *Frankrijk* geen keuze, dus moet *Frankrijk* dat zelfde stelsel aannemen, en zelfs versterken; want zoodra een belang bestaat, ondersteuning vordert, dwangmiddelen inroept omdat het met nadeel werkt, moet het

(*) In Frankrijk wordt 80 millioen ponden wol verwerkt, 70 van eigen teelt, 10 van vreemden invoer; onlangs hebben de Fabrijkanten zich tot het Gouvernement gewend, om den uitvoer van inlandsche wol verboden te krijgen, overal heeft dus hetzelfde beginsel de zelfde strekking.

dwangmiddelen opgegroeid, kunnen ze niet alleen zonder die niet bestaan, maar vorderen ook, dat hun, op welke wijze ook, buitenlandsch debiet verschaft worde: daartoe moeten dan dienen premiën van uitvoer, een in vergelijking met dwangmiddelen minder groot kwaad, maar dat toch in zijn aard en gevolgen moet gekend worden, om té kunnen beoordeelen, in welken verwrongen staat ten opzigte van de productie en consumtie Europa zich bevindt.

Premiën van uitvoer zijn prijsverminderingen voor den vreemden consumateur; geschenken, om hem aan te moedigen van niet te werken, maar, tegen een prijs, minder dan de noodzakelijke prijs is, bij uitsluiting het werk van die natie, die de premiën betaalt, te koopen: was het nu, dat slechts éêne natie die premiën betaalde, en hem dit voorregt alleen verzekerd was, dan zoude ik zeggen, dat het eene schijnbare edelmoedigheid was, waarvan het geheim vergif zich wel schielijk openbaren zoude: maar, nu de meeste natiën dit kunstmiddel bij de hand nemen, is het eene bedekte oorlogsverklaring tegen den arbeid; vooral daar alle natiën, niet die takken van nijverheid cultiveren, die in de vrije lucht van vrije concurrentie op hunnen grond en in hun climaat welig kunnen opschieten en groeijen, maar volstrektelijk alle takken op hunnen eigen bodem willen voortteelen, en ten koste van wat ook, een kunstmatigen groei bezorgen (*). Pre-

(*) De premiën van uitvoer door Engeland lange jaren op het koorn gesteld, hebben twee stellige gevolgen gehad.

1°. Zij hebben landen doen cultiveren, waarvan de bebouwing geen voordeel opleverde.

2°. Zij hebben de prijzen der levensmiddelen voor de ingezetenen zelven verhoogd.

Premiën van uitvoer verarmen vreemde natiën, niet alleen door deze niet anders dan met nadeel te kunnen doen werken, maar ook maken zij voor den inlandſchen conſummateur de behoeften duurder, wijl de laatſte, *en* den vollen prijs moet betalen, *en* nog daarenboven de premiën, die aan den vreemden kooper toegereikt worden; ze moeten dus eindigen met de natie zelve te bederven die ze gebruikt, door haar zelve met nadeel te doen werken. Immers, als de vreemden, eindelijk wakker geworden, *hun* profijt weten te *doen met de meerdere goedkoopte* van middelen *van beſtaan* in hun land, en zich meester maken van alle uitvindingen, ontdekkingen, vereenvoudiging van arbeid, die gemaakt zijn, en waarvan de verſpreiding niet kan belet worden, dan wordt die onmatige en kunstmatige productie een ware geesſel: want dan vertoont zich een kwaad, dat niet anders dan door revolutiën kan verholpen worden, volſtrekte onmogelijkheid voor de arbeidende klasſe om te kunnen beſtaan, door de onmogelijkheid om toenemend debiet te vinden: daarin kan geene menschlievendheid voorzien; teruggaan is gevaarlijk, op denzelfden voet voortgaan, leidt naar den afgrond (*).

Mag ik bij deze gelegenheid het voorbeeld niet aanhalen, dat wij uit onze eigene vaderlandſche geſchiedenis kunnen bijbrengen?

Vrije concurrentie was het beginſel, waarop onze voor-

(*) Revolutiën zijn gebleken ſlechte middelen te zijn tot verbetering: maar hebben ooit Natiën aan de ondervinding gehoor gegeven? Orde en gezag der Overheid moeten gehandhaafd worden; maar dit kan niet geſchieden, als de oorzaken niet weggenomen worden van tegenſtand, die, zonder dat, overwegend moet en zal worden.

voorouders hunne wetgeving gegrond hebben: en wat was er het gevolg van? rijkdom niet alleen, maar ook zoodanige verdeeling van rijkdom, als wezenlijke welvaart kan genoemd worden: op eens ſtaan alle bronnen van beſtaan ſtil; 25 jaren lang, ondergingen wij voorbeeldelooze onderdrukking, uitzuiging en mishandeling; en desniettegenſtaande zijn wij ſtaande gebleven, herleefden weder bij de minste verademingen, en het getal onzer armen is in proportie minder dan in dat Land, hetwelk zich van onzen handel heeft meester gemaakt, en door allerlei dwang- en kunstmiddelen, zijne productie tot eene onmatige hoogte heeft verheven.

Duurte van levensmiddelen is geen kwaad, als de dagloonen in evenredigheid ſtaan, in een land dat met geen ander in eenige aanraking is door groote behoefte aan debiet in vreemde landen: maar is het in aanraking, dan wordt het een groot kwaad, en veroorzaakt

a. toenemende behoefte aan debiet.

b. toenemende behoefte aan vereenvoudiging van het werk, niet navolgende den gewonen voortgang, maar door buitengewone verhaasting van dien voortgang.

Dat dit eens ſtuiten moet, ſpreekt van zelve, en reeds zien wij die ſtuiting in *Engeland* zich openbaren; de onevenredigheid van middelen van beſtaan, en het loon des arbeids is aldaar reeds algemeen, en de verarming van vreemde natiën heeft reeds ten gevolge, dat ſommigen goedkooper kunnen werken dan de Engelſche Fabrijken. — Hollandſche polemiten en duffels worden in qualiteit en goedkoopte van prijs boven de Engelſche geſteld. Algemeen is het reeds erkend, dat de Engelſche lakens niet tegen de Franſche, of die welke in de *Nederlanden* gefabriceerd worden, markten kunnen.

In de laatſte berigten omtrent de Francforter mis, vindt

vindt men reeds de ſtellige bewijzen, door de onverkoopbaarheid van Engelſche katoenen, dat deze de concurrentie van continentale fabricaten, wat de middelſoorten betreft, niet kunnen doorſtaan; en echter moeten ze blijven doorwerken, om millioenen arbeiders, die nu ſlechts halve dagloonen hebben, niet geheel buiten beſtaan te ſtellen, en kostbare etablisſementen niet van alle waarde te berooven; het is pompen of verdrinken, om het ſchip boven water te houden. Men raadplege de jongſte berigten uit *Engeland.*

Reeds *organiſeren zich* Committé's van werklieden in de fabrijkſteden, deze gelasten de hoofden der etablisſementen, de dagloonen te verhoogen, afgedankt werkvolk weder in dienst te nemen, en ſtellen de wet — dwingen de fabrikanten, om zonder hoop op debiet te fabriceren, vermeerderen den prijs van het fabricaat, daar *vermindering* van dien prijs het eenigſte middel was om het debiet te bevorderen. Kan dit op den duur blijven beſtaan, kunnen bajonetten die uitbarstingen op den duur bedwingen?

De Cristal-Fabrijk van COPPELMANS, die een Magazijn te *Bruſſel* heeft, werkt reeds en levert *hare* fabricaten 30 perct. onder den Engelſchen prijs, en volmaakt nog dagelijksch haar werk.

Te *Lier* is eene Katoen-Fabrijk, die reeds zoo ver is, dat alle middelſoorten door haar tegens den minsten Engelſchen prijs kunnen vervaardigd worden.

Te *Gend* heb ik zelf in den laatſten winter verſcheiden Katoen-fabrijken weder bijna in volle werkzaamheid gezien; en dat zonder premie van uitvoer, en terwijl de ſmokkelhandel, aangemoedigd door de hooge regten, de vrije concurrentie, de eeuwige wet der natuur,

tegen de magtelooze pogingen der menſchelijke inſtellingen handhaafde.

Zal ik nu van *Duitschland* nog gewag maken, dat, volgens eene opgave, 38 prohibitive ſtelſels heeft aangenomen, waardoor de handel in zijne werking belemmerd, de concurrentie verſtikt, en de handelaar in eeuwigdurende ongerustheid gehouden wordt, en zijn bedrijf zoo veel kennis van poſitive bepalingen vereischt, dat het eene ſtudie op zich zelve is die alleen te kennen (*).

Alle die geïſoleerde landen, alle berekeningen des handels illusoir makende, moeten blijven produceren zonder waarſchijnlijkheid van debiet, ruïneren langzamerhand alle markten; en het gevolg is, toenemende vermindering en onzekerheid van de waarde van den arbeid, onevenredige en onnatuurlijke lage prijzen, en dus in de daad een wezenlijke ſtaat van oorlog tegen den *arbeid*.

Eens moet echter deze zamenſpanning in duigen vallen, en dan zal de reactie verſchrikkelijk zijn. Premiën

(*) Als men het oog op *Duitschland* ſlaat, ſchrikt men voor de gevolgen van de ſpanning aldaar. — Ik geloof ſtellig, dat de voornaamſte oorzaak der gisting en van den geest van democratie in die landen, buiten de hooge en te zware lasten, beſtaat in de afzondering der onderſcheiden Staten in dat land, door het aannemen van verbod-ſtelſels, en het verbreken van handelsbetrekkingen; afzondering van menſchen in klasſen; wijziging van belasting-ſtelſels, ten nadeele en tot belemmering van den handel; overtollige bevolking zonder canalen van lozing, zoo als zeevaart en koloniën; eindelijk, toenemende verlichting, gepaard met toenemend gebrek aan werk. — Conſtitutionele vrijheid is met zulk eenen ſtaat van zaken onbeſtaanbaar.

miën van uitvoer kunnen wel vreemde fabrijken ruïneren: maar hare werking is bepaald; want zij vindt hare grenzen in de verarming der natiën tot die laagte, dat ze zonder premie van uitvoer en zonder dwangmiddelen met voordeel kunnen werken: dan ſtaan ze weder op, en ecraſeren op haar beurt de natie, die hare welvaart door dwangmiddelen heeft opgevoerd, en op de verarming van anderen heeft gegrond.

Een ander nadeel nog is *aan het ſtelſel van onmatige productie verbonden*, en dit beſtaat in geduurig toenemende *ongelijkheid* van bezittingen (*).

Als de voortgang der nijverheid, ook in het vereenvou-

(*) Ik heb in den beginne reeds aangetoond de in alle maatſchappijen min of meer beſtaande ongelijkheid van bezittingen — het minste bij ons in de voormalige Republiek; die ongelijkheid heeft eene natuurlijke ſtrekking om toe te nemen tegen het ſtellig belang van den Staat, die niet in rijkdom, maar in de *verdeeling van rijkdom*, zijn welvaart moet zoeken: het verſterken van die ſtrekking is dus een verderfelijk iets, hetwelk een van gewigtigſte tegenwerpingen is tegen het heffen van de conſumtive belasting aan den oorſprong, kleine trafieken kunnen daaronder niet blijven beſtaan. De ongelijkheid van betaling in de lasten, van den gemeenen man en den meer vermogenden, is door den Heer GOCKINGA volledig bewezen: alles werkt dus de toeneming van ongelijkheid van bezittingen in de hand, en daardoor moeten alle belastingen, op den tegenwoordigen voet geheven, allengskens minder opbrengen: de rijken weten er zich aan te onttrekken, en de mindere klasſen verarmen meer en meer; terwijl de contrabande toeneemt, zich meer en meer organiſeert, en zich verrijkt met de inkomsten die aan den Staat toekomen: hoe kan dit blijven beſtaan met de enorme hoogte van Staatsbehoeften in ons Land?

voudigen van den arbeid, geregeld, gematigd en bedwongen was geweest, door het toelaten van eene matige concurrentie, dan waren geld- en ondernemingzucht nooit aangevuurd geworden, om die colosſale etablisſementen op te rigten, die op een onmatig debiet berekend zijn geworden; dan waren tot zulke ondernemingen zulke ontzettend groote capitalen niet noodig geweest, die enkelde groote fortuinen, maar ook zoo veel te meer armoede veroorzaakt hebben; want in ſtede van 100 kleine etablisſementen, is nu één groot gekomen, dat tienmaal meer produceert als de vorige 100 (*), en daarbij is het evenwigt verbroken tusſchen aanbod van arbeid en vraag naar arbeid: de arbeiders ontvangen de wet van de hoofden der groote etablisſementen, maar kunnen geen tegenwigt meer doen gelden; van daar alle die zamenſpanningen van de arbeiders, om hunne dagloonen te doen verhoogen — het natuurlijk evenwigt is verbroken; geweld, opſtand en ſmokkelarij trachten dat te herſtellen.

De arbeid van den daglooner kan bij den dag gehuurd worden, het werk van machines moet gekocht worden, en ook dit werkt de ophooping van capitalen in de hand, en de verdeeling van geld tegen. — Men

(*) Locale behoeften kunnen dikwijls door kleine etablisſementen, of door werk tusſchentijds in ledige uren, voldaan worden, om dat zulke kleine etablisſementen het nadeel der competitie van groote vergoed zien door de voordeelen van localiteit; — dit zoo belangrijk hulpmiddel voor de geringere klasſen beſtaat thans niet meer, en de vernietiging van alle voordeelen van localiteit is een groot nadeel voor den Staat, en veroorzaakt vermeerdering van armoede.

Men kan het niet genoeg herhalen: *het is niet rijkdom, maar verdeeling van rijkdom, die welvaart geeft.*

De geheele klasse van werklieden in *Engeland* (6,500,000 menschen) wordt dus meer afhankelijk gemaakt van de genade van geldzucht, die zich in hare onmatige verwachtingen te leur gesteld vindt; wie zal hunne woede temmen, als zij, die niets bezitten, niet bestaan kunnen, tot geene bezitting kunnen geraken, om dat alle kleine ondernemingen met nadeel werken, zich eens *tegen het eigendom in* oppositie stellen! De dwangmiddelen en premien, ten voordeele van weinigen verleend, zullen eens hetzelfde lot ondergaan, als de feudalische instellingen in *Frankrijk* ondervonden hebben.

Er blijft nu nog over, om te spreken over de zware belastingen, die thans algemeen de volken drukken. Ik bekenne het, het onderhoud van staande armeën, de staatsschulden, en het bezoldigen van te veel geëmploijeerden, die, door dat er te veel geadministreerd wordt, en deze meer onder hun beheer zoeken te krijgen, niet meer aan het oogmerk hunner instelling voldoen — ik bekenne het, dat dit een kwaad is (*), maar het is

(*) Een geacht Schrijver zegt: *en Angleterre le sentiment des charges est au dessous des charges, et par cela le mal est supporté plus aisement; en d'autres pays le sentiment est infiniment au dessus du mal — delà les revolutions.* — Het zelfde had ook bij ons plaats; het is met de Maatschappijen als met den physieken mensch: leg hem een' last op, vermeerder dien langzaam, naar mate zijne krachten door oefening versterkt worden, hij zal gewillig het dubbelde dragen van een ander, die, of omdat de last in eens te zwaar was, of *verkeerd* is opgelegd, onwillig blijft, zoo niet wezenlijk onvermogend, om dien te dragen, en daardoor nooit dat gevoel ver-

is een gevolg, en de hoofdoorzaak niet: — als die konde weggenomen worden, zouden de ſtaande armeën kunnen verminderd, de ſchulden langzamerhand afbetaald, en het heirleger van geëmploijeerden nutteloos gemaakt worden; en vooral omtrent dit laatſte moet ik nog een woord zeggen.

Het ſtelſel van *productie zonder zekerheid van debiet* (*), van belemmering van handel, van afzondering der natiën, van hooge regten, reſtitutiën en premiën, dat kunstſtelſel vereischt niet alleen grondige kennis van alle belangen, maar geſtadig op- en toezigt, dat gedurig verſterkt moet worden, in noodzakelijke werkzaamheden toeneemt, en dus meer en meer onkosten moet veroorzaken.

Daarbij komt nog, dat de ſom op haarzelve van de belastin-
gen

verkrijgen zal, van zich als 't ware boven den last te verheffen; die onwilligheid, dat gevoel van onvermogen is een van de rampzaligſte verſchijnſelen van onzen tijd, baart democratie en verſterkt den revolutionairen geest; — in *Engeland* begint dat eerstgemelde gevoel te verzwakken, door gebrek aan werk, en onevenredigheid van de dagloonen met de middelen van beſtaan, en door vermeerdering van het getal van lieden die geen eigendom hebben; en het is aldaar thans letterlijk waar, *une forte de fureur s'est emparée des pauvres en préſence des riches.*

(*) Op dit ongelukkig beginſel is thans bijna alle manufactuur-induſtrie gevestigd, en dit kwaad is aan de verbodſtelſels te wijten: — de vraag moet de productie voorafgaan, de fabrijkant moet geen handelaar zijn, moet niet werken zonder beſtelling te hebben: de handel moet die vraag doen kennen; hoe verder zijne betrekkingen zich uitſtrekken, hoe meer bezocht zijne groote marktplaatſen zijn, hoe gereeder die vraag zich doet kennen.

gen gering is, in vergelijking van de som, die de belemmeringen, het oponthoud, en de ongerustheid, in gelde uitmaken; want alles wordt berekend, het eigenbelang doet niets voor niet: — en deze waarheid wordt van nog meer gewigt, als men bedenkt, dat alles wat indirecte belastingen genaamd wordt, alle consumtive regten, die *zoo* wel door den Staat als door de Steden geheven worden, op het principe van *afzondering* gegrond zijn, en zonder groote belemmering van den handel niet *kunnen in werking gebragt worden. Dat*, naarmate die *consumtieregten* op min of meer groote handelsvoorwerpen gelegd worden, zij min of meer kwaad veroorzaken, behoeft wel geen betoog; de ondervinding heeft genoeg doen zien, dat stelsels van belasting tegenwoordig eene anti-commercieele strekkng hebben, en dat aan de impulsie van die strekking meer en meer wordt toegegeven.

Om nu alles te zamen te trekken, wat ik omtrent de maatregelen der Gouvernementen, ten opzigte van Staathuishoudkunde gezegd en ontwikkeld hebbe, geloof ik te kunnen volstaan met de volgende eenvoudige stellingen.

Het progressief isoleren van de volken, met oogmerk, om hunne eigene productie aan te moedigen, zonder vrije concurrentie om die te regelen, heeft de noodlottigste gevolgen gehad.

Het heeft eene gedwongen plaatsing van kapitalen veroorzaakt in de meeste takken van Manufactuur-industrie, die, tegen alle regelen aan, thans moeten blijven doorwerken zonder debiet, om niet geheel en al alle waarde te verliezen.

Het verbreekt het evenwigt tusschen productie en consumtie.

Maakt alle berekeningen van den handel onzeker (*).

Verbreekt het evenwigt tusschen vraag naar arbeid en aanbod van arbeid, en vermeerdert daardoor de onzekerheid van het loon des arbeids.

Vermindert de waarde van den arbeid, door den cirkel van ruiling te beperken, en die ruiling door belemmeringen te bezwaren.

Het heeft de vereenvoudiging van den arbeid, als 't ware, *een gedwongen verhaasten voortgang* gegeven, waardoor plotselinge stilstand van handenarbeid veroorzaakt is geworden.

Het heeft ophooping van kapitalen en kolossale etablissementen noodzakelijk gemaakt.

Het heeft omslagtige en kostbare Administratiën ingevoerd, die hun bestaan vinden in het vermenigvuldigen

(*) Die onzekerheid is een groot kwaad en veroorzaakt lusteloosheid, stremming, stilstand van handelbetrekkingen, gebrek aan mogelijkheid van juiste handelsberekening. — Opmerkelijk is het verval van allen wisselhandel, zoo zelfs dat om duizenden over te maken thans moeijelijker is als bevorens millioenen: dit toenemend verval bewijst niet alleen het toenemend afbreken van alle handelsbetrekkingen maar ondermijnt ook alle crediet, maakt kapitalen nutteloos, alle ondernemingen gewaagd; bevordert de agiotage in publieke fondsen, en moet eindigen in de destructie van alle industrie die een buitenlandsch debiet noodig heeft.

Als het mouvement van kapitalen naar buiten vermindert, moet de binnenlandsche beweging ook afnemen; het verminderen van de registratie-regten is daarvan een bewijs. —

Het ruïneren van groote markten, centrale pointen van ruiling, van berekening, van bepaling van de waarde van den arbeid, is niet alleen een verlies voor het land zelf, *maar het is eene publieke calamiteit voor geheel Europa.*

gen van formaliteiten, en ingesteld zijn om met kracht en geweld alle handelsbetrekkingen te verbreken.

Het heeft alle stelsels van belasting ten nadeele van den handel gewijzigd (*).

En eindelijk, het maakt het aanhouden van staande armeën noodzakelijk, om het eigendom te beschermen tegen de aangroeijende menigte van arbeidslieden zonder werk, zonder bezitting, zonder hoop om tot bezitting te geraken: bescherming, die te meer en dringend noodzakelijk wordt, daar *die vijandschap* aangevuurd wordt door *het vergif, dat eene losbandige vrijheid* van drukpers verspreidt; en de menigte lieden, die werken willen, maar niet

(*) Ik behoef hieraan geen uitbreiding te geven: de ondervinding heeft geleerd, dat zelfs het belang der groote handels-voorwerpen wijken moet voor die onwederstaanbare strekking; en de oorzaak er van is ligt na te gaan. — Het belasten bij den invoer, het administreren, het surveilleren, het belemmeren van den handel, wordt in de landprovinciën niet terstond gevoeld; eerst naderhand en in de gevolgen veroorzaakt het kwijning en versterf: — maar, ver vooruit te zien, op juiste gronden te redeneren, een klein *kwaad geduldig te dragen om een groot goed te verkrijgen*, valt niet in het algemeen karakter van menschen; de Gouvernementen hebben zelfs veel fermeteit noodig om hen daartoe te krijgen, dat ze een klein kwaad dragen, om algemeene welvaart te bevorderen. — Geeft het Gouvernement toe aan deze strekking van het kortzigtig eigenbelang, stelt hetzelve zich vooraan, dan triumferen kortzigtigheid en het egoïsme van het oogenblik gewisselijk, en bij iedere schrede wordt het moeijelijker terug te keeren. — als de kwijning zich langzamerhand tot de binnendeelen uitstrekt is het te laat; daarin zit mogelijk het grootste gevaar, — de toenemende moeijelijkheid om terug te keeren. —

niet kunnen, vergroot wordt door alle de luijen, zedeloozen, onvergenoegden, eerzuchtigen, die niets te verliezen hebben, maar in revolutiën hun heil zoeken.

Is het dus, in den tegenwoordigen ſtand en ſtrekking van zaken in Europa, niet te voorzien en te vreezen, dat, als men niet van maatregelen verandert, het noodzakelijk zal worden:

1°. Staande armeën te vermeerderen.

2°. De vrijheid van de drukpers te verbieden.

3°. Repreſentative Conſtitutiën te vernietigen.

4°. Alle verlichting tegen te werken.

5°. Alle belasting terug te brengen tot derzelver oorſpronkelijke inſtelling, *het praesteren van heerendiensten* (*).

6°. Het zachte en heldere licht van den Christelijken Godsdienst, (die alle afſcheidingen verbiedt,) weder achter een ſcherm te plaatſen, zoo dat de duisternis der Middeneeuwen weder Europa overſchaduwe: want, zoo als nu de oorlog beſtaat tusſchen eigendom en

(*) Belastingen zijn gerealiſeerde dagloonen. Hoe gelukkig zoude menig burger zijn, als hij met handenwerk zijne hem opgelegde belasting betalen konde!! Dit waarachtig, maar ongelukkig verſchijnſel van onze dagen, komt daaruit voort, dat zijn arbeid geen waarde meer heeft, omdat hij het product er van niet meer realiſeren kan; en zulks, omdat de agent van zijn arbeid, de handel, in zijne werking belemmerd wordt, waarvan de langzame terugwerking eindelijk door hem gevoeld wordt; en dit bewijst, dat toenemend gebrek aan werk en armoede, toenemende ongelijkheid van bezittingen, toenemende verlichting, die thans hand aan hand gaan, eindigen moeten, met de Maatſchappijen terug te brengen tot den ſtaat van derzelver eerste kindsheid, of tot volſtrekte ontbinding.

en armoede, is *machinerie*, *verlichting* en *vrijheid* ten vloek, in plaats van tot zegen!

De Christelijke Republiek van Europa moet niet systematisch de grondbeginselen van hare Staatshuishouding, willens en wetens, in tegenstand stellen en houden met de grondbeginselen van die leer, die algemeene goed- en welwillendheid tot grondslag heeft; die alle menschen in waarde en bestemming gelijk stelt; die het opleggen verbiedt van lasten, die men *zelf* met den vinger niet aanroert; *die het loon van den arbeider wil* verzekerd hebben; die alle egoïsme, zoo wel individuëel als nationaal, veroordeelt; die het laten schijnen van alle licht gebiedt; die, eindelijk, alle verlaging van menschen veroordeelende, desniettegenstaande ongelijkheid in stand, aanzien en bezit, erkent en wil geëerbiedigd hebben.

Zijn mijne beginselen in overeenstemming met die leer, dan durf ik vertrouwen, dat het doel, hetwelk ik mij voorgesteld hebbe, zal bereikt worden: en dat is niet anders, dan den waren staat van zaken te doen kennen, voor het gevaar te waarschuwen, en tot ernstig nadenken op te wekken.

Als de ware oorzaken van armoede te vinden zijn in luiheid, verkwisting en ophooping van capitalen, wat is er dan te voorzien van den tegenwoordigen staat van zaken in Europa? daar luiheid in de hand gewerkt, ja gebillijkt wordt door algemeen gebrek aan werk; daar verkwisting begunstigd wordt, doordien de onzekerheid en verwarring van prijzen, van alles bijna een gewaagd spel maakt, en stremming van circulatie, zoo wel als colossale ondernemingen, de verdeeling van rijkdommen tegenwerken, en deze laatste de grondbeginselen worden, waarop de Europische Staten hun bestaan vestigen.

 Edel-

Edelmoedig en verheven is het doel van die Vorsten, die overeenkomstig de leer des Christendoms willen regeren: maar nutteloos zullen hunne pogingen, ijdel hunne maatregelen zijn, als de geest der affcheiding niet erkend wordt onbeſtaanbaar te zijn met den geest van het Christendom — als de ſtelregel: de arbeider is zijn loon waardig! niet op den voorgrond geplaatst wordt: want in dit punt vereenigt zich alles; *en* de morele wet, *en* het eigenbelang, *en* het belang van den Staat.

Naarmate de beſchaving en verlichting toenemen, moet ook de circulatie en onderlinge gemeenſchap bevorderd worden. Het is eene volſtrekte behoefte van de beſchaving; wilde volken kunnen zich afgezonderd houden, beſchaafde gevoelen de behoefte om gemakkelijk onderling te communiceren: die communicatie met kracht en door dwangmiddelen te verbreken, door alle handelsbetrekkingen moeijelijk te maken, is de onwederſtaanbare ſtrekking van beſchaving en verlichting te miskennen en tegen te werken — alle driften op te wekken, en in een brandpunt van Nationalen haat te concentreren, waarvan de gevolgen commercie-oorlogen moeten zijn, uit ſystematisch belang, om elkanders productie te vernielen. — Handel berekent en ſtelt vast algemeenheid van prijzen, van alle producten van arbeid. Nationale of locale arbeid kan aan hare betrekking op den algemeenen prijs niet onttrokken worden; dit wordt thans met kracht en geweld gedaan, doch men voorziet en bedenkt niet, dat daardoor aan den arbeid deszelfs voornaamſte ſteun ontrukt wordt, de algemeene baſis waarop zij rust, algemeenheid van behoefte; men bedenkt niet, dat daardoor arbeid ondernomen wordt die verlies geeft, en om welken ſtaande te houden, het belang van winstgevenden arbeid opgeofferd

ferd wordt — het groot belang wordt dus aan kleinere opgeofferd, en dit is een wezenlijke oorlog tegen den arbeid.

Alle ondernemers van arbeid, die, volgens algemeene regelen, geen winst kan geven; alle belangen van kolossale etablisfementen, die de vraag naar producten van arbeid niet afwachten, maar eerst produceren, en dan van de Gouvernementen eifchen om hun confummateurs te bezorgen; zijn de ware vijanden van den arbeid, *dwingen de Gouvernementen om met hun zamen te fpannen*; en dit noem ik met regt oorlog tegen den arbeid (*).

Het valt in mijn beftek niet, om over publieke fondfen te fchrijven, maar ééne aanmerking mag ik niet voorbij gaan. — Geweldige afbreking van handelsbetrekking, heeft de hoogte dier fondfen in de hand gewerkt, en mogelijk te hoog opgevoerd; maar het fchijnt mij

(*) Het beste bewijs van al het door mij hierbij aangevoerde vind ik in het Werk van VAN DER STRAETEN, over den tegenwoordigen Staat van dit Koningrijk — en waarlijk het is in mijne opregte overtuiging de beste lofrede op de adminiftratie, die ooit kon gemaakt worden. — Daarbij wordt *Engeland* tot model gefteld... en *Engelands* val voorfpeld! — het beginfel van afzondering ftellig gepredikt, zonder na te gaan, of het uitvoerbaar is, en welke gevolgen het moet hebben? daarin wordt de overvloed van voorraad, die in ons land, in 1817 beftond, zoodat pakhuizen ontbraken om dien te bergen, opzettelijk verwekte, hongersnood genoemd, en de eerfte denkbeelden van handel, *algemeenheid van prijzen*, over het hoofd gezien: en zulks alleen om te bewijzen, wat en aan wien wij alles verfchuldigd zijn, en dat het toltarief van 1816 in het belang van Holland is opgemaakt — kan men in ernst zich zulk een befchuldiging aantrekken?

mij tevens toe, zeker te zijn, dat de toenemende vastheid der prijzen, dat de meerdere soliditeit derzelve, moet toegeschreven worden aan de algemeene berekening van de waarde derzelve, aan de vrijheid die in den handel er in bestaat, en dat de welvaart van dit belang grootendeels daaraan dank te wijten is; dat het geheim om dit belang te *administreren* nog niet ontdekt is.

Zoo lang de staat van oorlog tegen den arbeid in Europa blijft voortduren, kan veel over de armoede geschreven, maar niets doelmatigs uitgevoerd worden, om dezelve zoo veel te verminderen, als menschelijke krachten kunnen doen. — Eerst moet het *buitengewoon verval* tot armoede gestuit worden; eerst moet aan den handel zijne werking en invloed, aan de Manufactuur-industrie hare bepaalde grenzen, terug gegeven zijn; eerst moet de oplegging van belastingen op juiste berekeningen en billijke gronden berusten, en het belang van vrijen handel en handenarbeid gewijzigd worden, voor dat men het gewoon verval zal kunnen verminderen: — eene centrale administratie zoude op dit oogenblik niet anders zijn, dan nog een rad toegevoegd aan het reeds te zeer ingewikkeld kunststelsel der hedendaagsche algemeene Administratie, en zoude de geforceerde productie vermeerderen, valsche prijzen en meerdere onzekerheid in de dagloonen veroorzaken: — men kan, men moet thans alleen trachten palliative middelen te bezigen; onder die bekleedt het bebouwen van onbebouwde landen zeker de eerste plaats; in de steden kan men vooreerst de productie vermeerderen, tot de noodige consumtie der armen zelf; dan vervolgens die bronnen van arbeid opzoeken, die slechts voor een tijd ondersteuning noodig hebben, om eigen middelen van bestaan te worden; voorts moet men trachten dat werk te verbinden met

de bestaande fabrijken, en voor dezelve de werklieden te behouden; men moet, door volledige kennis van de omstandigheden der behoeftigen, het ondoelmatig bedeelen in geld beperken; de Spaarbanken, (dat nuttig en eenig tegenwigt, hetwelk de arbeidende klasse kan aanwenden, tegen het despotisme der genen die hun de wet stellen) aanmoedigen, en het overige van algemeene maatregelen verwachten (*). Als bescherming van den arbeid, en vrije concurrentie, niet door woorden, die reeds hunkracht verloren hebben, *maar door daden in werking* gebragt zal zijn, als aan de agiotagè, door goede trouw aan wettige verbintenissen, haar lokaas ontnomen; de belemmeringen van den handel verminderd zullen zijn geworden; als aan de wetten der natuur haar werking terug gegeven zal zijn; het eigenbelang, op den christelijken regel gegrond, de arbeider is zijn loon waard, niet meer gedwongen zal worden, altijd aan den harden leiband der administratie te loopen, of gedurig de speelbal te zijn van onophoudelijk veranderende maatregelen, van verbod en toelating: — dan eerst zal het buitengewoon verval tot armoede verminderen, en de arbeider zekerheid hebben om

(*) Ik heb hier niet meer willen uitweiden, of die maatregelen aanduiden en vooruitloopen, bevele de lezing aan van het belangrijke werk van SISMONDI, vooral het einde van het IX. Cap. van het VI. Boek (T. II, p. 345.) *l'ouvrier a droit à la garantie de celui qui l'emploie.* — en ik ben het wel met dien Schrijver eens, dat zonder de oude gilden met alle derzelver gebreken te herstellen, er eene directie in ieder belang moet gevormd worden, die een stelsel van onderstand moet aannemen van werkvolk dat behoeftig is, en de verpligting daartoe alle onmatige productie of alle gewaagde onderneming zeer doelmatig tegenwerken zal. —

om zijn loon te erlangen; dan eerst zal men het nadeel van onevenredigheid van bevolking en levensmiddelen, door het bevorderen van emigratiën en verplaatsing van arbeiders met vrucht kunnen matigen, de overtollige bevolking canalen van lozing bezorgen, of tot verdediging van den Staat gebruiken en opleiden; dan eerst zullen de morele krachten van den Staat opgewekt worden; dan eerst zal men den stelregel, van ieder voor een schurk te houden, kunnen verbannen; dan eerst zullen de kapitalen, die het wantrouwen thans ophoopt en opgesloten houdt, zich verdeelen, en het eigendom, algemeener wordende, zal door geen bajonetten behoeven verdedigd te worden.

Felix, quem faciunt aliena pericula cautum!

Het spreekt van zelf, dat dit niet plotseling kan geschieden: als de natiën zich verstaan, en de herstelling der vrije concurrentie opregtelijk ten doel gesteld wordt, dan moeten geen commercie-tractaten, maar algemeene maatregelen van progressive vermindering van uitsluitingen, en hooge regten, van dwangmiddelen en premiën van uitvoer, langzamerhand ingevoerd, en aan dezelve de hoogstmogelijke stevigheid gegeven worden (*).

Daar

(*) Men doet verkeerd, van uit de vergelijking van den vorigen staat van Europa, en den toenmaligen staat der onderlinge handelsbetrekkingen, tot den tegenwoordigen, gevolgtrekkingen af te leiden, tegen een liberaal systema van handel, en tegen het belang van elken staat, om naarmate het debiet moeijelijker wordt, langzamerhand meer vrije concurrentie toe te laten.

Men zegt: de Staat des handels is veranderd, *Holland* b. v. is niet meer de groote markt, de vrachtvaart bestaat niet meer, alle natiën volgen *Engeland* na, sluiten zich af of verzekeren hun binnenlandsch vertier, halen zelve alles af, moedi-

Daar het voorbeeld van *Engeland*, dat alle zijne krachten dienstbaar gemaakt heeft aan de onmatige uit-

brei-

digen productie aan, en doen het onmogelijke om debiet te verkrijgen: — maar merkt men dan niet op, dat het juist uit dezelfde oorzaak is, dat een liberaal systema thans meer dan ooit noodzakelijk is voor elk? en hoe gelukkig die natie is, die hetzelve volgende geen al te groote opofferingen te doen heeft, maar wier *bijzonder belang in dezen met het algemeen belang*, de algemeene behoefte van *Europa*, overeenstemt?

Juist om dat elk tegenwoordig uit zijn eigen oogen ziet, alles zelf gaat afhalen, alles zelf wil leveren, werkt thans in volle kracht die eeuwige ware regel: gedwongen debiet is geen debiet! dat eeuwig principe van allen handel: het goedkoopst en het best in hoedanigheid kan en zal alleen debiet vinden; zal het vinden, al sluiten tolliniën en heirlegers van Commiesen dit steeds en thans overal werkend principe op; deszelfs uitbreiding en invloed breekt door alles heen; de vijand, achter eene opstapeling van reglementen en formaliteiten verscholen, bestrijdt haar met papieren wapens, doch is dikwijls in geheime verstandhouding met hetzelve — smokkelhandel is zijn bondgenoot, en wordt stoutmoedig doordien deszelfs eigenbelang op het algemeen belang der consummateuren steunt, goede trouw! en eenvoudigheid dien zelfden verboden handel vergezellen, en zoo breidt zich het ware beginsel meer en meer uit. — Toen de verlichting en kennis niet zoo algemeen waren, de onderlinge communicatie niet zoo geregeld was, toen eenige natiën slechts den handel dreven voor geheel Europa, toen gaven die natiën de wet, konden die effect doen sorteren, prohibitiën en enkelde hooge regten handhaven: maar juist om dat elk uit zijn eigen oogen ziet, de wezenlijke waarde van alles leert kennen en schatten, juist daarom wordt het als bij den dag moeijelijker, een gedwongen debiet te bezorgen, veel min te

ver-

breiding van zijne Manufactuur-industrie en aan de instandhouding van zijn verkoopstelsel, *Frankrijk* niet wijs en voorzigtig maken zal, zeg ik met een beklemd hart, dat de hoop op zoodanige algemeene maatregelen zeer gering is. In den storm die Europa bedreigt, in den strijd der aangehitste belangen, in de verwarring van prijzen en, onzekerheid van het loon des arbeids, zal die Natie het minste lijden, het minste aan schokken onderhevig zijn, die het minst de wetten der natuur verkracht, en door het meest nog de vrije concurrentie toegelaten te hebben, alle onmatige productie nog in tijds zal tegengewerkt en binnen hare grenzen zal terug gebragt hebben; die alle eigendom, alle belangen zal gewend hebben, niet te leunen en te steunen op enkele kunstmatige bescherming van verbodswetten en hooge regten: die Natie zal het minst lijden, welke het minst

ge-

verzekeren; alle gedwongen bescherming wordt meer en meer zonder vrucht, dus meer en meer groot en algemeen kwaad, en, zonder eenig belang wezenlijk te beschermen, werken de administratiën het buitengewoon verval tot armoede overal in de hand.

Uit dit oogpunt beschouwd, moeten alle natiën haar speciaal stelsel van staathuishoudkunde daarnaar regelen, en tot dat beginsel zoo veel toenaderen als ze kunnen, met vast besluit om die toenadering meer en meer te versterken — van den smokkelhandel moeten ze leeren, eenvoudigheid van administratie, goede trouw en vooreerst bepaling van de hoogte der regten; dan zullen ze ten minste nog eenige wezenlijke bescherming kunnen verleenen, en de schatkist zal er bij winnen. Als dan de administratie met den tegenwoordigen staat van kennis, met het algemeen belang in overeenstemming is, dan eerst zal eene doelmatige wetgeving die administratie kunnen handhaven en den smokkelhandel met vrucht kunnen

be-

geforceerden bloei op de verarming van vreemden gegrond zal hebben; die het principe zal aangenomen en het meest in werking gebragt hebben, dat zonder vrije lucht en ademhaling geene ontwikkeling van levenskracht en zelfstandigheid kan plaats vinden, en dat de planten, die in broeikasfen opgekweekt worden, het eerst verwelken, en aan verandering van luchtgestel of stormen het minst kunnen weerstand bieden.

De Almagtige, die ten voordeele van die kunstgewassen het lucht*gestel niet veranderen of de wetten der natuur verbreken zal*, geve aan de Gouvernementen verstand om te kennen wat hun belang en pligt is, — aan de volken, lijdzaamheid en vertrouwen, — en aan ons Vaderland, herleving van voorvaderlijk overleg en spaarzaamheid, en gematigde vrijheidszucht; dan is de hoop voor ons nog niet verloren, om, niet, tot onmatigen rijkdom,

bestrijden en tegengaan: de inrigting van die wetgeving moet dan op geheel andere gronden, als waarop ze tegenwoordig rust, bepaald worden.

Dat de tegenwoordige wetgeving op het punt van smokkelhandel ondoelmatig is, zal wel niemand ontkennen. — De administratie is thans zelf aanklager, bij de Ordinaire Justitie zijn de onkosten groot, de uitslag onzeker, (zoo niet vrij zeker tegen de administratie,) en de afwezigheid van publieke aanklagers buiten de administratie, veroorzaakt, dat alles bij transactie zal afgedaan worden, en daarvan een even zoo bepaald tarief zal komen, dat meer en geregeld zal worden, als van de premiën van den smokkelhandel.

Ik heb in mijne adviesen over de generale wet in 1819, en over het nieuw toltarief in 1816, mijne meening omtrent onzen handel, en de belangrijkheid onzer markten, meer uitvoerig betoogd en verwijze den Lezer derwaarts. —

[illegible], maar tot gelukkig verdeelden welvaart te geraken. En hiertoe zullen de pogingen van een deugdzaam en onvermoeid werkzaam Vorst voorzeker medewerken.

D. F. VAN ALPHEN.

PROE-

PROEVE OVER DE INRIGTING EN DE WERKZAAMHEDEN VAN EEN PUBLIEK ARMENBESTUUR,

DOOR

Mr. J. F. DE JONQUIÈRES,

LID VAN HET KONINKLIJK ARMEN-COLLEGIE TE KOPPENHAGEN.

EERSTE HOOFDSTUK.

Over de noodzakelijkheid en het nut van een publiek Armenbestuur.

Door een publiek Armen-wezen versta ik *eene inrigting, welke door publieke, door den Souverein aangestelde Ambtenaars bestuurd wordt, en die ten doel heeft, de noodlijdenden volgens vaste regelen, op eene gelijkvormige wijze, des noods door middel eener belasting, hulp te bewijzen.* Deze verklaring zal alhier genoegzaam zijn, daar de ontwikkeling van derzelver bestanddeelen een groot gedeelte dezer proeve zal uitmaken.

Dan voor en aleer ik hiermede eenen aanvang make, zal het niet ongepast zijn te onderzoeken, of het noodzakelijk, of ten minste nuttig zij, dat de armen van Staatswege verzorgd worden; dan of eene zoodanige verzorging misschien schadelijk zij?

 De

De noodzakelijkheid eener publieke armenverzorging hangt wederom af van eene andere vraag, namelijk: *Heeft ieder Lid der Maatschappij het regt, om van den Staat te vorderen, dat deze hem, als hij arbeiden kan, werk, en als hij daartoe ongeschikt is, onderstand verschaffe?* Het antwoord op deze vraag is van zeer veel aanbelang. Want, bestaat er een zoodanig regt, dan moet de Maatschappij de daartoe betrekkelijke pligten volbrengen, al moest zij onder den daaruit gesproten last bezwijken (*): hij, van zijnen kant, die vermeent ondersteuning te behoeven, kan dezelve onbeschroomd vorderen; ten opzigte van hem is zij geene weldaad, hij is dus geenszins tot dankbaarheid verpligt, en de Staat is niet eens bevoegd om bepalingen te maken, onder welke alleen hij de geëischte ondersteuning wil toestaan. Daarentegen is zoodanig regt een hersenschim, dan kan de Souverein eene armenverzorging van Staatswege al of niet invoeren, al naar hij zulks dienstig oordeelt, en dezelve aan zekere bepalingen binden, en daar alles, wat de laatste behoeftige ontvangt, te zijnen opzigte, eene weldaad is, is hij den Staat daarvoor dankbaarheid schuldig (1). Het

(*) Het voorbeeld van *Engeland* bewijst, dat het niet onmogelijk is, dat het er eens daartoe kome. MALTHUS zegt, dat de armen-taxen een zwaardere last voor dit Rijk zijn, dan deszelfs ontzettende nationale schuld.

(1) Zonder, bij deze gelegenheid, de stelling van het regt van den armen tot onderstand, ten toets te brengen, zullen misschien de volgende aanmerkingen niet ondienstig zijn. Zou dit regt niet *voorwaardelijk* kunnen zijn: *mits* hij van zijne zijde aan de maatschappelijke verpligting voldeed, van zoo veel hij kan tot zijn eigen onderhoud toe te brengen? En kan dan de Souverein den te geven onderstand niet aan *bepalingen* verbinden? — Blijft, hetgene verpligting is van den

eenen

Het is opmerkenswaardig, dat dit gewaande regt der armen eene ontdekking van latere tijden is: hetzelve was onzen voorouderen geheel onbekend. Het heeft mij ten minste niet mogen gelukken, in de oudere Publicisten, die over de wederzijdsche regten der Regenten en Volkeren geschreven hebben, het minste spoor daarvan aan te treffen; ROUSSEAU zelf rept er geen woord van in zijn *Contract social. Pauperes et egenos sublevari*, zegt PESTEL, *aequitas suadet*, *religio jubet*, *civitatum omnium* INTEREST (*). Doch het is niet naar deszelfs oudheid, maar naar deszelfs gegrondheid, dat men

eenen *mensch* tot den anderen; ook niet verpligting (*officium perfectum*; regt) wanneer die menschen in burgerlijke betrekkingen beschouwd worden? met andere woorden, verpligting van den Staat (het *Corpus morale* van alle de ingezetenen). jegens elk der ingezetenen in het bijzonder? — Staat de inwoner niet een gedeelte van zijne vrijheid van al of niet te arbeiden (welke wij den wilden op den laagsten maatschappelijken trap zoo ruimschoots zien uitoefenen) af, ten voordeele der maatschappij, waarin hij zijne nijverheid aanbrengt, tegen de ondersteuning die hij van haar misschien kan behoeven? Waarom verbinden zich ingezetenen tot verdediging hunner gezamenlijke Regten? Omdat de krijg, de vijandelijke inval een *leed* aanbrengt. — Is; voorts; de persoon *veilig*, wanneer hij van gebrek omkomt? — „In de afzonderlijke betrek„kingen kan de Souverein niet treden." Treedt hij er dan niet in, wanneer hij U en mij verdedigt? U tegen watervloeden; mij tegen schadelijke ziekten beveiligt? eenen derden zijnen reisweg bevordert? Iets anders is het *persoonlijk toezigt* van den Souverein over elk lid der maatschappij; doch dit oefent hij uit *bij delegatie*, door reglementaire huishoudelijke bepalingen.

L. J.

(*) *Comment. de Republ. Bat. Vol.* I. *p.* 254.

men een ſtelſel moet beoordeelen. Dan hier moet ik wederom bekennen, dat ik niets ten voordeele van dit regt gelezen heb, dat mij eenigzins voldeed. Beroept men zich op de lesſen van CHRISTUS ten opzigte der liefdadigheid, dan vergeet men, dat onze verheven Zaligmaker ſlechts lesſen en raadgevingen aan den enkelen mensch gegeven heeft, maar geenszins als Wetgever der volken heeft willen optreden. Ook vindt men niets dergelijks onder de oude Joodſche Godsregering: want, offchoon de wetten van MOZES wel heerlijke inrigtingen ten voordeele der armen hadden ingevoerd, en zelfs eenige geregelde afgiften voor hen hadden bevolen, zoo waren dezelve echter bepaald, en wij vinden niet, dat zij, naar mate de behoeften der armen toenamen, konden verhoogd worden, hetwelk echter zoude moeten plaats gehad hebben, zoo de armen geregtigd waren tot verzorging van Staatswege. Daarenboven behoort dit gedeelte der Mozaïſche wetgeving tot de ſtaatkundige wetten, die aan het Joodſche volk eigen waren, en dus niet, gelijk de zedelijke, algemeen verpligtend zijn. Dit regt te bouwen op de invoering van het regt van eigendom, is mijns inziens even weinig afdoende (*); men kan zich ſlechts door de verbeelding eene maatſchappij voorſtellen, waar het regt van eigendom niet beſtaat, en het is zeer zeker dat hetzelve de vorming der burgerlijke maatſchappijen is voorafgegaan.

(*) Met FICHTE te willen ſtaande houden, dat hij, die zoo arm is, dat hij zich zijn eigen onderhoud niet kan verſchaffen, ontſlagen is van het maatſchappelijk verdrag, en niet meer verbonden iemands eigendom te erkennen, is hetzelfde als te zeggen, dat de verpligting, uit een tweeledig verdrag geboren, ophoudt voor hem, die bij hetzelve ſchade lijdt;

gaan. De vraag komt dus daarop neder, of bij de vorming dezer maatschappijen een zoodanig regt aan de armen gegeven, en, om zoo te zeggen, in de grondwet der maatschappij (*) ingevoerd is. Dan, hier moet men wederom erkennen, dat eene zoodanige vorming der burgerlijke maatschappijen niets anders dan een voortbrengsel der verbeelding is: de eerste maatschappijen zijn haren oorsprong aan de magt verschuldigd; de beste jager, de rijkste herder, de kloekste krijgsman, heeft *zich meest altijd* de heerschappij over de *zwakkeren eigendunkelijk* aangematigd, en deze hebben meestal weinig of niets daarbij kunnen inbrengen. Wil men zich zelfs de vorming van eenige kleine maatschappijen als een werk van vrije overeenkomst voorstellen, gelijk die der eerste Romeinen, en der reisgezellen van PENN, dan zal men vinden, dat deze lieden, schoon uit verschillende oorzaken, zich in eenen zoodanigen toestand bevonden, dat zij niet aan het invoeren van dit regt hebben gedacht, of kunnen denken. Dit strekt tevens grootendeels ter beantwoording van hun, die beweren, dat het oogmerk der burgerlijke maatschappijen niet alleen is, het bevorderen van het algemeen welzijn, maar ook het verminderen van het algemeene leed, en die daarop het regt der armen doen steunen (†). Uit een zoo onbepaald oogmerk zoude

lijdt; en dus alle de burgerlijke wetten, die tot de vervulling van hetzelve dwingen, voor onregtvaardig te verklaren. Zie ook M. EDEN, *State of the Poor*, *Vol.* I. *p.* 447. *It may however be doubted, whether any right, the gratification of which seems to be impracticable, can be said to exist.*

(*) Het eerste maatschappelijk verbond. — *le Contract social.*

(†) BARTHOLM, *Theoretisk og practisk Anviisning til Fattigvaesnets hensigtsmaessige Bestyrelse.* *Slagelse* 1817. 4to. Dit werk

de men immers duizend dergelijke regten kunnen afleiden. Naar mijn inzien bestaat het maatschappelijk verdrag daarin, dat elk een gedeelte zijner natuurlijke vrijheid afstaat, en als in een algemeen fonds opbrengt; om daaruit wederom zekerheid en bescherming te ontvangen. Veiligheid van personen en eigendommen, het gevolg van goede wetten, eene onpartijdige regtspleging en wijze inrigtingen, is alles wat de Staat aan de ingezetenen verschuldigd is; in de afzonderlijke betrekkingen van elk bijzonder Lid kan hij onmogelijk treden.

Wil men eindelijk ten voordeele van dit gewaande regt de *utilitas publica* aanvoeren, dan verandert de vraag geheel van natuur; dan is zij niet meer, of de verzorging der armen een *officium perfectum* voor den Staat is, waaruit voor de armen een *jus perfectum* geboren wordt? maar, of het voor de maatschappij dienstig zij, dat de Staat die verzorging op zich neme; of in andere woorden, of eene verzorging van Staatswege *nuttig* zij? en deze vraag kan zeer wel stellig beantwoord worden, offchoon men *het regt* der armen ontkenne.

Dat er der maatschappij ten hoogste aan gelegen is, dat er in den Staat eene inrigting zij, om te verhinderen, dat er in denzelven volstrekte armoede heersche, is mijns

werk van wiens Schrijver ik ten opzigte van het theoretische hemelsbreed verschil, is, wat het praktische aanbelangt, ten uiterste belangrijk. Het bevat eenen schat van waarnemingen, en zeer goede regelen op dezelve gebouwd. Hoogst opmerkelijk is het, dat des Schrijvers ondervinding zoo geheel met die der Bestuurders van het Koppenhagensche Armen-wezen overeenkomt.

mijns bedunkens door den Heer SCHERENBERG (*) geheel voldongen; en het grondbeginsel, waaruit deze Schrijver dit belang afleidt, is zoo allezins voldoende, dat ik er niets weet bij te voegen. „ Elk Lid der Maatschappij, zegt hij, heeft regt om van den Staat veiligheid te eisschen: maar de volstrekte armoede (†) is voor die veiligheid gevaarlijk, daar uit armen onzedelijke bedelaars, en uit dezen op hunne beurt vagebonden, dieven, roovers en moordenaars geboren worden. Gelijk nu *de Staat zijne onderzaten tegen buitenlandsche vijanden* moet beschermen, zoo is hij niet minder verpligt tegen deze inwendige rustverstoorders te waken." Dit oogpunt is zoo juist, en zoo rijk in gevolgtrekkingen (§), dat ik niet geloof, dat er met grond iets tegen in te brengen zij; en men heeft reden zich te verwonderen, dat de voorstanders van een publiek Armen-wezen niet liever dit grondbeginsel aangenomen hebben, dan door drogredenen het ingebeelde en gevaarlijke stelsel van *het regt der armen tot verzorging* door te willen dringen.

Maar kan dit heilzame oogmerk van beveiliging tegen in-

(*) *Magazijn voor het Armen-wezen*, I. *D. Bl.* 210 *en* 211, alwaar men deze stelling nader uiteengezet vindt. Ik herinner mij niet, dezelve elders zoo duidelijk te hebben voorgesteld gezien.

(†) Door *volstrekte armoede*, versta ik, het gemis der dingen, welke onontbeerlijk zijn om leven en gezondheid te behouden, zoo voor zichzelven, als de genen, voor welke men volgens de natuur, of de burgerlijke wet moet zorgen.

(§) *Alle* de gevolgtrekkingen, welke de Heer SCHERENBERG, uit dit grondbeginsel afleidt, kan ik echter niet erkennen, gelijk ik in het vervolg gelegenheid zal hebben aan te toonen.

nige armenverzorging geheel aan eenheid ontbreken, en de bedeeling dikwijls eene met het algemeene belang strijdende rigting verkrijgen; daar de uitdeelers, hoe eerlijk en menschlievende zij ook mogen zijn, noch de kundigheden, noch de magt bezitten, door welke alleen de bedeeling onschadelijk kan worden.

Er blijft dus niets anders over, dan van het Armenwezen eene publieke zaak te maken, en algemeene inrigtingen daar te stellen, die de armen, zonder onderscheid van gezindheid enz., verzorgen, alleen omdat zij behoeftig zijn. Deze inrigtingen moeten bestuurd worden door publieke Ambtenaars, aan welke de regering de hoofdtrekken hunner werkzaamheid voorschrijft, die aan dezelve verantwoordelijk zijn; en van wie zij te allen tijde zoodanige berigten en rapporten over den staat der armoede, en wat daarmede verbonden is, kan bekomen, als tot een behoorlijk overzigt van het geheel noodzakelijk is.

Deze stelling, schoon niet overal ten uitvoer gebragt, was toch reeds algemeen erkend, toen het fraaije werk van den diepdenkenden MALTHUS het licht zag. Dit werk, waarin hij eene der meest algemeen aangenomene en geliefkoosde staathuishoudkundige stellingen geheel omver werpt, moest natuurlijk zeer veel opziens maken, en vele voor- en tegenstanders vinden. Het ging hier als gewoonlijk: beiden lieten zich door ijver voor

moeten toestaan. Hierdoor is de armenverzorging op zoodanige plaatsen, de slechtste geworden, die men zich kan voorstellen, publiek ten opzigte der inkomsten, particulier ten opzigte der bedeeling. Hier waren dus alle de nadeelen eener armenverzorging voor handen, en zij werden door geene van derzelver voordeelen vergoed.

voor hunne partij tot uiterſten vervoeren, die hunne tegenſtanders wapenen tegen hen in handen gaven, en ondertusſchen bleef de waarheid onzeker. Terwijl HEGEWISCH zich verheugde, dat het afſchuwelijk verbod tegen de bedelarij nu ſpoedig ſtond afgeſchaft te worden, en de koepokken-inenting voor hoogst ſchadelijk verklaarde: zag men anderen beweren, dat men nooit eene volſtrekte overbevolking gezien had (*), en dat dezelve niet te duchten zij, *zoo lang de aarde niet zoo vele inwoners heeft, als zij met mogelijkheid bevatten kan*; of den Schrijver van wreedheid beſchuldigen, — en door dit alles duidelijk aan den dag leggen, of dat zij hem niet verſtonden, of dat zij geheel ontbloot waren van die kundigheden, welke volſtrekt noodzakelijk zijn om hem te beoordeelen.

Het ſtelſel van MALTHUS is in zeer weinig woorden het volgende. De bevolking heeft eene natuurlijke ſtrekking, om zich te vermenigvuldigen in eene veel grootere evenredigheid, dan de middelen van beſtaan en de neringen (†), welke hare eigenlijke grens-

(*) Dit kan, uit een zeker oogpunt beſchouwd, waar zijn. Als de levensmiddelen eens zoo geſmaldeeld zijn, als maar eenigzins mogelijk is, wordt eene verdere bevolking van zelve geſtuit. Dan, het is juist deze uiterſte ſmaldeeling, het is de *poging* der bevolking om hare palen te overtreden, die de ellende te weeg brengen, welke MALTHUS wenscht voor te komen.

(†) Hierop moet men vooral wel acht ſlaan. Bij wilde of half beſchaafde volken, vertoont de overbevolking zich onder de gedaante van eenen hongersnood: bij beſchaafde volken daarentegen, zijn derzelver gevolgen meer ingewikkeld, en de overbevolking brengt er te wege, dat het loon van den arbeid niet meer in ſtaat is eenen mensch of een huisge-

grenspalen zijn. Geheel aan zich zelve overgelaten, tracht zij deze grenzen te overtreden: maar, daar zij zulks niet dan in eene zeer geringe mate doen kan, zal zij altijd binnen dezelve gehouden worden. Dit nu kan op twee wijzen geschieden, *of* door de natuurlijke strekking in toom te houden, en te beletten dat een overtollige bevolking voortgebragt worde; *of* door deze overtollige bevolking, naar mate zij te voorschijn komt, te vernielen, zoo dat er van de voortgebragte bevolking niet meer overblijve, dan met den tegenwoordigen staat der maatschappij eenigzins bestaanbaar is. Daar nu de laatste wijze van zeer veel ellende voorafgegaan en verzeld wordt, en de eerste dezelve geheel voorkomt, is het wenschelijk dat men dezen weg insla; of in andere woorden, het is wenschelijk, dat de bevolking uit het kleinst mogelijke getal geboorten *gerecruteerd* worde. Dit alles heeft MALTHUS in zijn werk zóó geheel voldongen, dat het naauwelijks mogelijk zij, er iets verstandigs tegen in te brengen.

Vervolgens gaat hij over tot het aanwijzen der middelen, door welke hij meent dat zijn oogmerk kan bereikt worden. Deze zijn — 1°. de verlichting der lagere klasſen der Maatschappij te bevorderen, en haar te doen begrijpen, dat ieders geluk of ongeluk meest van hem zelven afhangt. — 2°. Haar het gevoel harer eigene waarde te trachten in te boezemen. (Ik kan niet inzien, dat men het tot dus verre niet met den Schrijver zoude moeten eens zijn.) — En 3°. het afschaffen aller armentaxen en armenverzorging, op eene door hem

gezin te onderhouden, omdat er in elk ambacht, in iedere nering, meer arbeid-zoekenden zijn, dan er werk voor handen is.

hem voorgeslagen wijze, die in zich zelve wel doordacht is, en geenszins verdient met den naam van *wreed* bestempeld te worden. Hierin verschil ik van gedachten met den Schrijver; maar al had hij ook te dezen opzigte misgetast, blijft toch het eigenlijke stelsel in zijn geheel. Men moet zich herinneren, dat MALTHUS een Engelschman is, en dat de verregaande misbruiken, en de bij uitstek slechte beheering van het Armen-wezen in zijn Vaderland, misschien de eerste aanleiding tot zijne schoone overwegingen gegeven hebben. Hij heeft zich dus ligt kunnen laten verleiden, om aan elk Armen-wezen zonder onderscheid de schadelijke uitwerkselen, die zich aan hem voordeden, toe te schrijven. Intusschen zegt hij zelf, dat inrigtingen, als te *Munchen*, *Hamburg*, en dergelijke, niet van denzelfden aard, als het Engelsche Armen-wezen zijn; dat zij in groote Steden onontbeerlijk zijn kunnen; en dat de tijd alleen over derzelver nut uitspraak kan doen, doch dat hij er niet veel van verwacht.

Het zal hier, gelijk veelal elders, veiligst zijn, eenen middelweg in te slaan, en vast te stellen, dat een publiek Armen-wezen nuttig is; doch dat men bij het Bestuur van hetzelve, het stelsel van MALTHUS steeds voor oogen moet hebben, om alle maatregelen, die eene te groote bevolking zouden kunnen voortbrengen, te vermijden. Hieruit worden dan zekere bepalingen geboren, die de grondbeginselen uitmaken, op welke een Armen-wezen, zal het onschadelijk zijn, gebouwd moet worden; en deze zal ik in het vervolg dezer verhandeling trachten aan te wijzen.

Dat deze middelweg, die als een verdrag is, dat de twistende partijen vereenigt, hoe eenvoudig die ook schijne te zijn, zich echter niet aan een ieder voordoet,

blijkt

blijkt daaruit, dat niemand, zoo ver ik weet, denzelven voorgesteld heeft. Mij heeft het zeer veel moeite gekost denzelven te ontdekken. Na door de schriften van VOIGHT en RUMFORD, voor het stelsel van werk en verzorging ingenomen geweest te zijn, wierden mijne gedachten door de lezing van MALTHUS geheel verstrooid. Ik erkende de gegrondheid van zijn stelsel; niets kon het bij mij omver werpen: en echter zag ik het nut van een wel ingerigt Armen-wezen in, en de schadelijke gevolgen, die deszelfs afschaffing na zich zoude sleepen. Lang was ik besluiteloos, en zocht te vergeefs, hoe deze twee tegenovergestelde stelsels konden vereenigd worden. Eindelijk begreep ik, dat de door MALTHUS voorgeslagene middelen, om de overbevolking voor te komen, niet onafscheidelijk waren van zijne theorie; en dat men deze kon behouden, schoon men gene naar tijd en omstandigheden wijzigde. Dit bragt mij tot mijn stelsel, van een door de grondbeginselen van MALTHUS getemperd Armen-wezen; ik toetste het aan de ondervinding, en meende nu te kunnen vaststellen, dat het mogelijk zij een Armen-wezen dermate te besturen, dat het geene oorzaak van overbevolking worde.

Dat men de huwelijken niet regtstreeks verbieden, maar slechts door voorlichting en overreding moet te werk gaan, wordt door alle verstandige lieden, en door MALTHUS zelven, erkend. Voor het overige is het eigenlijk de zaak der Gouvernementen, door goede wetten en naar tijd en omstandigheden geschikte middelen, de overbevolking te keer te gaan. In een Land waar een publiek Armen-wezen bestaat, zal het Gouvernement uit de berigten der Plaatselijke Commissiën ligt kunnen opmaken, of de overbevolking al of niet plaats hebbe, en de aanleidende oorzaken daarvan kunnen ontdekken.

De-

Deze oorzaken kunnen zeer verschillende zijn; en daar de gepastheid der middelen van dezelve afhangt, is het onmogelijk vaste regels op te geven. Van het coloniseren, of het bebouwen van heiden en duingronden ten behoeve der armen, waarmede geachte Schrijvers zoo groot gaan, verwacht ik zeer weinig; en dat er in *Holland* bekwame lieden gevonden worden, die er even eens over denken, blijkt uit het slot der bijlage F., achter de *Geschiedkundige Nasporingen* van den Heer LE JEUNE geplaatst. Van tien dergelijke ondernemingen gelukt zelden ééne; en gesteld ook dat zij allen gelukten, zouden het slechts palliative middelen zijn, die de kwaal eenigen tijd daarna met meer woede zouden doen uitbarsten; vermits de grondbeginselen, waarnaar deze Coloniën zouden ingerigt worden, juist geschikt zijn, om na verloop van weinige jaren nieuwe armoede voort te brengen (*). Het bebouwen van heiden enz. is een voordeel voor het Land, wanneer het door gegoede lieden voor eigene rekening ondernomen

(*) Men zoude immers elken Colonist zóó veel, en niet meer grond geven, als vereischt wordt om hem en zijn huisgezin te onderhouden. Vooronderfteld dat de onderneming gelukkig slaagde, zouden de eerste Colonisten in eene zekere ruimte leven; maar hunne kinderen eens groot wordende, en trouwende, zouden er in de volkplanting meer huisgezinnen ontstaan, dan dezelve behoorlijk kon voeden, dus al wederom overbevolking en armoede. En wat het overige gedeelte des Lands, of die plaatsen betreft, waaruit men de Colonisten genomen had, deze zouden wel in den beginne eenige verligting gevoelen; maar indien de oorzaken der overbevolking niet te gelijk uit den weg geruimd wierden, zoude de ledige plaats zeer spoedig weder aangevuld worden, en dus inderdaad niets gewonnen zijn.

men wordt (*): maar dit moet uit den aard der zake langzaam voortgaan, en kan nooit eenigen invloed op den staat der armoede hebben. Wanneer men voorbeelden van welgeslaagde Coloniën aanvoert, moet men zich wel wachten, eigenlijke Armencolonien te verwisselen met volkplantingen, aangelegd door lieden, die om Godsdienstige of Staatkundige redenen hun Vaderland verlaten hebbende, zich met hunne vlijt en hun vermogen in een vreemd Land nederzetten. Van dien aard was de Colonie van PENN in *Amerika*, in die der Fransche *Refugiés* te *Frederica* in *Jutland* (†).

Omtrent emigratiën ben ik het met MALTHUS volmaakt eens, en het droevig lot der Duitsche Emigranten in 1817 zet aan de redenen van dezen Schrijver nieuwe klem bij. Het volk tot emigreren aan te moedigen is wreedheid, maar nog grootere wreedheid zou-

(*) Vrijheid van belastingen gedurende een zeker getal jaren, en hier en daar matige voorschotten, zijn de meest geschikte middelen, om de Ingezetenen tot het ontginnen van onbebouwde gronden aan te sporen. Zij, die reeds vruchtbare landerijen in de nabuurschap bezitten, zullen dit met het meeste voordeel kunnen aanvangen.

(†) Men zal mij hier mogelijk het wel slagen der Kolonie te *Frederiksoord* tegenwerpen. Dan welk een hemelsbreed onderscheid, tusschen eene door de vereende pogingen eens geheelen volks, onder het oog en de bescherming van eenen jongen en menschlievenden Vorst aangelegde kleine Kolonie, en die, waarvan hier eigenlijk de rede is! B. v. naar *Frederiksoord* worden ongetwijfeld niet dan brave, nijvere en geschikte huisgezinnen gezonden: de volkplantingen daarentegen, die ten oogmerk zouden hebben, het Land van armen te ontlasten, zouden met het uitschot der natie bevolkt worden. — [En met dit al dunkt mij, dat de zwarigheid, op de voorgaande bladzijde gemaakt, ook hier toepasselijk blijft. H. W. T.]

zoude het zijn, hetzelve daartoe te dwingen. De Guillotine snijdt den draad des levens in eens af, maar de emigratie eindigt het dikwijls eerst na lange en bittere folteringen.

Dan zij slaan den bal vooral mis, die meenen, dat het Gouvernement de schadelijke gevolgen der overbevolking kan voorkomen, door den toegang tot de neringen gemakkelijk te maken. Er is integendeel niets dat de overbevolking meer begunstigt. Toen in 1802 de gewapende burgermagt te Koppenhagen eene nieuwe organisatie verkreeg, werd het elken handwerksman, die in de burgerlijke artillerie, of in het brandcorps, diende, toegelaten voor eigene rekening te werken, zonder in het Gilde ingeschreven te worden. Het gevolg daarvan was, dat een groot getal handwerkslieden hunne bazen verlieten, en op hoop van een goed bestaan trouwden, en kinderen kregen. Velen gingen terstond te gronde, omdat zij de noodige penningen niet hadden om hun handwerk behoorlijk aan te vangen; anderen werden door de minste ziekte of ongeval in armoede gedompeld, en vonden zich toen verstoken van de hulp, die zij als knechts van hunne bazen hadden kunnen verwachten (*). Hier komt nog bij, dat

(*) Dit is vooral het geval met de handwerken, die gedurende een gedeelte des jaars stilstaan. Het is waar, zij worden beter betaald dan andere: maar dit heeft geenen invloed op den toestand van hun, die zich daarmede generen; zij leven slechts ruimer, zoo lang zij werken, maar van sparen en opleggen voor den winter weten zij niet. Hier is het gebruikelijk, dat een baas gedurende den winter zijne knechts voorschotten doet, die in den zomer op hunne daggelden ingehouden worden. Om te beletten, dat de

dat men, gedurende den oorlog, zeer mild was in het geven van permissiën, om zich als Kroeghouder, Theeschenker, Slijter enz. neder te zetten. Iedere dienstknecht of verloopen handwerksman greep dit middel aan, trouwde, en vondt zich ras met een talrijk huisgezin bezwaard; terwijl aan de andere zijde het getal dezer kleine winkeliers zoodanig vermenigvuldigde, dat de eene den anderen het brood uit den mond nam. Uit dit alles is eene kweekschool van armoede geboren, en indien eene overbevolking alhier te duchten zij, voorzeker zou zij hieraan moeten toegeschreven worden. Dit is door velen ingezien, en reeds voor meer dan twee jaren zijn er maatregelen genomen, om het getal der kroeghouders en kleine winkeliers te verminderen. Zeer wenschelijk ware het, dat iets dergelijks ten opzigte der handwerkslieden vastgesteld wierde. (*)

SPAAR-

de knechts, die zulke voorschotten bekomen hebben, hunne bazen verlaten, is het bij die gilden ingevoerd, dat niemand eenen knecht mag aannemen, ten zij hij aan deszelfs vorigen baas alles terugbetale, wat deze hem voorgeschoten heeft. Deze voorschotten der bazen zijn in de praktijk veel zekerder dan Spaarkasfen; en het gevaar van verlies, dat de bazen loopen, wordt opgewogen door het voordeel, dat hunne knechts hen niet zoo ligt kunnen verlaten.

(*) [Het herstel der Gilden met beperkte toelating tot de uitoefening van eenig bedrijf, heeft andere óverwegende zwarigheden. Maar dat het getal van kroegjes en tapperswinkeltjes beperkt worde, acht ik eene noodzakelijke voorwaarde tot de verbetering van elk Armen-wezen. H. W. T.]

SPAARBANKEN.

UITTREKSEL UIT HET ALGEMEEN VERSLAG DER MAATSCHAPPIJ TOT NUT VAN 'T ALGEMEEN, VAN DEN 10. AUGUSTUS 1819. bl. 42—51.

[Over 1818. zie III. D. bl. 40—51.]

Berigten omtrent de Spaarbanken zijn ontvangen van de volgende Departementen — als van:

's Gravenhage. Dat dezelve ſtaat onder het beſtuur van 9 Leden, van welke *twee* beurtelings, elke week, in een der vertrekken van het Stadhuis, zitting houden, en waarvan het negende lid den post van Boekhouder *gratis* waarneemt; terwijl de onkosten van de Bank, het ſalaris van den Bode daaronder begrepen, van de oprigting op den 3den van Oogstmaand 1818 aan, tot op den 31sten van Wintermaand van dat jaar, ter ſomme van *f* 216, 35c., door het Departement zijn gedragen; waardoor alzoo de volle rente ten voordeele van de Bank is gebleven, en de gelegenheid heeft gegeven tot vergrooting van het Fonds. In het geheel is tot Hooimaand l. l. ingebragt de ſomma van *f* 9043: — en terug gevorderd *f* 348, 46c.

Dockum. Dat bij hetzelve eene Spaarbank is opgerigt, edoch dat men voor als nog geene gunstige berigten van dezelve kan mededeelen.

Zierikzee. Dat, hoezeer reeds eene ſomme van *f* 6000: — in de Spaarbank is ingelegd geworden, deze echter niet volkomen aan haar doel beantwoordt; aangezien de perſonen, voor welke dezelve eigenlijk

 ge-

gefchikt is, daarvan het juiste denkbeeld niet fchijnen te hebben.

Marsfum. Dat bij hetzelve een Reglement voor de Spaarbank in de Grietenij *Menaldumadeel* is vervaardigd, en de medewerking van het Beftuur der plaats tot de oprigting is verzocht geworden, met gevolg, dat, op gedane voordragt van het Departement, daarvoor Beftuurders zijn benoemd geworden.

Sneek. Dat hetzelve, door bijzondere perfonen, hoezeer meest allen Leden des Departements, in deze heilzame inrigting voorgekomen, alsnu vermeent dezelve aan hen te moeten overlaten, het om het even achtende, door wie het goede verrigt wordt.

Amfterdam. (beide Departementen). Dat zij, uit hoofde van den nog korten tijd van het beftaan der Spaarbank, (in welker daarftelling en aanprijzing zij, door de Ed. Achtb. Heeren Burgemeesteren der Stad, waardiglijk zijn onderfteund geworden) buiten ftaat zijn, om zoodanige gunstige berigten te geven, als de uitgebreidheid der Stad misfchien zou doen verwachten; daar die uitgebreidheid zelve een wezenlijk beletfel is voor het wegruimen van alle bedenkingen en vooroordeelen tegen eene zoo geheel nieuwe inrigting. In weêrwil hiervan hebben Beftuurders het genoegen van te zien, dat zij, welke deel nemen, tot de klasfe van menfchen behooren, waarvoor de inrigting is daargefteld; en zij voeden gegronde hoop, dat deze deelneming hoe langs hoe meer zal vermenigvuldigen, vooral daar de edelmoedige onderftand van eenige weinige menfchenvrienden de Spaarbank voor alle gevaar van vermindering volkomen gewaarborgd heeft.

Enkhuizen. Dat, zonder eene fchitterende vermeerdering, de Spaarbank aldaar, naar gelang van de gelegenheid der ftad, eenen goeden en vasten gang houdt; ter-

terwijl de inlagen gedaan worden door perfonen, voor welke de Inrigting is daargefteld, en het door hen zamengebragte Fonds (waarvan nog niets van belang is opgezegd) eene fomme van ruim *f* 900: — bedraagt. Het beftuur gefchiedt geheel *gratis*, in een lokaal daartoe van ftadswege toegeftaan; terwijl eene jaarlijkfche toelage van *f* 30: — genoegzaam is ter beftrijding van de noodzakelijkfte behoeften.

Rotterdam. Dat hetzelve, zich gedragende aan het Reglement, enz. voor *deszelfs Spaar-* en *Hulpbank*, waarvan aan elk der Departementen een afdruk is toegezonden, thans alleenlijk te berigten heeft, dat het getal der Deelnemers in de Spaarbank verre over de 600 bedraagt, en het kapitaal, daarin geftort, tot bijna *f* 50,000: — geklommen is. De tijd, waarop de Hulpbank zal beginnen te werken, is nog niet bepaald.

Bolsward. Dat aldaar, in weêrwil der pogingen van het Departement, de Spaarbank tot dus verre niet die goede gevolgen heeft, welke men zich daarvan had voorgefteld; daar de *f* 1700: —, welke dezelve bezit, meerendeels in groote fommen is ingebragt, en alzoo niet door die perfonen, voor welke de Spaarbank eene nuttige ftrekking kan hebben.

Bodegraven. Dat deszelfs verwachting bij de inrigting der Spaarbank overtroffen is, aangezien de deelneming daarin, onder de geringere volksklasfe, meer en meer algemeen wordt, zoodanig dat, in minder dan vier maanden tijds, het ingebragte bijna *f* 500: — beloopt, voorzeker eene aanmerkelijke fomme, aldaar; al hetwelk de gegrondfte hoop oplevert, dat deze inrigting eenen heilzamen invloed zal uitoefenen op de fpaarzaamheid en welvaart van velen.

Medemblik. Dat deszelfs Spaarbank thans eene fomme van *f* 400: — bevat.

Middelstum. Dat bij hetzelve eene Spaarbank is opgerigt geworden, waarvan de tijd ter opening nader zal worden bepaald.

Alkmaar. Dat, offchoon de Spaarbank aldaar sedert vijf maanden geopend is, de inlagen echter slechts *f* 180: — bedragen. Onder verschillende redenen, waaraan het Departement dezen geringen opgang toeschrijft, is vooral het bestaan van andere nuttige Inrigtingen aldaar ter stede, waardoor eene Spaarbank min noodzakelijk wordt, namelijk die van *Beurzen* of *Bussen*, waaruit de ambachtsman, tegen eene geringe wekelijksche bijdrage, in geval van ziekte, eenen onderstand van *vier*, of meer, gulden geniet.

Dordrecht. Dat de somme van *f* 5905, 05c., welke deszelfs Spaarbank bevat, offchoon deels in groote posten ingebragt, echter ook gedeeltelijk bestaat uit gelden, ingelegd door de eigenlijk bedoelde personen; zoodanig, dat Bestuurders reden hebben, om, in afwachting van meerdere navolging hiervan, met ijver en lust in hunne taak te volharden.

Utrecht. Dat deszelfs Spaarbank aanvankelijk boven verwachting aan het oogmerk beantwoordt, in vergelijking van den korten tijd van derzelver bestaan; als zijnde in acht zittingen daarin gestort eene somme van *f* 1217, 45c. Derzelver zitting heeft plaats in een der vertrekken van het Stads Venduhuis, daartoe door Heeren Burgemeesteren gunstig verleend, zoo als tevens Hun Ed. Achtb. de onderneming zelve door eene opwekkende Kennisgeving in de Stads Courant hebben aangeprezen.

Beverwijk. Dat hetzelve, in weerwil van de beletselen, in het Algemeen Verslag des verledenen Jaars vermeld, en na vooraf genomene maatregelen, om het nut der Spaarbank algemeen in deszelfs omtrek bekend te ma-

maken, in een der vertrekken op het Raadhuis aldaar, daartoe door de Regering gunstig afgeſtaan, ſedert zich mag verblijden in de voortdurende belangſtelling in dezelve, daar er zich van tijd tot tijd meerdere deelnemers aanmelden, zoodanig, dat derzelver getal, zoowel als de hoeveelheid der door hen ingebragte ſommen, naar evenredigheid der plaats, zeer aanmerkelijk is.

Hoorn. Dat aldaar, door het beſtaan van *Begrafenisbusſen*, de opneming der Spaarbank eenigen hinder ontmoet; in weêrwil hiervan is zij niet zonder bijval, bijzonder bij het aankomend geſlacht, zoodanig dat zij, in het eerſte half jaar van haar beſtaan, eene ſomme van ongeveer *f* 1000 ontvangen heeft.

Workum. Dat deszelfs Spaarbank, omtrent welke het zich gedraagt aan het berigt, deswege in het Algemeen Verſlag des verledenen Jaars geplaatst, in den jare 1818 heeft ontvangen eene ſomme van *f* 3237, 74c., en uitgekeerd *f* 2387, 74c., en alzoo op de rekening van 1819 heeft overgebragt een batig ſaldo van *f* 850: —, dat in de eerſte zes maanden dezes Jaars bij dit ſaldo zijn ingebragt *f* 1567: — makende alzoo eene ſomme van *f* 2417: — waarvan in denzelfden tijd zijn uitgekeerd geworden *f* 879, 53c., ten gevolge waarvan de Bank op den eerſten van Hooimaand l. l. in het bezit was van eene ſomme van *f* 1537, 47c.

Leyden. Dat deszelfs Spaarbank, in Slagtmaand des verledenen Jaars geopend, boven verwachting gelukkig ſlaagt; binnen drie maanden daaraanvolgende bezat zij bereids eene ſomme van *f* 6300: — deze klom, in de zes daarop volgende maanden, tot bijna *f* 12000: — waarvan *f* 1277, 50c. is terug betaald. De eenvoudige, doch voldoende wijze der Inrigting, is beſchreven in het

Middelharnis en Sommelsdijk. Dat hetzelve, zich gedragende aan het berigt, ten verledenen Jare gegeven, thans hierbij voegt, dat deszelfs Spaarbank uit ruim 80 deelnemers bestaat, door welke eene somme van omtrent *f* 4000:— in dezelve is gestort geworden.

Koog en Zaandijk. Dat aldaar, zoo door het bestaan van *Begrafenis-beurzen*, als andere nuttige Inrigtingen, de Spaarbank tot nog toe niet zeer opneemt, en men alzoo van den tijd de meerdere uitwerking daarvan moet verwachten.

Thiel. Dat, hoezeer in deszelfs Spaarbank de som van ruim *f* 3000:—, deels door gegoede personen is ingebragt geworden, echter ook vooral deze som door minvermogenden is aangebragt; terwijl nog slechts één dezer laatste, en dit nog slechts voor een gedeelte, zijne ingelegde penningen heeft teruggehaald; al hetwelk de hoop oplevert, dat deze Inrigting aan het doel zal beantwoorden.

Aalsmeer. Dat hetzelve zich, boven verwachting, in den goeden uitslag van deszelfs Spaarbank mag verheugen, dewijl, in den korten tijd van derzelver bestaan, daarin bereids eene somme van *f* 586:— gestort is.

Gouda. Dat, van den aanvang, in het verledene Jaar, de Spaarbank aan derzelver doel heeft beantwoord, zoodanig, dat men daarvan de gunstigste gevolgen mag beloven; het getal der deelnemers is dagelijks toenemend, en derzelver ingebragte gelden bedragen bereids ruim *f* 4000:—.

Biervliet en Hoofdplaat. Dat, al aanstonds na de oprigting van deszelfs Spaarbank, het getal der deelnemers 22 was; een getal, voor het begin, ongetwijfeld zeer aanmerkelijk, vooral, wanneer men daarbij in aanmerking neemt, dat de Inrigting zich tot nog toe alleen tot de plaats zelve bepaalt.

Zwolle. Dat, na vele worstelingen, en het wegnemen van verschillende beletselen, en inzonderheid door de vermogende medewerking van den Hoog-Ed. Gestr. Heere Gouverneur der Provincie, de Spaarbank aldaar is tot stand gebragt; dat, hoezeer nu het tijdstip der opening daarvan (Slagtmaand) in een saizoen plaats had, dat er bij den minvermogenden weinig te sparen valt, echter, bij het einde van Wintermaand daaraanvolgende, door 75 deelnemers bereids eene somme van *f* 819, 70c. was ingebragt geworden; *terwijl men zich in de verwachting, dat, bij mildere* jaargetijden, *deze* deelneming *niet zoude* nalaten toe te nemen, niet bedrogen heeft, daar thans (Oogstmaand) het getal der deelnemers uit 141 bestaat, en het kapitaal der Bank tot *f* 5802, 65c. geklommen is: eene somme, vooral daarom aanzienlijk, omdat zij voornamelijk door personen is bijeengebragt van de klasse, waarvoor deze Inrigting wordt daargesteld.

Oldeboorn. Dat deszelfs Spaarbank een langzaam begin heeft genomen, en er ook, tot heden, slechts nog door eenige personen gebruik van wordt gemaakt: de hoop echter op een' meer gunstigen uitslag blijft levendig.

Purmerend. Letterlijk als bij het laatstvoormelde Departement, is ook hier de toestand der Spaarbank: in 92 zittingen is de inlage slechts geklommen tot de somme van *f* 137, 50c.; maar ook hier verflaauwt deze langzame voortgang de poging tot instandhouding niet.

Nijmegen. Dat deszelfs Spaarbank, op den 30sten van Louwmaand dezes jaars geopend, thans bereids eene somme van *f* 5956: — en 33 Deelnemers bevat; een der inwoners dezer stad heeft dezelve door een renteloos voorschot van *f* 1000: — ondersteund.

Haarlem. Dat hetzelve, zich gedragende aan het, aan alle Departementen, toegezondene Reglement voor deszelfs Spaarbank; van de nieuw gemaakte veranderingen

gen in de Inrigting, tot voordeel en gemak der deelnemers, de nuttige gevolgen ondervindende, alle reden heeft, om zich in den voortgaanden bloei dezer Inrigting te verblijden: niettegenstaande de algemeene werkeloosheid, welke in het bijzonder in deze stad plaats heeft, gaat er bijna geene zitting voorbij, dat er niet mindere of meerdere sommen worden ingebragt.

de Rijp. Dat de Spaarbank aldaar nog eerst in haren aanvang zijnde, het Departement voor het tegenwoordige alleen te berigten heeft, dat hetzelve, behalve het Reglement daarvoor, een Stukje ter aanprijzing daarvan heeft vervaardigd, en dit zoo veel mogelijk onder de mingegoede volksklasse heeft verspreid. Voorts, dat de inrigting zelve door de Ed. Achtb. Regering der plaats is begunstigd geworden, door het verleenen van een lokaal voor de zittingen, en ter plaatsing van de kist niet alleen, maar ook door eene gedeeltelijke verzekering der gelden, welke ingebragt mogten worden; terwijl eindelijk, door vrijwillige bijdragen der Leden, en renteloos voorschot van eenig geld, de Commissie van Bestuur tot het in stand brengen der Bank is in staat geworden, ten gevolge waarvan zij dan ook, bij hare eerste zitting, reeds eenige deelneming ondervonden heeft.

Amersfoort. Dat, van derzelver oprigting (bij het einde van Slagtmaand 1818) aan, de Spaarbank boven verwachting geslaagd is, zoodanig, dat zij thans eene somme van ruim *f* 9000: — bezit; terwijl, door de goede beheering dezer gelden, de Bank in haar zelve gewaarborgd is, om, bij eene dadelijke ontbinding, een batig saldo te kunnen aanbieden. Veel is tot dezen bloei bijgedragen, zoo van den kant van het Stadsbestuur, als van de zijde van vermogende ingezetenen, door welke laatste eenige gelden renteloos zijn voorgeschoten geworden, tot het in stand brengen der Bank. Het Departement

ment houdt zich onledig met een ontwerp, om deze Inrigting tevens tot de naburige dorpen uit te strekken.

Vorden. Dat van deszelfs Spaarbank, op den 1. van Lentemaand l.l. geopend, boven verwachting gebruik gemaakt wordt.

Delfshaven. Dat de Spaarbank aldaar, tot heden, van weinig aanbelang is; (hetgene aan de omstandigheden der plaats is toe te schrijven) edoch dat het Bestuur daarvan, de hoop op een gunstiger gevolg niet opgevende, daartoe bestendig werkzaam blijft.

Harlingen. Dat, uit de rekeningen en overgelegden staat van Bestuurders, van deszelfs, op den 1sten van Wijnmaand 1818, geopende Spaarbank, op den 1sten van Hooimaand dezes jaars gedaan, gebleken is, dat in de Bank, hoezeer in een daartoe ongunstig jaargetijde geopend, bereids eene aanzienlijke som is ingebragt geworden, terwijl deze inlagen nog wekelijks vermeerderen.

Jutphaas. Dat hetzelve, reeds dadelijk na deszelfs oprigting als Departement, zich bezig gehouden hebbende met het ontwerp eener Spaarbank, dit ontwerp op den 17den van Slagtmaand des verledenen jaars zijn beslag heeft gekregen, door de opening dezer Inrigting, welke niet alleen voor de plaats zelve, maar ook voor de omliggende Gemeenten is opengesteld. Niet alleen had het Departement het genoegen, deze onderneming te zien goedkeuren door den Heere Gouverneur der Provincie, maar zelfs door eenen voor het Departement zeer vereerenden rondgaanden van Zijn Hooged. Gestr., aan de Heeren Schouten der omliggende Gemeenten, die aangeprezen en ondersteund te zien, met uitnoodiging om dezelve in hunne Gemeenten te bevorderen en aan te moedigen; terwijl eindelijk het Departement nog daarenboven heeft doen vervaardigen eene Aanprijzing van de Spaarbank, in den vorm eener zamenspraak, waarvan aan elk der Departementen een afdruk is toegezonden.

Vlis-

Vlissingen. Dat bij hetzelve eene Spaarbank is opgerigt geworden, welke op den 1sten van Bloeimaand l. l. hare werkzaamheden stond aan te vangen.

Heemstede. Dat boven verwachting aldaar de Spaarbank geslaagd is, daar, sedert derzelver opening in Wijnmaand 1818, tot Oogstmaand dezes jaars, door 49 deelnemers, eene somme van *f* 3620: — is ingebragt geworden. Hoezeer nu het Departement zich overtuigd houdt, dat deze somme, in evenredigheid van het getal deelnemers, en het tijdsverloop der inlage, te hoog is, om te vooronderstellen, dat zij door personen is ingebragt geworden, voor welke eigenlijk de Spaarbank is bestemd, meent hetzelve echter, dat het vertrouwen, hetwelk, hierdoor, meer gegoeden toonen in dezelve te stellen, zeer veel kan toebrengen, om alle vrees bij minvermogenden voor de zekerheid hunner gespaarde penningen weg te nemen.

Behalve de genoemde, bestaan, blijkens het Algemeen Verslag des verledenen jaars, of volgens later ingekomene berigten, Spaarbanken bij de Departementen: *Edam*, *Deventer*, *Bergum*, *Weesp*, *Brielle*, en *Middelburg*; dan van derzelver toestand hebben wij geene berigten bekomen. Het geheel alzoo van het getal Spaarbanken, onder bestuur van Departementen der Maatschappij staande, bedraagt, zoo lang wij van het Departement *Groningen* het berigt van het werkelijk bestaan daarvan bij hetzelve niet ontvangen hebben, 48, hetwelk met die te *Marssum* en te *Sneek* 50 maakt; terwijl wij echter deze beide laatste afzonderlijk hebben gemeend te moeten noemen, als staande dezelve niet onder het onmiddellijk bestuur van de Departementen aldaar, maar onder dat van bijzondere personen, offchoon dan meerendeels, zoo niet allen, Leden dier Departementen.

PROEVE OVER DE INRIGTING EN DE WERKZAAMHEDEN VAN EEN PUBLIEK ARMENBESTUUR,

DOOR

Mr. J. F. DE JONQUIÈRES,

LID VAN HET KONINKLIJK ARMEN-COLLEGIE TE KOPPENHAGEN.

TWEEDE HOOFDSTUK.

(*Vervolg van bladz.* 84.)

Over de organisatie van een publiek Armenbestuur.

De voordeelen van een publiek Armenbestuur eens erkend zijnde, moet men zich voorts onledig houden met deszelfs uiterlijken vorm te bepalen; en hier komen drie dingen in aanmerking: 1° de Armen-districten; 2° Het Bestuur; en 3° de middelen door welke de noodige penningen kunnen bijeen gebragt worden.

Over de Armen-districten en derzelver nature.

Dat een Land in Armendistricten moet verdeeld worden is onbetwistbaar; maar de vraag is, of deze ver-

deeling flechts plaats zal hebben ten opzigte van het beſtuur, dan of zij zich ook moet uitſtrekken tot de inkomsten, waaruit de armen onderhouden worden? Hier ontſtaat dus allereerst de groote vraag: *of de armen door den Staat, dat is, 't zij uit 's Lands ſchatkist, of uit eene nationale armenkas moeten verzorgd worden; dan of iedere Gemeente de verpligting moet opgelegd worden, van voor hare eigene armen te zorgen?* Het laatſte is tot nog toe algemeen aangenomen; en de Heer SCHERENBERG is, zoo ver ik weet, de eerſte, die zich voor eene *nationale* armenverzorging verklaard heeft. Hij heeft zich veel moeite gegeven om zijne meening door verſcheidene redenen te ſtaven (*), en men moet bekennen, dat zij van dien aard zijn, dat zij verdienen naauwkeurig overwogen te worden.

Zoo ik mij niet bedrieg, komt des Heeren SCHERENBERGS redenering nagenoeg hierop neder.

A. Wanneer men iedere Gemeente de verpligting oplegt om voor hare eigene armen te zorgen, moet men het haar ook vrij laten, nieuwe inwoners al of niet op te nemen; daar het anders eene onbillijkheid in zich zoude ſluiten, haar te verpligten, nieuwe leden, die tot armoede vervallen, en derzelver kinderen te verzorgen: waardoor dan, volgens des Schrijvers meening, de vrije circulatie der inwoners van een en hetzelfde Land verhinderd, en de acten van indemniteit met hunne ſchadelijke gevolgen weder herſteld worden: 't welk alles bij eene nationale armenverzorging vervalt, daar 't dan om 't even is, waar de behoeftige verzorgd worde.

Ik

(*) *Magazijn voor het Armenwezen*, I. Dl. Bl. 212—229.

Ik ben ten volle overtuigd, dat men de circulatie der nuttige inwoners (*) zoo vrij moet laten als maar eenigzins mogelijk is, dewijl dit alleen dikwijls een middel kan zijn om verval tot armoede voor te komen; en ik gevoel niet minder de hardigheden, welke bijna onvermijdelijk uit het stelsel der certificaten en acten van indemniteit (†) voortvloeijen. Ook wensche ik dezelve geenszins ingevoerd of weder hersteld te zien. Dan des niet te min doet de hier aangevoerde rede bij mij niets af, omdat ik het grondbeginsel, waarop dezelve rust, ontken, het verband namelijk, dat tusschen eene Plaatselijke armenverzorging, en het regt der Gemeenten, om nieuwe inwoners te weren, vooronderfteld wordt te bestaan. Ik beken, dat het hard en onbillijk zoude zijn, het in de magt van elken behoeftigen te stellen, zich te laten verzorgen waar hij zulks goed vindt, en dus deze of gene Gemeente eenen nieuwen last op te leggen; en dit zoude het geval zijn, indien elke Gemeente die armen verzorgen moest, die in dezelve behoeftig worden. Dan dit kan voorgekomen worden, door te bepalen, dat niemand tot last eener Gemeente vervallen zal, ten zij hij aldaar een' zekeren tijd onafgebroken gewoond en zich zelven onderhouden hebbe. Het

(*) Ik noem *nuttige inwoners*, hen die in staat zijn door hunnen arbeid den kost te winnen; want dat men het omzwerven der behoeftigen, bedelaars en vagebonden niet moet begunstigen, is een der eerste grondbeginselen, zoo wel der Armen- als der algemeene Staats-policie.

(†) Deze Certificaten, zegt ADAM SMITH, zullen altijd verlangd worden door de Gemeente, waar een arme zich met der woon nederzet, maar zij zullen slechts zeer zelden gegeven worden door de Gemeente, welke hij verlaten wil. *Wealth of nations*, P. I. Ch. 10.

Het komt er slechts op aan, eenen gepasten tijd te bepalen. Deze moet niet te kort zijn, want dan staat het waarlijk in ieders magt, die slechts zoo veel overgehouden heeft, dat hij dien tijd daarvan leven kan, om eene Gemeente met zijn onderhoud te belasten; ja dit zoude zelfs aan eenige Gemeenten gelegenheid kunnen geven, om zich ten koste harer naburen van hare armen te ontdoen. Hij moet ook niet te lang zijn, want dan wordt het te moeijelijk om te bepalen, waar een arme moet verzorgd worden; en hij zal dan al zeer dikwijls naar de plaats zijner geboorte moeten verwezen worden, offchoon hij geheel vreemd voor dezelve geworden zij. Het in *Engeland* bepaalde tijdperk van 40 dagen is opgenschijnlijk te kort, en dit schijnt ook het geval te zijn met den tijd van één jaar, dien de Fransche wetgeving aangenomen heeft. Dit is door den voormaligen Nederlandschen Minister van Binnenlandsche zaken, den Heer ROËLL, te regt aangemerkt, en deze Staatsdienaar heeft te gelijk een tijdperk van vijf jaren voorgeslagen. Dan deze tijd is om de zoo even aangehaalde rede te lang. Drie jaren schijnen mij toereikende te zijn, en ik durf dien middelweg zoo veel te geruster aanprijzen, daar mij in mijne langdurige ervaring niet één geval voorgekomen is, waaruit men konde besluiten dat die tijd te kort is. Wanneer men voorts in aanmerking neemt, dat het een natuurlijk gevolg der invoering van een publiek Armen-wezen is, dat hetzelve volgens gelijkvormige grondbeginselen en naar vaste regelen, over het geheele Land werkt, en er dus geen onderscheid is tusschen de verzorging op verschillende plaatsen, ziet men dat de tegenwerping, dat de armen van het geheele Land zullen stroomen naar de Steden, die de mees-

meeste en rijkste gestichten hebben, ook geheel wegvalt.

B. Alleen de Staat kan armen-verhuizingen aanmoedigen, verplaatsingen derzelve daarstellen, publicke werken doen aanleggen, onbebouwde gronden ontginnen en aldaar armen-coloniën nederzetten, maar dit kan onmogelijk door bijzondere Armbesturen uitgevoerd worden.

Dit alles sta ik volkomen toe; en offchoon ik te voren gezegd heb, dat ik van alle deze inrigtingen niet veel voor de verbetering van het lot der armen verwacht, wil ik echter voor een oogenblik aannemen, dat zij alle de voordeelen, welke derzelver voorstanders zich daarvan beloovén, kunnen voortbrengen. Dan nog blijft het waar, dat dergelijke ondernemingen onder het opperbestuur van het Gouvernement, door de Provinciale of Plaatselijke Overheden, en geenszins door de Armenbesturen moeten werkstellig gemaakt worden. Hier komt nog bij, dat deze ondernemingen, om niet geheel te mislukken, niet met gedwongen, maar met vrijwillige arbeiders moeten uitgevoerd worden. Als de Souverein goedvindt dergelijke maatregelen ten voordeele der armen te nemen, zal hij ongetwijfeld een opontbod aan alle de behoeftigen van zijn gebied laten doen, opdat zij, die zich daartoe willen laten gebruiken, zich ter behoorlijker plaatse kunnen aanmelden. En in indien er zich meer aanboden, dan er voor het oogenblik konden gebruikt worden, zoude het voor het Ministerie, voorgelicht door de berigten, welke het, verondersteld wordt jaarlijks van de Armenbesturen te ontvangen, eene ligte zaak zijn, op te maken, welke plaatsen de voorkeur verdienen.

C. Plaatselijke Armenbesturen kunnen nimmer de noodige voorzorgen tegen de bedelarij nemen, omdat deze overal te gelijk moeten werken, en er tot het beteugelen derzelve dwang-werkhuizen noodig zijn, welke niet in elke Gemeente kunnen opgerigt worden.

Al wederom toegestaan. Maar de bedelarij, als eene handeling, die met de wetten strijdig is, moet niet door het Armenbestuur, maar door de Policie van elke plaats beteugeld worden. De bedelaars en vagebonden, moeten door den gewonen Regter gevonnisd, en de hun opgelegde straf, even als alle andere straffen, ten uitvoer gebragt worden. En daar de bedelaars in dwang-werkhuizen gezet worden om er gestraft, en niet om er verzorgd te worden, zijn Provinciale dwang-werkhuizen niet minder bestaanbaar met eene Plaatselijke armenverzorging, dan Provinciale tucht en verbeterhuizen. (2)

D. Een welgeregeld armenwezen moet vrijwillige werkhuizen of armenfabrijken hebben; dan, Plaatselijke armenbesturen kunnen dezelve niet oprigten, omdat zij vroeg of laat zullen te gronde gaan:

1°. Uit gebrek aan de noodige fondsen.

2°. Uit gebrek aan vertier.

3°. Omdat de eene Plaatselijke fabrijk de andere zal benadeelen.

Dit alles wordt voorgekomen, wanneer dergelijke fabrijken van Staatswege aangelegd worden.

De

(2) Al lazen wij *Plaatselijke Besturen* voor *Armenbesturen*, dan komt mij de redenering van den Heer SCHEERENBERG nog even gegrond voor.

L. J.

De noodzakelijkheid van vrijwillige werkhuizen (over welker inrigting in 't vervolg kortelijk zal gehandeld worden) volkomen erkennende, vermeen ik echter, dat op de voorgestelde tegenwerpingen het volgende kan geantwoord worden.

1. — De fondsen, die noodig zijn, om alle de in een Land aanwezig zijnde werkinrigtingen te onderhouden, zijn gelijk aan de som der fondsen, die elke afzonderlijke inrigting vereischt (3). Wanneer men dus vooronderstelt, dat de Staat de middelen heeft, om alle de binnen deszelfs grondgebied aangelegde werkinrigtingen te onderhouden (*), dan volgt daaruit, dat elke Gemeente, elk Arrondissement, in staat moet zijn om eene dergelijke inrigting, geëvenredigd aan derzelver grootte en behoeften, in stand te houden. Het vermogen van den Staat wordt immers zamengesteld uit de verschillende Plaatselijke vermogens. En wanneer aangenomen wordt, dat de tot het verzorgen der armen benoodigde gelden des noods door eene belasting op el-

(3) Deze uitdrukking is dubbelzinnig, en daardoor niet juist. De *fondsen gelijk.* Dit gaat niet door! Eéne grootere onderneming kost minder, dan verscheidene kleinere; kosten, van gebouwen, van toezigt, enz.

L. J.

(*) Ik wil niet ontkennen, dat een Staat, die zonder voorwaarden op zich zoude nemen, om aan allen werk te verschaffen, misschien vinden zou, dat hij zich tot meer verpligt heeft, dan hij in staat is na te komen; dan ik redeneer hier volgens het gevoelen dergenen, die vaststellen, dat zulks binnen de magt des Staats gelegen is, en mijn oogmerk is alleen, om aan te toonen, dat, zoo dit mogelijk is voor den Staat in 't algemeen, het ook mogelijk moet zijn voor elk Plaatselijk Bestuur. *De Schrijver.*

elke Gemeente moeten verkregen worden; dan kunnen de werkinrigtingen, die een wezenlijk gedeelte der armenverzorging uitmaken, ook verzekerd zijn, de noodige fondsen niet te zullen ontberen.

2. — Deze redenering kan ook op het vertier toegepast worden. Het is niet moeijelijker voor den Staat, vertier te verschaffen aan alle de Plaatselijke werkinrigtingen voor de armen, dan zulks te doen voor een gelijk getal nationale armen-fabrijken. Door magtspreuken kan men noch publieke noch particuliere fabrijken meer vertier verschaffen, dan tijd en omstandigheden medebrengen. De middelen die de Staat met vrucht kan aanwenden, om nationale fabrijken vertier te verzekeren; als verbod of belasting van vreemde fabrijkwaren, aanmoediging tot het gebruik van binnenlandsche fabrijkaten (4), het voorbeeld van den Souverein en der voornaamste Staatsdienaars: dit alles zal ook een' voordeeligen invloed op Plaatselijke fabrijken hebben. En wat meer bijzonder de bestellingen aangaat, die het Gouvernement aan zoodanige fabrijken geven kan, zie ik niet, waarom het dezelve niet even wel aan Plaatselijke als aan nationale werkinrigtingen zoude kunnen geven. Hoe gepast ik het intusschen vinde, dat het Gouvernement zoo veel mogelijk slechts inlandsche fabrijkwaren gebruike, zoo zeer meen ik echter, dat het verstandiger handelt, met zich bij particuliere fabrijkanten, dan bij armeninrigtingen te voorzien. Voor het Armen-wezen is het onverschillig, daar de fabrijkanten, die de leverantiën van het Gouvernement hebben, daardoor in staat gesteld worden, om een zoo veel grooter getal armen broodwinning te verschaffen.

3. —

(4) Vergel. des Gr. VAN HOGENDORP *Bijdragen tot de Huishouding van Staat*. I. Dl. bijzonder Bl. 65, 107, 123.

L. J.

3. — Gelijk elk particulier, die eene fabrijk wil oprigten, zich naar tijd en omstandigheden schikken, en natuurlijk de voorkeur geven zal aan de vakken, welke minst bezet zijn: even zoo zullen Plaatselijke Armenbesturen, welke vooronderfteld worden, zamengesteld te zijn, uit bekwame, door den Souverein aangestelde (*) ambtenaren, zich gedragen. De Plaatselijke Besturen zijn waarlijk beter in staat om te oordeelen, welke tak van industrie voor hunne plaats geschikt is, dan het Gouvernement; *hetwelk wel het geheel overziet*, maar onmogelijk *in bijzonderheden treden kan* (5). De industrie bloeit allermeest dáár, waar de grootste vrijheid heerscht; zelden is dit geval, waar het Gouvernement haar onder voogdij stelt, en de ingezetenen als onmondig maakt.

E. Een Staats-Armenbestuur alleen, zegt men voorts, kan voor de doelmatige opvoeding van vondelingen, verlatene kinderen, weezen, zorgen; door hen in opvoedingshuizen te platten Lande te vereenigen; ten einde hen voor den land- en veldbouw, om onbebouwde gronden te ontginnen, of voor den Land- en Zeedienst, in daartoe geschikte Kweekscholen op te leiden.

Ik zal in het vervolg gelegenheid hebben, om te onderzoeken, of de opvoeding van arme kinderen in dergelijke gestichten, boven de huisselijke te stellen zij; en tevens aantoonen, dat, hoe kleinder deze huizen zijn, hoe

(*) [— of door het vertrouwen hunner medeburgers verkozene — H. W. T.]

(5) Wederkeerig is een Plaatselijk Bestuur minder met alle zijne buren bekend dan het Gouvernement. L. J.

twee rijkste Landen van Europa, de *Nederlanden* en *Engeland.* Waar wordt in elk bijzonder Rijk de grootste armoede geleden? in de grootste Koopsteden en de vruchtbaarste streken; terwijl in kleine Steden, en in Gemeenten die minder door de natuur begunstigd zijn, naar evenredigheid veel minder, ja op eenige plaatsen geene armen gevonden worden (*) Indien men dus naast de grootste armoede de grootste hulpmiddelen tegen dezelve vindt, schijnt dit een nieuw bewijs voor de billijkheid eener Districtsgewijze armenverzorging aan de hand te geven, gelijk ook alle de door den Heer SCHERENBERG voor de afzondering der armenkassen in de Noordelijke en Zuidelijke Provinciën van het Koningrijk der *Nederlanden* aangevoerde redenen (†) voor deze stelling schijnen te pleiten.

Ik vermeen alle de redenen, die ten voordeele van een *nationaal Armenbestuur* aangevoerd worden, vermeld te hebben. Verre zij het intusschen van mij, te gelooven, dat ik dezelve geheel omvergeworpen heb. Ik mag mij echter vleijen bewezen te hebben, dat geene derzelve zoo dringende is, dat zij een zoodanig Armenbestuur noodzakelijk make. De onpartijdigheid noopt mij te verklaren, dat dit ook het geval is met de redenen, die men gewoon is voor eene *districtsgewijze Armenverzorging* aan te voeren. Men zoude dan uit dit alles kunnen besluiten, dat het bijkans onverschillig is, of men eene *nationale* of eene *dis-*

(*) Het *Verslag van Zijne Exc. den Minister van Binnenlandsche Zaken*, en vooral de voortreffelijke *Instructie van den Baron* KEVERBERG VAN KESSEL, beide in dit Magazijn geplaatst, leveren de duidelijkste bewijzen hiervan op. *Schr.*

(†) *Magazijn voor het Armenwezen*, I. D. Bl. 149 en volg.

districtsgewijze Armenverzorging invoere; en dan zoude met veel klem van rede, ten voordeele der eerste kunnen aangevoerd worden, dat men, door slechts ééne algemeene armenkas te hebben, al de correspondentie vermijdt, die vereischt wordt om te bepalen, waar deze of gene arme moet verzorgd worden, en waarmede men niet kan ontkennen dat somtijds veel tijd verspild wordt.

Dan desniettegenstaande moet ik mij voor de tegengestelde meening *verklaren, daar het op menschkundige* gronden zeker is, dat eene districtsgewijze Armenverzorging met veel meer spaarzaamheid en ijver zal bestuurd worden, en niet zoo ligt eene schadelijke rigting zal krijgen, als eene nationale. Wanneer de uitgaven door 's Lands schatkist of eene algemeene armenkas gedragen worden, zullen de bijzondere besturen *zich* er vooral op toeleggen, om schitterende en kostbare inrigtingen, die de opmerkzaamheid van medeburgers en vreemdelingen tot zich trekken, in hunne respective Districten te maken (6); zij zullen eene soort van eer voor zich en hun District daarin stellen, en in 't algemeen trachten de aan hunne zorg toevertrouwde armen zóo rijkelijk te verzorgen als maar eenigzins mogelijk is: want schoon dit zware kosten moge veroorzaken, zal het aandeel van hun District in dezelve zeer gering zijn, terwijl hetzelve er daarentegen een groot voordeel uit halen zal. Zóó zullen de

(6) Dit kan mijns inziens worden tegengegaan door het Gouvernement, dat de begrootingen al of niet goedkeurt. Wat Plaatselijke inrigtingen in kostbaarheid verspild hebben, vrage men eenige Hollandsche groote Steden.

L. J.

de meeste Besturen van een Land denken, zóó zullen zij handelen, en ten gevolge van dien zullen niet alleen de uitgaven van het nationale Armen-wezen tot eene onmetelijke hoogte klimmen, maar de verzorging der armen zal tevens eene allerschadelijkste rigting krijgen, en luiheid, ondeugd en overbevolking het noodzakelijke gevolg daarvan zijn. Geheel het tegenovergestelde is het, als elk District op zich zelven staat: dan vallen alle uitgaven op deszelfs inwoners, en op de Bestuurders zelve als zoodanige. Eigenbelang en de vrees van zich aan het verwijt hunner medeburgers bloot te stellen, zullen hun omzigtigheid inboezemen; zij zullen alle onnoodige uitgaven vermijden, en zich het tot eere rekenen, zoo zij dezelve kunnen verminderen, en toch aantoonen dat zij niet te karig in het verleenen van onderstand geweest zijn. Het Armen-wezen zal tevens eene algemeene zaak voor al de inwoners van het District worden, eene algemeene deelneming opwekken, en daardoor den ijverigen en regtschapenen Armenverzorger in het volbrengen zijner netelige en dikwijls onaangename pligten opbeuren, en den nalatigen aansporen.

Men zal mij mogelijk hier het voorbeeld van *Engeland* tegenwerpen, alwaar de armentax zoo hoog geklommen, en de armenverzorging zoo verkwistende is, offchoon de verdeeling in Districten aldaar plaats hebbe. Dan hieruit kan niets ten voordeele van het tegenovergestelde stelsel gehaald worden, daar het niet moeijelijk zoude zijn te bewijzen, dat de slechte toestand van het Engelsche Armen-wezen grootendeels daaraan moet toegeschreven worden, dat de Plaatselijke Commissiën meestal zamengesteld zijn uit lieden, die voor deze posten geheel onberekend zijn.

An-

Anderen daarentegen zullen vermeenen, dat een wel georganiseerd Opper-Armenbestuur deze geduchte gevolgen zal weten te stuiten. Dan, zij, die dit aanvoeren, vergeten, dat men de Plaatselijke Commissiën, zoo men die uit bekwame lieden wil zamengesteld hebben, niet te veel aan banden moet leggen; of zij zijn onbewust, dat het doorzetten van een plan meestal afhangt van de wijze van hetzelve voor te stellen, en van den invloed dergenen die zulks doen. Zij daarenboven, die een weinig ondervinding in dit vak bezitten, zullen gereedelijk toestemmen, dat elk, die niet met het onmiddellijk beheer der armen te doen heeft, en dus ook het Opper-Armenbestuur in 't algemeen, meer tot eene rijkelijke dan tot eene spaarzame verzorging zal overhellen, en dus wel verre van kostbare inrigtingen tegen te gaan, daartoe veeleer zal aanmoedigen.

Op welke wijze een Land in Armendistricten moet verdeeld worden, laat zich niet naar algemeene regelen bepalen, en hangt grootendeels af van plaatselijke omstandigheden en de politieke verdeeling des Lands. Dat eene Stad, hoe groot zij ook zij, nimmer meer dan één District moet uitmaken, is echter zeker: niet alleen, omdat het tegenovergestelde de uiterste verwarring en eeuwige botsingen tusschen de verschillende Besturen zoude te wege brengen, en aanleiding geven tot velerlei bedriegerijen; maar vooral uit hoofde der groote onregtvaardigheid, die daaruit ontstaan zoude, daar de meeste Steden zoodanig gebouwd zijn, dat eenige kwartieren door bemiddelde lieden, andere daarentegen bijna alleen door armen bewoond worden: waaruit dan volgen zoude, dat de eerste, die het meest opbrengen kunnen [illegible] geheel vrij zouden zijn, en de last voor [illegible] geheel ondragelijk worden. Dit is het

het geval te *Londen*, en is eene hoofdfout in de geheele Engelsche inrigting.

Daarentegen zal het naar mijn oordeel best zijn, dat elke Stad, groot of klein, gelijk in *Denemarken* een afzonderlijk Armendistrict uitmake; insgelijks groote vlekken, die dikwijls, op den naam en de vesten na, meer Steden zijn, dan vele die dezen naam dragen. Verscheidene Steden zamen te combineren is onmogelijk; en dezelve met het platte land te vereenigen is niet raadzaam, omdat de aard en levenswijs der stedelingen overal zoo zeer van die der landlieden verschilt, dat het niet mogelijk is, dezelfde regelen voor beiden te volgen.

Te platten lande in *Engeland*, en sedert 1803 in *Denemarken*, maakt ieder Kerspel of Parochie een afzonderlijk Armendistrict uit. Deze Districten schijnen mij toe, al te klein te zijn. Bij het indeelen van het platte land in Armendistricten, moet men niet de allerkleinste politieke verdeeling, maar liever eene der grootere verkiezen (*). De reden hiervan zal nader blijken, als ik vervolgens over het bestuur handele.

Dan hoe noodzakelijk de verdeeling des Lands in afzonderlijke Districten zij, zoo noodzakelijk is het ook, dat er in elk District slechts één Armen-wezen besta. Deze zaak is van het uiterste gewigt, en zonder dat kan men zich geen wel georganiseerd Armenbestuur voorstellen. Te *Koppenhagen* waren vóór 1799 ze-

(*) Om deze reden wenschte ik, dat men in *Denemarken* de oude verdeeling in Heerlijkheden had behouden. De Ambten of Provinciën van dat Rijk werden verdeeld in Heerlijkheden of Arrondissementen, en deze wederom in Kerspelen of Parochiën. *De Schrijver.*

zeven verschillende Armenbesturen; 1°. der Landmagt, 2°. der Zeemagt, 3°. der Burgerlijke armen van de heerschende kerk, 4°. der Fransch-, en 5°. der Hoogduitsch Gereformeerden, 6°. der Roomsch-Catholijken en 7°. der Joden. Daarenboven was het Burgerlijk Armen-wezen der publieke kerk, van 1771 af, wederom als 't ware in negen bijzondere Armenbesturen gesplitst; daar elke der negen Parochiën der Stad, offchoon aan 't Opper-Armenbestuur derzelve onderworpen, echter zijn eigen bestuur en armenkas had. *Ik zal mij niet ophouden met het schadelijke dezer inrigting breedvoerig te beschrijven.* Elk bestuur volgde zijne eigene grondbeginselen. De drie vreemde gezindheden, en vooral de Hervormden, hadden weinig armen en tamelijk rijke kassen; zij verzorgden hunne armen dus rijkelijk, en zagen somtijds leden van andere gezindheden uit dien hoofde begeeren tot hen over te gaan. Het Armenbestuur der Admiraliteit was eigenlijk eene pensioenskas, die naar onveranderlijke regelen te werk ging, en aan elke weduwe en kind van een' in haren dienst overleden Matroos, Timmerman, Konstapel enz., eene wekelijksche toelage gaf, welker grootte niet naar de ware behoefte des huisgezins, maar naar de *charge* des overledenen bepaald wierd. Elke der negen Kerspel-Commissiën had hare eigene wijze van handelen, eenige waren mild, andere karig; menig een arme wist zich in twee of meer Parochiën aalmoezen te verschaffen. In 1799 werden alle deze verschillende Armen-inrigtingen in één algemeen Armen-wezen zamengesmolten, waarvan alleen de Joden, ten minste voor als nog, uitgesloten zijn.

In de Noordelijke Provinciën van het Koningrijk der *Nederlanden*, is tot nog toe de zorg der armen van

elke gezindheid aan hunne geloofsgenooten overgelaten; terwijl zij, die geene ledematen van eene godsdienstige gezindheid zijn, door de Stad of Gemeente verzorgd worden. Ik heb reeds de nadeelen eener zoodanige armenverzorging getoond, en zal er alleen bijvoegen, dat zij op vele plaatsen ontoereikend is, en het overal kan worden. Men erkent algemeen, dat er iets anders en doelmatigers moet ingevoerd worden, en dat dit alleen bij een publiek Armen-wezen te vinden is.

Dan hieruit ontstaat de vraag, of men alle de thans bestaande armenkasfen met die nieuwe inrigting moet amalgameren, dan of het publieke Armen-wezen slechts de armen, die uit de bestaande kasfen of geheel niet, of niet genoegzaam kunnen geholpen worden, moet ondersteunen? De meeste Schrijvers schijnen te erkennen, dat het eerste het wenschelijkste en doelmatigste ware: maar zij worden terug gehouden door de onregtvaardigheid, die er volgens hen in zoude gelegen zijn, de fondsen en gestichten, welke de liefdadigheid van particulieren voor de armen eener zekere gezindheid heeft bestemd, in een te smelten met eene inrigting, welke alle armen zonder onderscheid van gezindheid aanneemt. Deze kapitalen en gestichten, zeggen zij, zijn de bijzondere eigendom dezer gezindheden, en men kan, zonder het regt van eigendom te schenden, haar dezelve niet ontnemen. Voorts redeneren zij als volgt: Hij die van zijne gezindheid genoegzamen onderstand ontvangt, is geen arme des Staats; als zoodanige moet slechts de behoeftige beschouwd worden, die of in 't geheel niet, of slechts ontoereikend, van deze particuliere kasfe ondersteund wordt. Deze onderscheiding is zeer schrander, maar zij neemt het schadelijke dier gebrokkelde verzorging geenszins weg. De Diakoniën zijn

zijn uit den aard der zake niets anders dan uitdeelers van aalmoezen, en kunnen geen opzigt over de armen voeren (*). Uit dien hoofde, alsmede door de wijze, waarop deze Collegiën zamengesteld zijn, is de uitdeeling niet altijd even doelmatig, en alles wat aan kerk-armen gegeven wordt, krijgt dus eene meer of min *schadelijke* rigting. Maar men troost zich met de gedachte, dat, gelijk de kerkelijke Fondsen bepaald zijn, zoo ook de schade, die *zij aanrigten*, hare *grenzen zal* hebben; *en de* Heer SCHERENBERG vermeent, dat, als eens een publiek Armen-wezen ingevoerd is, een ieder zijne gaven liever aan hetzelve, dan aan de Diakoniën, zal ter hand stellen. Deze Schrijver heeft zeer wel ingezien, dat er aan geen bestendig publiek Armen-wezen te denken is, zoo hetzelve niet des noods zijne toevlugt tot eene armentax kan nemen; maar hij bedriegt zich zeer, als hij gelooft dat hetzelve van Collecten, hoe dezelve ook geschieden, veel te wachten hebbe; niet omdat de liefdadigheid zelve verminderd wordt, maar omdat de armentax het vermogen van sommigen zal beperken, en dat de weldadigheid van anderen eene geheel nieuwe rigting krijgen zal. Hij, die aan eene kerkelijke Collecte geeft, is overtuigd, dat hij, in evenredigheid der grootte zijner gave, de magt der Diakonie, om de armoede te hulp te komen, vermeerdert: maar als hij aan een publiek Armen-wezen, dat armentaxen opleggen kan, vrijwillige gaven toereikt, vermeerdert hij deszelfs vermogen om te helpen niet; omdat, gelijk de uitgaven der Diakoniën zich naar hare inkomsten rigten, zoo rigten zich bij een zoodanig Armen-wezen de inkomsten naar de behoef-

ten:

(*) Verg. *Magazijn enz.* I. *D. bl.* 57.

ten. Hij geeft dus eigenlijk niet aan de armen, maar aan zijne gegoede medeburgers, wier aandeel in de armentaxen daardoor verminderd wordt. Men zal dus niets *vrijwillig* aan het publieke Armen-wezen geven, maar of zelf zijne aalmoezen aan de armen uitdeelen, of, waar Diakoniën te gelijk met eene publieke armenverzorging bestaan, dezelve aan de eerstgenoemde ter hand te stellen, en hierdoor zullen hare bedeelingen met alle derzelver schadelijke gevolgen toenemen.

Ik ben zoo volkomen overtuigd, dat geen publiek Armen-wezen met eenig nut kan werken, zoo lang deze partikuliere kassen bestaan, maar dat alles, wat men aanvangt, om het lot der armen te verbeteren en de Armenpolicie te volmaken, slechts lapwerk zijn zal, dat ik mij niet bedenken zoude, het *imperium eminens* in te roepen, en met den Heer PIELAT (*) te zeggen: *Salus populi suprema lex esto!* zoo er geen ander middel was om het gewenschte oogmerk te bereiken.

Dan er is een oogpunt, waaruit ik niet weet dat men de zaak tot nog toe beschouwd heeft, hetwelk de verstandige en welmeenende verdedigers der Diakoniën misschien eenigzins van gedachten zal doen veranderen.

Ik beken, dat het onregtvaardig zoude zijn, die fondsen, welke uitsluitend aan de armen eener zekere gezindheid gegeven zijn, voor armen van andere gezindheden te gebruiken; dit is ook geenszins mijn oogmerk. Maar daaruit, dat de bestemming dier fondsen onveranderd moet blijven, volgt niet, dat dit ook het geval met derzelver beheer moet zijn. En offchoon de

(*) *Over de armen en derzelver verzorging, bl.* 15 — 17.

de Staat de bestemming dezer fondsen niet veranderen moet, kan hij dezelve zeer wel door anderen doen besturen, zonder daarom tegen den vermoedelijken wil der gevers te handelen. Zij hebben, wel is waar, kapitalen aan de *Diakoniën* geschonken; en eenige misschien uitdrukkelijk bepaald, dat die door *'t Collegie van Diakenen* zouden bestuurd worden: dan dit hebben zij zoo bepaald, omdat Diakenen toenmaals bestuurders waren der armenfondsen van de Gemeente, die zij begiftigd hebben. *Als* de Souverein de Diakoniën vernietigt, en op elke plaats *één* Armencollegie aanstelt om alle de armenfondsen te beheeren, dan treedt dit Collegie in alle de regten en pligten der vernietigde Diakoniën, en neemt, als bestuurder der gezamenlijke armen-fondsen, het bestuur over van alle deelen, waaruit deze fondsen bestaan.

Het is nu zeer mogelijk, dat een publiek Armenbestuur de fondsen van al de Diakoniën overneme, en dat derzelver bestemming toch geheel onveranderd blijve. Hiertoe is alleen noodig, dat de van elke Diakonie overgenomene fondsen, in de boeken van het publieke Armenbestuur, eene afzonderlijke rekening krijgen, en dat er zorg gedragen worde, dat derzelver inkomsten voor de armen van die gezindheid, en geene andere, gebruikt worden. Dit nu is niet moeijelijk, en kan op verschillende wijzen geschieden; welke echter, als tot de bijzonderheden der inrigting behoorende, in deze verhandeling geene plaats kunnen vinden. Een eenige zal ik hier slechts aanvoeren, omdat dezelve naar mijn inzien, de eenvoudigste is, en tevens best geschikt, om zich te overtuigen, dat die inkomsten waarlijk overeenkomstig met den wil der gevers gebruikt worden.

Het is noodzakelijk, dat een publiek Armenwezen

Godshuizen hebbe, en deze moeten in eene volmaakte harmonie met het overige gedeelte der Armenverzorging zijn; zij moeten dus te gelijk met de andere fondsen der Diakoniën door het publiek Armenbestuur overgenomen en bestuurd worden. Dan, de fondsen en andere inkomsten dezer Godshuizen zijn bijna overal ontoereikende: men zoude dus de intressen der kapitalen van elke Diakonie bij voorkeur kunnen gebruiken om de Godshuizen dier Diakonie te onderhouden. En wanneer het bestuur dan in gemoede waakte, dat alleen Hervormden in de Godshuizen der Hervormden, Lutherschen in die der Lutherschen enz. geplaatst wierden, dan zoude men eene volle verzekering hebben, dat de fondsen voor elke gezindheid uitsluitend tot het onderhoud van derzelver armen aangewend worden.

Het Land eens in districten verdeeld zijnde, blijft er alleen nog overig, de wederzijdsche regten en pligten dezer afzonderlijke districten te bestemmen, en te bepalen voor welke armen ieder district moet zorgen. De Deensche wetten (*) hebben dit zóó naauwkeurig, en, zoo ik vertrouw, met zóó veel wijsheid bepaald, dat zij mijne aanbeveling niet behoeven. Ik zal mij dus vergenoegen, hier een kort uittreksel derzelve mede te deelen; de beoordeeling daarvan aan mijne lezers overlatende, en er slechts bijvoegende, dat zij niet minder dienstig in de praktijk, dan schoon in de theorie zijn. (†)

Nie-

(*) Verordening van 1 Julij 1799 art. 2, van 5 Julij 1803, 2. Hoofdst., Plakaat van 14 Dec. 1810, en Plakaat van 20 Febr. 1817, dat de laatste hand aan dit werk gelegd heeft.

(†) Ik wil niet ontkennen, dat ook deze wetgeving somtijds zonderbare uitkomsten kan opleveren. Het volgende

Niemand mag uit eene gemeente geweerd worden, onder voorwendsel, dat hij ter eeniger tijd in dezelve zoude kunnen behoeftig worden. — Drie jaren onafgebroken woning in één district, geven regt om in hetzelve verzorgd te worden. Ieder behoeftige moet dus verzorgd worden op de plaats, waar hij zich het laatst drie *jaren* onafgebroken opgehouden heeft, en zoo hij nergens zoo lang achtereen gewoond hebbe, op de plaats zijner geboorte (*). — Wanneer iemand behoeftig wordt in eene gemeente, die niet verpligt is hem te verzorgen, moet deze hem toch voorloopig en oogenblikkelijk ondersteunen; en zij mag hem niet wegzenden, voor dat, het zij door briefwisseling tusschen de belanghebbende gemeenten, het zij door een besluit der overheid, uitgemaakt is, waar hij behoort verzorgd te wor-

de is onlangs voorgevallen. Een Koppenhagensch kleermaker reist naar *Flensburg*, en trouwt aldaar met eene vrouw die reeds een onecht kind had: hij verlaat haar kort na het huwelijk, en zij krijgt eenigen tijd daarna nog een onecht kind. Zij wordt behoeftig, en daar de man te *Koppenhagen* moest verzorgd worden, heeft deze Stad de Flensburgsche vrouw met hare twee kinderen, van geen van welke de Koppenhagenaar vader was, moeten overnemen. Dan dit is een zeer zeldzaam geval, en er is geene wetgeving, hoe volmaakt ook, die in de toepassing geheel vrij is van zoodanige uitkomsten.

(*) Vreemdelingen, die nergens in *Denemarken* drie jaren gewoond hebben, worden in de praktijk verzorgd, op de plaats, waar zij zich als behoeftig aanmelden. Slechts vreemde *bedelaars*, en gestrafte misdadigers, worden over de grenzen gebragt.

worden. (*). Het district, wiens pligt dit is, moet hem dan aannemen, en aan dat, welk hem voorloopig ondersteund heeft, alle de kosten vergoeden (†). — De geschillen tusschen verschillende districten, mogen niet voor de Geregtshoven gebragt worden (§), maar worden beslist door de gemeene Overheid der twistende partijen (**). — De vrouw volgt den man, al woont *zij* niet

(*) Hierdoor wordt belet, dat de arme niet als een bal van het eene District naar het andere teruggekaatst worde, waardoor de onkosten als een sneeuwbal aanwassen.

(†) Wanneer de behoefte slechts kortstondig, en voorbijgegaan is, bij voorbeeld, als een mensch, die gezond zijnde zijn' kost kan winnen, ziek wordt, pleegt het District, dat hem gedurende zijne ziekte ondersteund heeft, slechts de vergoeding der gemaakte kosten te eischen, maar de persoon wordt meestal niet weggezonden. Somtijds, doch zeer zelden, wordt een arme bestendig verzorgd ter plaatse waar hij behoeftig geworden is, voor rekening der Gemeente, waar hij t'huis hoort. Dan dit geschiedt nooit dan ingevolge eener wederzijdsche overeenkomst der belanghebbende Districten.

(§) Dit is eene zeer heilzame schikking, door welke veel tijd en onkosten gespaard worden.

(**) Wanneer er b. v. over het domicilie van onderstand eens armen, geschil ontstaat tusschen twee Districten, die tot hetzelfde Ambt behooren, wordt de zaak door den Ambtman of Gouverneur beslist. Maar wanneer twee Districten, die in verschillende Ambten gelegen zijn, in geschil geraken, wordt de zaak gebragt voor de Koninklijke Deensche Kanselarij, welke het Ministerie van Binnenlandsche Zaken uitmaakt, en aldaar *de plano* door eene Resolutie beslist. Daar het Armenbestuur van *Koppenhagen*, als eener vrije Rijkstad, die tot geen Ambt behoort, onmiddelbaar onder dit Collegie staat, worden al de geschillen, die dit Armenbestuur met de overige Besturen heeft, aldaar beslist.

niet met hem, zoo zij slechts niet geregtelijk van hem gescheiden is; wettige kinderen den vader, onechte de moeder, doch dit houdt op als zij zelve den kost kunnen winnen, en mag zich nooit langer dan tot de 18 jaar uitstrekken. — Kinderen die door anderen aangenomen zijn, keeren, als de voedsterouders onvermogend worden, terug tot het district, waar hunne ouders regt tot verzorging hadden. — Schoon deze wetgeving in eenige opzigten met de Nederlandsche wet van 21 November 1818 overeenkome, *schijnt* zij mij toch verre de voorkeur voor dezelve te verdienen.

Over het Bestuur.

Men is het over 't algemeen eens, dat er Armencommissiën, afgescheiden van de Plaatselijke Regeringen, moeten bestaan; alsmede, dat deze Commissiën onder een hooger toevoorzigt moeten staan. Het gebrek aan een zoodanig toevoorzigt is misschien eene der hoofdoorzaken van den slechten toestand van het Armenwezen in *Engeland.*

Dan, over den aard en de bezigheden van het Opper-Armenbestuur ontstaan verschillende meeningen. Eenigen willen, zoo zij het noemen, *een zelfstandig organiek Opper-Armenbestuur* hebben, dat is, eene keten van eigene Ambtenaren, die van het Ministerie van Binnenlandsche Zaken (*) uitgaande, tot de Plaatse-

(*) Sommigen gaan nog verder, en willen het Opperbestuur over het Armen-wezen dit Ministerie geheel of ten deele ontnemen. LAWÄTZ zoude een *Ministerie van Weldadigheid* willen oprigten, en BASTHOLM staat *een Administrateur* Ge-

felijke Commisfiën nederdaalt. Anderen daarentegen, vermeenen, dat het dienftiger is deze Commisfiën aan de gewone hooge Overheid te onderwerpen.

De Heer SCHEERENBERG heeft zich voor een zelfftandig Opper-Armenbeftuur verklaard, en zijne redenen in dit *Magazijn* I. *D. bl.* 308 *en volgende* voorgedragen, alwaar men dezelve kan nazien. Daar zij meest alle op de door den Schrijver aangenomene ftelling eener nationale Armenverzorging rusten, vermeen ik, dat hetgeen ik ten opzigte van deze gezegd heb, ook hier toepasfelijk is, en acht het dus overtollig het alhier te herhalen. Den Heer VOLLENHOVEN, die eene tegenovergeftelde meening omhelst, fchijnt dezelve vooral daarop te gronden, dat het verband tusfchen de Plaatfelijke Commisfiën en het Gouvernement, even goed door de gewone Overheid, als door een zelfftandig Opper-Armenbeftuur uit afzonderlijke Ambtenaren beftaande, kan te wege gebragt worden; en dat dit laatfte dus flechts eene omflagtige en overtollige inrigting zoude zijn (*). Deze rede, die op zich zelven voldoende zoude zijn, is echter niet de eenigfte, die voor dit gevoelen kan aangevoerd worden, en de volgende fchijnt mij toe niet minder gewigtig te zijn, en tevens de nadeelen, die uit het voorgeflagen Opper-Armenbeftuur zouden kunnen geboren worden, duidelijk aan den dag te leggen.

Men bedriegt zich namelijk, als men het Armen-we-

Generaal voor, die in zaken, het Armen-wezen betreffende, zitting zoude hebben, zoo wel in de Koninklijke Deenfche Kanfelarij, als in het Collegie van Koophandel.

(*) Zie *Mag.* I. *D. bl.* 185 *tot* 191. „*La forme emporterait le fond*" zegt hij *bl.* 189.

wezen als een' afzonderlijken tak van het Staatsbestuur beschouwt (7): dit is het in geenen deele; het is een ondergeschikte tak van verscheidene hoofdtakken van het Bestuur; het staat in onmiddelbaar verband met het Fabrijkwezen, en vooral met de Policie, waarvan het een wezenlijk gedeelte uitmaakt. Een verlicht Armenbestuur, *dat* naauwkeurig bekend is met de zeden, gewoonten en levenswijze van de lagere klassen der maatschappij, zal dikwijls gelegenheid hebben, om gebreken te vinden in de *bestaande* wetten en inrigtingen, en om voordragten ter verbetering derzelve te doen. Dan er moet in al de deelen van het Staatsbestuur eene volmaakte harmonie heerschen; en een Bestuur, dat zich alleen met het Armen-wezen bezig houdt, zal zeer

(7) Dat het Armen-wezen geen afzonderlijke tak van het Staatsbestuur zoude kunnen zijn, kan ik niet toestemmen. De *Landbouw* is b. v. verwant aan het Fabrijkwezen, aan den Koophandel, en is toch wel degelijk, uit andere oogpunten beschouwd, hoofdtak; *Zeevaart*, desgelijks; de *Koophandel*, verwant aan alles wat nijverheid en welvaart heet, desgelijks. Dit is, dunkt mij, het kenmerkende van een *hoofdtak*, dat er zoo groote belangen van afhangen, dat hij in sommige gevallen, om zijn eigen belangrijkheid, boven andere takken moet gehandhaafd worden; en dus een daarvoor zich bijzonder in de bres stellenden Bestuurder hebbe, die zoodanig vak, in zijn verband, ja, met andere takken, maar uit zijn afzonderlijk oogpunt gade sla. — Uit het verder aangevoerde zou volgen, dat er geene afzonderlijke Hoofdadministratiën of Ministeriën zouden moeten zijn; en het zou dus *te veel* bewijzen. Gelijk ook het op bl. 124 volgende hier te lande vervalt, door de doorgaans aangenomene wijze, van berigt en consideratiën te hooren van andere belanghebbende Besturen. L. J.

zeer ligt gevaar loopen, de zaak te veel van ééne zijde te beschouwen, en voorslagen te doen, die wel voordeelig voor het Armen-wezen, maar in andere opzigten schadelijk zouden kunnen zijn. Het is echter goed, dat zulke voorstellen *kunnen* gedaan worden, omdat het Gouvernement, dat dikwijls de lagere klassen en derzelver betrekkingen zeer weinig kent, belangrijke voorlichting daaruit bekomen kan. Maar even noodzakelijk is het, dat dergelijke voordragten onpartijdig getoetst worden door lieden, die al de takken van het Bestuur overzienende, dezelve ook van alle zijden kunnen beschouwen, en het schadelijke zoo wel als het nuttige daarvan inzien. Dit, zegt men, geschiedt door het Ministerie, waarin alles als in één middelpunt te zamen loopt: dan men vergeet, dat het Ministerie niet alles zelf kan nazien, maar dat het door de Provinciale Besturen moet voorgelicht worden. En wanneer de voordragten zonder derzelver tusschenkomst onmiddelbaar door een Opper-Armenbestuur geschieden, zullen dezelve somtijds met al te weinig onderzoek aangenomen worden; en op andere tijden, uit hoofde der botsingen, die bij zulk eene inrigting bijna onvermijdelijk zijn, onverdienden tegenstand vinden. Wanneer integendeel deze voordragten door de Provinciale Gouvernementen gedaan worden, zal het voor- en nadeelige daarvan onpartijdiger gewogen worden, en het Ministerie zal met meer kennis van zaken uitspraak doen.

Zij, die vermeenen, dat de Provinciale Gouvernementen niet in de bijzonderheden, welke dit Opper-Armenbestuur vordert, treden kunnen, vormen zich een verkeerd begrip van hetzelve. Het is eigenlijk de wet, die de werkzaamheden der Plaatselijke Commissiën moet bepalen, en haar de hoofdtrekken derzelve voor-

schrij-

schrijven: men moet haar echter niet geheel tot werktuigen maken, maar integendeel, veel aan haar oordeel en hare directie overlaten. Niets is verkeerder, dan deze Commissiën te veel onder voogdij te stellen; omdat de leden van het geprojecteerde Opper-Armenbestuur, niet genoeg kunnende bekend zijn met de zeden en het karakter der armen, ook niet in staat zijn de bijzonderheden van het bestuur te regelen. De Provinciale Gouvernementen moeten slechts zorgen, dat de Plaatselijke Commissiën niet nalatig in het volbrengen hunner pligten zijn, en dat zij zich aan de algemeene voorschriften der wet houden. Zij zullen, ten gevolge van dien, de klagten, die over de Plaatselijke Besturen inloopen, doen onderzoeken, en daarop regt doen. Voorts zich door dezelve jaarlijksche berigten doen inleveren, welke zij met hunne aanmerkingen voorzien aan het Ministerie zullen voorleggen. Aan hetzelve zullen zij ook de voorstellen, door de Plaatselijke Commissie gedaan, ter hand stellen, en eindelijk het noodige tot het heffen der armentaxen bezorgen (*). Het Ministerie daarentegen, zal uit de berigten der verschillende Provinciale Gouvernementen, algemeene uitkomsten afleiden, derzelver voordragten nader onderzoeken, en vervolgens over alles onmiddelbaar uitspraak doen, of de zaak des noods den Souverein voorleggen.

Dat zoowel het Ministerie als de Provinciale Gouver-

(*) Het opnemen en sluiten van de rekeningen der Besturen, behoort niet tot het eigenlijke Opperbestuur, en kan in de gewone Rekenkamers geschieden. Het Opper-Armenbestuur heeft alleen daarmede te doen, als er reden is om te gelooven, dat de wijze van bestuur niet overeenkomstig is met de algemeene voorschriften der wet.

vernementen het regt hebben, ten allen tijde bij de Plaatselijke Armenbesturen inspectiën te laten doen, is een natuurlijk gevolg van het hun toevertrouwde toevoorzigt. Ik wil niet ontkennen, dat het gepast zoude kunnen zijn, bij beiden bijzondere *bureaux* vóór de zaken van het Armen-wezen op te rigten; dan ik weusch alleen, dat er geen afzonderlijk, en *zoo* als men het noemt, zelfstandig Opper-Armenbestuur besta, daar deszelfs vele schakels alleen bij mij ééne reden zouden zijn, om hetzelve te verwerpen (*).

Wanneer men zich aldus, het Ministerie van Binnenlandsche Zaken voorstelt, als het centrale punt, waarin het Armenwezen van een geheel Land te zamen loopt, en onmiddelbaar onder hetzelve de Provinciale Gouvernementen (†), blijft er niets over, dan te bepalen, hoe het

(*) Zij, die met mij erkennen, dat het ten uiterste gewigtig is, dat de Plaatselijke Commissiën uit verstandige, verlichte en achtbare lieden bestaan, zullen dit vooral toestemmen. Hoe nader deze Bestuurders met het eigenlijke Gouvernement verbonden zijn, zoo veel te meer luister zullen zij ook bezitten; hoe grooter daarentegen het getal der schakels tusschen dezelve is, zoo veel te moeijelijker zal het zijn, geschikte lieden te vinden, die er zich toe zullen laten gebruiken. De Plaatselijke Armenbesturen moeten omtrent op denzelfden voet staan, als de Plaatselijke Regeringen, en aan dezelve gecoördineerd, maar niet gesubordineerd zijn.

(†) Om alle misverstand voor te komen, zal het niet ongepast zijn, aan te merken, dat ik hier door *Provinciale Gouvernementen* of *Besturen* die magt versta, welke in name des Souvereins de grootste afdeelingen des Staats bestuurt: zonder onderscheid, of deze magt door een Collegie, of door een enkeld persoon, uitgeoefend worde; en 't *zij* men dezen per-

het Armenbestuur in elke Provincie moet georganiseerd worden. Ik heb reeds in het voorgaande gezegd, dat elke stad en vlek een bijzonder Armen-district moeten uitmaken, en voeg er thans alleenlijk bij, dat derzelver Armen-commissiën onmiddelbaar onder de Provinciale Gouvernementen moeten staan. Ten opzigte van het platte land heb ik daarentegen aangemerkt, dat het doelmatigst is, niet de kleinste politieke afdeelingen, maar liever die afdeelingen, die onmiddelbaar boven dezelve staan, tot Armen-districten te maken; en geloof voorts, dat men in dezelve Kantonnale of Districts-commissiën zoude kunnen aanstellen, die mede in onmiddelbaar verband met het Provinciaal Bestuur zouden staan, en in iedere kleindere afdeeling, parochie of andere, éénen Bestuurder (*) onder haar zouden hebben.

De

persoon, als in de Nederlanden *Gouverneur*, of gelijk in Frankrijk *Prefect*, of als in Denemarken *Amtman* noeme. In hetgeen ik hier voorstel, heb ik het oog niet op eenig bijzonder Land, en moet mij dus van eenen algemeenen naam bedienen.

(*) Dat er te platten lande minder armoede dan in de Steden gevonden wordt, is eene daadzaak, die niet geloochend kan worden, offschoon men over de reden daarvan moge verschillen. De inrigtingen te platten lande kunnen dus minder omslagtig zijn; en mij dunkt, dat één Bestuurder in ieder Dorp of Parochie, die aan de kantonnale Commissie verantwoordelijk is, meer aan het oogmerk voldoet, dan eene Commissie: daar toch, zoo men deze de voorkeur gave, een van beide gebeuren zoude; of dat één lid derzelve alles in haren naam verrigten zoude, en dan komt de zaak omtrent op mijn voorslag neder; of dat er eene nadeelige langdradigheid in de verrigtingen van het Armenbestuur zoude heerschen. In de Steden daarentegen is een Collegie, uit ver-

De reden van dit onderfcheid is, aan de eene zijde, dat het te omflagtig zoude zijn, zoo vele afzonderlijke kleine districten onmiddelbaar onder het Provinciaal Bestuur te ftellen; en aan de andere, omdat het in dorpen en te platten lande dikwijls moeijelijk is, kundige en bekwame lieden tot het vormen van plaatfelijke Commisfiën te vinden.

In *Denemarken* komt het Opper-armenbeftuur zeer nabij hetgene ik hier gefchetst heb. Hetzelve wordt in ieder Ambt door den Ambtman (*) uitgeoefend; deze ftaat onmiddelbaar onder de Deenfche Kanfelarij; en onder hem ftaan wederom, zoo wel de ftedelijke Armenbefturen, als de parochiale Commisfiën te platten lande.

Ik trede nu tot het onderzoek, hoe de plaatfelijke Commisfiën georganifeerd worden.

Te platten lande in *Denemarken*, is er in elke parochie eene Commisfie, beftaande uit den Predikant, die te gelijk Prefident, Secretaris en Boekhouder is, en alle loopende zaken verrigt; den Meester van Policie

verfcheiden perfonen beftaande, noodzakelijk: gedeeltelijk, omdat de verantwoordelijkheid voor eenen enkelden perfoon te groot zoude zijn; maar vooral, omdat het eenen zoodanigen Ambtenaar, zelfs in Steden van middelmatige grootte, volftrekt onmogelijk zoude zijn, alles wat met het Armen-wezen in verband ftaat, alleen te verrigten.

(*) Dit is meer *de facto* dan *de jure* waar; want ofschoon de wetten den Bisfchop ook aandeel geven in het Opper-Armenbeftuur der Steden, en andere Geestelijken in dat van het platte land, volgt toch uit den aard der zake, dat het wezenlijke van dit Opperbeftuur door den Ambtman alleen uitgeoefend wordt.

ele van het Ambt, eenen der grootste landeigenaars van het district, die eigenlijk Kassier (*) moet zijn; en eindelijk eenige inwoners, meestal uit den boerenstand, die tevens de bediening van Armverzorgers waarnemen, en als zoodanig den Predikant als Bestuurder eenigermate onderworpen zijn. De Meester van Policie kan bijna *nooit* in de Commissie verschijnen, en is zelfs bevoegd, zich aldaar door eenen der Voogden (*Maires*), die gewoonlijk uit den boerenstand genomen worden, te doen vertegenwoordigen. De boeren, die *als* Armverzorgers den Predikant onderworpen zijn, kunnen, wanneer zij in de Commissie zitten, uit den aard der zake, wel niet anders als ja-broers zijn (†); en hij die als een der meest gegoede eigenaars in dezelve zitting heeft, al is hij boven den boerenstand verheven (§), heeft meestal wat anders te doen, dan zich met het Armen-wezen onledig te houden. De Predikant verrigt dus (*de facto*) alles; en het zoude daarom beter zijn; hem ook (*de jure*) tot den eenigsten bestuurder van het Armen-wezen in zijne parochie aan te stellen, en hem, tot het nemen van informatiën, en het uitvoeren zijner bevelen, twee of meer Armverzorgers toe te voegen, die hem geheel ondergeschikt zouden zijn. Indien men zich voor de door mij voorgesla-

(*) Zijn geheele Kassiers-post bestaat dikwijls alleen daarin, dat hij, zoo hij daartoe in staat is, uit zijne privébeurs voorschotten aan den Predikant doet.

(†) De Predikant is bovendien gewoonlijk een zóó gewigtig persoon in het Dorp, dat slechts weinige boeren zich zullen vermeten, zich tegen zijn Wel-Eerwaarde te verzetten.

(§) Dit is niet altijd het geval, vooral in Parochiën, die verre van eene Stad gelegen zijn.

ſlagen kantonnale Commisſiën mogt verklaren, geloof ik, dat dezelve gevoegelijk zouden kunnen zamengeſteld worden uit den hoogſten Ambtenaar als Preſident, en drie of vier Predikanten van het district (*). Deze Commisſie zoude het beheer van al de armenfondſen, Godshuizen en andere liefdadige geſtichten van het district hebben, en een wakend oog houden over de verſchillende beſtuurders van hetzelve, die niets gewigtigs zouden mogen ondernemen, zonder autoriſatie der kantonnale Commisſie, welke op hare beurt, in zaken van groot aanbelang, vooraf de goedkeuring van het Provinciaal Beſtuur zoude moeten verwerven (†).

Ten

(*) Zoo zeer ik er tegen ben, dat Geestelijken in de Stedelijke Armenbeſturen geplaatst worden, en zoo onmogelijk zulks wordt, volgens de ſchets die ik hierna van een zoodanig Armenbeſtuur geven zal; zoo raadzaam is het daarentegen, de zorg voor de armen te platten lande aan de Predikanten op te dragen. De Geestelijken immers zijn, of moeten vooronderſteld worden, verlichte, verſtandige en eerlijke lieden te zijn; en op Dorpen kan men niet altijd zeker zijn, eenen man te vinden, met deze eigenſchappen voorzien, die tevens tijd en lust heeft, om zich de zaak van het Armen-wezen aan te trekken. Het ſpreekt van zelf, dat de Predikanten, en de Preſident der kantonnale Commisſie, deze bezigheden als een gevolg van hun beroep zouden moeten verrigten, zonder eenige jaarwedde *daarvoor* te trekken. [Evenwel, eenige vergoeding voor tijdverzuim en reiskosten. H. W. T.]

(†) Ik vergenoeg mij met deze hoofdtrekken van het Armenbeſtuur te platten lande te ſchetſen, omdat aldaar veel van plaatſelijke omſtandigheden afhangt, en door dezelve moet gewijzigd worden; alsmede, omdat ik, minder met het Armenbeſtuur te platten lande, dan met dat der ſteden bekend zijnde, het niet durf wagen, zoo ſtellig over hetzelve te ſpreken.

Ten opzigte der Stedelijke Besturen, moeten de twee volgende vragen beantwoord worden: 1°. moet de verzorging der armen, en het beheer der Godshuizen, onder hetzelfde Bestuur staan; of is het dienstig, of ten minste onverschillig, dat zij van elkander afgescheiden zijn? 2°. op wat wijze moeten de Stedelijke Besturen zamengesteld worden?

De eerste vraag moet, mijns inziens, stellig beantwoord worden: en de voorname reden daarvan is, dat de verzorging der *huiszitten-armen*, en die in de *Godshuizen*, met elkander in eene volmaakte harmonie staan moeten, en dat deze aan gene de behulpzame hand bieden moet. Ik zal in het vervolg gelegenheid hebben, nader op dit verband aan te dringen, en vleije mij, de zaak dan geheel te voldingen. De eenigste uitzondering, die hierin zoude kunnen gemaakt worden, is in groote Steden, die zeer vele publieke Gestichten hebben, en alwaar derzelver administratie, verbonden met het eigenlijke armbestuur, al te omslagtig zoude zijn. Ik houde mij intusschen verzekerd, dat een armbestuur, als hetgeen ik hierna zal schetsen, in eene stad, die niet over 50 of 60 duizend inwoners telt, beide Besturen op zich kan nemen. In grootere steden daarentegen, zouden de Godshuizen onder eigene administrateurs kunnen gesteld worden, die ten opzigte der hoofdregelen, zouden gesubordineerd zijn aan het armbestuur, hetwelk ook alleen de begeving der plaatsen in dezelve zoude hebben. Nog beter zoude het zijn, het Bestuur in twee sectiën te splitsen, waarvan de eene met het beheer der Godshuizen, en de andere met de verzorging der Huiszitten-armen, zoude belast zijn. Ook bij eene dergelijke organisatie, zoude de begeving der plaatsen in de Godshuizen alleen bij de laatstgemelde

sectie moeten berusten, en de reglementen voor deze Gestichten door het volle Collegie gemaakt worden (*).

De tweede vraag, namelijk, hoe de Stedelijke Armeben-sturen moeten zamengesteld worden? is van het uiterste gewigt, omdat de goede of kwade uitslag voor een groot gedeelte van dezelve afhangt. In het behandelen derzelve, zal men mij wel willen vergunnen den fakkel der ondervinding in handen te nemen, en de lotgevallen der Koppenhagensche Armen-besturen kortelijk te vermelden; daar men in dezelve bijna alle mogelijke soorten daarvan vinden kan.

In 1708 werd een Collegie opgerigt, bestaande uit lieden van aanzien, dat het bestuur der Godshuizen en het opper-bestuur van het Armen-wezen der stad had; terwijl de dagelijksche verrigtingen ten opzigte der Huiszitten-armen, aan eene Commissie van vier of acht leden, *Koninklijke Commissarissen* genoemd, die aan dit Armen-Collegie gesubordineerd waren, toevertrouwd werden. Deze staat van zaken bleef onveranderd tot het jaar 1771, toen de Koninklijke Commissarissen plaats moesten maken voor 9 Kerspel-Commissiën, waarvan elke het Armen-wezen in eene der negen Parochiën der stad bestuurde (†). Tien jaren later werd het Armen-Collegie vernietigd, en deszelfs verrigtingen

(*) Men gelieve wel te letten, dat dit alleen geldt voor die Steden, waar de vereeniging der beide administratiën, uit hoofde van derzelver omslagtigheid, *onmogelijk* zoude zijn. Want, waar men haar kan verbinden, zonder dat een van beiden gevaar loope van daarbij te lijden, zal ik dat verband altijd ten sterkste aanraden.

(†) Te gelijkertijd werd het Opper-Armencollegie geheel vernieuwd.

gen aan de Stedelijke Regering overgedragen. Offchoon geen dezer drie Besturen vrij van gebreken was, is het echter zeker, dat dezelve bij elke verandering zijn vermenigvuldigd. Aan het eerste kan men alleen verwijten, dat het Bestuur der Godshuizen van het Armenwezen afgescheiden was: maar de eenheid, die in hetzelve heerschte, was eene voortreffelijke zaak; en uit de weinige bescheiden van dien tijd, die de vernieling van twee groote branden (*) ontkomen zijn, kan men opmaken, dat alles toen zeer wel ging (†). Het in 1771 opgerigte Bestuur had, boven en behalve het reeds aangehaalde gebrek, de kapitale fout der verdeeling van het Armen-wezen; welker schadelijke gevolgen ik hier boven reeds aangetoond heb: en toen men in 1781 begreep, dat dit Bestuur niet aan het oogmerk

(*) Om hier niet van den brand van 1728 te gewagen, wierd in die van 5 tot 7 Junij 1795 het Stadhuis, met een groot gedeelte der stedelijke archiven, waaronder zich toen ook die des Armenbestuurs bevonden, door de vlammen verteerd. En bij den overval der Engelschen in 1807, wierd juist dat gedeelte der papieren van het Armen-wezen, hetwelk de oudste bescheiden bevattede, een prooi der vlammen. Als men daarbij voegt, dat vele verzamelingen van boeken en handschriften, in beide branden, maar vooral in de laatste, zijn vernield geworden, zal men zich niet verwonderen, dat er, over tijden, die zoo nabij de onze zijn, zoo veel duisterheid heerscht.

(†) De Raadsheer PONTOPPIDAN, die deel in twee der volgende Besturen gehad heeft, en met eene ongeloofelijke vlijt de notulen van dit Bestuur, gedurende deszelfs 63 jarig bestaan, heeft doorgelezen en geëxtraheerd, heeft geene zwarigheid gemaakt, zich openlijk in druk over de verandering van 1771 te beklagen.

werk voldeed, liet men niet alleen al de bestaande gebreken in wezen, maar vermeerderde dezelve, door het opper-bestuur over te dragen aan een Collegie, dat reeds de handen vol werk had met de Regering der Stad.

Het was echter niet voor 1798 (*), dat men, ten volle overtuigd van het gebrekkige der bestaande inrigtingen, besloot, het oude gebouw geheel af te breken, en een nieuw op te rigten, meer berekend voor de behoeften des tijds. Den 1. Julij 1799 verscheen eene nieuwe Armen-wet voor *Koppenhagen* (†), waardoor onder anderen de vorm van het Bestuur geheel veranderd wierd. Daar deze wet de goedkeuring, en den lof zelfs van Buitenlanders weggedragen heeft, daar het door dezelve ingevoerde Bestuur zeer na aan het wijdberoemde Hamburgsche grenst, en daar deszelfs vorm in theorie uitmuntend fraai schijnt, zal het niet ondienstig zijn (§), hetzelve alhier te beschrijven, en de gevolgen daarvan een weinig nader te ontwikkelen.

Dit Bestuur bestond uit 24 Leden: vijf Gedeputeerden uit de vijf Collegiën, der Deensche Kanselarij, van Koophandel, van Finantiën, der Generaliteit en der Admiraliteit; twee Leden der Stedelijke Regering; een' Raadsheer in het Stedelijk Geregtshof; de Hoofdschout of

(*) De Koninklijke opene brief, waardoor eene Commissie aangesteld werd, om eene nieuwe Armenwet uit te werken, is van 26 Januarij 1798.

(†) Zij bestaat uit 215 artikelen.

(§) Zoo veel te meer, daar geachte Schrijvers, die zich met de verbetering van het Armen-wezen in Nederland onledig houden, eene vorm van bestuur aanbevelen, die in vele opzigten daarmede overeenkomt.

of Meester van Policie; de Stads-Geneesheer (*); twee Leden der Mannen van twee-en-dertigen of Vertegenwoordigers der Burgerij, negen Burgers of inwoners der Stad (†), en eindelijk een Lidmaat van iedere der Hervormde, en een van de Roomsch-Catholijke Gemeenten.

Dit volle Collegie maakte eigenlijk het Opperbestuur, en om zoo te zeggen, de wetgevende magt uit (§). De uitvoerende magt was in handen van verscheidene Commissiën, in welke de leden van het Armen-Collegie zich verdeelden: namelijk, die der verzorging, bestaande uit de Directeurs der twaalf Armen-districten, in welke de stad te gelijk verdeeld werd; die der Scholen; die van het Werk; die van Geneeskundig Toe-

voor-

(*) De Stads-Geneesheer of *Stads-physicus* is een ambtenaar, die met het Geneeskundig Toeverzigt belast, en in daartoe betrekkelijke zaken Consulent der Stedelijke Regering is.

(†) Van deze negen leden, werd een door elk der negen vernietigde Kerspel-Commissiën benoemd, de volgende vacaturen zijn door het Armen-collegie vervuld geworden; terwijl alle de andere leden (met uitzondering van den Hoofdschout en Stads-Geneesheer, die ambtshalve zitting in het Collegie hadden,) zijn vervuld door Zijne Majesteit, op eene nominatie van twee personen, door het Collegie, uit hetwelk het lid gedeputeerd moest worden, aan Hoogstdenzelve overgeleverd.

(§) Hierdoor versta ik alleen, het maken van reglementen, het aanstellen van bedienden, het begeven van plaatsen in de Godshuizen, de administratie der geldmiddelen, enz.; want het Armen-collegie kan nimmer buiten de grondwet van 1799 gaan.

voorzigt, en die van Policie (*). Een ieder dezer Sub-Commisfiën bezorgde alles, wat in derzelver vak voorviel, delibereerde over wat daartoe behoorde, deed de noodige voordragten in de algemeene vergadering, en bragt derzelver Befluiten ten uitvoer. Het dagelijksch opzigt in elk vak was wederom verdeeld tusfchen de Leden der Commisfiën. Zoo had b. v. ieder Lid der Verzorgings-Commisfie een der twaalf Districten onder zijn opzigt; ieder Lid der Schoolcommisfie een of meer fcholen enz. De groote Hospitalen, die onder geene dezer Commisfiën ftonden, werden beftuurd door andere Commisfiën, beftaande uit een Lid van elke der voornoemde (†). Iedere Commisfie verkoos zelve haren Voorzitter, die één jaar in functie moest blijven, en drie jaren achter elkander op nieuw kon verkoren worden, maar na dien tijd ten minste één jaar moest aftreden.

De Finantiën, de Boekhouding en de Correspondentie waren wel eigenlijk van het resfort der algemeene vergadering: maar om het dagelijkfche *detail* daarvan te bezorgen, was er wederom eene andere Commisfie, beftaande uit de Voorzitters der vijf Sub-Commisfiën, (waarvan één tevens Prefident van het groot Armen-collegie was) en drie Leden der algemeene vergadering, die elk zes maanden in functie bleven, en waarvan alle twee maanden één verwisfeld werd. Bij deze Commisfie

(*) Hierbij werd naderhand eene Commisfie van provianderïng gevoegd, toen men de uitdeeling van benoodigdheden *in natura* begon algemeen te maken.

(†) Het Dwang-werkhuis ftond voormaals onder de Commisfie van Policie. Deze fchoone inrigting is in het Engelfche bombardement vernield.

ſe van Achten werden ook alle de tot het groot Armen-collegie behoorende zaken vooraf overwogen, en ter voordragte geprepareerd.

Deze organiſatie is bij den eerſten opſlag van 't oog zeer fraai. Door de verſcheidenheid der Leden, moest men natuurlijk verwachten in de algemeene vergadering eene verzameling te vinden van alle de kundigheden, die tot een welgeregeld Armenbeſtuur vereischt worden; en bij de verdeeling der werkzaamheden, kon ieder zich overgeven aan die, voor welke hij den meesten lust had, en zich meest berekend gevoelde. Daar het werk voor ieder niet zeer zwaar was (*), konden al de Leden *gratis* dienen (†), hetwelk door de meeste Schrijvers in dit vak als eene wezenlijke voorwaarde aangezien wordt. Eindelijk, zoude men moeten gelooven, dat de verſchillende magten zóó getemperd waren, dat niemand de zijne kon misbruiken; terwijl te gelijk niemand onderworpen was, dan aan eene Commisſie, of aan het algemeene Beſtuur, van welke beiden hij een Lid was.

Intusſchen kan men reeds uit een oppervlakkig overzigt dezer organiſatie opmaken, dat eene dikwijls zeer ſchadelijke langwijligheid het onmisbare gevolg daarvan zijn

(*) Zij, die zich niet vergenoegden, met ſlechts datgene te doen, waartoe zij verpligt waren, maar die wenschten in drie of vier Commisſiën zitting te hebben, en werkzame leden derzelve te zijn, vonden echter dáár reeds zóó veel werks, dat zulks ſlechts aan zeer weinigen, die een ander beroep of kostwinning hadden, mogelijk was.

(†) Eenige der Gedeputeerden uit de Regerings-Collegiën genoten wel eene toelage tot hunne jaarwedde, doch deze werd hun of uit de Koninklijke ſchatkist, of door hun Collegie, maar niet door het Armen-wezen betaald.

zijn moest. Ten voorbeelde vooronderstelle men, dat een request de verzorging betreffende aan het Armen-collegie werd toegezonden. Dit request werd door de Commisſie van Achten aan de Verzorgings-Commisſie verzonden, en door deze, ten fine van berigt, geſteld in handen van den Directeur van het District, die gewoonlijk op zijne beurt, door den Armen-verzorger van de Wijk, het noodig onderzoek moest laten doen. Nu moest de zaak langs denzelfden weg wederom opklimmen, om er in de Verzorgings-Commisſie over te raadplegen; en als zij van dien aard was, dat zij in de algemeene vergadering moest gebragt worden, geſchiedde dit door het *intermedium* der Commisſie van Achten; waarna het Beſluit der Vergadering langs dezelfde trappen moest nederdalen, eer de zaak kon aangezien worden als ten einde gebragt.

Had nu het Beſtuur uit Engelen beſtaan, zoude dit gebrek misſchien het eenigſte geweest zijn: dan het beſtond uit menſchen, en door derzelver driften en genegdheden moesten, uit hoofde der organiſatie, vele en zware gebreken ontſtaan. Ik zal de voornaamſte kortelijk vermelden. De algemeene Vergadering beſtond uit zóó vele Leden, dat zij moeijelijk te leiden was, en dat de debatten zeer langwijlig en dikwijls zeer onaangenaam waren (*). Dit was oorzaak dat zij hoe langer hoe zeldzamer zamengeroepen werd; en in plaats van, volgens de Wet, ten minste eenmaal 's maands te vergaderen, geſchiedde dit ten laatſte ſlechts een of twee malen 's jaars, en dan wer-

(*) *Que de bruit pour une omelette!* fluisterde mij eenmaal mijn buurman in, toen men bijna een uur met veel heftigheid gedebatteerd had, wien van twee Sollicitanten eene ledige plaats in een Godshuis zoude gegeven worden.

werden er alleenlijk kleinigheden voorgedragen. De magt dezer Vergadering werd daarentegen uitgeoefend door de Commissie van Achten, en deze Aristocratie veranderde weldra in eene Oligarchie, daar de Voorzitters *der* Commissiën, eenmaal op het kussen gekomen, niet *wisten* hetzelve te verlaten. — Het verschil van *stand* tusschen de Leden was ook een groot gebrek: het onvermijdelijk gevolg daarvan was, dat de aanzienlijkste Leden en hooge Ambtenaren een te grooten invloed verkregen; daar vele der anderen onder de deliberatiën zich tegen dezelve niet durfden verzetten (*), en zij, die bestonden zulks te doen, altijd verzekerd waren de minderheid aan hunne zijde te hebben. — Wijders bragt de omstandigheid, dat men voor niet diende, en dat dit bestuur dus voor ieder eene bijzaak was, te wege, dat eenigen hunne pligten verzuimden; en zich te regte of onregte met hunne ambtsbezigheden of bijzondere zaken verontschuldigden

(*) Men philosophere daarover zoo veel men wil; men zoeke te betogen, dat al de leden van een Collegie, als het vergaderd is, op eenen gelijken voet staan, en dat de stem van het aanzienlijkste lid niet meer geldt dan die van het minst aanzienlijke; men redenere over den pligt, van zijn gevoelen zonder aanzien van persoon te uiten: dit alles is zeer fraai op het papier, maar in het gemeene leven gaat het geheel anders. Eene star, een ordensband, de titel van excellentie, een hoog gewigtig ambt, beduidt overal zeer veel, en zal het altijd doen. De minder aanzienlijke leden kunnen buiten de vergadering van de aanzienlijkeren afhangen; dezen kunnen, door den aard en natuur van hun ambt een' wezenlijken invloed op de welvaart van genen hebben. Is het wel te verwachten, dat men alle consideratiën, uit persoonlijk voordeel getrokken, zal ter zijde stellen? voorwaar,

den (*). Niet minder schadelijk was de verdeeling in Commissiën. Er ontstond tusschen dezelve eene jaloezij of *esprit de corps*, die wel somtijds de vrucht van eenen welmeenenden ijver was, maar ook somtijds er op uit was, om zich over en weder te chicaneren. Dit was vooral het geval der Commissiën van Verzorging en der Scholen, waarbij de arme kinderen dikwijls zeer veel leden. Zij slechts, die zitting in beide hadden, wisten de strijdige belangen te vereenigen, en eenen verstandigen middelweg te houden. — Eindelijk, waren eenige Leden te zeer genegen, om zich in hunne respective vakken als onafhankelijke Despoten op te werpen, en zich de magt der Commissie, ja zelfs der algemeene Vergadering te onttrekken. Zij lieten anderen in hun vak handelen zoo als zij wilden, maar eischten wederkeerig dezelfde vrijheid, waardoor de allerschadelijkste administratie veroorzaakt werd.

Ik heb vermeend, over de schadelijke gevolgen der organisatie van het Bestuur van 1799 een weinig breedvoerig te moeten handelen, omdat ik overtuigd ben, dat derzelver oorzaak noch in het karakter der Deensche Natie in het algemeen, noch in dat der toenmalige leden van het Armen-collegie in het bijzonder, maar in den aard en natuur der menschen moet gezocht wor-

waar, neen: maar de fout is niet bij de leden, zij berust in de organisatie zelve.

(*) Bij eene dergelijke organisatie kan men zich ook het geval voorstellen, dat lieden zich tot leden van het Armen-Collegie doen verkiezen, niet uit ijver voor de goede zaak, maar om vrij te zijn van andere lastposten, of om te deelen in de soort van luister, die daarmede verbonden is, of eindelijk, om in verband te geraken met de aanzienlijke lieden, die zitting in hetzelve hebben.

worden; en dat, daar de menschen overal nagenoeg dezelfde zijn, deze gevolgen zich ook vroeg of laat overal, waar een zoodanig bestuur ingevoerd wordt, in eenen hoogeren of lageren graad zullen opdoen.

Deze gebreken, welker hoofdtrekken ik mij vergenoegd *heb* alhier te schetsen, bragten eindelijk in 1815 *Zijne Majesteit* tot het besluit, eene hoofdverandering in het bestuur te maken. Ingevolge van dien, werden van het begin van 1816, alle de werkzaamheden, zoo wel van het Groot Armen-collegie (*) als van de verschillende Commissiën en bijzondere Besturen, overgedragen aan een Collegie van drie Leden, die, als alle andere Stedelijke Ambtenaren, door Zijne Majesteit aangesteld worden, en uit het Armen-fonds eene jaarwedde trekken. Bij dit Collegie voegt zich de Directeur van Policie, als er straffen moeten gedecerneerd worden; of de Geneesheer der Stad, als er geneeskundige zaken verhandeld worden.

Dit nieuw Bestuur heeft misschien te korten tijd bestaan, om over deszelfs gepastheid een beslissend oordeel te vellen. Ook zoude zulk een oordeel in den mond van een der leden van hetzelve, als niet geheel onpartijdig kunnen beschouwd worden. Echter ben ik der waarheid verschuldigd te verklaren, dat, gelijk ik te vo-

(*) Dit Collegie is wel niet geheel vernietigd, maar zijne werkzaamheden bestaan nu bijna alleen, in twee malen 's jaars een berigt te ontvangen van het Collegie van driën, dat den naam voert van *Koninklijke administrerende Directie*, en dit berigt aan de Koninklijke Kanselarij toe te zenden. Intusschen correspondeert de administrerende Directie onmiddelbaar met de Kanselarij, en is ook geenszins aan het groot Armen-collegie onderworpen.

voren, doordrongen van de gebreken van het vorig Bestuur, (die mij meer dan eens zeer nabij het besluit bragten, om uit het Armen-collegie te treden) mij, zelfs lang voor dat de Hooge Regering op die verandering bedacht was, een dergelijk bestuur als het volmaaktste voorgesteld had, ik als nog, nadat het nieuwe Bestuur nu meer dan drie jaren bestaan heeft, geene reden hoegenaamd heb, om van gedachte te veranderen. Het klein getal der leden, die omtrent van gelijken stand zijn, zet de deliberatiën kracht en vrijheid bij; het overzigt van het geheel maakt dat men al de deelen van het bestuur in eene volmaakte harmonie met elkander kan brengen; terwijl dit zelfde klein getal leden, de verantwoordelijkheid aan de eene zijde, en aan de andere zijde de eer of schande, al naar het bestuur wel of slecht uitvalt, meer onmiddelbaar op elk derzelve doet nedervallen, en zij daardoor ten sterkste aangespoord worden, om wel beraden te werk te gaan. Ik durf dus dezen vorm van bestuur, als den besten, die tot nog toe gevonden is, aanprijzen (*).

Het

(*) Uit het hier boven gezegde zal het ligt op te maken zijn, wat ik denk van de *Schets van een gelijkvormig Armenbestuur voor de Noordelijke Provinciën*, die in *dit Magazijn* I. *D. bl.* 40 *en volgende* gevonden wordt. Het daarstellen van een groot getal afzonderlijke Wijk-commissiën brengt vele der nadeelen mede, die uit het verdeelen van het Armenbestuur, op eene en dezelfde plaats geboren worden, t. w. verscheidenheid van maatregelen en handelwijze. Dit zal zelfs het geval in elke wijk zijn, daar de Commissiën al te dikwijls van leden verwisselen. Het aanwezen eener Hoofd-commissie, aan welke de Wijk-commissiën onderworpen zijn, maakt, dat deze, op welke het vooral aankomt, van eenen te ondergeschikten aard worden, om zich

Het is waar, men heeft vermeend, dat het strijdig met den aard der zake is, dat Bestuurders van een Armenwezen beloond, en vooral dat zij uit de Armenkas beloond worden. Dan al de Schrijvers, die dit beweren, handelen over Armen-inrigtingen, die alleen door de liefdegaven der inwoners onderhouden worden, en in zoo verre moet men hun volkomen gelijk geven. Waar daarentegen de armen, ten minste voor een gedeelte en *in subsidium*, uit openlijke gelden ondersteund worden, is het geval omgekeerd; en het kan zelfs gevaarlijk schijnen, het bestuur aldaar in andere handen te stellen dan van Ambtenaren, die in dienst van het Gouvernement zijn (†). Het voorbeeld van *Engeland* toont ten minste, dat de Armentaxen, in weerwil van onafhankelijke en voor niet dienende Besturen, tot eene onmetelijke hoog-

zich te kunnen vleijen, dat bekwame lieden zich daartoe zullen laten gebruiken. De Hoofd-commissie schijnt mij te talrijk, en het verschil van stand tusschen de leden derzelve is te groot. Ik weet zeer wel, dat de geachte Schrijver deze schets niet als de best mogelijke opgeeft, maar alleen als een naar de omstandigheden geschikt middel, ter overgang tot eene betere inrigting dan de thans bestaande, en als zoodanig verdient zij aanprijzing, Dan als men eens ten volle overtuigd is, dat de bestaande inrigtingen onvoldoende zijn, zoude het beter zijn, een geheel nieuw gebouw naar een goed plan op te metselen, dan het oude stuksgewijze te vertimmeren. En hoezeer ik omtrent vele stukken van dat plan met den Heer SCHERENBERG verschille, ben ik het doel volmaakt met hem eens, dat de onderneming minder kolossaal is, dan eenigen zich verbeelden.

(†) Dit is niet minder noodzakelijk, als men het Armen-wezen tot iets anders, dan eene eenvoudige uitdeeling van aalmoezen wil verheffen.

hoogte kunnen klimmen. Hier komt nog bij, dat ik met volle overtuiging, steunende op ondervinding, kan verzekeren, dat de concentratie van het Armenbestuur eene veel grootere besparing voor het publiek te wege brengt, dan de jaarwedden der Bestuurders bij mogelijkheid kunnen uitmaken; en daar eene dergelijke concentratie, in groote, en zelfs middelmatige steden, onmogelijk kan daargesteld worden, ten zij de Bestuurders al hunnen tijd aan het Armen-wezen opofferen, is het niet alleen billijk, maar ook noodzakelijk, dat zij gelijk alle andere Ambtenaren, loon voor hunnen arbeid ontvangen (*). Men moet eindelijk bedenken, dat de noodige kunde om een Armen-wezen wel te besturen, niet dan door eene langdurige ondervinding kan verkregen worden: en dat het daarom van het uiterste gewigt is, dat er niet te dikwijls veranderingen in het Bestuur voorvallen: maar dit vooronderstelt wederom, dat aan het bekleeden dier posten eenige luister en voordeel verbonden worde; daar men zonder dat niet verwachten kan, dat er lieden zullen gevonden worden, die een gedeelte van hun leven vrijwillig aan het Armen-wezen zouden willen opofferen; en het onregtvaardig zoude zijn, er iemand toe te verpligten. Ik zoude dus aanraden, de Leden van het Armenbestuur in groote en middelmatige Steden een' rang en eene jaarwedde te geven, niet zeer afwijkende van die der Stedelijke Regering. In kleinere Steden, waar veel minder bezigheden zijn,

(*) Zoo men het echter aanstootelijk vindt, dat de Bestuurders *uit de armenkas* beloond worden, zoude men hen *uit de stedelijke kas* kunnen beloonen. Daar de armentax, even als alle andere Plaatselijke Belastingen door de Stad opgebragt wordt, komt de zaak geheel en al op één ui-

zoude de weelde ook veel kleiner kunnen zijn of zelfs geheel achterblijven, zoo men met de zitting in het Armencollegie eenig ander voordeel of eenigen luister verbond (*).

Behalve de eigenschappen, die bij alle publieke Ambtenaren, en vooral bij Bestuurders van publieke middelen vereischt worden, moeten de leden der Armencollegiën, vooral in groote Steden, ook in de algemeene gronden der Staat-huishoudkunde ervaren zijn: niet alleen, omdat het Armenbestuur een gewigtige tak van dezelve is; maar ook, opdat zij alle hunne werkzaamheden zoodanig kunnen inrigten, dat het algemeene welzijn daardoor niet benadeeld, maar veeleer bevorderd worde. — Zij moeten ook eene groote mate van menschenkennis bezitten, anders zullen zij deerlijk bedrogen worden; en moeten ook niet te gunstig oordeelen over de klasse van menschen, waarmede zij te doen hebben. Een Armenbestuurder, die eene zekere maat van ondervinding verworven heeft, is maar al te dikwijls in 't geval van een' bekenden regtsregel om te keeren, en te zeggen: *Quilibet præsumitur malus, etc.* Zij moeten ongetwijfeld menschlievende zijn; maar tevens eene zekere vastheid van karakter bezitten, om in staat te zijn, naar onveranderlijke regelen te werk te gaan (†), en niet gedu-

(*) Men zoude, b. v. de leden van het Bestuur van alle burgerlijke lastposten, misschien ook van eenige Stedelijke Belastingen kunnen bevrijden, en hun, nadat zij 10 of 15 jaren gezeten hadden, de voorkeur geven bij het bekleeden van posten in de Regering der Stad.

(†) Het is een zeer verkeerd denkbeeld, dat men niet naar algemeene regelen moet te werk gaan, maar zich in elk bijzonder geval naar de omstandigheden schikken. Hieruit ontstaat niet alleen de grootste ongestadigheid in de handelwijze, maar het Bestuur verkrijgt eenen schijn van par-

durig uit medelijden in de toepasfing uitzonderingen te maken op die regelen, welke men in 't afgetrokken als nuttig aanziet. Ook moeten zij altijd met ernst handelen, en zelfs des noods eene houding van ftrengheid weten aan te nemen: doch boven al altijd regtvaardig en onpartijdig zijn, nimmer aanzien van perfoon gebruiken, noch te veel het oor leenen aan aanbevelingen, van hoe hoog zij ook mogen komen: deze waarfchuwing is gewigtiger dan velen misfchien gelooven. — Eindelijk zal het goed zijn, dat ten minfte één der leden van het Collegie een regtsgeleerde zij.

Wanneer het Gouvernement het geluk heeft, zoodanige Beftuurders gevonden te hebben, (en in derzelver keuze kan het niet te kiesch zijn,) moet het dezelve een genoegzaam vertrouwen fchenken. Noch het Ministerie, noch het Opper-Beftuur, moeten de Plaatfelijke Commisfiën te veel aan banden leggen, of hare vrijheid te naauw beperken: daar deze, meest bekend zijnde met alle bijzonderheden en lokale omftandigheden, gewoonlijk het best in ftaat zijn, over het nut of de fchadelijkheid van deze of gene handelwijze te oordeelen. Ook moet men niet dan zeer zelden, van deze Beftuten verantwoording eifchen van Refolutiën in bijzondere gevallen genomen. Ik weet het bij ondervinding: niets is meer gefchikt om den ijver eens Beftuurders te verkoelen en hem fchroomvallig te maken: daar hij dikwijls, welke goede redenen hij ook voor een befluit moge gehad hebben, dezelve

tijdigheid, en is nooit in ftaat zijne handelingen te verdedigen, omdat het meestal na verloop van eenigen tijd zelf niet weet, waarom het zóó, en niet anders gehandeld hebbe.

re echter niet kan openbaren; 't zij omdat zij op persoonlijkheden nederkomen, of omdat zij behooren tot hetgeen de Eerw. BASTHOLM *kabinetsgeheimen van het Armenwezen* noemt, welke men wel in een bespiegelend geschrift kan onderzoeken, maar over welker toepassing op enkele gevallen men dikwijls goede redenen heeft, zich niet uit te laten. Veel beter is het, als een of meer leden van een Armen-collegie het vertrouwen van het Gouvernement verloren hebben, hen door anderen te doen vervangen, en daarom zouden deze posten misschien tot wederopzeggens toe kunnen gegeven worden.

Het Armenbestuur, welke ook deszelfs organisatie zijn moge, moet Opzieners der armen of Armenverzorgers tot medehelpers hebben; wier pligt het is, den toestand der armen, die hulp begeeren, te onderzoeken, daarvan aan het Bestuur berigt te doen, en over de bedeelden in hunne respective wijken het noodige opzigt te hebben. De voornaamste eigenschappen van eenen Armenverzorger zijn menschlievendheid, een gezond oordeel, menschenkennis en eenige vaardigheid in het voeren der penne (*), andere kundigheden zijn over-

(*) Men heeft somtijds beweerd, dat de Armenverzorgers bij voorkeur in de geringere burgerklassen moeten gezocht worden, omdat deze lieden beter met den toestand en de levenswijze der armen bekend zijn. Dit is in zeker opzigte waar, maar kan ook aan de andere zijde eenigzins bedenkelijk zijn. Hun ontbreekt dikwijls de noodige beschaafdheid en menschenkennis, en zij kunnen ook in een al te naauw verband met de armen staan. Onder kooplieden, (echter niet van den eersten rang,) en voorname winkeliers, heb ik de beste Armenverzorgers aangetroffen.

overtollig. Zeer goed is het, wanneer lieden met deze eigenschappen begaafd, en die zich vrijwillig als Armenverzorgers aanbieden, altijd in genoegzamen getale gevonden worden. Dan de Regering moet het hierop niet laten aankomen, en daarom is het dienstig, dat het waarnemen dezer bediening tot eenen burgerpligt gemaakt worde. Daar de vrijwillige Armenverzorgers toch in het algemeen de beste zijn, is het wenschelijk dat er eenige voordeelen aan zekere jaren dienst als Armenverzorger, verbonden worden. Dit was eertijds het geval te *Koppenhagen*. Volgens de wet van 1799, was een Armenverzorger, niet alleen vrij van de burgerwapening, zoo lang hij in functie was, maar na zes jaren gediend te hebben, was hij voor altijd van deze verpligting ontheven. Toen had het Bestuur eene vrije en ruime keuze, maar na dat in 1810 de verpligting tot den wapendienst algemeen geworden was, werd deze keuze bepaald tot hen, die uit hoofde van zwakke gezondheid, ligchaamsgebrek, of ook tegen betaling, van den wapendienst bevrijd waren. Daar nu de meesten dezer weigerden den post van Armenverzorger op zich te nemen, veroorzaakte dit een besluit, volgens 't welk ieder van den wapendienst ontheven burger, die zonder genoegzame redenen weigert, daartoe benoemd zijnde, als Armenverzorger te fungeren, zijn burgerregt verliest, en nalatige Armenverzorgers door het Armen-collegie in boeten kunnen beslagen worden. Men begrijpt echter ligt, dat vrijwillige Armenverzorgers, al worden zij meer door uitzigt op eenig voordeel, dan door ijver voor de goede zaak gedreven, verre boven deze gedwongene de voorkeur verdienen.

In de kleine Steden van *Denemarken* en te platten lande, zijn de Armenverzorgers, gelijk ik te voren reeds

reeds gezegd heb, leden der Armen-Commissiën. Te *Koppenhagen* waren zij, schoon geene zitting in het Armen-Collegie hebbende; den Directeur van het District eerder gecoördineerd dan gesubordineerd (*), hetwelk somtijds gelegenheid tot onaangename geschillen (†) gaf. Thans zijn zij, vooral uit hoofde der zoo even aangehaalde resolutie, aan het Armen-Collegie onderworpen, en dit is in alle opzigten beter.

In het verdeelen eener Stad in Wijken, moet men zorg dragen, dezelve niet te groot te maken, omdat het Toevoorzigt des Armenverzorgers daardoor te bezwaarlijk wordt. Al te kleine Wijken zijn echter niet aan te raden, omdat het getal der Armenverzorgers te zeer vermenigvuldigd wordt, en het dus moeijelijker wordt een genoegzaam aantal bekwame te vinden. Ook wordt het eigenlijke bestuur bezwaarlijker, naar mate men met een grooter getal lieden te doen heeft (§). Wan-

(*) Het dertigste artikel der wet van 1799 zegt uitdrukkelijk: „Voor 't overige zullen de Directeurs en de „Armenverzorgers op eene vertrouwde en vriendschappelijke „wijze met elkander delibereren en werken, zonder dat de „éene zich als aan den anderen onderworpen beschouwe."

(†) Men heeft Armenverzorgers gezien, die op dit 30 art. steunende, als 't ware Collegie hielden voor hunnen Directeur.

(§) Een oud Reglement voor *Koppenhagen* bepaalt, dat de verdeeling der Stad in wijken zóó moet ingerigt worden, dat elke wijk omtrent 15 bedeelde huisgezinnen hebbe. Twee enkele armen, die afzonderlijk, of drie, die te zamen wonen, worden daar gelijk gesteld met één huisgezin. Bij de nieuwe verdeeling van 1816 hebben de meeste wijken een kleiner getal armen. Voor 't overige is men dikwijls door plaat-

Wanneer het Armen-wezen eene publieke zaak is, wordt het Armenbeſtuur eener groote Stad van eene zoo uitgebreide natuur, dat verſcheiden *bureaux* bij hetzelve noodig zijn. Te *Koppenhagen* zijn bij het Armenbeſtuur aangeſteld, een Secretaris met eenen Commies en twee Klerken; een Boekhouder met eenen Commies en vier Klerken; en een Kasſier met eenen Klerk. Dit ſchijnt misſchien veel, doch alle hebben zij de handen beſtendig vol werk (*).

Over de inkomſten van het Armen-wezen.

Ten einde een publiek Armen-wezen in ſtaat te ſtellen om met nut te werken, en te beletten dat de Beſtuurders radeloos worden, moeten zij verzekerd zijn de noodige penningen te regten tijde te zullen ontvangen. De meeste Armen-inrigtingen hebben kapitalen en andere zekere of onzekere inkomſten (†) die echter bijna overal ontoereikend zijn. Men heeft meestal gezocht het

ſelijke omſtandigheden genoodzaakt van den aangenomen regel af te wijken. Zoo telt de Voorſtad buiten de westpoort, die eene wijk uitmaakt, ſlechts twee of drie bedeelden.

(*) Juist hierdoor wordt men in ſtaat geſteld, het getal der leden van het Beſtuur of armencollegie te verminderen. Wanneer alle expeditiën, geldtellingen en rekeningen door de leden zelven moeten bezorgd worden, is men genoodzaakt een talrijk Armencollegie daar te ſtellen, en met hetzelve al de ſchadelijke gevolgen, die ik getoond heb, daarmede verbonden te zijn.

(†) Dit is vooral het geval met het Armen-wezen der publieke kerk, dáár, waar de armen door hunne reſpective Kerkgenootſchappen verzorgd worden.

het ontbrekende door middel van Collecten, milde giften enz. aan te vullen: maar het gevolg daarvan is, dat men de uitgaven naar de inkomsten moet regelen; in plaats dat bij een welgeregeld publiek Armen-wezen de ware behoefte der Armen de eigenlijke maatstaf der uitgave is, en de inkomsten dus naar dezelve moeten *bepaald* worden. Dit oogmerk kan op geene andere wijze bereikt worden, dan door middel eener belasting; en daar ik mij te voren voor eene districtsgewijze Armenverzorging verklaard hebt, volgt daaruit, dat eene zoodanige belasting als *municipaal* te beschouwen zij, of in andere woorden, dat de noodige penningen, om de armen van een District te verzorgen, niet uit de schatkist van den Staat, maar door het District zelf moeten opgebragt worden.

Daar ik te voren het regt der Armen, om ondersteuning van den Staat te eischen, ontkend heb, grond ik de billijkheid der belasting geenszins met eenige Schrijvers op dit gewaande regt: maar op de bevoegdheid van den Souverein, om de Onderzaten te beschatten, ten voordeele van inrigtingen, welker nut hij erkent, en onder welke ik vermeen betoogd te hebben, dat het Armen-wezen onwedersprekelijk te rangschikken zij. Ik weet alles, wat vooral door Engelsche Schrijvers tegen de armentaxen aangevoerd is: dan daar ik de onbegrensde grootte der armentaxen wel gedeeltelijk aan de buitensporige uitgebreidheid van het Fabrijk-wezen in dat Rijk, doch meestendeels aan het slechte beheer van het Armen-wezen aldaar toeschrijf, kan ik alles, wat uit hoofde van het bestendig klimmen der armentaxen in *Engeland* tegen armentaxen in het algemeen ingebragt wordt, niet anders beschouwen, dan als of men in de geneeswijze van Doctor SANGRADE eene rede wilde

zoeken, om de Geneeskunde in 't algemeen voor nadeelig te verklaren.

Verre zij het intusſchen van mij, te willen beweren, dat de armentax de eenigſte bron is, waaruit de armen moeten verzorgd worden. Ik heb reeds gezegd, dat de intresſen van de aan de armen gemaakte kapitalen eenig en alleen tot dat oogmerk moeten aangewend worden, en dit zelfde vermeen ik van die andere inkomſten, welke den armen bijna overal verzekerd zijn (*): en wel verre van te gelooven, dat dezelve moeten afgeſchaft worden, zoude ik wenſchen, dat men dezelve zoo veel vermeerderde (†), als maar eenigzins met de plaatſelijke omſtandigheden beſtaanbaar is. De armentax moet ſlechts *ſubſidiair* zijn, voor zoo verre de andere geregelde inkomſten ontoereikende zijn; en daar dezelve meestal met ongenoegen opgebragt wordt, zal men wel doen het Armen-wezen andere inkomſten te bezorgen. Ten op-

(*) Met dit onderſcheid echter, dat daar de revenuën van partikuliere makingen alleen voor die armen moeten gebruikt worden, aan wie zij gegeven zijn, de hier vermelde inkomsten daarentegen in de algemeene armenkas der Stad of des Districts moeten geſtort worden. Zij zijn immers meestal vergunningen van den Souverein, die vader van alle zijne onderdanen, zonder onderſcheid van Geloofsbelijdenis enz, is.

(†) Vooronderſteld echter, dat de wijze van heffing niet al te kostbaar zij; want dan ware het beter dezelve af te ſchaffen, en haar gemis door de armentax te vergoeden. Zoo het Armen-wezen eenen tak van inkomen had, welks heffing 16 of 20 per Cent van derzelver *bruto* beloop uitmaakt, en de onkosten van de heffing der armentax ſlechts 2 of 3 per Cent derzelve waren, zoude het raadzaam zijn de eerstgenoemde te doen ophouden.

opzigte van den aard derzelve is het onmogelijk iets algemeens vast te stellen, omdat zij op elke plaats van de gewoonten, gebruiken en reeds bestaande inrigtingen afhangen. Daarom zal ik mij hiermede niet wijder inlaten, en slechts ten voorbeelde eenige der voornaamste inkomsten van het Koppenhagensche Armen-wezen optellen. 1°. De gifte Hunner Majesteiten en der geheele Koninklijke Familie (*): 2°. 24000 Rijksdaalders van de groote Loterij (†). 3°. ¼ ten honderd van alle de onroerende goederen (§) die in de stad of binnen derzelver Regtsgebied onder de hand, of bij openbare veiling verkocht worden, alsmede van de roerende goederen, die in 't openbaar geveild worden. 4°. 10 pCent van den ontvangst van vreemden, en 5 pC. van Koppenhagenaars, die zich in 't openbaar laten zien, of hooren, of kunsten en zeldzaamheden vertoonen. 5°. De helft van het zuiver provenu der belasting op de Honden; 6°. een klein gedeelte van die op de Speelkaarten. 7°. Twee Beneficiën op den Koninklijken Schouwburg. Deze, en eenige minder beduidende inkomsten, leveren jaarlijks eene aanzienlijke som

(*) Offchoon de Souverein, gelijk ik zoo even gezegd heb, de vader van alle zijne onderdanen is, is het echter natuurlijk, dat hij, als eerste inwoner der Residentie, ook de armen der plaats, die hij met zijne Hooge tegenwoordigheid vereert, bij voorkeur bedenke.

(†) Deze bepaling kan zeer gepast zijn in *Denemarken*, van welk men zegt, dat de Hoofdstad het hart, de long en de hersenen is. In andere Landen zoude het misschien onbillijk zijn, eene enkele Stad een zoo groot voorregt toe te staan.

(§) In Landen, alwaar het transport van onroerende goederen reeds zeer bezwaard is, zoude het misschien niet raadzaam zijn, hetzelve nog meer te belasten.

ſom op; waarbij nog moet gevoegd worden het *ont-kennend* voordeel, van volſtrekte vrijheid van belasting voor al de gebouwen van het Armen-wezen (*).

Hetgeen ik gezegd heb, nopens het verband tusſchen de toevallige inkomsten van het Armen-wezen en de plaatſelijke omſtandigheden, geldt in eene nog veel grootere mate, voor eene zoo aanzienlijke belasting, als de armentax overal zijn zal. Ik zal mij dus niet ophouden met het onderzoek, op welke voorwerpen dezelve gelegd moet worden, en welke de beste wijze van heffing zij; veel minder, in een dergelijk onderzoek treden, ten opzigte van belastingen in 't algemeen. Ik zoude echter niet aan mijn beſtek voldoen, zoo ik naliet, alhier eenige bepalingen aan te duiden, welke bij het opleggen van armentaxen nimmer uit het oog moeten verloren worden. Deze zijn de volgende: 1°. Daar deze belasting tot het onderhoud der armen beſtemd is, moet men zorg dragen, dat zij van dien aard zij, dat niet juist de armen door dezelve gedrukt worden. 2°. Zij moet eene *directe* Belasting zijn, omdat zij eene zekere bepaalde ſom moet opbrengen, en het beloop eener *indirecte* belasting niet met de noodige juistheid vooraf kan berekend worden. 3°. Eindelijk, daar de tax van één jaar dikwijls zeer verſchillende van die van een ander jaar zijn kan, zal men vele zwarigheden en lastige berekeningen vermijden, door de armentax te heffen, naar den maatſtaf eener andere, reeds beſtaande, *directe* Belasting, welker opbrengst vooraf bekend is. De grootte daarvan doet niets ter zake, en men

(*) Dit *negatief* voordeel, brengt, uit hoofde der uitgeſtrektheid dezer gebouwen, eene jaarlijksche beſparing van vele duizend Rijksdalers te weeg.

men kan elk jaar volstaan met te bepalen, hoe veel malen deze belasting ten voordeele der armenkas moet geheven worden.

De in 1813 voor 't eerst ingevoerde (*), en in 1815 nader bepaalde armentax te *Koppenhagen*, voldoet aan alle deze vereischten. Zij is berekend naar den maatstaf eener *directe* Belasting op de Gebouwen, welker beloop naauwkeurig bekend is, en die bemald wordt naar mate der uitgestrektheid van het door een ieder bewoonde lokaal; echter zoodanig, dat de deelen der Hui-

(*) De armenwet van 1708 had reeds voor de kleine steden, en vooral voor het platte land in *Denemarken*, eenige geforceerde heffingen bepaald, hetwelk door latere edicten nader bevestigd is. De eigenlijke armentaxen zijn echter eerst door het provisionele Reglement van 1803 ingevoerd.

Voor *Koppenhagen* daarentegen, had de wet van 1708 (de eerste algemeene armenwet in *Denemarken*, en die, om dit in 't voorbijgaan aan te merken, ten opzigte der Hoofdstad, zoo goede bepalingen bevat, dat ik niet geloof, dat eenig Land in Europa, op dien tijd zich op iets dergelijks mogt beroemen) geene geforceerde heffingen bepaald, en vrijwillige gaven waren de hoofdbron, waarvan de noodige gelden moesten komen. Het gevolg daarvan was, dat men menigmaal de kapitalen moest aanspreken, en zich in diepe schulden steken. Men leest wel in het edict van 1792, dat, zoo de inkomsten, die door hetzelve aan het Armen-wezen toegezegd werden, ontoereikende mogten bevonden worden, Zijne Majesteit bedacht zoude zijn, het ontbrekende op de inwoners der Stad te repartitiëeren; dan, daar de latere wet van 1799, die alle andere wetten over het Armen-wezen herroept, daar niets van rept; kan men vaststellen, dat de armentaxen voor de Hoofdstad niet ouder zijn dan 1813.

Huizen, (als de kelder, de bovenste verdieping en de achterhuizen) die minder aanzienlijk zijn, en daarom door geringere lieden en armen bewoond worden, minder betalen dan die verdiepingen, die tot woonplaatsen van vermogende lieden ingerigt zijn (8). Voorts zijn alle kamers, die kleiner dan 64 vierkante voeten zijn, geheel vrij; zoodat de meeste bedeelden, van deze belasting, en dus ook van de armentax, bevrijd zijn. De belasting wordt door den Huisheer voorgeschoten; en hij vordert van elken Huurder zijn aandeel, te gelijk met de Huurpenningen, in. Eindelijk zijn de onkosten der heffing slechts twee ten honderd.

Intusschen was bij het invoeren der armentax bepaald, dat het *deficit* van elk jaar in het daarop volgende jaar zoude geheven worden, en daar de belastingen alhier aan het einde van elk vierdedeel jaars opgebragt worden, volgde daaruit, dat dit *deficit* gemeenlijk vijftien maanden te laat inkwam; waardoor het Bestuur dikwijls genoodzaakt werd zeer bezwaarlijke geldligtingen te doen, en goederen op lang crediet tot hooge prijzen in te koopen. Dan ook hierin werd in 1816 voorzien, daar in dat jaar bepaald werd, dat gedurende vier

(8) Dit vordert eenige opheldering. Bijna de geheele Stad, namelijk, bestaat uit groote gebouwen van 3 en meer verdiepingen, veeltijds met eene *porte cochere*; verscheiden huisgezinnen bewonen elk een gedeelte, en slechts eenige vermogende lieden een geheel gebouw. Afzonderlijke woningen voor den middelstand, en kleine huisjes gelijk hier te lande, kent men er bijna niet. — Met dat al behoudt de opgegeven maatstaf, in mijn oog, eene ongelijkheid. Een zwaar met kinderen belast huishouden, heeft veel meer ruimte noodig, dan de rijke ongehuwde. L. J.

vier achtereenvolgende jaren, boven en behalve het *deficit* van het voorgaande jaar, eene som zoude geheven worden, gelijk aan het vierdedeel van het gewone *deficit:* zoodat het Armenbestuur in 1819 zijne inkomsten te regter tijd zoude ontvangen hebben; dan door eene speciale Resolutie is deze heffing voor het jaar 1818 opgeschort. Op plaatsen, waar men een publiek Armenbestuur zoude willen invoeren, zoude men voor het eerste jaar eene belasting kunnen opleggen, gelijk aan het vermoedelijke *deficit*, en daarna in elk volgende jaar het *deficit* van het verloopene jaar kunnen dekken.

Iets dergelijks heeft plaats in de kleine Steden en te platten lande in *Denemarken*, alwaar aan het einde van elk jaar een bestek of vermoedelijke staat der uitgaven en inkomsten voor het volgende jaar opgemaakt, en het *deficit* door de Armen-Commissie op de inwoners der Gemeente, volgens hun schijnbaar vermogen gerepartitiëerd wordt (*). Daar de uitgaven dikwijls zeer verschillend kunnen zijn, van 't geen men zich vooraf voorgesteld had, kan men niet ontkennen, dat het altijd meer of min onzeker blijft, of de armentax toereikende zal zijn; dan dit kan altijd door eene grootere heffing in het volgende jaar verholpen worden. Een veel grooter gebrek is in de manier van heffing; daar dezelve niet volgens eenen vasten maatstaf geschiedt, maar aan het goeddunken der Commissie overgelaten is. Een ieder, die weet, hoe moeijelijk het is, eens anders vermogen te bepalen, zal ligt begrijpen, dat hieruit vele har-

(*) Dit bestek, alsmede de repartitie der armentax, wordt door de Armen-commissie den Ambtman ter approbatie toegezonden.

hardigheden, en zelfs onregtvaardigheden (*) moeten geboren worden, welke zich niet zoo ligt laten herstellen. Dit gebruik is een overblijfsel van de aloude wijze van schattingen in dit Rijk te heffen, en zal niet ligt navolgers in andere Landen vinden.

Men zal zich misschien verwonderen, dat ik, over de inkomsten van het Armen-wezen handelende, geen gewag gemaakt heb van Collecten en andere vrijwillige gaven. Dan ik heb reeds in de eerste afdeeling van dit Hoofdstuk mijne gedachten hierover medegedeeld. Dergelijke gaven kunnen niet te gelijk met eene armentax bestaan, omdat een ieder zeer wel weet, dat hij door dezelve den staat der armen niet verbetert, maar slechts de armentax helpt verminderen, en dus alleen zijne gegoede medeburgers bevoordeelt. Hoe groote gedachte de Heer SCHERENBERG en anderen zich dan van deze bron van inkomsten mogen vormen, zoude ik aanraden, als men besluit, des noods eene armentax op te leggen, daar niet te veel op te rekenen: want schoon zij, bij de belangneming, die een publiek Armenwezen in den beginne ongetwijfeld opwekken zal, misschien rijkelijk zal vloeijen; zal zij echter, zoodra men met het heffen der armentax begonnen heeft, verminderen en welhaast geheel opdroogen. De weldadigheid zelve zal niet verstikt worden, maar zij zal eene

(*) BASTHOLM wil, dat men hen vooral hoog aanzette, die karig ten opzigte der armen zijn, of hunne behoeftige nabestaanden niet behoorlijk ondersteunen. Bij een publiek Armenbestuur wordt dit eene schreeuwende onregtvaardigheid, en waar zulke grondbeginselen heerschen, zal het gevaarlijk zijn, de les van het Evangelie te volgen, *in stilte wel te doen*.

eene andere rigting verkrijgen. Een ieder zal, of zelf zijne liefdegaven aan de hem bekende armen uitreiken, of, zoo hij al moge verkiezen dezelve aan het Armenbestuur te betrouwen, zal het niet zijn, om in de algemeene armenkas gestort te worden, maar om uitgedeeld te worden *of*, als eene toelage tot hetgeen het Armenbestuur aan de bedeelden toegestaan heeft (*), *of* aan zoodanige behoeftigen, die volgens de strenge regelen, welke bij een welgeregeld publiek Armen-wezen moeten gevolgd worden, niet als bedeelden kunnen aangenomen worden. En hierin kan een eerlijk en gemoedelijk Armenbestuur, door zijne uitgebreide kennis van ellende en ellendigen, en van de beste wijze van uitdeeling, der liefdadigheid der partikulieren uitstekend behulpzaam zijn, en de werking derzelve als 't ware verdubbelen.

(*) De wet van 1799 zegt uitdrukkelijk, dat als iemand zijne giften aan het Armenbestuur toebetrouwt, zijn wil, zoo hij dezelve geopenbaard heeft, moet gevolgd worden, voor zoo verre dezelve niet met de grondregelen van het Armen-wezen strijdt, en „ dat het niet als eene af„ wijking van dezelve zal beschouwd worden, zoo iemand „ eene zoodanige gifte wil uitgedeeld hebben boven en be„ halve hetgeen door het Armen-wezen gegeven wordt, „ en zonder afkorting van hetgeen een behoeftige daarvan „ ontvangt."

BRIEF

BRIEF VAN HET ALGEMEEN ARMEN-BESTUUR TE VELP OP DE VELUWE, AAN DE REDACTIE VAN DIT TIJDSCHRIFT, TEN GELEIDE VAN HET HIER VOLGEND VERSLAG.

MIJN HEER DE REDACTEUR!

Sedert eenen geruimen tijd hadden eenigen onder de meest nadenkenden in deze Gemeente waargenomen, dat de inrigting van het Diakonie-Bestuur van deze Plaats eenen ondoelmatigen invloed had op de bestaande behoeften. Dit was een natuurlijk gevolg van den aard van zoodanig Bestuur, hetwelk aan hetzelve met bijna alle Diakonie-Besturen van het platte land gemeen was. Daar de bedeeling aan twee menschen opgedragen was, die hunne eigene zaken in de eerste plaats hadden te besturen, was het duidelijk, dat deze niet die kennis konden nemen van den eigenlijken toestand der behoeftigen, welke tot eene doelmatige bedeeling vereischt werd. Hier kwam bij, dat de voorhanden zijnde penningen, verre van toereikende te zijn om de behoeftigen geheel van het noodige te kunnen voorzien, slechts konden strekken om hen te ondersteunen. Een natuurlijk gevolg hiervan was, dat de ingezetenen door bedelarij werden lastig gevallen. Hieraan was dus eene ongelijke bedeeling verknocht; zoodat hij, die het onbeschaamdste

ste was, dikwijls het best zijne rekening vond, terwijl de eergierige menigmaal gebrek leed.

De bedelarij nam hierdoor hand over hand toe, en met dezelve luiheid, zedeloosheid en de verwaarloozing van het voor de kinderen zoo noodzakelijk onderwijs: en, welke middelen het Diakonie-Bestuur daar tegen ook zocht aan te wenden, alles was vruchteloos; omdat de behoeftigen te wel inzagen, dat zij slechts voor een gedeelte van de Armenverzorgers afhankelijk waren, en omdat zij de grootste bron van hun bestaan *in de bedelarij* vonden.

Deze toestand der armen deed, nu drie jaren geleden, eenige menschenvrienden in deze plaats ernstig omzien naar deszelfs verbetering. De Heer Burgemeester van deze plaats stelde zich mede aan het hoofd van hen, die verbetering zochten. Het eerste werk dat verrigt werd, was een Concept-Reglement te formeren voor een algemeen Armenbestuur, dat zich tot de behoeftigen van alle godsdienstige gezindheden zoude uitstrekken. Tot grondbeginsel van dit Reglement werd aangenomen, dat aan ieder, die in staat was, geheel of gedeeltelijk het noodige te kunnen verdienen, werk zoude worden gegeven, zoo hij zulks behoefde. Dat al wie buiten staat was, iets, of zijn volle onderhoud, kunnen verdienen, de noodige ondersteuning zoude genieten: en dat deze nimmer in geld, maar in datgene zoude bestaan, wat zij dadelijk noodig hadden. Het doel, hetwelk men zich hierbij voorstelde, was, de armoede, de bedelarij en zedeloosheid voor te komen, en zoo mogelijk uit te roeijen. Nadat dit Reglement ontworpen was, verzocht de Heer Burgemeester de voornaamste ingezetenen, alsmede den Eerwaardigen Kerkenraad der Hervormden, (daar er hier geene

Gemeente van andere gezindheden bestaat,) bij elkanderen, ten einde derzelver goed- of afkeuring deswege te vernemen: met dat gevolg, dat het ontwerp zoo wel als het Reglement, de algemeene goedkeuring wegdroeg; terwijl de Kerkenraad de inkomsten van het Diakonie-fonds der Hervormden aan het opgerigt Bestuur afstond, en de Ingezetenen beloofden, niet meer aan de huizen te zullen geven. Tevens werd besloten, dit Reglement aan het burgerlijk Bestuur ter approbatie over te geven, welke dan ook spoedig van wege de Heeren Gedeputeerde Staten dezer Provincie inkwam. Met den 1. November 1817 nam deze nieuwe inrigting een' aanvang. Het Bestuur zelf werd zamengesteld uit 8 Directeuren, 4 Consulenten, één' Boekhouder, één' Thesaurier en Secretaris, die voor de eerstemaal door den Heer Burgemeester benoemd werden; alles ingevolge het voormelde Reglement, hetwelk de Graaf G. K. VAN HOGENDORP wel met zijne goedkeuring heeft willen vereeren, en laten afdrukken in het III. D. I. St. van zijne *Bijdragen tot de Huishouding van Staat*, [bl. 172—181]. Daar nu deze inrigting zulke gewigtige bedoeling had, ter verbetering van den burgerlijken en zedelijken toestand der armen, meent het gemelde Bestuur verpligt te zijn, door middel van UEd. geacht Tijdschrift eenig verslag te geven, in hoe verre hetzelve gedurende twee jaren deszelfs doel genaderd is; opdat andere Gemeenten daaruit zouden kunnen oordeelen, in hoe verre het der moeite waardig zoude zijn, eene soortgelijke inrigting tot stand te brengen: hetwelk, onzes inziens, in meer Landgemeenten zoude kunnen plaats hebben, aan de onze eenigermate gelijk, welke naauwlijks 1100 inwoners telt, terwijl het Bestuur jaarlijks

over

over de som van slechts ongeveer *f* 2000 kan beschikken. — Zoo UEd. ook van dat gevoelen mogt zijn, heb dan de goedheid eene plaats aan het volgende verslag in te ruimen.

Namens het algemeen Armenbestuur van *Velp*.

L. J. VAN DER SLUIS
President,

H. AVELINGH
Secretaris.

VERSLAG NOPENS DE WERKING VAN HET REGLEMENT OP HET ALGEMEEN ARMENBESUUR TE VELP, IN DE JAREN 1818 EN 1819.

§. 1. *Ondersteuning door het bevorderen van werkzaamheid in het algemeen.*

Het algemeen Armenbestuur gevoelde reeds bij deszelfs oprigting, dat het geven van ondersteuning aan behoeftigen, wanneer dezelve nog in staat waren, het noodige geheel of gedeeltelijk te kunnen verdienen, niet konde nalaten het gevoel van menschenwaarde, waardoor men een' afkeer heeft van alle laagheid, langzamerhand uit te doven, zoodat dit voor eene lage bedelzucht moest plaats maken. Om deze reden werd de volgende regel getrouwelijk opgevolgd:

„ Al wie in staat is, zelf nog iets te kunnen
„ verdienen, zal, zonder dat, geene bedeeling genie-
„ ten."

„ ten." Aan alle behoeftigen die geen werk hadden, werd derhalve werk verschaft.

§. 2. *De werkzaamheid der behoeftigen in het jaar* 1818.

De aanvrage was in het jaar 1818 door de vrouwen aanmerkelijk: 577 ℔ vlas waren noodig om werk te geven; welk vlas tot linnen is geweven en verkocht, voor zoo verre zulks niet voor de kleeding benoodigd was. Bij dezen arbeid heeft het Bestuur natuurlijk eenig geld verloren: het verkochte toch heeft niet opgebragt, hetgene het gekost had, en het verbruikte linnen zoude voor minderen prijs kunnen aangekocht zijn geworden. Dan, hierbij moet in aanmerking worden genomen, dat de behoeftigen, welke voor het Bestuur vlas sponnen, geene andere bedeeling hadden genoten, hetwelk zoude hebben moeten geschieden, indien hun geen werk was gegeven. Deze bedeeling zoude derhalve in dat geval meerder zijn geweest, dan hetgeen aan het werk verloren is.

Het Bestuur heeft daarenboven het genoegen, de zoodanigen, die anders ledig liepen, nu in werkende menschen veranderd te zien, hetwelk hetzelve vrij wat nader tot zijn doel heeft gebragt.

De aanvraag om werk door mannen in het jaar 1818 is gering geweest, en heeft zich bepaald tot het uitroeijen van stompen, en maaijen van heide, waaraan het Bestuur geene schade heeft geleden.

§. 3. *De werkzaamheid der behoeftigen in het jaar* 1819.

In het jaar 1819 is de aanvrage om vrouwelijk werk veel minder geweest, en zijn slechts 285 ℔ vlas om te

te spinnen afgegeven. Dit is even als in het vorige jaar tot linnen geweven en verkocht, voor zoo verre het voor de kleeding niet noodig was. Een gedeelte van dit vlas is als garen verkocht, en bij dit garen heeft het Bestuur beter zijne rekening gevonden. Ook heeft het Bestuur daarop in evenredigheid minder *schade* geleden, omdat de arbeidsters met dit haar werk beter bekend waren geworden. Door het zachte weder van den verloopenen winter, was de aanvraag om mannelijken arbeid bijna niet noemenswaardig.

§. 4. *Onderfteuning der behoeftigen in het algemeen.*

Diegenen, welke slechts voor een gedeelte hun bestaan konden verdienen, of in het geheel niet meer in staat waren iets te kunnen doen, werd het ontbrekende naar den aard hunner behoeften gegeven; en wel op zoodanige wijze, dat daarbij het meermalen genoemde doel steeds werd onder het oog gehouden.

In geen geval werd er geld gegeven, behalve hetgeen het Bestuur aan werkloonen uitgaf; omdat men te wel overtuigd was, dat daarvan niet zelden een verkeerd gebruik werd gemaakt: in plaats daarvan werden aan de behoeftigen toegedeeld:

1. Levensmiddelen, Geneeskundige hulp, en Brandstoffen.
2. Kleederen.
3. Huishuur.
4. Kostgelden.

§. 5. *Onderſteuning door Levensmiddelen, Geneeskundige hulp en Brandſtoffen.*

In het jaar 1818 is uitgedeeld 2500 ℔ brood, en in 1819, 4010 ℔. De ongelijke uitgave van dit artikel in deze jaren, is hoofdzakelijk daaruit voortgevloeid, dewijl er in het jaar 1818 meer geſponnen is, dan in dat van 1819, hetwelk gedeeltelijk ontſtond uit de ſlechtheid, duurte en ſchaarſchheid van het vlas in het verloopen jaar; weshalve het Beſtuur geraden vond, minder te laten ſpinnen, en wel alleen door diegenen, die daartoe het geſchiktſte waren, ten einde groote verliezen voor te komen. Aan de ouden en minder kundigen in het ſpinnen, is derhalve de noodige onderſteuning toegedeeld. Zoo is bij voorbeeld aan eene weduwe met zeven kinderen wekelijks uitgedeeld:

40 ℔ Brood.
11½ Stuiver Kamerhuur.
½ Zak Aardappelen.

Voor het overige, wanneer het noodig ware, eenig hout, kleederen en dekſel, geneeskundige hulp, en haren kinderen onderwijs met de noodige ſchoolbehoeften. Tot de levensmiddelen, welke werden afgegeven, behoorden ook aardappelen. In het jaar 1818 zijn van dezen minder uitgedeeld; in dit jaar echter, zijn daartoe 36 zakken beſteed, waarvan een groot gedeelte heeft gediend tot uitdeeling van poot-aardappelen. Het Beſtuur had de noodzakelijkheid ingezien, om het aankweken van aardappelen bij de behoeftigen aan te moedigen, daar deze vrucht zulk een voornaam gedeelte van het voedſel in den behoeftigen ſtand uitmaakt;

maakt; en daarvan heeft het Bestuur reeds aanmerkelijke voordeelen ondervonden.

Diegenen, welken door ziekte werden aangetast, hebben op kosten van het Bestuur de noodige geneeskundige hulp genoten, met hetgeen zij in die omstandigheden verder behoefden.

Eenige aanzienlijken ondersteunden in dit opzigt het Bestuur, door aan de zoodanigen, op deszelfs aanvrage, gezond en krachtig voedsel te bezorgen; terwijl aan allen, die zulks behoefden, de noodige brandstoffen, bestaande in hout en turf, werden uitgereikt.

§. 6. *Ondersteuning door Kleederen.*

Het getal dergenen, die of geheel of gedeeltelijk gekleed zijn, was in het jaar 1818, 56: terwijl men in dit jaar slechts 38 personen daarvan heeft behoeven te voorzien. Dit verschil is daardoor ontstaan, dewijl het voormalig Diakonie-Bestuur, uit hoofde van deszelfs bekrompene inkomsten, in alles, en dus ook in dit opzigt, slechts zeer karig konde te werk gaan. Een natuurlijk gevolg daarvan was, dat de behoeftigen bij de oprigting van dit Bestuur een groot gebrek aan kleederen hadden. De eerste uitgave, welke het Bestuur doen moest, was dus aanmerkelijk: dan, om die uitgave op den duur minder te maken, werd er besloten, om de kleederen van zoodanige stoffen te nemen, welke sterker, en dus duurzamer waren dan die, welke te voren daartoe werden gebruikt. Het gevolg daarvan was, dat in het jaar 1819 eenigen onder de behoeftigen waren, die minder of geene kleederen noodig hadden.

§. 7. *Ondersteuning door Huishuur.*

De huishuur, een last welke almede door de behoeftigen bezwaarlijk kan gedragen worden, is door het Bestuur, geheel of gedeeltelijk, naar dat zulks noodzakelijk was, van derzelver schouders genomen. In het vorige jaar is dezelve aan 12, en in dit jaar aan 16 personen toegestaan.

§. 8. *Ondersteuning door Kostgelden.*

Diegenen onder de behoeftigen, welke door omstandigheden buiten huishouding waren, en door hunne hooge jaren buiten staat om voor hun bestaan te kunnen zorgen, als ook de ouderlooze kinderen, zijn bij geschikte menschen besteed. De laatsten echter bij de zoodanigen, van wie men verwachten konde, dat zij onder het toezigt van het Bestuur eene behoorlijke opvoeding aan dezelve zouden geven. De voorwaarde was altijd daarbij deze, dat zij het onderwijs behoorlijk moesten bijwonen. Het getal der zoodanigen is elf.

§. 9. *Het bijwonen van het Onderwijs.*

Het schoolonderwijs der kinderen, een der krachtigste middelen, om in eenen meergevorderden ouderdom afkeer te verwekken tegen luiheid, bedelarij en zedeloosheid, werd met al dien ernst behandeld, welken het belang der zaak vorderde. Immers het Bestuur verwacht van dezen tak zijner werkzaamheden voor het vervolg, het grootste nut ter bereiking van zijn doel. Alle kinderen dan der bedeelden, hebben *moeten* ter

school

school gaan, en de meisjes het onderwijs in het naaijen en breijen *moeten* bijwonen; als ook het godsdienstig onderwijs, ieder in zijne gezindheid: werd dit verzuimd, er werd dan aan de ouders geene ondersteuning hoegenaamd gegeven. Deze regel is naauwkeurig volgehouden: en niet alleen zijn de kinderen der bedeelden *genoodzaakt* geworden: maar alle ingezetenen, wier bekrompen vermogen bezwaarlijk toeliet, om hunne kinderen voor eigene rekening ter school te zenden, zijn uitgenoodigd, om die voor rekening van het Bestuur ter school te zenden. Een gevolg daarvan is, dat thans een vijftigtal kinderen het onderwijs bijwoont, hetwelk anders aan domheid en onkunde zoude zijn overgelaten geweest, en waarvan verscheidene bij het laatst gehouden school-examen, met prijzen van naarstigheid begiftigd zijn geworden.

§. 10. *Staat der Kas.*

Dewijl het Bestuur in het jaar 1818 bij deszelfs eerste oprigting vele buitengewone uitgaven te bestrijden had, werden de uitgaven vrij wat hooger dan de inkomsten. In het laatst verloopen jaar daarentegen, waarin eenige uitgaven minder waren, en de Directie met meerder spaarzaamheid kon te werk gaan, is men gelukkig genoeg geweest, nog een batig slot over te houden, na dat het Deficit van het jaar 1818 aanbetaald was. De inkomsten werden in beide jaren gevonden uit de inkomsten van de Diakonie der Hervormden, en uit het bedrag eener vrijwillige inteekening van de inwoners uit alle godsdienstige gezindheden van het Dorp.

§. 11. *Behandeling der behoeftigen in het algemeen.*

De armen zijn in beide de laatst verloopen jaren behandeld met alle die kieschheid aan het ongeluk verschuldigd. Elke veertien dagen ontvingen zij een bezoek van het tweetal Directeuren, welke op hunne beurt van wegen het Bestuur met die zorg belast waren. In buitengewone omstandigheden werden zij nog meermalen bezocht. En daarenboven hadden zij steeds de gelegenheid, om hunne belangen voor te dragen in de Vergaderingen des Bestuurs zelven, welke des zomers maandelijks, en des winters elke veertien dagen, op eene gezette plaats, ten koste van de leden gehouden werden. Doch die kieschheid was steeds vereenigd met de behoorlijke strengheid, dan, wanneer deze door het wangedrag van dezen of genen onder de behoeftigen noodzakelijk werd geacht. Hierdoor heeft men aanvankelijk vrij wat verbetering opgemerkt; terwijl men van de voortdurende werkzaamheden des Bestuurs nog veel meer goeds hoopt.

SPAAR-

SPAARBANKEN.

I.

ROTTERDAMSCHE SPAAR- EN HULPBANK.

In het eerste Nummer van het tweede Deel van het *Magazijn voor het Armen-wezen*, plaatsten wij het Reglement voor een Spaar- en Hulpbank, zoo als hetzelve door het Departement *Rotterdam*, der Maatschappij: *tot nut van 't Algemeen*, den 7. April 1818 is vastgesteld geworden. Sedert hebben Bestuurderen van de Spaar- en Hulpbank des bovengemelden Departements, in dato 1 Mei 1819, aan hunne medeburgers, door den druk, een kort verslag gegeven van den voortgang dezer onderneming; en tevens, door de ondervinding van een jaar voorgelicht, het dienstig geoordeeld, een nieuw Reglement van deelneming in de Spaar- en Hulpbank van dat Departement vast te stellen.

Het bestek van ons Tijdschrift gedoogt niet, aan alle de Reglementen van de Spaarbanken, die in zoo vele plaatsen van ons Koningrijk worden opgerigt, eene plaats in te ruimen. — Wij achten zulks ook onnoodig: dewijl deze Reglementen, wat de hoofdbepalingen betreft, meestal van gelijken inhoud zijn; en zoodanige Besturen, die tot het oprigten van Spaarbanken genegen mogten zijn, in de reeds vroeger door ons in dit Tijdschrift geplaatste Reglemen-

menten, — en in onze, op dezelve gemaakte aanmerkingen, — eene genoegzame stof tot voorlichting zullen kunnen vinden. Wij hopen derhalve, dat de geëerde Bestuurders der Rotterdamsche Spaarbank het ons niet ten kwade zullen duiden, dat wij, het door Hun Ed. aan ons ingezondene nieuwe Reglement hunner Spaar- en Hulpbank, en het daarbij gevoegde Reglement van orde voor het Bestuur derzelve, alsmede de nadere gemaakte bepalingen voor de Hulpbank, niet in derzelver geheel kunnen plaatsen; en wij ons moeten vergenoegen, om uit deze stukken, voor wier toezending wij onzen hartelijken dank betuigen, alleenlijk het volgende over te nemen.

Uit het berigt van 1 Mei 1819 blijkt, dat, van de eerste oprigting deze Rotterdamsche Spaar- en Hulpbank, die geopend is geworden den 16. Mei 1818, tot aan 1 Mei 1819, en dus één jaar tijds, het getal der inleggers of deelnemers, in deze allernuttigste inrigting, reeds aanmerkelijk boven de *vijfhonderd* was geklommen; en hunne gezamenlijke inlage, in dat eerste jaar reeds de aanzienlijke som van achttien duizend gulden bedroeg; — alsmede, dat meer gegoedde ingezetenen den grond hebben gelegd tot het Fonds der Hulpbank: en Bestuurderen vleijen zich, dat hetzelve bij eene meerdere uitbreiding, eenmaal eene nieuwe aanmoediging tot deelneming in de Spaarbank zal opleveren.

Wij kunnen ons niet onthouden, om de volgende zinsnede uit het meergemelde berigt over te nemen. Heeren Bestuurderen zeggen: „ Alzoo is onze inrigting, verleden jaar als eene nieuwigheid beproefd en begonnen, thans algemeen bekend, goedgekeurd, en voor altijd, zoo wij hopen, gevestigd: en, wij moeten

ten het er bijvoegen, wij zien bij ondervinding, dat wij niet gedwaald hebben, toen wij ons zoo uitſtekende gevolgen van dezelve voorſtelden. Menig inlegger in de Spaarbank heeft toch nu reeds de vrucht van zijne ſpaarzaamheid genoten, en de gelden, van week tot week bijeen gebragt, in oogenblikken van behoefte of ziekte, terug ontvangen. Menig jong mensch oefent zich nu reeds, door wekelijks eene kleinigheid aan de Spaarbank te vertrouwen, in de kunst van Spaarzaamheid, en legt den eerſten grond voor de welvaart zijner volgende jaren. Menig huisvader vergadert in onze Spaarbank reeds een uitzet voor zijne kinderen, waarmede zij in meergevorderden leeftijd, de maatſchappij *zullen intreden*, of beſpaart langzamerhand de ſom, waarmede hij eenmaal voor zijnen zoon, die hem in zijn beroep onontbeerlijk zoude wezen, een' plaatsvervanger in de Land-Militie zal betalen. Menig ſtadgenoot, eindelijk, vertrouwt ons zijne bijeenvergaderde gelden, den overwinst van vroegere jaren, en trekt op de gemakkelijkſte en veiligſte wijze zijne renten uit deze belegging."

Wat nu betreft de veranderingen, welke het Beſtuur der Rotterdamſche Spaar- en Hulpbank noodig heeft geoordeeld, in deszelfs Reglement te moeten maken, zoo zijn die hoofdzakelijk de navolgende:

Bij het tweede artikel is bijgevoegd, dat boven de gewone Woensdagſche zitting boven de Hal, om de veertien dagen nog eene zitting tot ontvangst van gelden zal gehouden worden, in de kerkekamer der Doopsgezinde Gemeente, met oogmerk, om diegenen te gemoet te komen, die te verre van het eerſte lokaal woonachtig zijn.

Deze Ampliatie keuren wij volkomen goed; en wij zijn

zijn overtuigd, dat er, in groote Steden, volstrekt op meer dan eene plaats behoort zitting gehouden te worden; en wel geschikt naar de verschillende oorden der Stad.

Bij een ingevoegd artikel, zijnde het 8. van het nieuw Reglement, wordt vastgesteld: „ De terugbetaling zal, op vertoon van het Aanteekeningsboekje, alleen geschieden aan de inleggers zelven, op wier naam het boekje is uitgegeven; of aan diegenen, welke, ten genoege van het Bestuur, als wettige houders van hetzelve bekend staan. Zij, die gelden ontvangen, kwiteren daarvoor op eene daartoe geschikte lijst."

Bij het 9. artikel van het oude Reglement werd gezegd:

„ Wie terugbetaling verlangt van sommen van *f* 25 of daar boven, is verpligt eene maand te voren te waarschuwen." Bij het 10. artikel van het nieuwe Reglement, is de tijd van waarschuwing, tot opvraging van zoodanige sommen, op eene week gesteld. Dit is naar ons inzien, eene ware verbetering van het Reglement.

De bepalingen omtrent de Hulpbank, die het Bestuur zich voorstelt om in werking te brengen, en waarvan slechts bij het vorige Reglement de gronden aangestipt waren, zijn in het nieuwe Reglement aanmerkelijk meer ontwikkeld.

Wij vermeenen derhalve, de Artikelen die daarop betrekking hebben, in hun verband, en letterlijk te moeten overnemen; vooral dewijl er nog weinige voorschriften van Hulpbanken publiek zijn gemaakt.

Deze Artikelen maken, in het nieuwe Reglement, de volgende uit:

„ Art. 13. De deelnemers in de Spaarbank, hebben, bij uitsluiting van alle anderen, toegang tot de Hulpbank,

bank; waarvan het oogmerk is, aan hulpbehoevenden geld te leenen zonder renten, tot een grooter bedrag, dan hunne inlage in de Spaarbank."

„ Art. 14. Om dien toegang te hebben, wordt gevorderd:

1. Dat de hulpbehoevende, sedert ten minste een jaar, bij de Spaarbank voor *f* 10:0:0 of meerder, te boek sta.
2. Dat hij van een goed huisselijk gedrag zij.
3. Dat hij kan aanwijzen, de gevraagde som wezenlijk noodig te hebben.
4. Dat zijne omstandigheden niet zoodanig zijn, dat de onmogelijkheid der aflossing te voorzien is."

„ Art. 15. Niemand zal, vooreerst, meer dan *f* 30:0:0 te gelijk kunnen leenen."

„ Art. 16. De leeningen geschieden voor een' bepaalden tijd, en om, op vastgestelde termijnen, te worden afgelost."

„ Art. 17. Indien iemand, buiten toestemming van het Bestuur, verzuimt, op de bepaalde dagen van aflossing terugbetaling te doen, zal hij nimmer meer ondersteuning uit de Hulpbank genieten.

„ Art. 18. Niemand kan grooter som ter leen bekomen, dan het dubbeld zijner te goed zijnde inlage in de Spaarbank: en mag vóór de aflossing der leening, niet over die inlage beschikken."

„ Art. 19. De aanvragen ter leening worden op elke gewone zitting van het Bestuur der Spaarbank aangenomen."

„ Art. 20. De gevraagde hulp wordt, naar gelang van de omstandigheden, terstond verleend; of de beslissing van de aanvrage uitgesteld tot de eerstvolgende maande-

delijksche Vergadering van het Bestuur. In het laatste geval ontvangt de hulpverlangende schriftelijk berigt, of aan zijn verzoek al dan niet kan voldaan worden."

„ Art. 21. Het is aan het Bestuur der Spaar- en Hulpbank overgelaten, om, naar gelang der omstandigheden, en van den staat van het fonds, de gevraagde hulp te verleenen of te weigeren: zonder dat hetzelve, ingeval van weigering, verpligt zal zijn, de redenen van dezelve op te geven."

„ Art. 22. De leeningen worden uitgereikt tegen behoorlijke kwitantie; terwijl de leener een contraboekje ontvangt, waarin de terruggave telken reize wordt aangeschreven."

„ Art. 23. Indien onverhoopt een der leeners, de geleende gelden niet op den bepaalden tijd mogt terug brengen, zal hij daartoe door den Bode, en des noods door de Bestuurders zelven, worden aangemaand."

„ Blijft hij in gebreke, zoo is zijne te goed zijnde inlage in de Spaarbank, voor zoo verre die strekt, voor de geleende gelden aansprekelijk: en het Bestuur neemt verder zoodanige maatregelen, als hetzelve geschikt zal oordeelen, om de schuld in te vorderen."

„ Art. 24. De terug ontvangst der geleende gelden geschiedt des Woensdags, bij de gewone zittingen der Spaarbank."

„ Art. 25. De dag, waarop het eerst aanvrage ter leening uit de Hulpbank zal worden aangenomen, zal nader aan de deelnemers in de Spaarbank, worden bekend gemaakt."

Bovenstaande Artikelen, welke een uittreksel zijn uit de Bepalingen omtrent de Hulpbank van het *Rotterdamsch* Departement der Maatschappij *tot Nut van 't Algemeen*; zoo als dezelve, door het Bestuur van dat De-

Departement, in de maand April 1819, zijn goedgekeurd en aangenomen, schijnen ons toe in eenen goeden geest gesteld, en doelmatig te wezen tot aanmoediging van deelneming in de Spaarbank; en tot het verleenen van eene gepaste hulp aan die zulks behoeven. Wij hopen van ganscher harte, dat het Bestuur der *Rotterdamsche* Spaar- en Hulpbank, door de medewerking van meer gegoede Ingezetenen, spoedig moge worden in staat gesteld, om het fonds der Hulpbank tot die hoogte te brengen, dat daarmede een eenigzins uitgebreid nut kan worden gesticht; en wij ons mogen zien in staat gesteld, om, bij eene volgende gelegenheid, aan onze Lezers te kunnen mededeelen, dat ook in deze, de menschlievende pogingen van het Bestuur der *Rotterdamsche* Spaar- en Hulpbank, in alle opzigten, door een gunstig gevolg mogen worden bekroond; zoo als zulks reeds, omtrent de Spaarbank, zelfs boven verwachting, heeft plaats gehad.

R. S.

II.

EENIGE KORTE AANMERKINGEN OP DE WET VOOR DE SPAARBANK, OPGERIGT DOOR DE BEIDE AMSTERDAMSCHE DEPARTEMENTEN DER MAATSCHAPPIJ: TOT NUT VAN 'T ALGEMEEN, VASTGESTELD DEN 12. MEI 1819.

De geest, welke in deze Wet doorstraalt, schijnt ons, over het algemeen niet genoegzaam aanmoedigend voor de deelnemers te zijn: doch wij willen liever ons oordeel daaromtrent opschorten, tot dat de ondervinding zal hebben getoond, of dezelve voor de inwoners van die groote Stad, al dan niet doelmatig is. Alleenlijk zij het ons vergund, op deze wet te mogen aanmerken, dat, heeft men het in *Rotterdam* noodig geoordeeld, om, tot gemak der inleggers, op twee onderscheidene plaatsen zitting te moeten houden tot ontvangen van gelden, dit dan voorzeker in *Amsterdam*, niet alleen op *twee* maar op meerdere plaatsen zoude noodig zijn.' Wij kunnen dus onmogelijk goedkeuren, dat, bij het 3. artikel der wet, voor deze laatste Stad wordt bepaald, dat het Bestuur der Spaarbank, of eene Commissie uit hetzelve, alleenlijk zitting zal houden in de vergaderplaats der Departementen, genaamd *de Zon*, op den *Singel* bij den *Blaauwburgwal*: dit is openbaar veel te ongemakkelijk voor deelnemers, die verre verwijderd van dat lokaal wonen, en te veel tijds moeten verliezen, om wekelijks hun-

hunne geringe besparing in te brengen. Hoe ligt zullen dus zelfs de bestgezinde, door den afstand wordende afgeschrikt, dit eene week *uitstellen*; en dan wordt *uitstel* ligt *afstel*, en het bespaarde druipt weder door de vingeren.

Wij kunnen ons ook niet met de 8. en 9. artikelen der wet vereenigen, waarbij wordt bepaald, dat, zullen de verschenene renten weder renten kunnen opbrengen, of, met andere woorden, zullen de verschenene renten tot het kapitaal kunnen worden geslagen, gevorderd wordt, dat het boekje te voren worde vertoond; opdat de verschenene renten, als ingebragt geld aangemerkt wordende, bij de hoofdsom worden gevoegd; en dat diegenen, die, gedurende twee achtereenvolgende jaren, het boekje niet aanbieden, om de renten te laten bijschrijven, zelfs geene renten meer zullen genieten, zoo lang zij niet weder deel in de Spaarbank nemen, of het boekje vertoonen: en eindelijk dat, indien zij, binnen vier jaren na de laatste deelneming of bijschrijving van renten op het boekje, hetzelve niet aanbieden, hunne aanspraak, zoo wel op de hoofdsom als op de renten, ten voordeele der Spaarbank zal vervallen zijn.

Alle deze bepalingen komen ons voor, ten uiterste moeijelijk en nadeelig voor de deelnemers te zijn; — moeten noodwendig aanleiding geven tot verschillen tusschen het Bestuur en deelnemers, — en kunnen alleenlijk de strekking hebben, om de verbeurdverklaringen, ten voordeele van de kas der Spaarbank, doch ten nadeele van onkundige deelnemers, te vermenigvuldigen. Wij zien volstrekt niet in, waarom het noodig is, dat het boekje moet worden vertoond, vóór dat de verschenene renten van de ingebragte gelden tot het kapitaal kunnen worden geslagen, om weder ren-

ten te kunnen opbrengen. Het Bestuur houdt boek van de ingebragte gelden, en kan dus, alle drie maanden, de verschenene renten bij de hoofdsom voegen, indien dezelve ronde sommen uitmaken; zoo als zulks bij meest alle Spaarbanken in andere Steden plaats heeft.

Waarom vordert men nu in *Amsterdam*, dat de deelnemer, om van dit hem toegekende voordeel genot te kunnen hebben, zijn boekje moet vertoonen; — en dat, bijaldien hij verzuimt, om hetzelve op den juisten vervaltijd te vertoonen, zijne renten, zoo lang tot dat hij aan deze bedinging voldoet, voor hem vruchteloos blijven; — ja zelfs, dat, bijaldien hij gedurende twee jaren zijn boekje niet aanbiedt, zijn kapitaal zelfs hem geene renten meer zal opbrengen?

Hier heeft men geheel uit het oog verloren, dat men meestal met onkundige lieden uit de lagere volksklasse te doen heeft, en met geene kapitalisten of rentemiers, die zelf stiptelijk boekhouden, en op den dag weten, wanneer de interessen van hunne Obligatiën vervallen zullen. Vooral gelooven wij deze bepaling afschrikkend te zijn voor alle ter zee varende lieden, die onmogelijk op den juisten vervaltijd hun boekje kunnen komen vertoonen, om de verschenene renten bij het kapitaal te laten schrijven; en dit levert eene reden te meer op, waarom wij deze bepalingen, en voor eene Stad als *Amsterdam*, ondoelmatig achten: ten ware, dat men, door dit 8. en 9. artikel, het oogmerk hadde, om zoo vele renten als mogelijk ware, ten voordeele der Spaarbank verbeurd te kunnen verklaren; doch dit zoude ten eenemale tegen den geest eener Spaarbank strijden, welke geest moet zijn, om aan de deelnemers zoo vele en zoo groote voordeelen toe te kunnen, als slechts met de zekerheid van het ingelegde kapitaal bestaanbaar zijn.

Bij het 28. artikel behouden de Bestuurders des voornoemden Departements het regt aan zich, om, naar bevinding van omstandigheden de Spaarbank voor zekeren tijd te sluiten, of dezelve geheel te doen ophouden.

Tegen deze laatste bepaling hebben wij niets. Maar, als men onder de woorden: *voor eenen zekeren tijd sluiten*, verstaat, dat Bestuurders aan zich het regt voorbehouden, om ook voor zekeren tijd de uitbetalingen op te schorten, moeten wij erkennen; dat wij dit 28. artikel der wet ten uiterste onbillijk vinden, en volkomen strijdig tegen den geest van eene Spaarbank.

Men zal misschien zeggen, dat deze tijdelijke sluiting geschiedt ten voordeele van de deelnemers, om niet, welligt, bij eene tijdelijke daling der Effecten, die zich waarschijnlijk weder zullen herstellen, genoodzaakt te zijn om met verlies te moeten verkoopen: doch men vergeet alweder, voor welke klasse van lieden de Spaarbank voornamelijk is ingerigt. Een arbeidsman kan heden meer om 19 stuivers verlegen zijn, dan over eene maand of zes weken, om eenen gulden of 22 stuivers.

Een hoofdvereischte eener Spaarbank is, en moet zijn, dat de inlegger, te allen tijde, wanneer hij zulks noodig oordeelt, zijne inlage onbelemmerd kan terug vorderen, en daarover zoo vrijelijk kan beschikken, als of hij zijnen spaarpenning zelf had bewaard.

En verder vragen wij: welk krediet zoude men aan eenen Kassier kunnen verleenen, die zich het regt voorbehield, om zijn kantoor naar bevinding van omstandigheden, voor een' zekeren tijd te sluiten, en zijne betalingen op te schorten? en echter moet de Spaarbank, in de eerste plaats, als de Kassier van den behoeftigen, doch spaarzamen burger, worden aangemerkt.

Wordt door eene onverwachte en noodlottige daling der Nederlandsche Effecten, verbonden met eene buitengewone opvraging der ingelegde gelden, het Bestuur buiten staat gesteld, om aan elk zijne volle inlage terug te geven; en is de waarborgskas niet toereikend om dit deficit te dekken, dan moet ieder met eene pondspondsgewijze uitbetaling tevreden zijn; en *hiervoor* is reeds genoegzaam gezorgd bij het 24. artikel der wet, waarbij wordt gezegd:

„ Indien onverhoopt het fonds der deelhebberen, door eene onverwachte daling der Nederlandsche Effecten, vermindering in waarde ondergaat, om dan bij de minste daling de Spaarbank niet te sluiten, en tevens om de deelhebbers, die hun geld laten staan, niet te benadeelen, ten voordeele van hen, die zich zouden haasten om hun geld terug te vorderen, hebben de Bestuurders der Spaarbank het regt, om voor zoo verre de waarborgkas geen bijleggen toelaat, één of meer ten honderd te mogen korten, naar evenredigheid van de daling der Effecten, telkens bij een Cent per gulden opklimmende; al ware het ook dat de gelden reeds vooraf waren terug gevraagd."

Bij dit zoo even aangehaalde artikel zoude men het veilig hebben kunnen laten berusten; en wij voor ons, zijn ten volle overtuigd, dat eene Spaarbank, die aan de deelnemers geene hoogere renten uitbetaalt, dan van 4 ten honderd, terwijl zij hare gelden tegen 5 pCt. of daarboven belegt; en die daarenboven nog de renten geniet van alle ingelegde gelden, die geene 5 gulden of daarboven bedragen; alsmede die der gebrokene maanden, daar de interessen slechts vier malen des jaars worden opgemaakt; in deze gezamenlijke voordeelen genoegzame bronnen vinden zal, om hare uitbetalingen te kunnen gaande houden, ook dan, wanneer door eene daling der Effecten, zij in de noodzakelijkheid mogt

mogt worden gebragt, om de, door haar belegde gelden, met eenig verlies te moeten realiseren: vooral, dewijl noodwendig jaarlijks het fonds der waarborg-kas moet aangroeijen; indien ten minste de onkosten van het Bestuur, welke het 22. artikel dezer wet bepaalt, dat uit deze waarborg-kas moeten betaald worden, niet te groot zijn (*). Wij erkennen echter, dat wij wenschten, dat alle onkosten van bestuur of beheering, uit de stedelijke kassen, overal alwaar Spaarbanken zijn, of worden opgerigt, mogten worden betaald, of wel, zoo als dit op eenige plaatsen plaats heeft, uit de kas van de Departementen der Maatschappij: *tot Nut van 't Algemeen*, of eindelijk, dat tot deze onkosten alleenlijk mogt worden aangewend een gedeelte der giften of [illegible] le-

(*) Hoezeer, bij het 18. artikel der wet te regt wordt bepaald, dat Bestuurderen hunnen post waarnemen uit liefde voor het algemeen, zonder daarvoor eenig geld te genieten; zoo vreezen wij echter, dat, bijaldien de deelneming in de Amsterdamsche Spaarbank niet zeer sterk is, of de waarborgkas, door bijdragen van meer gegoede ingezetenen, niet zeer bevoordeeld wordt, dat alsdan de onkosten, aan het Bestuur verbonden, in evenredigheid nog al vrij aanmerkelijk zullen zijn: dewijl bij het 15. artikel der instructie het Bestuur gezegd wordt, dat hetzelve, tot het houden van boeken, en het schrijven van brieven, jaarlijksche rekeningen enz., een' bekwamen Boekhouder op een jaarlijks tractement zal aanstellen; en het 16. artikel bepaalt, dat insgelijks een geschikt persoon tot Bode, en, zoo noodig, een' of meerdere adsistenten zullen worden aangesteld. En eindelijk in het 17. artikel wordt gezegd: „Bestuurders stellen, tot het gebruik van vuur, licht, thee, koffij, wijn enz., de Departementen schadeloos; en deze uitgaven, zoowel als alle de verdere onkosten, op de administratie der Bank vallende, worden in de jaarlijksche rekening gebragt."

CHENIUS, zijne verantwoording als Thesaurier van dit fonds, heeft goedgekeurd.

Men moest zich bij het ophalen der biljetten, bij het einde van het vorig jaar, voorstellen, dat de ingeschrevene som minder zoude bedragen, dan bij de eerste inschrijving. Dit was een gevolg der afwezendheid van vele hooge en andere ambtenaren.

De reeds geïnde penningen, en die gene, op welke men nog kan rekenen, bedragen meer dan zeven duizend acht honderd guldens, en men vleit zich, dat door verdubbelde vlijt, het oogmerk der instelling van deze inrigting, zoo veel mogelijk is, bereikt geworden.

Een getal van 96 personen, alle oude of gebrekkige, en van welker braafheid men de beste getuigenissen had, hebben doorgaande ondersteuning, het zij maandelijks, het zij wekelijks genoten; slechts negen van dezelve zijn overleden, waaronder een van 96 jaren; en aanmerkelijk is het, dat er geen gestorven is, van die hoog bejaarde lieden tusschen de 80 en 88 jaren oud, waarvan in het vorig Verslag melding is gemaakt, en die door genotene onderstanden, ook gedurende dit jaar van de grootste ellende zijn ontheven gebleven.

Bepaalde uitdeelingen, zoo in geld als kleederen en mondbehoeften, zijn toegereikt aan 126 lieden; onderscheidene zijn daardoor in staat gesteld hunne achterstallige huishuur te betalen; — andere hebben onmisbare kleedingstukken terug bekomen, of zijn gered geworden uit den nood, waarin ziekte of noodlottige omstandigheden hen gebragt hadden.

Een werkman, vader van een huisgezin, is door den dood aan zijne vrouw en acht kinderen ontrukt; er is gezorgd, dat zijn lijk buiten kosten der armenkassen ter aarde besteld zoude worden, en aan zijne nagelatene panden zijn levensmiddelen en geld uitgereikt.

De vader van een ander huisgezin, insgelijks uit 6 kinderen bestaande, was gedurende een' geruimen tijd berooft geweest van een' post, welke hem en zijn huisgezin een

bestaan opleverde; hij thans weder in eene naast bij gelegen Stad geplaatst zijnde, heeft men hem van het noodige van kleeding en dekſel voorzien, ten einde hem in staat te stellen, dit nieuw middel van bestaan te aanvaarden.

Eene weduwe was overgebleven met 4 dochters, van welke slechts eene in staat was het noodige voor haar, en ter naauwernood voor hare moeder te verdienen; door het geven van linnen en kleeding, heeft men eene dezer dochters in staat gesteld een goeden dienst te bekomen; terwijl eene andere door de hulp eens menschlievenden stadgenoots, wier aanbeveling voor hare zuster zeer nuttig geweest is, bij een Instituut van onderwijs is opgenomen, alwaar voor hare zedelijke opvoeding wordt gezorgd, gelijk mede voor het noodige onderhoud, om zelf een onafhankelijk bestaan te kunnen bekomen; men gaat voort om door het verstrekken van kleedingsstukken de noodige hulp te verleenen.

Zeven kraamvrouwen zijn ondersteund geworden door het toedienen van verschillende stukken kindergoed, waaraan zij de dringendste behoefte hadden. Het werktuig, van hetwelk in het vorig Verslag is gesproken, heeft volkomen aan de verwachting beantwoord, en in twee gevallen heeft hetzelve niet weinig toegebragt, om moeder en kind in het leven te behouden; laatstelijk is het bij een' werkman gebruikt, die door een val eene zware beenbreuk heeft bekomen.

Niet minder heilzaam zijn geweest de uitwerkselen van de onder borgtogt geleende gelden, die op gezette tijden zonder interessen worden terug gegeven; 39 ingezetenen hebben dusdanig een voorschot tot voorkoming van hunnen val, of verbetering van hunnen toestand, bekomen; de kleinste som is geweest *f* 50:0:0, de grootste *f* 400:0:0; het nuttige van deze wijze om wel te doen, blijkt ook hieruit, dat van de 46 die in het vorige jaar op onderscheiden tijden zijn geholpen, bijna allen het geld reeds hebben terug gegeven, hetgeen van de anderen, wanneer de verschijndag daar zijn zal, met grond verwacht wordt. De ondervinding bevestigt dus, hoe nuttig deze wijze van wel te doen is,

daar

daar hetzelfde geld velen voor behoefte kan bewaren: deze ondervinding doet den wensch geboren worden, om aan die inrigting eene meerdere uitgebreidheid te geven; en vermits men vernomen heeft, dat derzelver nuttigheid door vele menschenvrienden erkend wordt, vleidt men zich, dat de uitnoodiging, die ook in het jaar 1817 voor het jaar 1818 gedaan is, tot daarstelling van het fonds voor het jaar 1820, zal strekken, om hetzelve te vergrooten, waartoe twee *in*teekening-biljetten worden aangeboden, ten einde een ieder in staat te stellen, zelf aan te duiden, op welke wijze hij verkiest, dat zijne liefdegiften gebruikt worden, het zij tot uitdeeling, het zij tot het verstrekken van het voorschot.

Indien men het noodig oordeelde meerder drangredenen te gebruiken, om het menschlievend gevoel der ingezetenen van *'s Gravenhage* op te wekken, zoude men er eene kunnen vinden in het afsterven der deugdzame Vorstin, die aan het geheele Nederlandsche Volk zoo dierbaar was, en wier vroegtijdige dood, het geheele Koninklijke Huis in zulke rouwe heeft gedompeld, voornamelijk de Vorstinne Moeder, die haar eigen voorbeeld om wel te doen, zoo waardig door hare dochter zag opgevolgd; men mag zich vleijen, dat de ingezetenen van *'s Gravenhage*, die meer dan andere getuigen zijn geweest van hare weldadigheid, gevoelen zullen, dat de waardigste hulde die men aan voortreffelijke afgestorvenen kan toebrengen, bestaat in het navolgen van het door dezelve nagelaten voorbeeld (*).

De deelnemers, gelijk mede alle zulke, welke mogten verkiezen onder onbekende namen te contribueren, worden verzocht hunne giften te bezorgen ten huize van den Heer JACOB ARNOLD KEUCHENIUS, Wijk D. N°. 3, welke, als Thesaurier van dit fonds, daarvoor behoorlijke kwitantiën zal afgeven.

(*) Sedert is ook de waardige Moeder onzes Konings hare uitmuntende Dochter in den dood gevolgd. Plaatsgebrek verbiedt ons, en wij gevoelen ons te zwak, om de gedachtenis dezer Vorstinnen behoorlijk te huldigen. Met genoegen vernemen wij, dat deze weldadige inrigting de doorluchtige Vorstinnen zal overleven, en op den duur strekken, om Hare nagedachtenis in zegening te doen blijven. H. W. T.

PROEVE OVER DE INRIGTING EN DE WERKZAAMHEDEN VAN EEN PUBLIEK ARMENBESTUUR.

DOOR

Mr. J. F. DE JONQUIÈRES,

LID VAN HET KONINKLIJK ARMEN-COLLEGIE TE KOPPENHAGEN.

DERDE HOOFDSTUK.

(*Vervolg van bladz.* 159.)

Over de grondbeginselen van het Armbestuur.

Een publiek Armen-wezen eens daargesteld, en hetzelve de noodige inkomsten aangewezen hebbende, moet ik nu eigenaardig tot deszelfs werkzaamheden overgaan.

Betreffende deze werkzaamheden zijn de meeningen zeer verdeeld. Weleer plagt men dezelve in eene loutere uitdeeling van aalmoezen te doen bestaan; in latere tijden hebben eenige Schrijvers dezelve zóó uitgebreid, dat zij er in der daad eenen gewigtigen tak van het Gouvernement van gemaakt hebben.

Beide echter zijn, mijns bedunkens, tot uitersten vervallen. Van de eerste wordt nu vrij algemeen erkend, dat zij de werkzaamheden van het Armen-wezen te veel beperkten, en hetzelve juist daardoor eene nadeelige rigting gaven. Ten opzigte der laatsten, heb ik reeds te voren gelegenheid gehad aan te merken, dat colonisatiën, verhuizingen en verplaatsingen van armen, het ontginnen van onbebouwde gronden, en meer dergelijke groote en algemeene maatregelen, zoo men al besluiten moge tot dezelve zijnen toevlugt te nemen, niet aan de Armbesturen overgelaten, maar door het Gouvernement zelf moeten werkstellig gemaakt worden: terwijl van eenige andere werkzaamheden, die men het Armen-wezen heeft willen opdragen, *met regt kan* getwijfeld worden, of zij niet veeleer schadelijk dan nuttig zijn.

Naar mijn oordeel kunnen de verrigtingen van het Armen-wezen tot de volgende gebragt worden. I. Het moet de dadelijk behoeftigen met werk of met aalmoezen, of des noods met beide ondersteunen. II. Het moet, zoo veel zulks in zijne magt is, de armoede trachten voor te komen: 1°. Door die ondeugden tegen te werken, welke meestal de hoofdoorzaken der armoede zijn; en dit geschiedt gedeeltelijk door een naauwkeurig toevoorzigt over de bedeelden, maar vooral door eene doelmatige opvoeding der jeugd. 2°. Door de oplettendheid van het Gouvernement te vestigen op die oorzaken van armoede, welke het wel niet in de magt van het Armbestuur staat af te weren, maar welke het allerbest in staat is te ontdekken en gade te slaan. 3°. Door zieken geneeskundige hulp toe te reiken; en daardoor te beletten, dat zij niet bestendig ten laste van het Armen-wezen vervallen, of door eenen vroegtij-

tijdigen dood hetzelve met hunne weduwen of weezen belasten (*).

Dan eer ik overga tot het beschouwen dezer verschillende werkzaamheden, over welke in de volgende Hoofdstukken gehandeld zal worden, zal het niet ongepast zijn, in het onderzoek te treden der bepalingen en voorwaarden, onder welke alleen, gelijk ik in het eerste Hoofdstuk gezegd heb, een Armen-wezen niet alleen onschadelijk, maar zelfs uitstekend nuttig worden kan.

Door zulke bepalingen geheel over 't hoofd te zien, kan een Armen-wezen, gelijk in *Engeland*, een knagende worm worden, die den welvaart van den Staat geheel ondermijnt; en door geen behoorlijke acht op derzelver waarde te slaan, vervalt men aan de andere zijde, om elk Armen-wezen zonder onderscheid voor schadelijk te verklaren. Daarentegen worden de strijdende partijen door het daarstellen dezer bepalingen vereenigd, en met in 't oog houding van dezelve, kan MALTHUS zelf aan VOIGHT en RUMFORD de hand der vriendschap toereiken.

Ik ben altijd van gedachte geweest, dat alle deze voorwaarden tot een eenig hoofdbeginsel moesten kunnen terug gebragt worden. Of ik zoo gelukkig ben hetzelve gevonden te hebben, moet ik aan het oordeel mijner Lezers overlaten.

MAL-

(*) 'k maak hier geen gewag van busfen, spaarkasfen en diergelijke inrigtingen, die men in 't algemeen als gepaste behoedmiddelen tegen de armoede beschouwt; omdat ik het niet voor noodzakelijk houde, dat zij in verband met het Armen-wezen staan, maar veeleer geloove, dat zij van hetzelve moeten afgescheiden zijn.

N 2

Malthus heeft mij op den weg tot deze ontdekking gebragt: hij zegt ergens, *dat eene onderſteuning, die niemand verleidt, om zich in den toeſtand te brengen, dat hij dezelve behoeve, als onſchadelijk te beſchouwen zij: — dat men*, zegt hij, *iemand die een arm' of een been breekt, helpe, dit zal niemand aanzetten, om zelf een' arm of een been te breken.* Dit beginſel ſcheen mij intusſchen toe te algemeen te zijn, en niet volkomen met den tegenwoordigen toeſtand der beſchaafde Maatſchappijen te ſtrooken, maar daardoor eenigzins te moeten gewijzigd en getemperd worden. Dit heb ik trachten te doen, en vermeen als hoofdvoorwaarde voor een welingerigt Armen-wezen te kunnen aannemen: *dat de onderſtand, dien zulk een Armen-wezen verleent, altijd van dien aard moet zijn, dat hij niets aanlokkende in zich bevatte; zoo dat het voor ieder wenſchelijker zij dien te kunnen ontberen, dan genoodzaakt te zijn tot denzelven zijne toevlugt te nemen.*

Om deze ſtelling te betoogen, zal het toereikend zijn aan te merken, dat het Armen-wezen, hoe nuttig in zich zelve, echter een noodzakelijk kwaad, of ten minste het geneesmiddel eener beklagelijke kwale is. Een geneesmiddel nu moet altijd een geneesmiddel blijven, en niet in eene lekkernij herſchapen worden. Een overmatig of verkeerd gebruik daarvan, doet het niet alleen zijne kracht verliezen, maar verergert dikwijls de kwaal zelve. Even zoo brengt eene te rijkelijke en onbedongene armverzorging luiheid, ondeugd, zorgeloosheid en verkwisting voort, omdat men, na zich aan deze ondeugden overgegeven te hebben, ſteeds eene veilige en aangename haven voor zich ziet; terwijl de enorme armentaxen, die met eene zoodanige verzorging gepaard gaan, velen tot de klasſe der behoeftigen brengen.

Uit

Uit dit hoofdbeginsel, als eene rijke bron, vloeijen verscheidene ondergeschikte beginselen, welke ik ieder in het bijzonder zal trachten te ontvouwen.

1°. *De toestand eens bedeelden moet nimmer beter zijn dan die van hun, die zich zonder onderstand behelpen;* niet alleen omdat het tegenovergestelde eene groote onbillijkheid en hardigheid jegens de laatstgenoemde in zich zoude sluiten, maar vooral uit hoofde der schadelijke gevolgen eener dergelijke handelwijze. Ik zal dit met een enkel voorbeeld ophelderen. Een eerlijk en vlijtig daglooner onderhoudt zijn huisgezin met *f* 5 in de week, en dit is het geringste waarmede hij het doen kan. Zijn buurman, die een even groot huisgezin heeft, maar die door luiheid of slecht gedrag bij verre zoo veel niet verdient, keert zich tot het Armen-wezen, en ontvangt van hetzelve eenen onderstand, die, gevoegd bij wat hij verdient, hem in staat stelt om *f* 6 's weeks te verteren. Wat zal nu de eerste doen? hij zoude dwaas zijn, en een vijand van vrouw en kinderen, zoo hij zich ook niet aan luiheid en slecht gedrag overgaf. Maar gesteld ook dat het onvermogen des laatsten hem geheel buiten zijne schuld, en alleen door ongeluk overkomen was, dan nog zoude de aangevoerde regel in volle kracht blijven, omdat de Staat het grootste belang heeft, dat ieder ingezeten zijne krachten zoo veel mogelijk inspanne (*), en in tijden van voorspoed iets voor onvoorziene toevallen of voor den ouden dag oplegge (†).

2°. *Een*

(*) Dit wordt door een ieder, die slechts eenige denkbeelden van staathuishoudkunde heeft, erkend. Dit *is* de grondzuil waarop het Hamburgsche Armen-wezen gevestigd was.

(†) Het naauwkeurig in acht nemen van dezen regel is misschien het zekerste middel om de geringere volksklassen

2°. *Een publiek Armen-wezen moet nooit meer dan de allervolstrektste behoeften geven, die onontbeerlijk zijn om leven en gezondheid te behouden.* Dit is een gevolg van den eersten regel, en hieruit volgt dan wederom, dat zij, die deze allervolstrektste behoeften niet hebben, geene ondersteuning van het armen-wezen moeten ontvangen. Waarin deze onontbeerlijke dingen bestaan, zal ik nader onderzoeken, als ik in het volgende Hoofdstuk over de verzorging handele. Dan, hier is het de regte plaats om te onderzoeken, hoe men zich zal overtuigen, dat iemand waarlijk deze volstrekte behoeften derft. Beroemde lieden, vooral de Bestuurders van het Armen-wezen te *Hamburg*, en op hun voetspoor die der Armen-inrigting in *'s Hage*, hebben zich veel moeite gegeven, om met de uiterste naauwkeurigheid te berekenen, hoeveel een mensch of huisgezin van gegeven grootte volstrekt behoeft om van te leven; en door eene vergelijking daarvan met wat door arbeid als anderzins kon bijeengebragt worden, heeft men getracht te bestemmen, of, en hoe groote toelage van het armen-wezen een zoodanig mensch of huisgezin behoeft. Dit is zeer fraai op het papier, en schijnt zich door zijne eenvoudigheid aan te bevelen, daar de geheele armverzorging daardoor tot eene enkele *substractie* gebragt wordt. Ik twijfel echter zeer, of deze handelwijze wel aan het oogmerk voldoe. Zie hier mijne redenen (*).

Het

aan te moedigen tot het deelnemen in Spaarbanken en andere inrigtingen van dien aard.

(*) Deze vraag is zoo wel in 't algemeen als met betrekking tot *Koppenhagen* volledig onderzocht in het breedvoerig berigt, dat in Sprokkelmaand 1811 aan het groot

Ar-

Het is bijna onmogelijk om achter de levenswijze der laagste volksklasſen te komen; zij houden dezelve meestal voor aller oogen verſcholen, 't zij uit eene zekere ſchaamte, 't zij uit wantrouwen. Om er zich eenig denkbeeld van te kunnen vormen, moet men zijne toevlugt nemen tot eene klasſe, die een weinig hooger ſtaat. Dan deze vergelijking bedriegt gemeenlijk, omdat de geringſte klasſe in de meeste landen, en vooral in groote ſteden, eene eigene en van die der overige klasſen geheel verſchillende levenswijze heeft. De eene mensch behoeft daarenboven meer dan een ander, en weet zich niet zoo wel te behelpen. Maar geſteld al eens, dat men dusdanige algemeene berekeningen met de uiterſte naauwkeurigheid konde maken, dan nog zouden dezelve ſlechts dienstig zijn voor het oogenblik op hetwelk zij gemaakt zijn, daar zij bij de minſte verandering in den prijs der eerſte behoeften onbruikbaar zouden worden, of, indien men dezelve desniettegenſtaande wil,

Armen-collegie ingeleverd werd door eene Commisſie, die, op last van dat Collegie, in den zomer en het najaar van 1810, het geheele vak der verzorging met de uiterſte naauwkeurigheid overgezien had. Het is gedrukt in de *Penia* voor het jaar 1811. (9) (10).

(9) *Penia* is een belangrijk Tijdſchrift voor het Armenwezen, waaruit het bedoeld verſlag misſchien zal kunnen overgenomen worden in een der volgende Stukken van dit Magazijn. L. J.

(10) Niet zoo zeer de ſom als de hoeveelheid waarvan iemand leven kan, is het waarop het aankomt. — Een anderen maatſtaf geven de *gemiddelde* dagloonen. Op zich zelven is hij echter onvoldoende; gelijk uit het ſtraks zeer juist aangevoerde door den Schrijver, blijkbaar wordt. L. J.

wilde behouden, geheel niet meer aan het oogmerk zouden voldoen. Dan ik wil toegeven, dat men de hoogstnoodige uitgaven eenes armen met eene wiskunſtige zekerheid konde bepalen, dan nog zoude de tweede berekening, die der inkomsten, altijd onzeker blijven. Het is immers uitgemaakt, dat men in dit ſtuk nimmer tot gewisheid komen kan (*), 't zij omdat het belang der armen medebrengt, dezelve verborgen te houden, 't zij omdat hij dezelve in waarheid niet *kan* opgeven. Zijne verdienste is veel grooter de ééne week dan de andere, en meestal onzeker: dit is ook het geval met de hulp die vrienden of bekenden hem verleenen, en het is daarenboven onmogelijk dezelve in geld aan te ſlaan, omdat zij dikwijls *in natura* gegeven wordt. Bastholm heeft een ander *criterium* voorgeſla-

(*) Dit wordt erkend zelfs door hun, die anders voorſtanders van dergelijke berekeningen zijn; en men heeft daarom bepaald, dat van de ſom, die een mensch of huisgezin bevonden wierd volſtrekt noodig te hebben, een vierde of vijfde deel moet afgetrokken worden. Dan juist dit toont het ontoereikende dezer berekeningen aan. Hoe! men neemt aan, dat een arme b. v. 30 ſtuivers 's weeks behoeft, en men zal hem ſlechts 24 ſtuivers vergunnen! en waarom? omdat het grootſte gedeelte der armen onbekende hulpmiddelen heeft, die men in 't algemeen op een vijfde gedeelte hunner geheele nooddruft kan aanſlaan. Zeer wel; maar hebben zij dan *allen* zoodanige *resſources*? en zoo niet, zoo ſlechts een tiende van alle de armen, ja zoo ſlechts eene enkelde arme die hulpmiddelen derft, en dus of bedelen of volſtrekt gebrek lijden moet, dan is deze regel eene wreedheid. Met regt dus heeft de Raadsheer Bärens deze aftrekking verworpen, offchoon zijne berekeningen baarblijkelijk te hoog oploopen.

ſlagen. Hij wil namelijk, dat men allen, die zich als behoeftig aanmelden, zonder onderzoek aanneme, maar hen in een armhuis brenge, hun daar het hoogstnoodige voedſel en kleeding geve, en hen daarentegen verpligte ten voordeele van het huis te werken. Wie zich eenigzins buiten het armen-wezen kan behelpen, zal deze voorwaarden niet aannemen, en de onderwerping aan dezelve is een beter bewijs van behoefte, dan alle onderzoekingen en berekeningen (*). Dat deze doorervaren Schrijver in zoo verre gelijk hebbe, ſta ik volkomen toe; maar ik geloof dat zijn regel in alle gevallen niet even noodzakelijk of dienstig is. Voor enkele armen is zij zeer goed, maar het is niet altijd gezegd dat er plaats in de armhuizen zij. Op huisgezinnen is zij daarentegen meestal niet toepasſelijk, daar het, gelijk ik hierna zal trachten te betoogen, ten uiterſte ſchadelijk voor kinderen is, in armhuizen opgevoed te worden. Bij allen kunnen zoodanige omſtandigheden gevonden worden, dat het hard zoude zijn dezen regel te hunnen opzigte ten uitvoer te brengen; menſchen b. v. die ſlechts voor eenen korten tijd onderſtand behoeven, zouden te veel uit hunnen gewonen kring gerukt worden enz. Mijns bedunkens zal een verſtandige middelweg hier wederom de veiligſte zijn, en men zal te dezen opzigte geenen onveranderlijken regel aannemen, maar in elk bijzonder geval aan het oordeel van het

(*) Te *Slagelſe*, eene kleine Stad in *Seeland*, twintig uren gaans van de Hoofdſtad gelegen, alwaar de Eerw. BASTHOLM Beſtuurder van het Armen-wezen is, wordt deze regel vrij algemeen gevolgd. Alles wat hij over de voordeelen dezer handelwijze zegt, verdient met aandacht nagelezen te worden.

het Bestuur overlaten, of hij, die onderstand begeert, denzelven waarlijk behoeve, en op wat wijze men zich daarvan best overtuigen kunne. Hiertoe wordt, wel is waar, zeer veel ondervinding vereischt, doch als men eenigen tijd met de armen te doen gehad heeft, zal men den noodigen *tact* verkrijgen. De volgende regel uit het aangenomen hoofdbeginsel afgeleid, zal echter hier zeer wel te pas komen: —

3°. *Men moet de armen verzorgen op eene wijze, die, schoon in zich zelve gepast, echter niet met hun karakter en wijze van denken overeenkomt, en hen, als zij eens als bedeelden ingeschreven zijn, aan zekere regelen binden, die hunne vrijheid eenigzins beperken.* Ik ben een vijand, van de armen, omdat zij arm en ongelukkig zijn, te plagen en te chicaneren; maar wanneer men dezen regel niet in acht neemt, zal men een' vreesselijken toeloop hebben, en nooit in staat zijn, ware van voorgewende behoefte te onderscheiden. Wanneer de behoefte in 't oog vallende is, kan men eenigzins van dezen regel afwijken, maar als dit het geval niet is, moet men tot denzelven zijn toevlugt nemen. Ik heb gezegd dat de ondersteuning, die men aanbiedt, *gepast* moet zijn: en de groote kunst bestaat daarin, dat men eene ondersteuning aanbiede, die juist de beste is, zoo de behoefte waar is, en te gelijk van dien aard, dat zij, zoo dezelve slechts voorgewend is, van de hand gewezen worde. Ik zal mijne meening allerbest met eenige voorbeelden kunnen ophelderen (*). Eene weduwe met vijf of zes kinderen verlangt onderstand; uit wat zij opgeeft te verdienen, blijkt het, dat zij vlijtig bij ha-

(*) Men moet deze voorbeelden als zoodanig beschouwen, en niet als vaste regelen, die ik voor de bijzondere hier aangehaalde gevallen, zoude willen voorstellen.

haren arbeid is; zij verzoekt dat men haar liever brood geve, dan kost voor de kinderen op de school, omdat zij toch genoodzaakt is voor de jonge kinderen, die de schooljaren nog niet bereikt hebben, te koken. Dit kan men haar in 't algemeen toestaan. Maar nu meldt zich eene vrouw aan met twee kinderen; hier zal men het *veiligst* handelen, met kost op de school voor de kinderen aan te bieden. Zoo zij waarlijk behoeftig is, is dit, gelijk ik hierna zal aantoonen, de beste wijze om haar te helpen: zoo zij het niet is, zal zij dit aanbod van de hand wijzen, en dan laat men haar gaan. — Eene jonge of ten minste niet zeer oude vrouw meldt zich als behoeftig aan, maar men twijfelt of zij het waarlijk zij. Grondt zij hare behoefte op ziekelijkheid, of eene kwaal, die door een' Geneesheer niet kan beoordeeld worden (*), dan biedt men haar aan, haar in een hospitaal te verzorgen: is het op gebrek aan arbeid, dan slaat men haar voor, haar in een werkhuis te brengen, of haar ten harent te ondersteunen, doch onder voorwaarde, dat zij den geheelen dag in het werkhuis met werken doorbrenge. Dit aanbod vindt meestal geen gehoor, en dan is men van de persoon af, en kan uit die weigering vrij zeker opmaken, dat hare voordragt onwaar was, anders zoude zij het aanbod aangenomen hebben. — Er wordt weekgeld verlangd voor een kind, dat voorgegeven wordt door zijne ouders verlaten te zijn. Het Bestuur, dat eenig bedrog vermoedt, begeert vooraf onderrigt omtrent de ouders: dit, zegt men, kan niet gegeven worden; maar nu ontdekt men, dat de lieden, die het kind hebben, ongaarne van hetzelve willen scheiden, en vermeent dat zij in alle gevallen, in staat zijn hetzelve te onderhouden. Wat doet men in zulk een

(*) B. v. Jigt, hysterische toevallen, en andere dergelijke.

een geval? Men verklaart het kind te willen bekleden; doch bij andere lieden. Dit heeft dikwijls ten gevolge, dat de voedsterouders terstond verklaren het kind als hun eigen te willen aannemen, of het verlangde onderrigt omtrent de ouders geven. Somtijds ook duurt de klucht langer. Er wordt een waarlijk aandoenlijk afscheidstooneel gespeeld; maar de Bestuurder, die hier wel als *mensch* voelt, moet als ambtenaat onbeweeglijk blijven, en het kind laten wegbrengen: en wanneer men slechts voor de voedsterouders wel verborgen houdt waar het gekomen is, komen zij dikwijls na verloop van eenigen tijd hetzelve terug verzoeken, zonder onderstand te begeeren, of ook zij brengen de ouders mede. — Deze voorbeelden zullen toonen, hoe men zich in andere gevallen al naar de omstandigheden te gedragen hebbe. Wel is waar, als het aanbod tegen alle verwachting aangenomen wordt, schijnt men in den strik gevangen te zijn, maar juist dan toont zich de regel in al hare voortreffelijkheid, dewijl het een bewijs is der behoefte eens persoons, dien men, als men eenen anderen regel gevolgd had, denkelijk op bloot vermoeden zoude afgewezen hebben.

Dat men bevoegd zij de vrijheid der bedeelden door eenige bepalingen te beperken, volgt uit de aangenomene stelling, dat de armen geen regt hebben tot onderstand van Staatswege; men is dus, wanneer men hun dien verleent, bevoegd het onder zekere voorwaarden te doen (*). Deze voorwaarden moeten nimmer hard en onregtvaardig, maar echter van dien aard zijn, dat zij den armen een weinig lastig en onaangenaam toeschijnen.

(*) Mij dunkt, dat, al neemt men, met den Heer R. S., de tegenovergestelde leer aan, hetzelfde gevolg daaruit even zeer kan en moet afgeleid worden. H. W. T.

nen. Allerbest is het, dezelve zoo in te rigten, dat zij der armen eigen, of derzelver kinderen welzijn bevorderen, b. v. met opzigt tot zindelijkheid, vlijt enz.

Hier is het ook de plaats, om te onderzoeken, of de bedeeling met eenige schande moet gepaard gaan? De gedachten zijn over dit stuk zeer verschillende. Wat mij betreft, ik meen dat noch door 's Lands wetten noch door het Armenbestuur tot eene zoodanige schande moet aanleiding gegeven worden. De Staat drukt slechts een schandvlek op misdadigers, en het Armenwezen, dat volgens mijne aangenome stelling zijne giften niet als eene den armen verschuldigde zaak, maar als eene weldaad toereikt, moet dezelve niet vergiftigen. Ik kan dus niet met MACFARLAN aannemen, dat de bedeelden met een distinctief teeken, als een kruis of medaille moeten onderscheiden worden, zelfs niet dat men hen in eene kenmerkende dragt moet kleeden. Dit geldt vooral voor kinderen, (*) Nooit heb ik in de

(*) Mijn oogmerk is echter alleen, die belagchelijke en als 't ware stempelende kleeding te veroordeelen, die in de meeste Armenhuizen in *Holland* plaats heeft. Te *Utrecht*, b. v. waren, zoo ik mij niet bedrieg, de kleederen der armen- of weeskinderen aan de eene zijde wit en aan de andere blaauw. Men kan echter zeer wel in elk gesticht eene eigenaardige kleeding aannemen, maar dezelve moet zoowel in kleur als fatzoen naar het hedendaagsch gebruik geschikt zijn, en het moet eene soort van eer zijn dezelve te dragen. Dit is het geval met de frissche jongens in het Kweekschool voor de Zeevaart te *Amsterdam*. Dit is het ook met de kinderen in het opvoedingshuis te *Koppenhagen*, die buisjes en lange broeken van graauw laken dragen, welker fatzoen hetzelfde is, als dat der kleederen van andere jongens van dezelfde jaren. Dit is mede het geval der kinderen van bei-

de Hollandsche Steden zonder eene onaangename gewaarwording de lange reeksen van armenkinderen van het Armenhuis naar de kerk zien gaan, daar bij de treurige kleur dier kleederen, bij hun stijf, ouwerwetsch ja belagchelijk fatzoen, al het bevallige der kindsheid en der jeugd, al het belang dat zij inboezemen, ja zelfs

beide kunne, die in de andere scholen gekleed worden. Men koopt natuurlijk de stoffen in groote partijen, en de kleederen, die op éénen tijd uitgedeeld worden, zijn meestal van dezelfde stof; maar hoe eenvoudig dezelve ook zij, men draagt altijd zorg van de kleederen een behoorlijk fatzoen te geven (11).

(11) Het belagchelijke der kleeding vervalt *eenigermate* door de gewoonheid. Dat zij kennelijk zij, en de personen bij eenig vergrijp of onbetamelijk gedrag doe in 't oog loopen, zoude ik goed keuren; doch erken anders ten volle, dat zij geen denkbeeld van schande, zelfs, zoo 't zijn kan, van minderheid, moest medebrengen; minderheid, namelijk, in vergelijking van 't gene de betamelijke kleeding is van lieden van eenen gelijken stand, en geenszins in vergelijking van de weelde die de burgerklasse *veelal* ten toon spreidt, en waaraan de gewoonte, van uit een *Gods*-huis gaande kinderen reeds op dien dag met geheel andere te begiftigen, niet kan nalaten voedsel te geven. Of zouden zij niet met versmading, en hunne jongere lotgenooten niet met ongeduld neêrzien op het gewaad, dat men bij de *emancipatie*, als hunner onwaardig schijnt te beschouwen! Veel eer zoude ik hen, die zich wel gedragen hebben, bij het uitgaan uit het huis met een teeken van onderscheiding beschenken willen, hetwelk zij, op hunne gewone *armenkleeding*, dien dag, den laatsten, op welken zij het voorregt hebben, nog tot het liefdadig gesticht te behooren, zouden dragen, en als eene eervolle aanbeveling bij hunne intrede in de maatschappij vertoonen. L. J.

zelfs het gevoel der groote weldaden, die zij in het gesticht genieten, geheel wegvalt.

Geheel eene andere vraag is het intusschen, of een zoodanig gevoel, wanneer het dadelijk bij eene natie gevonden wordt, schadelijk zij, en of Regenten en Schrijvers het moeten trachten uit te roeijen? Dit kan ik BASTHOLM geenszins toegeven, omdat het een ieder aanzet om slechts in den uitersten nood onderstand te begeeren, en om in de dagen van voorspoed iets voor slechtere tijden op te leggen. Gegoede lieden worden daardoor ook aangezet om hunne behoeftige bloedverwanten te ondersteunen, en te zorgen dat zij niet hunne toevlugt tot de armenkas nemen. Waar, gelijk in *Denemarken*, al zoodanig gevoel van schande bijna geheel verdwenen is, ziet men bemiddelde lieden hunne ouders en naaste bloedverwanten aan het Armen-wezen overlaten, en zelfs, wanneer zij hen ondersteunen, dit in 't geheim doen, opdat zij hunne bedeeling niet verliezen, daar deze, hoe gering ook, toch altijd als eene toelage aangezien wordt.

Ik acht het overtollig langer bij deze voorwaarden stil te staan. Uit elk' der hier opgegeven regelen kunnen wederom ondergeschikte regelen afgeleid worden, en als men eens het Hoofdbeginsel aanneemt, zal men bij de oplossing van elke vraag en in elk bijzonder geval, zijnen toevlugt tot hetzelve kunnen nemen, en zijne meening daaraan toetsen.

Ik moet hier echter met een enkel woord de vraag aanroeren, of een Armen-wezen ook zorgen moet voor behoeftigen van eene hoogere klasse, die niet zoo zeer de eerste behoeften des levens, als die van derzelver stand derven, en dus meer als betrekkelijk dan als volstrekt behoeftig kunnen beschouwd worden; alsmede of

het

het zich onledig moet houden met armoede voor te komen, door huisgezinnen, die achteruitgaan, met geldleeningen, betaling van vervallen huishuur, het losſen van verpande goederen enz. te onderſteunen. Ik ben van gedachte, dat een openbaar Armen-wezen zich met geen dezer gevallen moet bemoeijen: vooreerst, omdat de onderſteuning hier waarlijk eene aanmoediging is, om zich in den toeſtand te brengen dat men dezelve behoeve (*); en ten andere, omdat dit de krachten van elk Armenwezen verre te boven gaat. Ik weet dat vele armeninrigtingen zich zulks tot een onderwerp hunner werkzaamheden hebben voorgeſteld (†); dan ik ben verzekerd,

(*) „Welke andere ſchadelijke gevolgen *zoude* eene zoo „uitgeſtrekte verzorging niet hebben? Het vertrouwen op „de hulp van het Armen-wezen, zoude de vroege en on„beredeneerde huwelijken nog meer doen toenemen, en alle „vlijt en ſpaarzaamheid geheel doen verdwijnen. Om dezelfde „reden moet een Armen-wezen zich ook nooit bemoeijen met „de ſchulden der behoeftigen te betalen, vermits een on„gegrond vertrouwen op deszelfs hulp daardoor nog meer „zoude bevestigd worden. Daarentegen kan een Armen-we„zen, zonder vrees voor dergelijke gevolgen, den volſtrekten „nood, op de voornoemde wijze en onder de bovengemelde „voorwaarden, te hulp komen, daar deze wijze van hel„pen niets aanlokkends heeft. Zij, die, na een lui en ver„kwistend leven geleid te hebben, hunne toevlugt tot „zulk een Armen-wezen moeten nemen, zouden zich even „zeker in armoede gedompeld hebben, al ware een der„gelijk Armen-wezen niet voorhanden." BASTHOLM bl. 242.

(†) „Eenige ſchrijvers," zegt BASTHOLM bl. 241, „maar „ook ſlechts zoodanige, die alleen op de theorie afgaan, „en die het geheel ontbreekt aan dat praktikaal overzigt, „'t welk niets dan eene lange en veelzijdige ondervinding „geven kan, ſtrekken hunne vorderingen op het Armen-

„we-

kerd, dat men overal, waar men daarmede begonnen heeft, schielijk is overtuigd geworden, dat men eene onmogelijkheid op zich genomen had. Ik houde dus met BASTHOLM, dat men dusdanige lieden geheel aan de liefdadigheid der partikulieren moet overlaten, en dat het Armen-wezen hen niet moet opnemen, eer zij zoo verre gekomen zijn, dat zij, door in eene volstrekte armoede te geraken, deszelfs gewone hulp behoeven. Enkele huisgezinnen, waarmede het zoo verre komt, zullen mogelijk meer kosten, dan indien men hun bij tijds bijgestaan had: maar dit in te brengen is de zaak slechts van de ééne zijde te beschouwen, men behoort aan de andere in de schaal te leggen de metelooze sommen, die grootendeels zonder nut zouden verspild worden (*), en opmerken, dat door eene dergelijke handelwijze, aan alle inspanning van eigen krachten, alle zui-

„wezen zeer verre uit. De Hoogleeraar OLUFSEN b. v. „zegt in zijne Grondbeginselen der Staathuishoudkunde, dat „een goed Armenbestuur voornamelijk ten oogmerk moet „hebben de armoede voor te komen: dit is omtrent als „of men wilde staande houden, dat de Geneeskunde de „ziekten voorkomen moet."

(*) Hoe moeijelijk is het niet, den waardigen van den onwaardigen te onderscheiden, en te beletten, dat de toegereikte hulp eene verzoeking tot bedrog worde. Het Armen-wezen te *Koppenhagen* bepaalt zich tot de volstrekte behoefte; maar deszelfs Bestuurders zijn dikwijls in het geval, van voor rekening van particulieren hulp van eenen anderen aard te verleenen. Ik ben niet zelden daartoe geroepen geweest, en schoon mijne ondervinding mij geene voordeelige gedachten van het karakter der armen gegeven, en mij zeer achterdochtig gemaakt heeft, en men dus kan verzekerd zijn, dat ik zeer kiesch geweest ben in de keus der voorwerpen, kan ik mij toch slechts één enkel geval herinne-

zuinigheid, alle voorzorg, enz. de doodsteek gegeven wordt, en dat het verbannen van deze deugden ten uiterste gevaarlijk voor eenen Staat is.

Intusschen moet niemand van de gewone hulp van het Armen-wezen uitgesloten worden, en zelfs deze kan somtijds het verder verval eens huisgezins, dat te redden staat, voorkomen. Genees- en heelkundige hulp voor niet moet zelfs aan huisgezinnen, die niet *eigenlijk* tot de armen behooren, toegereikt worden, en eene ondersteuning in brood, gedurende des Vaders of der Moeder ziekte, belet dikwijls, dat zij hun beddegoed, kleederen of gereedschappen verkoopen of verspreiden. Dit heb ik niet zelden met dankbaarheid door zoodanige lieden hooren erkennen. Ook moeten *lieden van beter' stand*, wanneer zij, gelijk helaas! dikwijls het geval is, tot volstrekte armoede vervallen, toegang tot de gewone verzorging hebben; en offchoon ik de Bestuurders der armeninrigting te *Manheim* niet kan toestemmen, dat dergelijke hulp in 't geheim moet uitgereikt worden, en dat de namen dezer lieden niet in de armenregisters moeten ingeschreven worden, sta ik toch gereedelijk toe, dat men hen van eenige formaliteiten kan ontslaan, en dat men hen op eene andere wijze dan de gewone armen moet behandelen. Insgelijks ben ik het met de Bestuurders der zoo even genoemde inrigting volkomen eens, dat men hun nimmer meer moet geven, dan een gewone arme in dezelfde omstandigheden zoude ontvangen hebben. EENI-

ren, waarin de toegereikte hulp waarlijk aan het oogmerk voldaan, en een verarmd huisgezin weder op de been geholpen heeft. Mijne ondervinding wordt bevestigd door die mijner Ambtgenooten, en zal het worden door die van een ieder, die zich niet vergenoegt met geld uit te deelen, maar te gelijk op de uitkomst acht slaat.

EENIGE AANMERKINGEN OP HET:

IETS OVER DE ARMOEDE EN HET GEBREK AAN ARBEID, IN BETREKKING TOT STAATHUISHOUDKUNDE EN STAATKUNDE.

Hoezeer ik, met een waar genoegen, het voortreffelijke Stuk van den Heer D. F. VAN ALPHEN, hetwelk dit *vierde Deel des Magazijns voor het Armen-wezen*, onder den hierboven gemelden titel, opent, heb gelezen; en volkomene hulde doe aan de daarin, door den kundigen Schrijver zoo diep doordachte als bondig ontwikkelde waarheden, — zij het mij echter vergund; om op *twee* punten eenige aanmerkingen te mogen maken. De *eerste* betrekkelijk eene *Armen-tax*, en de *tweede* betreffende de *Machinerie.*

Ik heb mij bij vroegere gelegenheden verklaard, dat, naar mijn inzien, geen geregeld Armenbestuur kan bestaan, zonder van *vaste inkomsten* voorzien te zijn; die niet van de milddadigheid der meer gegoede leden van de Maatschappij afhangen; en dat dus daar, waar de inkomsten der armengoederen niet toereikende zijn, eene *Armen-tax* of *Armenbelasting* onontbeerlijk is: Want, wil men meer doen dan blootelijk geven, — wil men de armen tot arbeid aanhouden; hun werk verschaffen, en door een geregeld opzigt hen trachten te verbeteren, zoo moet men daartoe *de middelen* kun-

nen aanwenden; en het eenmaal begonnen werk moet niet in gevaar komen, om, uit gebrek der noodige fondſen, veelligt te moeten worden geſtaakt, of opgegeven, juist *dan*, wanneer de onderſtand het meest wordt gevorderd. Het is op deze klip, dat de meeste Werk-Armeninrigtingen, die met den grootſten ijver zoowel buiten 'slands als hier te lande zijn opgerigt, ſchipbreuk hebben geleden.

Wil men zich alleenlijk bepalen tot het uitdeelen van liefdegaven, of het onderſteunen van eenige verarmde huisgezinnen, dan kunnen *vrijwillige bijdragen* toereikend zijn; dewijl men zijne gaven regelt naar den ſtaat zijner kas. Doch, zal een Armenbeſtuur de Maatſchappelijke verpligting vervullen, om *allen die onderſtand behoeven* eenen naar hunne behoeften gepasten onderſtand te verleenen; — zal zoodanig Beſtuur zich belasten met de waakzaamheid over de armen; — zal hetzelve, allen die arbeiden kunnen, tot arbeid aanhouden, — de onwilligen daartoe noodzaken, — de zieken en afgeleefden op eene gepaste wijze onderhouden, — en de kinderen der armen tot nuttige leden der maatſchappij opvoeden, — dan moet zoodanig Armenbeſtuur met de *noodige magt* zijn bekleed; en deszelfs inkomsten moeten naar de behoeften der armen geregeld worden: anders kan het deszelfs oogmerk niet bereiken.

Dit is, naar mijn inzien, eene zoo ſtellige waarheid, en ſtemt zoo zeer met de belangen en de verpligtingen der maatſchappij overeen, dat de zwarigheden, die aan eene Armen-tax of Armenbelasting zijn verbonden, of die men vermeent dat daarmede verbonden zijn, er voor zwichten moeten; en men alleenlijk moet bedacht zijn, om eene Armen-tax of Armenbelasting zoo min drukkende, en zoo doelmatig als mogelijk is, in te rigten. Ik

Ik heb derhalve, in mijn *onderzoek over de Engelsche Armen-tax*, getracht te bewijzen, dat de nadeelige gevolgen, die men in *Engeland* van de Armen-tax meent te bespeuren, alleenlijk zijn toe te schrijven aan de verkeerde wijze van *heffing* aldaar, en aan de nog meer verkeerde en ondoelmatige *bestiering en verdeeling der armengelden.* Ik ben, sedert het schrijven van dat Stuk, in dat gevoelen hoe langer hoe meer versterkt geworden: en het is mij zeer aangenaam geweest, te ontwaren, dat twee zeer geachte Schrijvers over het *Deensche Armen-wezen*, de Heeren BASTHOLM en J. F. DE JONQUIÈRES, (hoewel de laatste in vele andere denkbeelden met mij verschilt,) echter beide de volstrekte noodzakelijkheid van eene Armen-tax of Armenbelasting erkennen; en het schadelijke, hetwelk men in *Engeland* van de Armen-tax meent te bespeuren, met mij aan het gebrekkige der Engelsche wetgeving omtrent het Armen-wezen toeschrijven. En de meening dezer beide aangehaalde Schrijvers is van des te meer aanbelang, omdat *Denemarken*, zoo veel mij bekend is, het eenigste land is, alwaar, buiten *Engeland*, eene geregelde Armen-tax wordt geheven.

Het is hier de plaats niet, om hierover verder uit te wijden: en ik zal mij alleenlijk bepalen, om de door den Heer VAN ALPHEN gemaakte tegenwerping te beantwoorden (*).

Deze Schrijver zegt:

„ Alleen moet ik aanmerken, dat niet de geest, „ het doel, de waarde zelfs van de instelling hier beslis-

(*) Zie deszelfs aanteekening in het IV. Deel van *het Magazijn voor het Armen-wezen*, bladz. 35 en volgg.

„ beslisfen; maar het algemeene begrip dat aangenomen
„ is, en daarin bestaat, dat de armen door de wet
„ een verkregen regt hebben, om onderhouden te moe-
„ ten worden. Dit begrip moge nu met de woorden
„ van de eerste instelling verschillen, ja strijdig zijn;
„ hetzelve bestaat en werkt; en heeft ten gevolge, niet
„ alleen alle die nadeelen, die ondoelmatige bedeeling
„ zonder werk veroorzaakt; maar ook zelfs een trap
„ van brooddronkenheid en onbeschaamdheid in vorde-
„ ringen, die in andere landen niet gekend worden."

Dit wil ik gaarne gelooven, dat in *Engeland* plaats heeft; maar ik houd dit voor geene gevolgen, die onafscheidbaar aan eene Armen-tax zijn verbonden: ik ben overtuigd, dat deze, in *Engeland* bespeurd wordende uitwerkingen, alleen de gevolgen zijn van de, deels *verkeerde bepalingen door de Wet*, — deels, en wel voornamelijk, van de *verkeerde uitvoering derzelve.* Naar mijn inzien waagt men niets, met rondborstig te erkennen, dat de armen regt op onderstand hebben; echter onder de voorwaarde, van *arbeid* in vergelding te moeten geven. De arme moet duidelijk weten, dat *hij*, door onderstand van de Maatschappij te vragen, zich onder de voogdijschap derzelve stelt, en dat de Maatschappij, door hem onderstand te verleenen, het regt verkrijgt, om hem allen zoodanigen arbeid op te leggen, als voor zijne krachten berekend is. Gods gebod is: „ *arbeidt!*" De arme kan dus nimmer vorderen, om in luiheid of ledig gang gevoed te worden. Is *dit* het begrip in *Engeland*, zoo ontstaat het alleenlijk daaruit, dat de Armenverzorgers, of uitdeelers van den onderstand, denzelven *onvoorwaardelijk*, en zonder *arbeid in vergelding te vorderen*, aan elk, die zich als arme aangeeft, uitreiken.

Zoo

Zoo het mij toeschijnt, en zoo als dit ook blijkt uit de Rapporten, in 1817 en 1818 aan het Parlement gedaan, is mede een der hoofdgebreken, dat de Armenverzorgers, slechts voor één jaar gekozen wordende, gedurende dien tijd niet genoegzaam in de gelegenheid zijn, om de armen, die aan hunne zorg zijn toevertrouwd, te leeren kennen; en dat zij ook, gedurende het korte tijdvak van hun bestuur, (dat de meesten van hun als eenen lastpost beschouwen,) bevreesd zijn om zich den haat of de onmin der armen op den hals te halen; maar daarentegen veelal, door rijkelijke bedeelingen, zich onder dezelve zoeken bemind te maken.

Daarbij komt nog, dat, wanneer deze uitdeelers der gelden van de Armen-tax, lieden zijn, die veel werkvolk in hunnen dienst hebben, zij dikwerf eene ruime bedeeling geven, om aan diezelfde arbeidslieden een des te geringer loon te kunnen betalen.

Eindelijk heeft het 11. Artikel der Wet, van het *derde* jaar der Regering van *Koning* WILLIAM, ook veel bijgedragen tot *eene zeer verkeerde uitlegging van dit regt der armen:* daar hetzelve bepaalt, dat een arme, die niet op het Register zijner Parochie is gebragt, of aan wien door de Armenverzorgers onderstand is geweigerd, zich bij den *Vrederegter* kan vervoegen; en dat, wanneer hij onder eede verklaart eenen onderstand noodig te hebben, de *Vrederegter* alsdan is geautoriseerd, om de Bestuurders van het Armenfonds der Parochie, waartoe zoodanig een persoon behoort, te gelasten, om denzelven te moeten ondersteunen.

Deze bepaling is naderhand wel eenigermate *gewijzigd;* doch de gevolgen van dezelve zijn altijd ten uiterste nadeelig gebleven. En het is derhalve waarlijk niet te verwonderen, dat, onder zoodanige omstandig-

heden, de armen in *Engeland* een zeer verkeerd begrip moeten voeden van het regt hetwelk de Wet hun geeft. Maar deze begrippen ontspruiten, naar mijn oordeel, alleenlijk uit *het gebrekkige der Engelsche Armenwetten;* en uit de nog meer slechte en nalatige *uitvoering* derzelve: en dit bewijst dus niet, dat die begrippen onafscheidbaar zijn van eene Armen-tax.

Wanneer men naauwkeurig onderzoekt, of een arme onderstand noodig heeft, en wanneer men dien onderstand naar zijne behoeften wijzigt en inrigt; — wanneer men *arbeid* in vergelding van *onderstand* vordert; wanneer men degenen, die met het bestuur over de armen zijn belast, niet zoo dikwerf verwisselt; — en wanneer de Armenbesturen aan een hooger gezag verantwoordelijk zijn, zullen alle die nadeelige gevolgen, die men thans in *Engeland* ontwaart, en die men waant *van eene Armen-tax onafscheidelijk* te zijn, van zelven verdwijnen. Het voorbeeld van *Engeland* kan, naar mijn gevoelen, niets ten nadeele van eene Armen-tax of Armen-belasting bewijzen.

Ook hier te lande, waar eene zoodanige Armen-tax niet wordt geheven, heb ik, te platten lande, alwaar op eenige plaatsen, de *Diakoniën* nog al vrij vele landerijen bezitten, menigmaal door armen hooren zeggen: „ Mijn vader en grootvader hebben al van den armen „ getrokken; en nu zou men *mij* de bedeeling willen „ weigeren! Weten wij niet, hoe veel huur *onze* lan„ derijen opbrengen?"

Staat dit gezegde niet gelijk met het begrip, hetwelk de armen in *Engeland* van hun regt vormen? Ik heb bij ondervinding geleerd, dat men dit wanbegrip, en deze verkeerde aanmatiging der armen, welke alleenlijk uit *eene onvoorwaardelijke bedeeling* ont-

sprui-

spruiten, volkomen kan tegenwerken, door *aanbod van arbeid*, en door gestrengelijk te bepalen, dat hij, die onderstand vraagt, ook *werken* moet, indien hij daartoe eenigermate in staat is.

Het is zekerlijk erg, wanneer een land zich in eene zoodanige positie heeft gebragt, dat men aan de armen geenen *arbeid*, of *geenen genoegzaam opbrengenden arbeid* kan aanwijzen. In zulk een geval is men wel verpligt, om de armen te bedeelen, indien men hen niet van honger wil laten omkomen; doch hiertoe zal men eveneens gedrongen worden, het zij het geld uit eene *Armen-tax* voortspruit, of wel uit *eenig ander Fonds*.

Zoodra de vrijwillige gaven niet meer toereiken, en men de armen toch niet wil laten verhongeren, moet zoodanig Fonds wel uit de *Stads-* of *Dorpskas* worden gesubsidieerd: en alle uit plaatselijke kassen verleend wordende subsidiën zijn *ware Armenbelastingen*, die nog drukkender zijn dan eene geregeld geheven wordende Armen-tax: dewijl de armen zelf, — de behoeftige en de daaraan grenzende klasse, — zoowel als de rijken, daarin deelen moeten, ja zelfs, naar evenredigheid, meer daarin moeten contribuëeren dan de meergegoede standen; zoo als zulks omtrent *alle* belastingen, die op de *eerste behoeften des levens* geheven worden, plaats heeft: hetwelk nog onlangs ten duidelijkste door den Heer GOCKINGA, *Lid van de Tweede kamer der Staten-Generaal*, bondig is betoogd geworden.

Het zij mij vergund, nu over te gaan, om eenige aanmerkingen in het midden te brengen, omtrent hetgene de Heer VAN ALPHEN betrekkelijk de *Machinerie* aanvoert.

Deze Schrijver noemt dezelve, of eenen *zegen*, of

eenen *vloek*. Hij zegt: „ Arbeid heeft eene onwe-
„ derſtaanbare ſtrekking om zich te vereenvoudigen en
„ zijne moeijelijkheid te verminderen. Als de vrije
„ circulatie werkt, en haar' invloed behoudt, gaat die
„ ſtrekking geregeld voort, zonder plotſelingen over-
„ gang, langzaam maar zeker; — behoedt daardoor
„ voor botſingen en ſchokken; — en het vereenvou-
„ digen van den arbeid, dat altijd zijne grenzen zal
„ hebben, is een onwaardeerbaar goed, — een zegen
„ voor de maatſchappij, — eene verzachting door de
„ Voorzienigheid verleend aan het zwoegende gedeelte
„ van het menschdom. Als de Gouvernementen de
„ verdeeling van regen en zonneſchijn aan zich trek-
„ ken, — door kunstmiddelen die vereenvoudiging on-
„ matig aanmoedigen, — dezelve noodzakelijk maken,
„ door valſche berekeningen en valſche prijzen te ſchep-
„ pen, — door den eenen rijk te maken en den an-
„ deren te berooven, — door dobbelſpel te begunsti-
„ gen, — door de zwaarwigtige balans, die de natuur
„ houdt, in hunne zwakke en onmagtige handen te
„ nemen, — dan, — en dan alleen is de Machine-
„ rie een ſtellig kwaad."

De aanmerking, die ik hierop maak, is deze: dat, werkte ieder arbeider voor zich zelven, en niet in dienst van anderen, voor loon; en had alzoo vereenvoudiging van arbeid ten gevolge, dat een arbeidsman zijn eigen werk gemakkelijker en met mindere aanſtrenging van krachten konde verrigten, — dan zoude men kunnen zeggen, dat *vereenvoudiging van arbeid* eene *verzachting* ware, die door de Voorzienigheid ware verleend aan het zwoegende gedeelte van het menschdom. Doch, waarlijk, in den tegenwoordigen toeſtand der maatſchappij is het geheel anders. En vooral bij fa-

fabrijkmatig werk heeft deze vereenvoudiging van arbeid geheel andere gevolgen.

De werkman werkt voor een bepaald dagloon, in dienst van den Fabrijkeur, en wordt door de vereenvoudiging van den arbeid in zijn werk niet verligt. Deze vereenvoudiging heeft alleenlijk ten gevolge, dat de arbeid, waartoe de Fabrijkeur anders *honderd* menschen noodig had, nu door *tien* of minder kan worden verrigt, en dat hij dus *negentig* werklieden kan afdanken; maar de *tien*, die hij overhoudt, moeten even zuur *van den ochtend tot den avond* arbeiden, en worden zelfs gewoonlijk geringer betaald; dewijl veelal de Fabrijkeur een misbruik maakt van de mededinging van het groote aantal dergenen, die werk vragen, in evenredigheid van het geringe aantal arbeiders, dat hij noodig heeft.

Voor wien strekt nu deze vereenvoudiging tot verzachting? Is het voor de *negentig* arbeidslieden, die *buiten werk*, en dus *buiten bestaan* worden gezet? Of is het voor de *tien* arbeiders, die een geringer loon voor hunnen arbeid ontvangen?

De vereenvoudiging van het fabrijkmatige werk kan nimmer tot eene verzachting voor het zwoegende gedeelte van het menschdom verstrekken.

De tegenwoordige orde der maatschappij is zoodanig ingerigt, dat in vele landen van *Europa meer dan de helft* der arbeidende klasse uit ambachtslieden en werklieden, die voor- en in de Fabrijken arbeiden, bestaat. Beneemt men nu aan *negen tiende* der voor- en in de Fabrijken arbeidenden, door invoering der *Machinerie*, het werk; — moet dan daaruit geen *gebrek van werk*, en bij gevolg *armoede* ontstaan? Want, is er eenig vooruitzigt, om deze handen ander produc-

ductief werk te kunnen aanwijzen, zoo als de voorstanders der *Machinerie* dat onbepaald woord *andere arbeid*, altijd in den mond hebben, zonder op te geven waarin die *andere arbeid* zal bestaan? (*a*)

Ten minste *Engelands* voorbeeld, dunkt mij, heeft geleerd, dat het zoo gemakkelijk niet valt, dat gedeelte der *buiten werk en bestaan gestelde* arbeidende klasse een *ander* productief werk te kunnen aanwijzen; dewijl meer dan de helft der arbeidende klasse in *Engeland werkeloos is:* en dat, niettegenstaande *Engeland*, *ten koste der nijverheid van het vaste land*, deszelfs fabrijkmatig product sedert het jaar 1793 meer dan driemalen heeft vermeerderd.

Machinerie kan voor eenen tijd een *schijnvoordeel* opleveren; doch dan moet men het geproduceerd wordende, om hetzelfde aantal arbeidslieden bezig te kunnen houden, ten minste *tienmalen* vermeerderen, en dus ook *tienmalen* meer dan te voren produceren. Ook moet men in dezelfde evenredigheid, een zoo veel grooter debiet hebben: en waar dit nu gevonden?

Zoo lang een *Staat* uitsluitend in het bezit der *Machinerie* is, kan hij zich dit debiet, door lagere prijzen, ten koste der nijverheid van andere landen, verschaffen; doch, arbeiden *alle* landen Machinaal, dan wordt wel ras de *massa* van het geproduceerde zoo groot, dat het de *consumtie* overtreft, en men geene koopers meer vindt. Nu tracht men, door *premiën* van *uitvoer* dit debiet *buiten 's lands* te bevorderen, en *andere landen* trachten door *verbodswetten* zich tegen dezen invoer te beveiligen.

Zou men dus niet grootendeels aan de *Machinerie* kunnen toeschrijven het ongelukkig meer en meer toenemende stelsel van *isolering of afzondering?*

Ma-

Machinerie is een reusachtig wezen, dat alles wat het om zich heeft, verslindt; en om te bestaan steeds groeijen moet, tot dat het *alle kapitalen* aan zich getrokken, en alle arbeiders tot *arme slaven*, van zijne willekeur afhankelijk, heeft gemaakt; hetwelk geen perk vindt, tot dat de *menschelijke arbeid* eindelijk tot die laagte daalt, dat dezelve minder bedraagt dan de renten van het kapitaal, aangewend tot de benoodigde Machines. Doch dit kan geene plaats hebben, dan *na de uiterste verarming.*

Dat wezenlijk de invoering der *Machinerie* in de Fabrijken, eene zoodanige verlaging van den *menschelijken arbeid* ten gevolge heeft, toont het in *Engeland* plaats hebbende ten duidelijkste aan: en het volgende, door den Heer VAN ALPHEN zelven aangehaalde, voorbeeld, levert een der sterkste bewijzen daarvan op.

In het jaar 1800, het tijdperk dat men begonnen heeft de *Machinerie* op de *wol* te appliceren, (zijnde de Machinale bewerking van het *katoen* van vroegeren datum,) waren er in de wolfabrijken van *Lancashire vijfmaal honderd duizend* arbeidslieden werkzaam, en op dat tijdstip verdiende aldaar een arbeider per week *dertien schellingen.* Dit arbeidsloon is allengskens zoodanig gedaald, dat een werkman, in Januarij van het jaar 1819 per week niet meer kon verdienen dan *vier schellingen, drie en eene halve pence;* en men rekende zelfs, dat, dooreengeslagen, de weinige arbeidslieden, die nog werkzaam waren, wekelijks niet meer dan *twee schellingen, zes pence* verdienden. Het gevolg van dien toestand was, dat men wekelijks *twintig duizend ponden sterlings* noodig had, om deze *niet werkende, en niet genoegzaam verdienende lieden* te ondersteunen.

En

zoowel der veel, als der weinig bevolkte landen bevorderd. Tegenwoordig echter heeft de Machinerie ook de weinig bevolkte landen in staat gesteld, om hetgene zij tot hunne consumtie noodig hebben, met behulp van zeer weinige handen zelf te kunnen produceren.

Dit heeft in de eerste plaats ten gevolge, dat de meer bevolkte landen eene zeer aanzienlijke lozing voor hunne Manufactuur-producten missen. En ik geloof tevens, dat de verbreking van dezen ruilhandel ook geenszins het ware geluk der minder bevolkte landen bevordert.

Het kan in den eersten opslag schijnen, dat die landen, nu alles *zelf* producerende, meerder gelds in hunnen eigenen boezem behouden; en dat dus *hun rijkdom* hierdoor wordt vermeerderd.

Bij eene nadere beschouwing echter, zal men weldra ontwaren, dat dit een *valsch* denkbeeld is. Deze minder bevolkte landen betaalden de manufactuur-producten, die zij van andere meer bevolkte landen trokken, niet met *geld*, maar met *Granen en andere natuur-producten* van hunnen bodem. Wanneer zij nu, door het nieuw verkregene vermogen, alles *zelf* producerende, niets meer van andere landen noodig hebben, benemen zij zich zelven de gelegenheid, tot afzetting of verkoop van de voortbrengselen van hunnen grond. Want wanneer andere natiën *niets* of *weinig* meer in ruiling kunnen aanbieden, en genoodzaakt worden, om de producten, welke *zij* van zoodanige *landen* trekken, uitsluitend met geld te moeten betalen, zal deze aankoop zich tot het onontbeerlijkste bepalen; en zoodanige minder bevolkte landen, hierdoor mindere gelegenheid hebbende tot uitvoer van hun overtollig graan en andere ruwe natuur-producten, moeten hierdoor

door noodwendig de prijzen derzelve dalen, en dus de voortgang en de verdere uitbreiding van den Akkerbouw in zoodanige landen daaronder lijden. Weinig bevolkte landen hebben tot aanmoediging van den landbouw even zoo zeer noodig eene lozing voor hun overtollig graan en andere natuur-producten, als het voor meer bevolkte landen eene behoefte geworden is, om aan minder beschaafde en minder bevolkte landen hunne overtollige Manufactuur-producten te kunnen afzetten.

Als men, in den handel, slechts *afleveren* en niet *ontvangen* wil, moet dezelve weldra stilstaan, of ten minste zeer afnemen; — en de *isolering* of *afsluiting der natiën*, moet daarvan het noodwendig gevolg zijn.

Daar nu alle natiën zich in de positie stellen om te *moeten* verkoopen, en niet ééne koopen wil, is het, dunkt mij, niet te verwonderen, dat onder zoodanige omstandigheden eene algemeene stagnatie in alle handelsbetrekkingen geboren wordt. En zegt men dus te veel, wanneer men beweert, dat deze stagnatie, en het meer en meer toenemende stelsel van isolering, gevolgen zijn van deze onmatige fabrijkmatige productie, welke zonder de Machinerie nimmer zouden hebben kunnen worden voortgebragt?

Ten *vijfde* eindelijk: de door de Machinerie buiten werk gestelde arbeidslieden, moeten, daar men dezelven niet kan laten verhongeren, in luiheid en ledig-gang door de Armenfondsen onderhouden worden; waardoor de Armen-tax in *Engeland* tot zulk eene verbazende hoogte is gestegen, dat zij boven de *acht millioenen ponden sterlings* 's jaars bedraagt. En daar dit een last is, welke dáár te lande grootendeels op de landerijen drukt, zoo heeft dit weder ten gevolge, dat,

dat, zal de Landman zijne pacht kunnen opbrengen, en aan de Lands-lasten en de enorme Armen-tax kunnen voldoen, en zelf daarbij kunnen bestaan, het graan eenen bovenmatig hoogen prijs moet behouden. Van daar, dat *Engeland* genoodzaakt is geworden om deszelfs *koornwet* in te voeren; en hierdoor wordt nu wederkeerig veroorzaakt, dat, ook bij het gunstigste gewas, *Engelands* inwoners steeds het brood tot eenen hoogen prijs moeten betalen. — Zoo ziet men, dat alles als een schakel aan een hangt; — en dat, wanneer men de eerste schrede heeft gedaan in een gewrongen stelsel, men steeds verder moet gaan.

De meeste dezer nadeelen worden ook door den Heer VAN ALPHEN erkend; doch door hem alleen toegeschreven aan het stelsel van *isolering* en gebrek aan vrije circulatie en algemeene concurrentie. En hij is van gevoelen, dat, wanneer deze bestonden, en haar invloed behouden hadden, de vereenvoudiging van den arbeid langzaam, zeker, zonder botsingen en schokken, zou voortgegaan zijn, en men van de *Machinerie* geene nadeelige gevolgen zou ondervonden hebben; — ja zelfs, dat onder eene vrije en onbelemmerde circulatie, de vereenvoudiging van den arbeid tot een' zegen zoude hebben verstrekt.

Hierin moet ik bekennen, dat ik van een ander gevoelen ben.

Eerstelijk leert ons de ondervinding, dat de meeste uitvindingen, die eenen grooten invloed op de maatschappelijke betrekkingen hebben uitgeoefend, niet de vruchten zijn van den langzamen voortgang der *verlichting*, maar dat die veelal kinderen zijn van het *toeval*.

Om slechts één voorbeeld aan te halen, zoo weet elk, dat het buskruid, hetwelk eene zoo groote omkeering in

in vele betrekkingen der maatschappij heeft te wege gebragt, eene toevallige uitvinding is, waarnaar men niet heeft gezocht; die niet veroorzaakt is, omdat men, vóór dat de zamenstelling van dat poeder uitgevonden was, de behoefte daarvan gevoelde; maar waarvan men echter *na* de uitvinding, (het zij dan tot geluk of ongeluk van het menschdom,) een zoo uitgebreid gebruik heeft gemaakt, dat, door deze ontdekking, bijna *alles* in de maatschappij eene andere strekking heeft bekomen.

Even zoo min gevoelde men vóór de uitvinding der nieuwe fabrijkmatige Machines, eene behoefte om den arbeid, die anders door menschenhanden werd verrigt, te moeten vereenvoudigen. Men had over het algemeen geen gebrek aan arbeidslieden, om het noodige te produceren. Ook is het bekend, dat de uitvinding van de *Spinmachine*, (welke uitvinding den grondslag tot de tegenwoordige fabrijkmatige Machinerie heeft gelegd,) niet is geprovoceerd, noch door het Gouvernement, noch door eenige geleerde maatschappij; en zelfs niet door de Engelsche Fabrijkeurs: maar dat dezelve de uitvinding is van een particulier, die, om zijnen personelen toestand te verbeteren, iets nieuws trachtte uit te vinden, ten einde daarop Patent te kunnen nemen. Zoodra echter deze uitvinding, waarvan men zich te voren geen denkbeeld had kunnen maken, bekend werd, veroorzaakt dezelve eene geheele revolutie in het fabrijkwezen.

Deze uitvinding, welke tot eene zoo groote verandering in zoo vele betrekkingen heeft aanleiding gegeven, is dus niet *voorbereid*, niet geprovoceerd geworden. En kan men nu veronderstellen, dat onder eene vrije concurrentie dezelve geen plaats zoude hebben ge-

gehad? of dat de natiën, bij welke dezelve uitgevonden is, die niet in werking zouden hebben gebragt? Voorzeker neen. — En ik geloof derhalve, het eerste gestelde, dat namelijk bij eene vrije concurrentie en circulatie, de vereenvoudiging van den menschelijken arbeid, zonder plotselinge overgangen, langzaam maar zeker, en zonder schokken en botsingen zoude voortgaan, — te moeten ontkennen. Want meest alle uitvindingen ontstaan plotseling: zij zijn hun eerste aanwezen aan het toeval verschuldigd of aan eene van haar geheel vreemde oorzaak; en dit was ook het geval der tegenwoordige *fabrijkmatige Machinerie:* de perfectionering van nieuwe uitvindingen kan langzaam gaan; doch is slechts geen gevolg van derzelver *uitvinding.*

Maar, men zoude misschien kunnen zeggen: „ Wanneer ook de uitvinding der *eerste Spinmachine* niet „ is geprovoceerd geworden, zou echter, bij eene vrije „ concurrentie der Industrie, deze uitvinding nimmer „ in derzelver gevolgen zoo nadeelig zijn geworden „ voor de waarde van den menschelijken arbeid. Het „ stelsel van *prohibitie* heeft alleen die Kolossale, Ma„ chinale Etablissementen doen ontstaan; en het is al„ leen door de afwering eener vrije mededinging, dat „ de *Machinerie* de uitwerking heeft gehad, om de „ waarde van den menschelijken arbeid te doen dalen. „ Wanneer de Gouvernementen de algemeene Industrie „ haar' vrijen gang hadden laten gaan, zoude het even„ wigt niet verbroken zijn geworden; en de *Machi„ nerie* zou voor de arbeidende klasse niet schadelijk „ geworden zijn."

Hiermede kan ik echter niet instemmen; ik houd de onbelemmerde vlugt, die men aan de Machinerie heeft laten nemen, voor de eerste oorzaak van het kwaad; (*b*) en

en beschouw den staat van *isolering*, waarin de meeste landen van *Europa* zich stellen, (en welke afzondering alsdan, door de stremming van de circulatie en van den handel, wederkeerig eenen nadeeligen invloed op het geluk der volken uitoefent,) als een gevolg van de onmatige Manufactuur-productie, door de Machinerie verwekt, en door deze alleen mogelijk gemaakt.

Om dit te bewijzen, zij het mij nogmaals vergund, om *Engeland* als voorbeeld te mogen aanhalen. Ik zal *eerst* onderzoeken, welke gevolgen, het door *Engeland* aangenomene *prohibitive systema* zonder invoering der Machinerie, waarschijnlijk zou hebben gehad; En, in de *tweede* plaats, welke de uitwerksels der Machinerie, *bij* eene *volkomene vrije* circulatie en concurrentie, zouden hebben kunnen zijn.

Men weet, dat het prohibitive stelsel van *Engeland*, gepaard met de door hetzelve verleend wordende premiën van uitvoer, veel vroeger is daargesteld, dan de fabrijkmatige Machinerie. Echter heeft dit stelsel, vóór dat de Machinerie de fabrijkmatige productie zoo onmatig had vermeerderd, die nadeelige gevolgen, welke men thans bespeurt, noch voor *Engeland*, noch voor andere landen gehad. Te dien tijde klaagde men in *Engeland* niet, zoo als tegenwoordig, over eene algemeene werkeloosheid der arbeidende klasse; niettegenstaande dat toen de uitvoer van Engelands Manufacturen niet het derde gedeelte bedroeg van hetgeen thans daarvan uit dat Rijk wordt uitgevoerd. De Engelsche Manufactuur-Industrie benadeelde wel reeds eenigermate die van andere landen; maar evenwel bloeide in meest alle landen de eene of andere tak van het fabrijkwezen; en honderd duizenden van arbeidslieden vonden daardoor hun bestaan. *Frankrijk* had voor

 den

den uitvoer de voortbrengfelen van deszelfs uitgebreide zijdenfabrijken; — *Holland* die van zijne lakenfabrijken; — *Zwitserland* die van zijne katoenfabrijken; — *België* voorzag een groot gedeelte van *Europa* van linnen; — en meest alle landen fabriceerden onderscheidene goederen voor eigen gebruik.

Het is waar, vele artikelen der Engelsche Fabrijken waren gewild en gezocht; doch meer wegens derzelver nette en goede bewerking, dan om hunne lage prijzen. Want gewoonlijk waren de meeste dier goederen duurder, dan gelijksoortige, die in andere landen werden vervaardigd.

Zoo lang de Engelsche Fabrijken niet anders dan op de eertijds gewone wijze, door handenarbeid konden werken, was het onmogelijk, welke aanmoediging het Engelsche Gouvernement ook aan de Fabrijken mogt geven, om het, door dezelve, geproduceerd wordende, als het ware onbepaald te kunnen vermeerderen. De hoeveelheid van het Manufactuur-product hing toen van de bevolking af; terwijl, na de invoering der Machinerie, de vermeerdering daarvan alleen afhangt van de kapitalen, die men tot de Machinale Etablissementen kan aanwenden; zoodat de vermeerdering van het product alleen door gebrek aan *grondstof* zou kunnen worden beperkt.

Zoo lang de Machinerie in de Engelsche Fabrijken niet was ingevoerd, had de aanmoediging, welke het Engelsche Gouvernement aan de Fabrijken verleende, ten gevolge, dat de Fabrijkeurs van dat land, om de mededinging met die van andere landen te kunnen uithouden, en hun debiet buiten 's lands te verzekeren, moesten trachten, om hunne goederen zoo veel mogelijk te perfectioneren; dewijl zij, door geen nieuw

 ver-

verkregen vermogen die tot lagere prijzen kunnende leveren, zich voornamelijk moesten toeleggen, om ze door eene betere bewerking aan te bevelen. Hiertoe beijverden zij zich dan ook voornamelijk. En, daar toen wezenlijk eenige artikelen der Engelsche Industrie, in fraaiheid of deugdzaamheid die van andere landen overtroffen, gaf men aan vele dezer goederen de voorkeur. Het debiet der Engelsche Fabrijk-producten werd hierdoor uitgebreider; en dit moest natuurlijk ten gevolge hebben, dat alle de leden der arbeidende klasse werk konden vinden, en dat de waarde van den menschelijken arbeid toenam; zoo als dit ook werkelijk, gedurende eenigen tijd, het geval in *Engeland* is geweest.

Daar de premiën van uitvoer, die het Gouvernement verleende, toen strekten om de Fabrijkeurs in staat te stellen, van hoogere dagloonen aan hunne arbeiders te kunnen betalen, zoo kwam het geld, aan deze premiën besteed, werkelijk tot voordeel der arbeidende klasse; terwijl die zelfde premiën tegenwoordig alleen verstrekken om eenige weinige Fabrijkeurs te verrijken, en om hen in staat te stellen, om den oorlog tegen allen arbeid in andere landen, te voeren.

Ware de Machinerie niet uitgevonden, — en hadde *Engeland* met menschenkrachten alleen moeten blijven fabriceren, zoo zoude niet alleen de toestand der arbeidende klasse aldaar niet zoo beklagenswaardig zijn geworden; maar ook de premiën van uitvoer, die het Engelsche Gouvernement verleent, zouden nimmer zoo schadelijk voor de Industrie der overige volken hebben kunnen worden. Want, vóór de invoering der Machinerie verstrekten die premiën, zoo als wij hebben gezien, om de Fabrijkeurs in staat te stellen, om hoo-

 ge-

door geene premiën van uitvoer, of andere kunstmatige middelen, het debiet van deszelfs Fabrijken had bevorderd, of dat van andere landen had gestremd, dat dan de onmatige uitbreiding, die men in *Engeland* aan het geproduceerde gegeven heeft, in die mate geene plaats zoude hebben gehad: en dat *Engeland* zich niet zoude hebben kunnen aanmatigen, om voor alle volken bij uitsluiting te willen produceren: hoezeer *Engeland* echter altijd, en ook bij de vrijste mededinging, boven alle andere volken in dezen veel vooruit hebbe gehad; dewijl bij de Machinale fabrijcering, het voorregt niet voor *dat* land is, alwaar de arbeidsloonen het laagste zijn, zoo als dit, bij de hand-fabricering plaats heeft; maar *dat* land het *in* dezen bevoorregte is, hetwelk de meeste en grootste kapitalen tot de Machinale Etablissementen kan aanwenden. En daar de rijkdommen van *Indiën*, door *Engelands* groote Aziatische bezittingen, in deszelfs schoot vloeijen, zoo heeft dat Rijk, te dezen opzigte, een voordeel, dat aan hetzelve moeijelijk door eenig ander land betwist kan worden.

Het is en blijft dus nog een onopgelost vraagstuk, of, ook bij de vrijste concurrentie en circulatie, *Engeland* niet in dezen wedstrijd tusschen Machinerie en Machinerie, de overhand zoude behouden? Want het is eene eigenschap van dit kunstvermogen, dat door hetzelve, niet de *bevolking*, maar de *kapitalen*, slechts door weinige menschenhanden geholpen, produceren.

Maar ook toegegeven, dat door eene vrije concurrentie en circulatie der Industrie, alle landen, met een gelijk voordeel, machinaal zouden kunnen produceren, en dat alzoo onder die omstandigheden, de Machinerie het evenwigt tusschen de producering der onderscheidene lan-

landen niet verbroken zou hebben, zoo kan ik echter niet inzien, wat de waarde van den menschelijken arbeid, voor alle landen te zamen genomen, en de geheele wereld als maar ééne Maatschappij beschouwende, daarbij gewinnen zoude.

De masſa van hetgene met voordeel kan geproduceerd worden, is beperkt, en kan toch de consumtie niet te boven gaan.

Wanneer het kwaad, zoo als ik dit meen beweren te hebben, daarin bestaat, dat er *te veel* wordt geproduceerd; en dat dit alleen ontstaat en alleen mogelijk wordt gemaakt, door dat de Manufactuur-productie niet meer van de bevolking afhangt; maar dat door de *Machinerie*, de kapitalen in de plaats der arbeidslieden getreden zijnde, de productie, onafhankelijk van de bevolking, als het ware onbepaald vermeerderd kan worden; hetwelk noodwendig de daling van de waarde van den menschelijken arbeid, en algemeene werkeloosheid moet ten gevolge hebben: zoo geloof ik op het tweede gedeelte der mij voorgestelde vraag, gerustelijk te kunnen antwoorden, dat, ook bij de vrijste circulatie en concurrentie, de nadeelige invloed der Machinerie op het geluk der menschelijke maatschappij weinig geringer zou zijn geweest dan tegenwoordig; dewijl niet de eerste oorzaak van het bestaande kwaad in de stremming of wering der vrije circulatie moet gezocht worden: — en dit zal ik trachten nog nader kortelijk aan te toonen.

Door de uitvinding en in werking brenging der Machinerie, zijn, zoo als ik dit meen aangetoond te hebben:

1°. De weinig bevolkte landen in staat gesteld geworden, om ook hetgene zij tot consumtie noodig heb-

hebben, met weinige handen zelf te kunnen produceeren; waardoor de circulatie en ruilhandel, ook zonder eenige prohibitive wetten, aanmerkelijk moeten lijden, en waardoor deze zelfs gedeeltelijk moet vernietigd worden.

2°. Is het een bestanddeel van de fabrijkmatige Machinerie, dat zij de strekking heeft, om overal waar men van dezelve gebruik maakt, de kapitalen in de handen van weinigen over te brengen, en dat zij ten sterkste medewerkt om den middelstand te vernietigen. De fabrijkmatige Machinerie is eene ware monopolie, daargesteld ten voordeele der groote kapitalisten: zij tracht, gelijk alle monopolisten en uitsluitend bevoorregten, alle mededinging te weren, — te *heerschen*, en te onderdrukken. *Machinerie* is de natuurlijke vijand van allen *handenarbeid*.

3°. Eindelijk is het bewezen, dat, door de invoering der fabrijkmatige Machinerie, ten minste eene gelijke hoeveelheid van goederen door *één tiende* der arbeidslieden kan worden geproduceerd, en alzoo *negen tienden* derzelven hierdoor buiten arbeid worden gesteld. Wanneer men dit nu over alle beschaafde landen neemt, en dezelve, door eene vrije circulatie met elkander verbonden, als maar ééne groote maatschappij uitmakende beschouwt, moet eene der drie volgende zaken plaats hebben:

Of, men moet een *debouché* of lozing in nog onbekende werelddeelen vinden, om het overmatig geproduceerd wordende te kunnen slijten; en dat wel in eene zoodanige hoeveelheid, dat deze nieuwe uitvoer ten minste *negenmaal* zoo veel bedraagt, als hetgene vóór de invoering der Machinerie, in alle beschaafde landen te zamen genomen werd geproduceerd;

Of,

Of, — men moet een middel vinden, om aan de *negen tienden* der arbeidslieden, die, in alle landen, door de Machinerie buiten arbeid en bestaan worden gesteld, ander productief werk te kunnen aanwijzen; — Of,

ten derde: Men moet deze *negen tienden* der voormaals arbeidende klasse, in alle landen, ten koste van het overige gedeelte der Maatschappij, in luiheid en lediggang onderhouden.

Een *vierde* uitweg schijnt mij onmogelijk te zijn.

En wat kan hier nu eene vrije circulatie en concurrentie te wege brengen?

Hoe nuttig, heilzaam en wenschelijk ik dezelve ook in andere opzigten voor het geluk der volken houd, kan ik niet inzien, dat zij het verbrokene evenwigt, tusschen het groote aantal werkbehoevenden, en het gering voorhanden zijnde werk, zou kunnen herstellen; of, met andere woorden, dat hierdoor de waarde van den menschelijken arbeid zoodanig zou kunnen toenemen, dat elk, uit de vruchten van zijnen arbeid een bestaan zou kunnen vinden.

Zoodra de Machinale fabricering over alle landen algemeen is, (en dit moet natuurlijk door eene vrije circulatie bevorderd en bespoedigd worden,) zijn alle landen in het vermogen gesteld, om meer te produceren, dan zij voor eigene consumtie noodig hebben. De meesten verlangen den uitvoer van het geproduceerde, en niet één heeft behoefte van invoer. Onder zoodanige omstandigheden moeten de ruilhandel en circulatie wel stil staan: en deze stremming zou ook ondervonden worden, al bestonden er geene Verbods-wetten, en al verleende niet één Gouvernement premiën van uitvoer.

Ik geloof derhalve, op dezen grond, de Machinerie,

alle krachten, getracht heeft om de vereenvoudiging van de productie te bevorderen.

In zoo verre kan dus het afzonderings- en verkoopstelsel van *Engeland*, eenigermate beschouwd worden als eene oorzaak, die vele uitvindingen tot vereenvoudiging van arbeid heeft uitgelokt: waartoe echter naar mijn inzien, nog meer heeft bijgedragen, de in *Engeland*; veel vroeger dan in eenig ander land, ingevoerde de wet omtrent de Octrooijen of Patenten op alle nieuwe uitvindingen; door welke aan den uitvinder, gedurende een bepaald getal van jaren, bij uitsluiting de vrucht zijner uitvinding wordt toegekend: en deze wet kan men toch niet aanmerken als een onmiddelijk uitvloeisel van *Engelands* afzonderings- en *verkoopstelsel*; dewijl, hoezeer de gevolgen dezer wet voor dat stelsel zekerlijk gunstig zijn geweest, de wet zelve echter rust op het beginsel, om aan een' iegelijk zijn' eigendom te waarborgen.

Ik houd deze wet, uit dit oogpunt beschouwd, dus niet alleen voor billijk en regtvaardig; maar geloof ook, dat dezelve bevorderlijk kan zijn tot scherping van het menschelijk vernuft, — tot ontwikkeling zijner verstandelijke vermogens, en tot uitbreiding van verlichting en beschaving. Maar het is eene geheel andere vraag: of het geoorloofd moet zijn, om, volkomen onbelemmerd, van alle nieuwe uitvindingen, van welke natuur die ook mogen zijn, een zoo algemeen en uitgebreid gebruik te maken, als de belanghebbenden voor hun partikulier voordeel noodig zouden kunnen achten?

Zijn de Gouvernementen niet belast met de zorg voor het welzijn van *alle* Ingezetenen? en vordert deze zorg voor *aller* welzijn, niet, dat, wanneer het blijkt, dat een

een onmatig gebruik eener uitvinding moet uitloopen op de verarming van een groot deel der bevolking, men alsdan gepaste maatregelen neme, ten einde het gebruik eener zoodanige uitvinding te beperken, en binnen bepaalde grenzen te houden? Handelen de Gouvernementen billijk en staatkundig, wanneer zij hier stil zitten, en toelaten dat eenige weinige Fabrijkeurs en kapitalisten de sappen van het maatschappelijk ligchaam naar zich afleiden; terwijl een veel aanzienlijker deel van hetzelve daardoor verkwijnt en versterft?

Het is verre van mij, dat ik den menschelijken geest in zijne vlugt zoude willen ophouden, of het doen van uitvindingen zoude willen verbieden; maar ik geloof, dat het de *pligt* der Gouvernementen is, om het gebruik dezer uitvindingen, met inachtneming van het algemeene welzijn, zonder acht te slaan op dat van eenige bijzondere personen, te matigen, en te regelen naar de behoeften der Maatschappij, en naar de omstandigheden waarin dezelve zich bevindt. — Ik beken, dat ik in dit geval, geen voorstander ben van het onbepaalde *laisfez faire;* maar geloof, dat de Gouvernementen, ter bevordering van het welzijn van allen, met voorzigtigheid *handelen* moeten, ten einde te zorgen, dat door het onbeperkte gebruik van nieuwe uitvindingen, het evenwigt in de Maatschappij niet verbroken worde, ten nadeele van een groot gedeelte der bevolking (*d*).

Ik ben het alzoo met den geachten Schrijver niet eens, wanneer hij zegt: dat vrije concurrentie het eenigste denkbare middel is, om die valsche hope, die overdrevene verwachting van debiet, te beperken, binnen redelijke grenzen te houden, en

daardoor van alle gevaarlijke ondernemingen terug te houden.

In het onderhavige geval van fabrijkmatige Machinerie, waarover wij handelen, moet vrije concurrentie, of liever onbepaalde toelating, in een en hetzelfde land, zoo als ik meen dit hierboven te hebben bewezen, noodwendig ten gevolge hebben, ophooping van kapitalen in de handen van weinigen, onderdrukking van den minvermogenden middelstand, en verarming der arbeidende lagere volksklasse: en wanneer men het eene land tegen het andere stelt, kan vrije concurrentie, op het gunstigste genomen, niet anders te wege brengen, dan dat één land niet bij uitsluiting voor zich zelve en voor *anderen alles* produceert; maar dit zal geene verandering maken in den toestand der arbeidende klasse, over alle landen te zamen genomen, dewijl de consumtie van het geproduceerd wordende beperkt is.

Verder, alzoo door de invoering der Machinerie, de kapitalen de menschenhanden hebben vervangen; en dus het vermogen om te produceren voornamelijk afhangt van de hoegrootheid der kapitalen, die men daartoe kan aanwenden, blijf ik bij mijn gevoelen, dat eene zoodanige vrije concurrentie van land tot land, grootendeels ten voordeele van *Engelands* kolossale machinale manufactuur-etablissementen zou verstrekken; dewijl deze den kampstrijd het langst zouden kunnen uithouden. Tot nog toe, ten minste, wordt deze meening door de ondervinding niet gelogenstraft. Nog onlangs las men in de Nieuwspapieren, dat op de *Leipziger Mis*, de Saxische en andere Duitsche Fabrijkeurs bijna geene hunner manufactuurgoederen hadden

den kunnen verkoopen; terwijl de Engelsche Kooplieden het geheele land met hunne manufacturen, wegens derzelver lagere prijzen overstroomden: en echter is, sedert eenen geruimen tijd, de Machinale bewerking aan de Duitsche Fabrijkeurs niet vreemd; maar er bestaan in *Duitschland* zoo groote en kolossale machinale etablissementen niet als in *Engeland*.

Verder schreef men uit *Leipzig*, dat de Saxische Fabrijkeurs, ten gevolge van de onmogelijkheid waarin zij zich bevonden, om hunne fabrijkaten te kunnen debiteren, genoodzaakt zouden zijn, om twee derden hunner arbeidslieden te moeten afdanken (*e*). Dit moet noodwendig in *Saxen* armoede verwekken: en hier werkt dus openbaar de vrije concurrentie van land tot land, of de vrije invoer der Engelsche manufactuur-producten, ten nadeele van *Saxen*.

En nu vraag ik: „ Gesteld dat het den Saxischen Fabrijkeur vergund ware, om wederkeerig vrij zijne manufactuur-producten in Engeland te mogen invoeren, zoude men dan kunnen veronderstellen, dat, terwijl de Saxische en Duitsche manufacturen de mededinging der Engelschen, op de Leipziger Mis, in het hart van Duitschland, niet konden uithouden, zij die mededinging, nadat hunne manufacturen door de onkosten van het transport zouden zijn bezwaard, op de markt van London zouden kunnen uithouden, — en dat dus eene vrije concurrentie van land tot land te wege zoude kunnen brengen, dat door dezelve Engelands kolosfale machinale Manufactuur - Etablissementen binnen redelijke grenzen werden gehouden?" Ik moet bekennen, dat ik vrees, dat eene volkomene vrije concurrentie van land tot land, hoe wenschelijk ook anders voor de menschheid, bij eene onbeperkte en onbelemmerde fa-

brijkmatige Machinerie, in de meeste gevallen ten voordeele van Engeland zou uitloopen; dewijl dat land, naar evenredigheid, de grootste kapitalen bezit.

„ Maar," zal men misschien zeggen; „ indien dit ook, voor het tegenwoordige, het geval zoude zijn, zoo zullen er, door vrije mededinging, in Duitschland en andere Landen, met der tijd, even zoo groote en kolossale Machinale Etablissementen als in Engeland ontstaan; en dan zullen die, als de concurrentie van land tot land vrij is, de mededinging tegen de Engelsche kunnen uithouden."

Ik antwoord hierop, dat ik het, in de eerste plaats, voor uiterst moeijelijk houd, om, bij eene volkomene vrije concurrentie van land tot land, *zoodanige kolossale* Etablissementen in Duitschland en andere Landen tot stand te brengen; dewijl hiertoe zeer groote kapitalen worden gevorderd, en, in den aanvang, aanzienlijke opofferingen. Ook is het te voorzien, dat de reeds gevestigde Engelsche Etablissementen alles zouden aanwenden, om zoodanige ondernemingen in andere Landen tegen te werken: en dan is het te vreezen, dat die, van den aanvang af aan, tegen de Engelsche moetende kampen, eenen wedstrijd met ongelijke krachten niet zouden kunnen uithouden.

Wil men zoodanige Etablissementen op het vaste land oprigten en duurzaam vestigen, zoo geloof ik, dat zij derhalve niet alleen in den aanvang, maar zelfs tot dat zij de noodige grootheid en vastigheid zullen hebben bekomen, eene bijzondere bescherming en ondersteuning van het Gouvernement noodig hebben: en het wordt zeer moeijelijk, om hen die, zonder prohibitive wetten, te verleenen. De weinige groote Machinale Etablissementen, die op het vaste Land bestaan, en met die

der

der Engelschen in concurrentie kunnen treden, zijn onder de bescherming van het continentale stelsel gevestigd geworden (*); en diegene, welke nog geenen genoegzamen trap van grootte hadden bereikt, toen dit stelsel door den hersteldeu vrede werd afgeschaft, hebben den schok niet kunnen uithouden, maar te gronde moeten gaan. Het zijn alleen die weinige, welke eene kolossale grootte hadden bereikt, of door bijkomende lokale omstandigheden, (zoo als de zeer lage prijs der steenkolen,) zijn begunstigd, die deze bescherming thans kunnen ontberen.

Frankrijk heeft alleenlijk aan het continentale stelsel de opkomst van deszelfs Manufactuur-Industrie te danken; en het tegenwoordige Gouvernement aldaar, heeft, ter bescherming harer Nationale Nijverheid, het noodig geacht, om den geest van dit stelsel, door de invoering van prohibitive wetten, en wering van alle producten van vreemde nijverheid, te moeten behouden. De tijd echter zal leeren, of *Frankrijk*, wanneer hetzelve dit voetspoor van *Engeland* blijft volgen, en deszelfs Machinale Manufactuur-Etablissementen steeds uitbreidt en vergroot, daarvan niet ook die zelfde gevolgen zal ondervinden, welke daarvan thans in *Engeland* worden bespeurd; namelijk, ophooping van kapitalen in de handen van weinigen, — onderdrukking van den middelstand, — en verarming der lagere volksklasse, door werkeloosheid: doch waarschijnlijk zal *Frankrijk* deze gevolgen eerst in een later tijdvak ondervinden; voornamelijk, dewijl deszelfs bevolking grooter dan die van *Engeland* zijnde, het ook eene grootere hoeveelheid Ma-

(*) Dit is, onder anderen, toepasselijk op onze fraaije Lakenfabrijken van *Verviers*.

Manufactuurproducten in deszelfs eigenen boezem kan debiteren (*f*). Doch, vroeg of laat, zullen dezelfde gevolgen, die men thans in *Engeland* betreurt, ook in *Frankrijk* worden gevoeld; en zullen overal gevoeld worden, waar de Machinerie de overhand bekomt.

Wij vragen dus: „ zoude het voor de ingezetenen van *Saxen* en andere Duitsche landen, een geluk *zijn*, wanneer bij hen zoodanige kolossale Machinale Etablissementen tot stand konden worden gebragt, dat de productie derzelven met die der Engelschen zoude kunnen wedijveren?" En dit betwijfelen wij, dewijl dit noodwendig gepaard zou gaan met die nadeelige gevolgen voor den middelstand en de arbeidende volksklasse, *die* onafscheidbaar van zoodanige kolossale Machinale Etablissementen zijn: en het zijn toch deze alleen, die met die der Engelschen zouden kunnen wedijveren. Ik moet het dus, tot mijn leedwezen, erkennen, dat mij eene vrije concurrentie, tusschen de nijverheid van alle landen, onuitvoerbaar schijnt, zoo lang, door eene algemeene overeenkomst der Gouvernementen, de onbeperkte uitbreiding der Machinerie, niet overal, door gepaste maatregelen, binnen billijke grenzen zal worden gehouden.

Onder de tegenwoordige omstandigheden, zal men in de meeste Staten van Europa moeten kiezen tusschen verbods-wetten en isolering, of, om alle fabrijkmatig werk te moeten staken. Slechts zeer enkele landen bevinden zich in eene gesteldheid, dat zij het zouden kunnen wagen, om, zonder verbods-wetten, of hooge regten die daarmede gelijk staan, met de Engelsche Machinale fabrijkmatige Etablissementen in concurrentie te treden; ten einde, door nog lagere prijzen, zich niet alleen een binnenlandsch vertier te verzekeren, maar

ook

ook hun de loef op de vreemde markten te kunnen afsteken (*). Want, om met eenige hope op eenen goeden uitslag dien wedstrijd te ondernemen, moeten zich verschillende gunstige omstandigheden vereenigen; en wel

1°. Groote kapitalen, die men, zonder den landbouw of koophandel te benadeelen, aan deze kan onttrekken.

2°. Dat zoodanig een land gunstig gelegen zij, zoo wel voor den invoer der ruwe grondstoffen, als voor den vervoer der verwerkte goederen.

3°. Uitgebreide handelsbetrekkingen.

4°. Eene genoegzame ondernemingszucht.

5°. Een verlicht Gouvernement, dat, nadat het de beslissing zal hebben gedaan, dat het onder de tegenwoordig gegevene omstandigheden voor het algemeene welzijn der natie het gepastste en voordeeligste is, om, met verwerping van het stelsel van afzondering, — en van dat, om alle fabrijkmatig werk op te geven, — liever den kampstrijd tegen de Engelsche Machinale Eta-

(*) Dit laatste is volstrekt noodzakelijk, zullen zoodanige inlandsche etablissementen, zonder door verbods-wetten beschermd te worden, zich kunnen staande houden. Want, kunnen zij hunne goederen niet tot lagere prijzen geven, dan die van buiten 's Lands worden ingevoerd, zullen de inlandsche gebruikers doorgaans aan de vreemde goederen de voorkeur blijven geven. Ook vorderen groote Fabrijken, indien dezelve niet in een zeer uitgestrekt land worden gevestigd, volstrekt een buitenlandsch vertier; en dit kunnen zij alleen door de lage prijzen erlangen. In een zeer uitgestrekt en sterk bevolkt land kan hun het genoegzame debiet, ten minste voor eenen tijd lang, door wering der producten van vreemde nijverheid verzekerd worden.

Etablisfementen te ondernemen; — dan ook alles zal aanwenden, om zoodanige Inlandfche Etablisfementen, in hunne opkomst, en tot dat zij de noodige vastheid zullen hebben erlangd, te befchermen en te onderfteunen, en in de uitvoering van dit eenmaal genomene befluit met eenen vasten wil zal volharden. Zoodanige gunstige omftandigheden zullen echter zeldzaam in een land vereenigd gevonden worden; en toch wil men geene verbodswetten en hooge regten; — en wil niet alle fabrijkmatig werk ftaken, (hetwelk waarlijk voor een fterk bevolkt land niet aan te raden is:) zoo blijft er geene andere keuze over, dan, om door infpanning van alle krachten, de vereenvoudiging van den arbeid te bevorderen, om hierdoor *niet alleen de* Inlandfche goederen, tot even zoo lage prijzen, als die in andere landen worden vervaardigd, te kunnen leveren, maar tot nog lagere prijzen.

—Een land, hetwelk dit ftelfel omhelst, moet zich, zoo veel mogelijk, van een algemeen en groot debiet trachten meester te maken: dit vordert niet alleen deszelfs ftaatkunde; maar dit is ook tevens in het *belang* der werklieden; want, om door de invoering der werktuigen in de Fabrijken, de arbeidende volksklasfe niet te eenemaal te ruïneren, moet men trachten, om zich ten minste van een tienmaal grooter debiet te verzekeren, dan men, tot werkverfchaffing aan diezelfde arbeidende volksklasfe, vóór de invoering der Machinerie noodig zou hebben gehad: dit is het eenigfte middel, waardoor de Machinerie, voor de arbeidende volksklasfe van een bepaald land, dat aan eene grootere bevolking, dan deszelfs landbouw noodig heeft, een beftaan moet verfchaffen, minder fchadelijk kan worden gemaakt; en waardoor dan zekerlijk de Koophandel zal bloeijen, en de

de nationale rijkdom van zoodanig een land zal vermeerderd, worden.

Eene middelmatige Machinerie kan, bij eenen vrijen invoer van buitenlandsche Fabrijkgoederen, en zoo lang er een ander land bestaat, alwaar men alles aanwendt om de Machinerie ten top te voeren, niet bestaan; en moet dan, noodwendig tot verderf der arbeidende volksklasse uitloopen.

Naar mijn inzien, is het alleronGelukkigste stelsel, het welke men omhelzen kan, dit; om de zaak aan zich zelve over te laten. Onder de tegenwoordige omstandigheden moet een sterkbevolkte Staat kiezen tusschen verbods-wetten en de wering der producten van vreemde nijverheid, of moet, met aanstrenging van alle krachten, en door alle slechts in de magt van het Gouvernement staande middelen, de Machinerie aanmoedigen; ten einde de Nationale Fabrijken worden in staat gesteld, om hunne goederen, tot lagere prijzen dan die van eenig ander land te kunnen leveren.

Eenen middelweg te willen bewandelen, geloof ik, dat, in dit geval, zoo als in vele anderen, zal bevonden worden de slechtste keuze te zijn, die men doen kan.

Men moet niet vergeten, dat, op het onderhavige geval, de door velen zoo geliefkoosde spreuk: *Laissez faire*, niet kan worden toegepast. De Fabrijken der landen, alwaar de Machinerie is ingevoerd, hebben den oorlog aan de nijverheid van alle andere landen verklaard: het Engelsche Gouvernement ondersteunt dezen krijg met alle zijne magt; — *Frankrijk* heeft het stelsel omhelsd, om, door eenen ondoordringbaren muur van Douaniers, zich tegen dezen aanval van *Engeland* te beveiligen; en begint, op zijne beurt, den oorlog aanvallenderwijze, tegen de nijverheid van an-

andere landen te voeren. Een aangrenzende Staat kan, in deze omstandigheden, niet neutraal blijven, zonder daarvan het slagtoffer te worden. De omstandigheden zijn niet meer dezelfde als voorheen, toen een Gouvernement gerustelijk alles aan de vlijt, de nijverheid en het eigenbelang der Ingezetenen kon overlaten; en de beste regering *die* geacht kon worden te zijn, die zich het minste door bescherming of beperking met de belangen der Ingezetenen bemoeide. Het zijn niet meer de tijden van LODEWIJK XIV, toen de Fransche Kooplieden op de welmeenende vraag, door den beroemden Staatsdienaar COLBERT aan hun gedaan: „ wat hij „ zelf aan den Koning te hunnen voordeele kon voor„ dragen?" antwoordden: „ *Laissez nous faire*, *Mon„ seigneur!*"

De volkeren bevinden zich tegenwoordig in eenen waren staat van oorlog: *Engeland* voert den krijg tegen *aller* nijverheid op de aanvallendste wijze: men moet zich dus, door eenen ijzeren ringmuur, tegen dezen aanval beveiligen, en zich insluiten; — of, men moet den kampstrijd in het opene veld ondernemen; doch ook alsdan alle nationale krachten inspannen, om te overwinnen.

Dit is, geloof ik, het eenigste oogpunt, waaruit men, onder de tegenwoordige omstandigheden, en met nachtneming van de onderlinge betrekkingen, in welke de Machinerie de verschillende Staten van Europa tegen elkanderen heeft geplaatst, de zaak, die ons bezig houdt, moet beschouwen. Doch, welk land ook in dezen kampstrijd moge overwinnen, — het geluk der gezamenlijke landen van Europa, en dat der algemeene Maatschappij, zal daardoor voorzeker niets gewinnen. Een enkel land moge zich, gedurende eenen tijd lang, te-

tegen de gevaren, welke hetzelve bedreigen, kunnen behoeden; ja moge zelfs middelen vinden, om zich, onder de tegenwoordige gespannen betrekkingen te kunnen verrijken; maar die winst kan geene plaats hebben, dan ten koste der nijverheid van andere landen, en zal waarschijnelijk gepaard gaan met de verarming van een gedeelte van deszelfs eigene Ingezetenen; zoo als dit het geval in *Engeland* is. En echter is de toestand der zaken thans zóó, dat elk land, zoo lang door eene algemeene overeenkomst het onmatige gebruik der Machinerie niet overal binnen redelijke grenzen zal worden gehouden, de keuze moet doen, tusschen:

1°. Staking van alle fabrijkmatige nijverheid.

2°. Verbods-wetten en hooge regten; met één woord, afsluiting.

3°. Of invoering en aanmoediging der Machinerie, om die tot de hoogstmogelijke volkomenheid te brengen.

Welke dezer drie stelsels men ook moge omhelzen, zoo zal elk derzelven met onvermijdelijke opofferingen gepaard gaan. Doch, het eenmaal in werking gebragte Machinale vermogen, dat alles uit zijn natuurlijk evenwigt heeft gerukt, doet zich gevoelen, en gebiedt om eene keuze te doen. Elke Staat moet derhalve, naar de omstandigheden, waarin hij zich bevindt, die keuze doen, die hij voor de minstschadelijke voor het *algemeene* belang zijner ingezetenen houdt; en moet dan de gepastste middelen nemen, om diegenen te ondersteunen, die, tot wering van grootere onheilen, daarvan de slagtoffers hebben moeten worden (*g*).

Dan, laat mij van deze uitweiding, waarmede ik alleenlijk heb beoogd, om de Machinerie in betrekking van den tegenwoordigen toestand van zaken te beschouwen, terug keeren, om dat kunstvermogen meer in het

af-

afgetrokkene, en in betrekking tot het geluk der geheele menschelijke maatschappij, te beoordeelen (*h*); en verder te zien, wat de Heer VAN ALPHEN tot verdediging van hetzelve aanvoert.

Zijn Ed. zegt verder: „ Er zal altijd eene massa van handenarbeid overblijven, welke door geene machines kan vervangen worden; als daar zijn landbouw, scheepsbouw, aanbouw van huizen, en vele handwerken meer: en, die een tegenwigt uitmaakt tegen de onderneming van vereenvoudiging en besparing van handen-arbeid, en, als zoodanig, op de schaal, die de algemeene waarde van den arbeid bepaalt, haar volle gewigt zoude gegolden hebben, ware het niet, dat de Gouvernementen, de vereenvoudiging begunstigende, de onmatige productie aanmoedigende, de schaal ten nadeele van handenarbeid hadden doen nederslaan."

Hierop zij het mij vergund te antwoorden, dat in meest alle landen van Europa, er zoo vele handwerkslieden voorhanden zijn, als de scheepsbouw, aanbouw van huizen, en andere handwerken noodig hebben; ja zelfs, dat men in vele daartoe behoorende ambachten meer werkzoekenden vindt, dan er werk voorhanden is, enkele kortstondige lokale omstandigheden uitgenomen. Men kan dus, waarlijk, met grond de hope niet voeden, om de door de fabrijkmatige Machinerie buiten werk gestelde arbeidslieden, in deze ambachten een nieuw productief werk te kunnen aanwijzen: alle plaatsen in dezelven zijn vervuld. Er blijft dus niets overig, dan de landbouw: in dezen kunnen zekerlijk nog velen, met vrucht, eene bezigheid vinden, daar er, in vele landen, nog uitgestrekte onbebouwde gronden voorhanden zijn; doch ook in den landbouw tracht de Machinerie, door vereenvoudiging, handenarbeid uit te spa-

sparen. Heeft men niet reeds, op verschillende plaatsen, den *Dorschkegel* ingevoerd; op anderen eene *Zaaimachine?* en zijn er niet onlangs proeven genomen, (waarvan men in de Nieuwspapieren met veel ophefs heeft gewag gemaakt,) met een werktuig om machinaal te maaijen? (*) Wie waarborgt ons, in hoe verre men ook in dit opzigt, de Machinerie zal kunnen brengen, ten minste voor den landbouw *in het groot?* En wil men den landbouw *in het klein* drijven, (eene wijze, waarop men voorzeker op eene bepaalde oppervlakte het grootste aantal huisgezinnen kan voeden,) dan behoort dezelve, om aan den kleinen landbouwer een genoegzaam rijkelijk bestaan te kunnen opleveren, wel met eenig fabrijkmatig werk verbonden te zijn (*i*).

In vele oorden van *Duitschland*, in *Zwitserland*, en in onze volkrijke en gezegende Provincie *Oost-Vlaanderen*, sponnen algemeen, en spinnen nog tegenwoordig gedeeltelijk, de vrouwen en kinderen der landlieden: in eenige landen, zoo als in *Zwitserland*, was dit meest katoen; en in *Duitschland* gedeeltelijk wol, en gedeeltelijk vlas, zoo als dit laatste ook meestal plaats heeft in *Westphalen* en *Vlaanderen*. Zelfs de mannelijke landlieden namen aldaar, op vele plaatsen, in ledige uren deel aan dezen arbeid hunner vrouwen, of zij weefden des winters het garen, dat door hunne huisgenooten gesponnen was, tot linnen: en zoo wel de opbrengst van het garen, als van het linnen, dat zij verkochten, strekte tot aankoop van die noodwendighe-

(*) De uitvinding, door den Heer SMITH, in *Schotland*, gedaan van een werktuig om koren te maaijen, werd in Maart 1818, door de Keizerlijke Russische Maatschappij met eene gouden Medaille bekroond.

heden, welke de door hen bebouwd wordende grond hun niet opleverde.

Beneemt men nu aan deze kleine landlieden, dit gedeelte van hun inkomen, zoo zullen zij niet meer kunnen bestaan. Want hoezeer de grond, dien zij bebouwen, genoegzame levensmiddelen tot voeding voor hun en de hunnen opbrengt, zoo levert dezelve echter geen genoegzaam overschot van graan of andere producten op, om, uit den verkoop daarvan, in de overige noodwendigheden des levens te kunnen voorzien: dit te kort komende werd aangevuld uit de winsten van hunnen fabrijkmatigen arbeid. Het noodwendige gevolg moet dus zijn, dat, wanneer dit fabrijkmatige werk hun ontnomen wordt, en *in daartoe opgerigte* Etablissementen machinaal wordt verrigt, zoo vele huisgezinnen op eenen beperkten grond geen bestaan meer kunnen vinden; de landhoeven moeten dan grooter zijn, opdat de landbouwer eene grootere hoeveelheid graan, of andere producten van zijnen grond kan overhouden, om, tegen hetgene dat hij daarvan voor zijne eigene consumtie niet noodig heeft, die benoodigdheden te kunnen inruilen, welke zijn grond niet voortbrengt.

Moeten derhalve, bij eene zoodanige orde van zaken, de landhoeven noodwendig grooter zijn; zoo moet een gedeelte der bevolking emigreren, en zoo lang dit geene plaats heeft, vervallen noodwendig zeer vele lieden tot de bitterste armoede, en moeten ten deele door liefdegaven, of door Armenfondsen worden ondersteund: niet omdat de grond minder voedsel dan voorheen opbrengt, maar omdat de landman geene gelegenheid meer vindt, om den tijd, dien hem de veld-arbeid overlaat, op eene nuttige wijze aan te wenden; en dewijl zijne vrouw en kinderen niets meer tot

tot onderfteuning van het huishouden kunnen verdienen. Van daar voornamelijk in den laatften tijd, de verarming der Zwitfers, en de emigratiën, welke wij hebben gezien, dat uit dat land elkander jaar op jaar hebben opgevolgd, federt dat de Machinale Katoenfpinnerij den handenarbeid in dat vak verdrongen heeft: en wij zien deze zelfde noodlottige gebeurtenisfen voorbereid worden in een gedeelte van *Duitschland* en *Oost-Vlaanderen*, federt dat de Spinmachine voor het vlas is uitgevonden, hoewel dezelve nog weinig in werking is gebragt.

Thans zijn reeds de gevolgen daarvan, voor *Oost-Vlaanderen*, dat de Engelfchen, die zich ook van deze uitvinding, (hoewel ik niet beter weet, of dit werktuig is in *Vlaanderen* het eerst uitgevonden,) meester hebben gemaakt, het vlas in *België*, tot hooge prijzen opkoopen: hierdoor wordt wel de vlasteelt bevorderd, en de Landeigenaar gewint voor het oogenblik; doch, door de hooge prijzen van het vlas, wordt hetzelve onverkrijgbaar voor vele fpinfters, en de inlandfche fabricering der linnens neemt af; terwijl het te vreezen is, dat men zelfs voor het nog gefabriceerd wordende, op den duur geen debiet zal kunnen vinden; daar de Vlaamfche Kooplieden in linnens klagen, dat zij reeds verleden jaar, op de markten van *Spanje*, alwaar men weet, dat te allen tijde zeer vele linnens uit *België* gefleten werden, niet meer hebben kunnen wedijveren tegen de linnens, die de Engelfchen, van machinaal gefponnen garen vervaardigd, in *Spanje* hebben ingevoerd; dewijl het onderfcheid der prijzen 30 pCent bedroeg: en de Vlaamfche Kooplieden hunne, op de gewone wijze vervaardigde linnens, met fchade moesten verkoopen; terwijl de Engelfchen op de

de hunnen nog eene zeer aanzienlijke winst maakten. Ook te *Rijsel* in *Frankrijk*, is thans eene Machinale Vlasſpinnerij in volle werking (*).

Wil men dus, in *Vlaanderen*, de fabricering der linnens niet te eenemaal opgeven, en dien tak van nationale welvaart en rijkdom verliezen, zal men wel gedrongen zijn om den ſtroom te volgen, en de Machinale Vlasſpinnerij in te voeren; waardoor men zekerlijk in ſtaat zal worden geſteld, om in dit vak met voordeel tegen de Buitenlanders te kunnen wedijveren. Maar ik laat het gerustelijk aan elken onbevooroordeelden over, om zelf te beſlisſen, welke gevolgen dit nieuw uitgevondene werktuig om vlas te ſpinnen, (op welke uitvinding NAPOLEON, *in zijne woede tegen de Engelſchen*, een millioen franken had geſteld,) op het lot der arbeidende lage volksklasſe, in verſchillende landen van Europa, moet uitoefenen; en vooral, welke de gevolgen voor het algemeene welzijn der ingezetenen van *Vlaanderen* zullen zijn, wanneer de landman en de daglooner zal verſtoken zijn van dat gedeelte van zijn inkomen, hetwelk hem thans de vlasſpinnerij en linnenweverij opbrengt; en deze tak van nijverheid, waarin tot nog toe vele duizenden der arbeidende volksklasſe een beſtaan hebben gevonden, het monopolie van eenige weinige eigenaars van groote Machinale Etablisſementen zal geworden zijn. Zal dan de welvaart zoo algemeen zijn in onze volkrijke Provincie *Oost-Vlaanderen*, die, op eene oppervlakte van ſlechts $49\frac{1}{16}$ qua-

(*) Dit Machinale Etablisſement is opgerigt door den Heer BAUWENS, een Gendtenaar, die daartoe door het tegenwoordige Franſche Gouvernement grootelijks is aangemoedigd geworden.

quadraat mijlen, 648,575 menschen telt en voedt, hetwelk, over de oppervlakte omgeslagen, de verbazende bevolking van 13209 zielen op de quadraatmijl uitmaakt. En echter zien wij uit de Tabellen, opgemaakt op order van de Gedeputeerde Staten van die Provincie, en uitgegeven in het voortreffelijk werk van den Heer Baron VAN KEVERBERG, in 1819 te *Gend* gedrukt, onder den titel van *Essai sur l'indigence dans la Flandre Orientale* (*), dat het aantal der armen, tijdens dat deze Tabellen werden opgemaakt, niet grooter was, dan in verscheidene, naar evenredigheid veel minder bevolkte Provinciën van ons Koningrijk: daar het getal dergenen, die zich aan de Bureaux van weldadigheid, het zij om tijdelijke of bestendige ondersteuning te erlangen, aangegeven hadden, in alles niet meer bedroeg dan 69424; hetwelk, tegen de bevolking van 648,575 zielen gesteld, op de *honderd* 10⅔ uitmaakt: en men berekende, dat in de gezamenlijke behoeften van dezen, die ondersteuning noodig hadden, door eene som van 605864 guldens jaarlijks kon worden voorzien; niettegenstaande, dat de toen reeds gevoeld wordende duurte van het vlas ten gevolge had, dat een zeer groot aantal spinsters werkeloos was; en van het getal van 69,424, die, op de eene of andere wijze, ondersteuning genoten, 15,837 personen, die in staat waren om te werken, wegens gebrek aan werk bedeeld moesten worden; hetwelk, voor een groot gedeelte van hun geene plaats zoude hebben

(*) Wij behouden ons voor, om, bij eene volgende gelegenheid, dit werk, hetwelk den Schrijver de grootste eer aandoet, en blijken draagt van zijne kunde in het vak van het Armenwezen, nader aan onze Landgenooten te doen kennen.

ben gehad; indien de hooge prijzen van het vlas, *het*zelve niet voor velen dezer lieden onverkrijgbaar hadde gemaakt. Wat zullen nu de gevolgen zijn, wanneer het *vlas* even zoo algemeen machinaal zal gesponnen worden, als zulks omtrent het *katoen* sedert eenige jaren plaats heeft? Dezelfde uitwerkselen, die de machinale *katoenspinnerij* voor *Zwitserland* heeft gehad, zullen zich voor *Vlaanderen*, en voor een gedeelte van *Duitschland* doen gevoelen, als een gevolg der machinale *vlasspinnerij*. Machinerie is onbestaanbaar met eene groote bevolking; of, men moet er toe overgaan, om een groot gedeelte derzelve, in volkomene luiheid en ledigging, ten koste van het overige gedeelte der Natie te onderhouden; en, daar deze last weldra voor de meer gegoede ingezetenen ondragelijk wordt, en aanleiding geeft tot zedenbederf en allerhande soorten van losbandige en rustverstorende tooneelen, schreeuwt men dan over Overbevolking, die er waarachtig, in evenredigheid tot de levensmiddelen niet bestaat, maar alleen in zoo verre, dat een gedeelte der bevolking, zich, door arbeid, de middelen niet meer kan verschaffen, om een aandeel in deze levensmiddelen te kunnen verkrijgen (*k*).

Wil men dus, uit eene voorliefde voor de Machinerie, dezelve onbelemmerd en onbezwaard laten voortgaan, en zich over Europa, door eene steeds toenemende vereenvoudiging van arbeid, laten uitbreiden, dan moet dat werelddeel ten deele ontvolkt worden: niet wegens gebrek aan levensmiddelen, maar wegens gebrek voor velen, aan middelen van bestaan; en de akkerbouw zal hierdoor wederkeerig lijden, zoo dat vele landen zullen blijven woest liggen; dewijl het product, door de verminderde bevolking zijne waarde zal verliezen, en geene bestemming zal kunnen vinden.

Dit

Dit is, naar mijn inzien, geen overdreven tafereel; maar moet onvermijdelijk plaats hebben, wanneer, in zoo vele bedrijven, onbezielde Machines menschenarbeid verdringen: en waar zal dit ophouden, daar het menschelijke vernuft eenmaal op nieuwe uitvindingen is gescherpt, — en elk uitgevonden werktuig tot vereenvoudiging van arbeid, aanleiding geeft om dit vermogen op een ander bedrijf toe te passen; of wel een nieuw werktuig uit te vinden, waardoor nog meerdere menschenarbeid kan worden uitgespaard?

Ten bewijze, dat de Machinerie zich niet uitsluitend tot spinnerij en weverij bepaalt, moge het volgende verstrekken:

Het is bekend, dat sedert korten tijd, een Fransch kunstenaar, in *Londen*, heeft uitgevonden om werktuigelijk schoenen te maken. Eenige slagen van een stoomwerktuig doen het werk van *honderd* menschen; en men verzekert dat de schoenen sterker zijn, dan die op de gewone wijze worden vervaardigd (*).

Natuurlijk moeten dan zoodanige machinaal vervaardigde schoenen tot veel lagere prijzen kunnen verkocht worden. En wat zullen nu de gevolgen zijn, wanneer in *Engeland*, door eene onbelemmerde toelating, deze machinale Schoenmakerijen zich uitbreiden en vermenigvuldigen?

Het *eerste* gevolg daarvan zal zijn, dat in *Engeland* zelf vele duizenden van arbeidslieden uit de burgerklasse, die thans, als Schoenmakers-bazen en knechts, een

(*) Zie de Aanteekening gevoegd bij bl. 165. van de *Verhandeling over het gebruik van Werktuigen in de Fabrijken*, door Mr. H. W. TYDEMAN.

een eerlijk bestaan vinden, buiten arbeid zullen worden gesteld, en dit ambacht aldaar het monopolie van eenige weinigen zal worden. Want men kan het den gebruiker niet kwalijk nemen, wanneer hij de voorkeur geeft aan een paar even zoo sterke machinaal vervaardigde schoenen, die hij voor den halven prijs kan bekomen, dien een dergelijk paar hem bij den Schoenmaker, die op de gewone wijze werkt, zoude kosten. Maar wanneer ook de Engelschen in hun land, ten koste van de nijverheid van een gedeelte der arbeidende volksklasse, zich den ondergang van het Schoenmakers-ambacht *willen* getroosten, zoo zal het *tweede* gevolg zijn, dat de Engelschen deze, door hen op de nieuwe wijze vervaardigde schoenen weldra zullen uitvoeren; en dat zij zullen trachten, om daarmede alle landen te overstroomen; zoo als men zegt dat dezelve te *Antwerpen* reeds tot eenen zeer lagen prijs zijn aangeboden.

Wat moeten nu de Staten van het vaste land, in dit geval doen? Moeten zij zich onderwerpen om alleen schoenen van Engelsche fabricage te gebruiken, en dit ambacht, en de daarvan levende huisgezinnen op te geven? of moeten zij zich haasten om ook deze Schoenmakerijen van de Engelschen over te nemen, en die door alle mogelijke middelen binnen 's lands aan te moedigen, ten einde dezen tak van nijverheid niet uitsluitend aan de Engelschen over te laten? Maar hierdoor zullen niet te min vele duizenden thans welgezetene ambachtslieden uit den burgerkring, hun bestaan verliezen. — Of eindelijk, moeten de Staten van het vaste land door verbodswetten, (indien het mogelijk is om den sluikhandel te beletten,) den invoer dezer machinaal gefabriceerde Engelsche schoenen weren? Ik beken, dat mij hier de keuze ten uiterste moeije-

lijk

lijk voorkomt: de flechtfte is echter voorzeker, dat men geheel ftil zit; want dan worden onze fchoenmakers, ten nutte van vreemden, bedorven.

Als *tweede* voorbeeld zal ik nog aanhalen de *kanten*, die in *Engeland* machinaal worden vervaardigd, en die, hoewel zoo fterk niet, door hare lage prijzen, in evenredigheid met diegenen die op het kantenkusfen worden geknoopt, echter een zoo uitgebreid debiet vinden, dat men den invloed daarvan maar al te zeer befpeurt in *Antwerpen*, *Mechelen*, en andere fteden, door de werkeloosheid en de geringe verdiensten der kantenwerkfters, in vergelijking gefteld met die van vroegere tijden (*l*).

Eindelijk moet ik hier nog bijvoegen, dat ik onlangs een in *Engeland* machinaal geborduurd vrouwenkleed heb gezien, dat mij in fraaiheid het werk der kunstigfte borduurfters fcheen te evenaren.

Ik doe hulde aan den uitvindingsgeest, die zoo kunstige en te zamengeftelde werktuigen, als hiertoe worden vereischt, heeft uitgedacht; doch moet tevens de uitvinding, of liever de onbeperkte in werking brenging derzelve betreuren.

Omtrent de werktuigen, die het machinaal vervaardigen van kanten, en het machinaal borduren mogelijk maken, kan men ten minfte niet zeggen, dat men in het belang van den gebruiker, door vereenvoudiging van arbeid, moet trachten om de fabrijkaten zoo veel mogelijk te doen dalen: of kunnen de vrouwen, die tot haren opfchik kanten en geborduurde kleederen willen dragen, dezelve niet duurder betalen? Moet men tot aanmoediging van derzelver Luxe, aan zoo vele vrouwen en meisjes uit de burgerklasfe, aan welke reeds zoo weinige middelen, om op eene eerlijke wij-

ze iets te verdienen, zijn overgebleven, ook nog deze middelen van bestaan ontrooven? (*)

Is het dus niet meer dan tijd, dat de Gouvernementen van Europa de handen in een slaan, om het onmatige gebruik der werktuigen, door gepaste maatregelen paal en perk te stellen, en naar de behoeften der Maatschappij te regelen, tot aller welzijn?

Eindelijk merkt de Heer v. A. aan, dat die *te veel* bewijst *niets* bewijst, — dat alle ontdekkingen, van den *ploeg* of het *spinnewiel* af, als ten nadeele van handenarbeid kunnen worden beschouwd.

In zekeren zin kan men zulks zoo noemen; en, het zoude dwaasheid zijn, om tegen alle werktuigen, in den uitgestrektsten zin des woords, te *willen ijveren*; — want men zoude zelfs de *spade*, den *bijl*, de *zaag*, den *beitel*, enz., onder de werktuigen kunnen rangschikken; en de mensch zoude niets dan zijne handen overhouden, om daarmede de aarde om te wroeten, en zich eene ellendige hut van opeengestapel-

(*) In de Provincie *Antwerpen* alleen rekent men het getal der Kantenwerksters 9000 te zijn; en vóór de vereeniging van *België* met *Frankrijk*, toen die tak van nijverheid nog in deszelfs vollen bloei was, kon eene goede kantenwerkster 4 franken 's daags verdienen; doch door den minderen aftrek der *kanten* is het loon aanmerkelijk gedaald.

Toen ik in 1816 mijne reize door de Provincie *Antwerpen* heb gedaan, kon de bekwaamste kantwerkster aldaar niet meer dan $1\frac{1}{2}$, of ten hoogste 2 franken 's daags verdienen; en eene ongehuwde kantenwerkster uit de lagere volksklasse verdiende toen zelden meer dan 70 centimes, of ten hoogste 1 frank 's daags; — terwijl het zelfs velen geheel aan werk ontbrak.

pelde boomstammen of van biezen te vervaardigen; en misschien zoude zelfs dit, zonder eenig werktuig onmogelijk zijn. Het is alleen het onmatige gebruik der meer te zamengestelde werktuigen, die alleen ten doel hebben, om menschenarbeid uit te sparen, dat ik voor nadeelig houd, en zulks nog wel betrekkelijk den toestand der Maatschappij.

Bij voorbeeld: de ploeg, die een zeer oud werktuig is, is onontbeerlijk in weinig bevolkte landen, zoo als *Amerika*, *Rusland*, en anderen, alwaar grond in overvloed voorhanden is. Dit werktuig kan voor den landbouw in meer bevolkte landen nog hoogst nuttig, en in andere onschadelijk zijn. — Maar is een land eenmaal zoo bevolkt, dat de grond in kleine gedeelten is verdeeld, en dat men van een beperkt stuk gronds de meest mogelijke vruchten moet trekken, en arbeiders genoeg heeft, dan wordt de ploeg een schadelijk werktuig; eensdeels, dewijl de paarden of ossen, die men voor denzelven spant, voedsel noodig hebben, en er grond vereischt wordt, om dit voedsel te produceren; — en anderdeels, dewijl het bewezen is, dat een Morgen gronds, die door de *spade* wordt bewerkt, meerdere vruchten zal voortbrengen, dan een ander Morgen, dat men beploegt. De ploeg is alzoo betrekkelijk, — of, een allernuttigst werktuig, — of, het gebruik daarvan kan schadelijk worden; — en dit zoude men op vele andere werktuigen kunnen toepassen. Doch, het zoude mij te verre afleiden, wanneer ik zulks door de aanhaling van meerdere voorbeelden wilde staven (*m*).

Ik meen beantwoord te hebben, hetgene de Heer VAN ALPHEN aanvoert, om te bewijzen dat de tegenbedenkingen, welke men kan maken tegen zijne stelling:

dat de Machinerie goed of kwaad is, naar mate de vereenvoudiging van den arbeid plaats heeft gevonden bij toelating der vrije concurrentie of wering derzelve, de waarheid van deze zijne ſtelling eer bevestigen dan verzwakken: en ik moet bekennen, dat ik ook van mijne zijde, bij mijn gevoelen blijf, dat, zal eene vrije circulatie en concurrentie den verlangden invloed kunnen uitoefenen, namelijk die, om de waarde van den menſchelijken arbeid te verhoogen, ten einde hierdoor het evenwigt tusſchen de arbeidsloonen en de prijzen der levensmiddelen te herſtellen, opdat degene die arbeiden wil, in ſtaat moge worden geſteld, om, in vergelding van werk, voor zich en de zijnen het noodige aandeel in de voorhanden zijnde levensmiddelen te kunnen erlangen, dat het dan, naar mijn inzien, noodzakelijk zoude zijn, dat, wanneer de Gouvernementen mogten overeenkomen, om, tot het geluk der volken, eene vrije concurrentie en circulatie daar te ſtellen, zij dan ook gelijktijdig behoorden overeen te komen, om op elk, in de Fabrijken ingevoerd of ingevoerd wordend werktuig, eene belasting te leggen, geëvenredigd naar het aantal der werklieden, die door zoodanig werktuig buiten arbeid worden geſteld; om hierdoor het evenwigt tusſchen de waarde van den menſchelijken arbeid en het vermogen der Machinerie weder te herſtellen. Deze maatregel ſchijnt mij toe, dat even zoo ſtaatkundig als billijk zoude zijn. Ook ſchijnt mij zoodanige belasting op de Machinerie, in geenen deele een inbreuk op de volksnijverheid te wezen; of als eene beperking van het menſchelijke vernuft of verſtand te kunnen worden aangemerkt, hetwelk in deszelfs werking geheel vrij en onbelemmerd blijft. Eene matige belasting op de werktuigen in de Fabrijken, geregeld naar de beſparing van

de menschenhanden, door elk derzelve veroorzaakt, zoude alleen een maatregel van wedervergelding zijn tegen den door de Machinerie aan den menschelijken arbeid verklaarden oorlog. En wat kan overigens billijker zijn, dan dat de gebruiker eener Machine, een gedeelte van den winst, dien hij daarmede behaalt, afstaat tot onderfteuning der, door de invoering der Machinerie, buiten werk en verdiensten gestelde arbeidslieden? Doch, zoodanige maatregel kan zekerlijk niet afzonderlijk door eenen Staat worden genomen; dewijl een Staat, die dit wilde beproeven, zich in het gevaar zoude brengen, dat de fabrijkmatige producten zijner ingezetenen in geene concurrentie zouden kunnen treden met die van andere landen (*n*). — Doch misschien is er nog een ander middel overig, hetwelk elke Staat zonder eenig gevaar, mijns inziens, in het werk zoude kunnen stellen.

Men heeft eenmaal, door de ingevoerde Machinerie een groot aantal werkelooze handen, die men, of in volstrekten lediggang moet onderhouden, of ander werk moet aanwijzen. Het zal misschien mogelijk zijn, om een gedeelte van deze buiten werk gestelde lieden, tot ontginning van nieuwe gronden te bezigen; doch voorzeker zal men nog een groot aantal armen overig houden, die men daartoe niet kan gebruiken. Laat men die nu een werk verrigten, hetwelk door andere leden der Maatschappij wordt verrigt, zoo loopt men gevaar om dezen op hunne beurt weder arm te maken; en het wordt alzoo ten uiterste moeijelijk, om voor de tegenwoordige armen eenen arbeid te vinden, waardoor men andere leden der arbeidende klasse niet benadeelt. Men is dus gewoonlijk deswege van meening, dat men moet vermijden, om door armen te laten fabriceren;

dewijl, door de invoering der Machinerie, de massa der gefabriceerde goederen reeds hetgene daarvan tot gebruik noodig is, overtreft.

Ik zou echter van gevoelen zijn, dat juist om een tegengewigt tegen het vermogen der Machinerie dáár te stellen, men door armen, zonder behulp van machines, hetzelfde moet laten produceren, hetwelk de Machinerie bijna tot haar uitsluitend eigendom heeft gemaakt.

Het is natuurlijk, dat men, door in deze concurrentie te treden, aanmerkelijk op hetgene door de armen geproduceerd wordt zal moeten verliezen; dewijl men, dat geproduceerde in den handel brengende, tot gelijke prijzen met het machinaal gewerkte zal moeten verkoopen. Maar, als men slechts voor hetgene *men zoodanig* door armen doet produceren, bij verkoop iets meer bekomt, dan de ruwe grondstof heeft gekost, verliest men nog volstrekt niets: want men moet in het oog houden, dat men de armen, anders niets doende, toch zou hebben moeten onderhouden, door bedelarij, liefdegaven, of bedeeling; en dat men dus aan de bedeeling kort, wat men hen nu laat verdienen; *zoodat*, wanneer deze arbeid ook volstrekt geen pecunieel voordeel oplevert, hij echter dat groote en onwaardeerbare voordeel bevat, dat hij den armen zedelijk beter maakt; en deze, gevoelende door arbeid zijn onderhoud te verdienen, een hooger gevoel van zijne eigene waarde blijft behouden, spaarzamer wordt, en minder genegen zal zijn, om, hetgene hij door zuren arbeid heeft verdiend, te verkwisten, dan hetgene hij als bedeeling *voor niet* ontvangen, of van de liefdadigheid heeft afgeperst. — En, uit het oog der Staathuishoudkunde beschouwd, is de concurrentie, waarin de Armenbesturen tegen de Machinerie treden, naar mijn inzien, onder de tegenwoor-

woordige omstandigheden, zoo lang de Gouvernementen gezamenlijk geene maatregelen zullen hebben genomen, om de Machinerie binnen bepaalde grenzen te houden, het eenigste middel, om de overheersching van deze tegen te gaan, en om de waarde tusschen de menschen- en machinenkracht weder te herstellen. Want, laat men hier de zaak aan zichzelve over, zoo kan dit evenwigt eerst *dan* worden hersteld, wanneer de waarde van den menschelijken arbeid, door algemeene verarming, tot die laagte is gedaald, dat het loon der arbeiders, die een Fabrijkeur noodig heeft, minder bedraagt dan de interessen van het kapitaal zijner Machinerie.

Ik meen reeds aangetoond te hebben, dat ook bij eene volkomene vrije circulatie en concurrentie der industrie, de nadeelige invloed eener onbepaalde Machinerie op het geluk der menschelijke maatschappij niet veel geringer dan tegenwoordig zou zijn geweest. Het éene machinale Etablissement kan wel het andere verdringen en te onder brengen; — maar door dien wedstrijd zal de waarde van den menschelijken arbeid niet verhoogd worden. Integendeel, hoe meer door eene steeds toenemende vereenvoudiging van den arbeid, en door den invloed der groote kapitalen, de kleine machinale Etablissementen voor de groote zullen moeten wijken, zoo veel te meer zal de waarde van den menschelijken arbeid dalen. En, daar ook de bestgezinde Fabrijkeur met geene schade kan fabriceren, wordt hij, zijns ondanks, gedwongen, om de eenmaal gegevene *impulsie* te volgen, zijne Fabrijk te sluiten, of machinaal te fabriceren. Is hij, vervolgens, een van die genen, die in den wedstrijd tusschen de onderscheidene Machinale Etablissementen door eene sterkere machinale kracht wordt overwonnen, zoo blijft hem niets overig, dan zijn kapi-

pitaal, zoo goed hij kan, te redden, en te trachten om hetzelve, in eenen anderen tak van nijverheid over te brengen. Want, wilde hij tot eene Fabrijk met menschenkracht terug keeren, dan zoude hij de concurrentie tegen de Etablissementen, die hem hebben overwonnen, nog minder kunnen uithouden. Dit kan alleen ondernomen worden door Armenbesturen, die, zonder zich te benadeelen, op het geproduceerde kunnen verliezen: en dit schijnt mij toe een maatregel te zijn, die elk Gouvernement, die zelfs iedere stad afzonderlijk kan ondernemen; en die, wanneer dezelve genoegzaam werd uitgebreid, waarschijnlijk het Despotismus der Machinerie paal en perk zoude kunnen stellen: en welke maatregel ik niet berekenen kan, dat voor een' Staat, *die denzelven* in werking zoude brengen, eenige nadeelige gevolgen zoude kunnen hebben.

Er bestaat eenmaal een zeker aantal armen; — van honger kan men die niet laten omkomen; men moet dezelven dus voeden, het zij werkeloos, het zij door het verschaffen van arbeid. Indien nu deze verschaffing van arbeid slechts niet meer kost, dan de voeding zonder arbeid, verliest men nog niets; — en wanneer men, door dien arbeid, (zoo als het bij den voorgeslagen' maatregel het geval zou zijn,) slechts aan geene andere leden der maatschappij den arbeid *ontneemt*, onthoudt eene zoodanige verschaffing van arbeid voorzeker niets schadelijks.

Hier echter geschiedt meer; — men doet te gelijkertijd afbreuk aan den vijand van den arbeid, aan den bewerker van de verlaging der waarde van den menschelijken arbeid, en dwingt dezen Despoot, om zijn gezag, hetwelk hij, gelijk alle Despoten, door verlaging en vernedering van alles wat hem omringt, zoekt uit te breiden, paal en perk te stellen (*). Mog-

Mogten toch alle Stedelijke Besturen, en vooral die van Fabrijkplaatsen, zich overtuigen, dat dit de eenigste weg is, om zich, onder de tegenwoordige omstandigheden, te redden; en dat, terwijl zij zichzelven helpen, zij ook tot een algemeen nuttig en groot doeleinde medewerken.

Dat deze concurrentie der Armenbesturen tegen de Machinerie mogelijk en uitvoerbaar is, meen ik reeds te hebben aangetoond; laat mij dit hier alleen nog bijvoegen: —

Hoe voordeelig de Machinerie ook werkt, kost haar arbeid echter iets, namelijk de interessen der kapitalen daartoe gebezigd; — het onderhoud der Machines, brandstoffen en arbeidsloonen der weinige daartoe gebruikt wordende arbeiders. Zij produceert dus zeker niets voor *niet*; en de verwerkte stoffen moeten tot hoogere prijzen verkocht worden, dan de inkoop der ruwe grondstof bedroeg.

Wel nu, de Armenbesturen, die met de Machinerie in concurrentie treden, kunnen het uithouden, zoo lang zij, hetgene zij door armen laten produceren, slechts tot geene lagere prijzen behoeven te verkoopen, dan de ruwe grondstoffen hun komen te staan; en dus hebben zij bij dezen wedstrijd niets te wagen. Hetgene de Armenbesturen op den arbeid verliezen, is eene soort van premie van aanmoediging, die aan den menschelijken arbeid wordt betaald; maar geene schadelijke premie, die de strekking heeft om de kapitalen in de handen van eenige weinigen te doen ophoopen: het is integendeel eene premie die de concurrentie bevordert, — die den arbeid beschermt, — en die op niemand drukt. Want, hetgene men aan deze premie betaalt, zou men anders hebben moeten uitgeven,

ven, om luiheid, lediggang en zedeloosheid te voeden.

Mogt ook *Engeland* van het aanbelang van dezen maatregel overtuigd worden, zoo zoude dezelve misschien een doelmatig middel kunnen opleveren, waardoor ook aldaar langzaam het evenwigt tusschen de waarde van den menschelijken arbeid, en het Machinale vermogen zoude kunnen worden hersteld, en waardoor langzamerhand, de bovenmatige Armen-tax, waaronder dat land thans gedrukt gaat, zou kunnen verminderd worden, en hetzelve behoed worden voor die geweldige schokken van Revolutie, die de Machinerie, de daaruit ontsprotene onmatige fabrijkmatige productie, — en de broodloosheid van meer dan de helft der arbeidende klasse, in *dat* land hebben voorbereid; en waarvan hetzelve, niettegenstaande deszelfs schijnbare grootheid, en magt, bedreigd wordt het slagtoffer te worden: en welk lot alle landen vroeg of laat te wachten staat, indien door de verlaging der waarde van den menschelijken arbeid, het aan een gedeelte der bevolking onmogelijk worde gemaakt, om door arbeid zich het noodige onderhoud te kunnen verschaffen. Doch, deze gevolgen heeft de Schrijver van de verhandeling, welke tot deze overwegingen over de Machinerie, aanleiding heeft gegeven, zoo waar en treffend geschilderd, dat ik hierbij niets zou weten te voegen. Onze gevoelens verschillen alleen daarin, dat Heer VAN ALPHEN het bestaande kwaad uitsluitend toeschrijft aan eene wering der vrije circulatie en concurrentie: en *ik* vermeen, dat de eerste oorzaak van het aanwezige kwaad moet gezocht worden in die onnatuurlijke kracht, die aan de kapitalen het vermogen heeft gegeven, om bijna zonder hulp van men-

menfchenhanden te produceren; en die ten minste negen tiende van dat gedeelte der arbeidende volksklasfe die voorheen in alle befchaafde landen, deszelfs beftaan in fabrijkmatigen arbeid vonden, tot werkeloosheid heeft gedoemd.

Wanneer ik ook in mijne denkbeelden mogt dwalen, is het onderwerp van een zoo groot en algemeen belang, dat men hetzelve wel uit verfchillende oogpunten mag befchouwen: en derhalve hoop ik, dat de geachte Schrijver mij wel ten goede zal willen houden, deze mijne rondborstige aanmerkingen, op zijne anders zoo voortreffelijke, en zoo veel belang inboezemende *Verhandeling over de Armoede en het gebrek aan arbeid, in betrekking tot Staathuishoudkunde en Staatkunde.*

Utrecht, Junij 1820.

R. S.

EENIGE AANMERKINGEN OP DE BOVENSTAANDE AANMERKINGEN VAN DEN HEER R. S. DOOR H. W. T.

(*a*) Bl. 216. — Zie mijne *Verhandeling over het gebruik der Werktuigen in de Fabrijken van ons Vaderland*, het laatste hoofdftuk.

Ald. reg. 7 van ond. *Nu tracht men enz.* De Schrijver erkent dus, dat de verbodswetten van invoer geprovoceerd worden door de premiën van uitvoer. Met deze premiën op den uitvoer, die zeker eene ftrekking hebben om de industrie van andere volken te onderdrukken, begint derhalve het verderf, en de direčte bemoeijing van de Regering met de particuliere industrie.

(*b*) Bl. 224. (De onbelemmerde vlugt die men aan de Machinerie heeft laten nemen; — zoo ook bl. 236, v.) — Het zou eene lieve Staatshuishouding zijn, wanneer de Regering van tijd tot tijd eene infpečtie over de Fabrijken *hield*, om te zorgen, dat de Fabrijkeurs den arbeid *niet te zeer* vereenvoudigden. Voorts, indien de Fabrijkeurs uitvonden, even goed werk te leveren met aanwending van minder *materiaal*, moest hun zulks, naar deze beginfelen, even zeer verboden worden. Hoe minder verbruikt materiaal immers, hoe minder produčtie; en daardoor wordt ook een middel van beftaan benomen. —

(*c*) Bl. 234. Ik kan niet anders, dan inftemmen met den Heer VAN ALPHEN. Het kan niet anders, of de uitvinding van een zoo groot en krachtig hulpmiddel, of middel tot vervanging van menfchelijken handenarbeid in het fabriceren, als de uitbreiding der Machinerie oplevert, moest in de geheele huishouding van dit vak, en den daarmede zamenhangenden

den koophandel, gewigtige veranderingen uitwerken. Maar deze uitvindingen, door den gang van het menschelijk vernuft en onder het bestuur der Goddelijke Voorzienigheid eenmaal geschied zijnde, geloof ik dat alle Regeringen best hadden gedaan, ook deze zaak verder aan haren natuurlijken loop over te laten; wanneer, gelijk in zulk geval altijd, de industrie en commercie zich zelf tot genoegzaam evenwigt zouden gestrekt, en haar regelmaat in en door zich zelven gevonden hebben. — Zie voorts mijne aangehaalde *Verhandeling*, bl. 72, 73 en 119.

(*d*) Bl. 237. — Zie boven *aant.* (*b*). — Het *hoe* te handelen? zou hier eene vraag worden, nog moeijelijker te beantwoorden voor den vijand der Machinerie, dan, vóor den begunstiger derzelve, of voor hem, die zich neutraal meent te moeten houden, de vraag, hoe de uitgespaarde menschenkrachten elders aan te wenden, bov. bl. 216. Dezelfde Machines, welke men naderhand als de steunpilaren van de nationale industrie en rijkdom beschouwd heeft, hebben in het begin den doldriftigsten tegenstand ondervonden. — Zie voorts aant. (*l*).

Men kan niet zeggen, dat er thans minder menschen door het fabrijkwezen hun bestaan vinden, dan te voren, eer de nieuwe uitvindingen de fabricering zoo krachtig hadden uitgebreid. Dit alleen, dunkt mij, is genoeg, om de Machinerie, op haar zelve beschouwd, vrij te pleiten. Naar mate de Machinerie in andere landen voortgangen maakt, moet derzelver aanwending verminderen in die landen, die tot dus ver voor deze landen fabriceerden. Dit geeft dus, natuurlijk, een' naijver tusschen die oudere en de nieuwopkomende industrie; in welken strijd de oudere veel voor zich heeft — maar de jongere met minder. (Ik behoef dit voor een kundig Lezer, van beide zijden niet te ontwikkelen. Alleen moet ik zeggen, dat ik niet geloof, dat bij *gelijke* deugd en prijs der waren, de ingezetenen van een land, alwaar eene nieuwe industrie dezen kamp begint, de vreemde fabrijkwaren verkiezen en met den vreemdeling tegen hunnen medeburger za-

menspannen zouden, gelijk de Heer S. *mij toeschijnt* te kennen te geven in zijne aanteek. bij bl. 243.) — Maar dit is de natuurlijke loop der dingen op deze aarde. Deze zelfde naijver van tegenstrijdig belang heeft buitendien plaats tusschen de industrie der onderscheidene landen; gelijk tusschen den koophandel en de scheepvaart van verschillende natiën, en in het klein, tusschen elke oude en nieuwe fabrijk of nering in denzelfden omtrek; tusschen een' nieuwen Winkelier, een nieuw Geneesmeester, Advokaat enz. enz., en hen, die vroeger in bedrijf waren en er in wenschen te blijven. Met niets van dit alles behoeft of behoort de Regeering zich te bemoeijen. — Maar het maakt een *groot* verschil, of men dezen toestand, met den Heer S., *vijandschap*, *oorlog*, dan met ons, vrije concurrentie eener onbelemmerde industrie noemt.

(*e*) Bl. 239. Ik mistrouw die klachten eenigzins; waaronder nationale en beroeps-afgunst zeker ook hunne rol spelen. Ik meen ook van de laatste Missen tegenstrijdige berigten gevonden te hebben, volgens welke de Engelschen hunne waren niet hadden kunnen slijten (bov. bl. 46 *fin.* 47). — Zie voorts de voorgaande aanmerking (*d*).

(*f*) Bl. 242. — Daarenboven heeft *Frankrijk* uitgebreider bodem en meer gelegenheid om zijne Land-cultuur uit te breiden en te verbeteren: daar bij de Engelschen op hun zoo veel kleiner grondgebied, winzuchtige Landeigenaars het getal en den toestand der landbouwers steeds meer beperken en doen inkrimpen; terwijl de Fabrijkeurs *steeds meer* waren met minder menschenkracht leeren produceren.

Dat *Frankrijk ter bescherming van deszelfs nationale nijverheid* (gelijk de Heer S. bl. 241 zegt,) noodzakelijk heeft geacht, den invoer van vreemde fabrijkwaren voor als nog te bezwaren of te verbieden, is aan hetzelve geenszins ten kwade te duiden, indien het slechts langzamerhand tot de aanwending der echte beginselen kome: (zie bl. 41, 42, vergel. met bl. 288.) — Onze fabrijken, vooral de Belgische, die meer door stellige aanmoediging van het (toenmalig) Gouvernement opgerigt of uitgebreid

wa-

waren, hadden bij de omwenteling, en het afwerpen van dat Gouvernement, ook wel voor een' tijd lang dergelijke bescherming verdiend — indien die had *kunnen* verleend worden. Thans heeft ons Gouvernement al voor dezelve gedaan, wat het heeft kunnen doen; zoo dat zelfs onze Koophandel klaagt over belemmering.

(*g*) Bl. 245—247. — De natuurlijke evenredigheid moet met der tijd terugkomen door den loop der dingen zelven, dien men op den duur niet kan tegenhouden, en die geen blinde natuurkracht is, maar wijzer berekend dan alle menschelijke verstand; want het is de regeling der Goddelijke Voorzienigheid, waartegen zich te willen verzetten, opstand is tegen God, die altijd met ter nederwerping gestraft wordt.

Voorts; wanneer de Regering begint met aanmoediging en stellige bescherming der fabrijken, moet zij daarmede aanhouden, zoo lang die het noodig hebben, en stelt zij zich verantwoordelijk voor den bloei der fabrijken, of voor de kapitalen in dezelve aangewend, en het onderhoud der arbeiders. Men ziet hieruit, en uit den toestand der Hollandsche, vergeleken met dien van vele Belgische fabrijken, hoe noodlottig de nieuwe Fransche protectie, en hoe weldadig het *Laissez-faire* onzer voormalige Regering, voor het Fabrijkwezen was: zie den Heer VAN ALPHEN, boven bl. 45 *fin.* 46, 64.

Eindelijk: wanneer men de partij koos, van met inspanning van alle krachten, aan de machinale fabricering, in naijvering met *Engeland*, de grootst mogelijke uitbreiding te geven, moest men toch ook weten, waar men die producten laten zou; of men zou alle waarde er aan benemen. (zie bl. 288.)

Indien *Engeland* zoo vijandig gezind is tegen alle andere landen, als de Heer S. *c. f.* tegen de Machinerie is, dan was een nieuwe oorlog op leven en dood zeker loijaler, en denkelijk korter en minder kostbaar, dan zulk eene zamenspanning als hij voorslaat, die na lange voorbereidende inspanning en opofferingen toch tot een' openbaren hardnekkigen oorlog voeren moest.

(*h*) Bl. 248. — De omgekeerde orde was welligt natuurlijker geweest, en had beter tot eenvoudige en duidelijke denkbeelden en bepaalde resultaten geleid. Ik noodig den Heer S. uit, om zijne denkbeelden over Machinerie onder korte stellingen (*Theses* of *aphorismen*) te brengen, en in redeneerkundige orde gerangschikt, voor dit Magazijn in te zenden: — misschien zal dan ons verschil van denkbeelden over dit Stuk niet zeer groot bevonden worden.

(*i*) Bl. 249. — Ik ben voor landbouw *in het middelslag.* Het spreekt van zelf, dat wanneer de landbouwer niet enkel van zijn landbouw leeft, men dan op eene bepaalde oppervlakte een grooter aantal landbouwende huisgezinnen kan voeden. —

(*k*) Bl. 254. — Er bestaat dan toch waarachtig overbevolking *in evenredigheid tot de middelen van bestaan*, en ook dit is genoeg; daar wij toch niet met de Engelsche *Spenceanen* (bov. bl. 15—17) eene nieuwe verdeeling van eigendommen willen invoeren.

Hetgeen de Heer S. hier in den tekst voorstelt: dat door de Machinerie Europa ten deele zou moeten *ontvolkt* worden; zoodat de akkerbouw daardoor wederkeerig zoude lijden, en vele landen moeten blijven *woest liggen*, enz. acht ik geheel overdreven en eene *chimerique* vrees; nog erger dan die, dat door de machinale fabricering de middelbare burgerklasse uit onze maatschappelijke inrigting geheel verbannen zou worden, waarover z. mijne *Verhandel.* bl. 29, 60, 61. — Wanneer men het fabrijkwezen van de zijde van de Regering niet *begunstigt*, en den handel er voor beperkt, zal de Machinerie zich zelve paal en perk stellen, en de wereld hare duizendvoudige weldaden genieten.

(*l*) Bl. 257. Hetgeen ons kantenhandwerk lijdt, kan, naar ik geloof, uit vele andere oorzaken genoegzaam verklaard worden. Dat de beide manieren van kantwerken nevens elkander zouden kunnen bestaan, blijkt, naar mij dunkt, juist uit het streng verbod van invoer zelf, 't welk de Engelschen, ondanks hunne zoo veel goedkooper kantwerkerij zel-

ve,

ve, in ſtand houden. „ Wat er nopens de Schoenmakerij te doen zal zijn?" zal ik antwoorden, als het geval, door den Schrijver bl. 256 voorondersteld, dadelijk bestaan zal.

(*m*) Bl. 258, 259. Hier zit evenwel juist de knoop: en die knoop is onoplosbaar; want het kenmerk van den Heer S. „ werktuigen, die alleen ten doel hebben, om men„ schenarbeid uit te ſparen," (in tegenſtelling, denk ik, van die ten doel hadden, om den arbeid gemakkelijker en minder bezwaarlijk te maken,) zou in de aanwending oneindigen omſlag en moeite vinden. Alle thans bestaande werktuigen; d. i. alles wat geene onmiddelijke arbeid van blootte *menſchenhanden* is in alle fabrijken, zouden aan de beoordeeling van dat uit te ſchrijven Staat- en Werktuigkundig congres moeten onderworpen worden; en geen nieuw uitgevonden werktuig of vereenvoudiging van werktuig zou mogen in aanwending gebragt worden, zonder alvorens op zoodanig congres goedgekeurd te zijn: waartoe dan zoodanig congres wel beſtendig vereenigd diende te blijven; anders zoude immers deze maatregel inderdaad het decreet zijn, dat alle menſchelijke industrie ſtationair moest blijven, en geene mechaniſche verbeteringen meer zou mogen aannemen.

Maar nog meer: die maatregel zelf zou hier kunnen voldoen. De Heer S. zelf vermeldt hier *den betrekkelijken* toeſtand der maatſchappij in de verſchillende Staten. Dien ten gevolge zou hetzelfde werktuig door de Russen, de Noord-Amerikanen enz. gereclameerd worden; en aan hun behooren toegeſtaan te worden, hetgeen men in Engeland, Nederland, enz. ſchadelijk keuren zou. Maar hoe dan, wanneer Rusſiſche en Amerikaanſche, of zelfs baatzuchtige Engelſche en Nederlandſche Kooplieden, die machinaal gefabriceerde waren in *Engeland*, *Nederland* enz.; tot ſchade der nationale fabrijken bestonden in te voeren? — Het geheele ſtelſel van *prohibitie*, met alle de hatelijke en kostbare middelen ter handhaving van hetzelve, zouden

 dus

dus ondanks dezen vooronderstelden maatregel nog moeten in ſtand gehouden worden.

Laat men dan liever beginnen met ter goeder trouw te zeggen: wij willen beſtendige affcheiding en iſolering.

Maar wat moet eindelijk het effect van de affcheiding en iſolering zijn, als die geheel algemeen geworden is? Dit, dan elk land alles voor zich zelve fabriceert; maar ook alleen voor zich zelve, zonder eenigen uitvoer naar buiten! En dit beſchouwt de Heer S. zelf, ſtraks bl. 261. als een nadeel. En waarlijk, met zulk een reſultaat zou ons land bijkans het minst van alle landen gediend zijn. Het ſpijt mij, dat, nadat de Graaf G. K. HOGENDORP reeds vier Deelen zijner *Bijdragen tot de Huishouding van dezen Staat* in 't licht gegeven heeft, ik nog aanleiding vinde, om deze dingen te moeten ſchrijven.

(*n*). Bl. 260. De Schrijver wil eene belasting op elk fabrijk-werktuig, „ geëvenredigd naar het getal van werk„ lieden, die door zoodanig werktuig buiten arbeid worden „ geſteld." Dit komt mij tamelijk dubbelzinnig voor. Het kan zien, *of* op het getal der werklieden, die werkelijk waren afgeſchaft, ten einde *dit* werktuig in te voeren; *of* in het algemeen, op de menſchenkracht *in abſtracto* beſchouwd, die door dit werktuig wierd uitgeoefend en uitgewonnen. — Zoo de eerstgemelde zin aangenomen wierd, zou die belasting zeer ongelijk en zeer onbillijk drukken. B. v. men ſtelle twee Fabrijkeurs, waarvan A. eerst dit werktuig invoert, in zijne bloeijende en zich uitbreidende fabrijk: en daardoor wel zijne productie vermeerdert, maar geen werkvolk affchaft, ja zelfs te gelijk nog nieuw aanneemt. Evenwel nu goedkooper fabricerende, drukt hij B. zoo, dat deze, om niet zijn geheele fabrijk te moeten opgeven, en dus *al* zijn werkvolk af te danken, genoodzaakt wordt dit zelfde werktuig in te voeren, maar tevens het derde of vierde deel van zijn werkvolk buiten arbeid te ſtellen. — Nu zal men, volgens de eerstgemelde opvatting (welke

te mij, naar bl. 261, de meening van den Heer S. schijnt te zijn,) niet A. als die al zijn werkvolk behoudt, maar alleen B. naar mate van die hij *buiten arbeid stelt*, aan de belasting moeten onderwerpen. — Doch nu drukt men B. onbillijk niet alleen: maar tevens wordt hij nu denkelijk evenwel geruïneerd, daar hij de mededinging weêr niet kan uithouden. — In de tweede opvatting, voor de geheele evenredigheid der uitgespaarde menschenkracht, vind ik den voorslag onuitvoerlijk, om niet te zeggen, ongerijmd. Want dan zal men moeten begrooten, hoe vele menschenarbeid door de spade en den ploeg enz., hoe veel door de drukpers, de *stereotypie*, de *lithographie* enz. hoe veel door de korenmolens, de zaagmolens enz. enz. wordt uitgewonnen, en alle deze werktuigen en bedrijven naar evenredigheid moeten belasten. — Dat zal wederom eene lieve Staatshuishouding geven!

Verder vind ik eenige tegenstrijdigheid in datgene zelf wat de S. ter vergoelijking zijner belasting aanvoert. Want is de Machinerie zulk een „ *Despoot*, die zijn gezag door „ verlaging en vernedering van alles wat hem omringt zoekt „ uit te breiden" — zulk een „ vijand van den arbeid; „ een bewerker van de verlaging van den menschelijken ar- „ beid " als hij hier en nog nader bl. 264, beschreven wordt; wel waarom dan halve maatregelen? men verklare dezen vijand van het menschelijk geslacht den openbaren oorlog: men veroordeele, na een' zekeren korten te bepalen termijn, elk machinaal fabrijkeur, als vijand en verrader der menschheid, ter dood! — Doch, als reeds gezegd, men bepale eerst met volkomen juistheid, wat voor *Machine* te houden zij, wat niet. — Het gemakkelijkste ware 't, een *normaal-punt* te stellen; een tijdstip achteruit, (b. v. het einde der 18de eeuw) na hetwelk nieuwgemaakte verbetering in eenig fabrijk-handwerk voor onaanwendbaar verklaard en op doodstraffe verboden wierd.

(*o*) Bl. 264. De metaphores en personificatiën enz. daargelaten, die doorgaans de juistheid van denkbeelden benevelen, wil ik gaarn den Schrijver in zoo ver toegeven, dat, als men de armen in de Steden arbeid ver-

schaffen wil, men dan de machinaal werkende fabrijken niet bijzonder behoeve te ontzien; en het zelfs natuurlijker is, dat men de werklieden, die door het invoeren van Machines in Fabrijken afgedankt, en dus van hun bestaan beroofd worden, (indien dit, ongelukkig, het geval is) in handenarbeid van hetzelfde soort aanstele en bezig houdt, dan dat men hen of werkeloos onderhoude, of aan ambachten stelle, waar elk arbeider ligtelijk een' ander, die nog niet van den armen trok, het werk en bestaan ontneemt. — Maar indien men al deze concurrentie van armen-handwerk met machinale fabricatie kan uithouden, ('t welk ik, ondanks het aangevoerde op bladz. 265, nog niet zoo zeker stelle) moet ik hierbij echter bedingen, dat geene vijandschap, nijdigheid, afgunst enz. tegen de Machinerie, als Despoot enz. hier de zaak bestiere, tot destructie, zoo men kon, der machinale fabricatie zelve: waardoor men wel, veelligt, eene of andere zoodanige fabrijk, in die plaats of nabijschap ruïneren konde, maar niet den staat en den aard der zaak in 't algemeen veranderen, en dus alwéér, of de *hermetische* sluiting van het land voor machinaal gefabriceerde waren, met de *douanerie*, omkooping, smokkelarij, vexatiën enz. er zou moeten bijvoegen, of den toestand der armen, over 't geheel genomen, meer verergeren dan verbeteren zoude.

Leiden, Augustus 1820.

R. W. T.

ANT-

ANTWOORD OP DE BEDENKINGEN VAN DEN HEER R. S. OP MIJN STUKJE OVER DE ARMOEDE; DOOR D. F. VAN ALPHEN.

Het verschil tusschen ons beider gevoelens is op vele punten zoo groot niet, als het wel oppervlakkig schijnt. De Schrijver schijnt mij toe uitsluitend zich te bepalen tot het belang der armen, ik heb dat belang opgenomen in de zamenstelling van het algemeen belang. —

De Schrijver heeft altijd in het oog zijn begunstigd denkbeeld van algemeene armen-administratie, en armenbelasting.

De Schrijver neemt bepaaldelijk voor oorzaak aan, wat ik als uitwerksel, maar op zijn beurt als oorzaak beschouwd hebbe.

De Schrijver wil de bemoeijenis der Gouvernementen voor alle armen, voor alle werkbehoevenden; en dus ook voor alle arbeiders, die werk hebben; ik wil die bemoeijenis verminderen, de medewerking van de belangen zelve inroepen, ik wil de Gouvernementen waarschuwen, tegen het gevaarlijke en het moeijelijke van die bemoeijenis, het dikwijls ondoelmatige, ja verkeerde, van te groote uitbreiding van die bemoeijenis, om dat doorgaans niet die belangen, die wezenlijk overwegend zijn, (en hoe moeijelijk is de berekening op te maken,) maar die het meeste schreeuwen, of hun eigenbelang weten ingang te bezorgen, begunstigd worden.

 Ik

Ik heb getracht mijn overzigt over het geheel zamenstel van de huishouding der beschaafde natiën te doen kennen, en het kwaad in zijne eerste primitive oorzaken op te sporen; niet om daardoor eene denkbeeldige volmaaktheid ter bereiking voor te stellen, maar om tot nadenken op te wekken, en door de aantooning, hoe het kwaad ontstaan is, en hoe het had moeten bestreden worden, den Lezer in staat te stellen, om een juist oordeel te vellen over hetgeen thans bestaat.

Ik heb in mijn overzigt de ontdekkingen ter vereenvoudiging van arbeid opgenomen, als iets, dat niet geweerd kan worden; en alleen de strekking van het menschelijk vernuft bestempeld met den *naam* van eene natuurlijke en weldadige strekking, zonder mij uitsluitend te bepalen tot die ontdekkingen, die eene plotselinge revolutie in den arbeid te weeg gebragt hebben; ik heb het gebruik van die ontdekkingen verdedigd; niet het misbruik.

Ik heb aangetoond, dat de Gouvernementen, in stede van dit misbruik te keer te gaan, hetzelve aangemoedigd hebben. Behoef ik nu die stellingen te verdedigen? — Ik geloof het niet; mijn oogmerk is eenvoudig om de waarheid op te sporen, te doen kennen, en uit die kennis den aard van de geneesmiddelen af te leiden, welke het kwaad, dat bestaat, moeten bestrijden.

Kan men eene ziekte goed beoordeelen zonder tot het beginsel op te klimmen, en door alleen zich te bepalen tot die oorzaak, die het digtst bij het thans bestaande uitwerksel gevonden wordt?

Ik zal omtrent het een en ander eenige aanmerkingen aan den onpartijdigen waarheidzoekenden Lezer, in de

de eerste plaats den welmeenenden Schrijver der aanmerkingen zelven, aanbieden en onderwerpen.

In theorie zoude ik het omtrent een algemeen Armenbestuur en Armenbelasting met den Schrijver der bedenkingen eens kunnen worden, als ik konde staat maken op eene waarlijk doelmatige uitvoering; maar juist daaraan twijfel ik, en, zoo ik vermeen, met grond. — Het kennen van de behoeften en omstandigheden der armen, het controleren van hun gedrag, het aansporen tot werkzaamheid, het lastige van dikwijls met luije, onwillige, verbasterde wezens te doen te hebben, de uitoefening van alle deze onophoudelijke verpligtingen, — kan dit verwacht worden van eene centrale administratie met betaalde geëmploijeerden? Is niet het godsdienstig beginsel, hetwelk de armen beschouwt als een nalatenschap van den insteller van den Christelijken Godsdienst, een drijfveer van werkzame liefdadigheid? Zal dit beginsel niet verzwakt worden, door het invoeren van eene centrale administratie en Armen-tax, bij welke dat beginsel niet werkt? — en vragen wij aan de dagelijksche kennis en ondervinding, die wij krijgen van het eigenaardige van de Bureau-administratie, of daarvan alles kan verwacht worden wat gedaan zou moeten worden, en op den duur moet worden in werking gehouden, — Het antwoord, zal ongunstig zijn! Het eerste begin moge voldoen; in het vervolg zal men eerst ondervinden, dat het werktuigelijke, al konde dat met gelijke veerkracht aan den gang gehouden worden, (waaraan ik om de complicatie van het mecanisme sterk twijfele,) niet in allen deele zal voldoen; niet in staat is om te vergoeden de wezenlijke voordeelen van het Plaatselijk Bestuur, de werking van een godsdienstig begin-

ginsel, dat bij zoo vele gezindheden, assöciatiën, commisfiën van liefdadigheid, thans eene menigvuldigheid van werk uitvoert hetwelk zeer groot en omflagtig is. — Ik kan begrijpen dat eene plaatfelijke administratie, die alle onderfcheidene commisfiën vereenigt, voor iedere Gemeente van nut kan zijn; en om alle die plaatfelijke administratiën eenigzins in verband te brengen met het middenpunt van algemeen beftuur, zoude ik oordeelen, dat tot het Ministerie van nationale nijverheid behoorde, de oprigting van een centraal Bureau van arbeid, doch zonder eenige *actîve directie* van het Armen-wezen. Dit centraal Bureau van arbeid zoude in correspondentie ftaan met alle de Armen-inrigtingen, en ingelicht door de *kamers van* Koophandel, door de berigten, die het Ministerie van allerwege ontvangt, en zich meer en meer kan verfchaffen, zoude hetzelve moeten dienen:

1°. Als een depot van echte berigten nopens de dagloonen en behoeften; om te kunnen aanwijzen, welke takken van nijverheid eene grootere productie konden toelaten, meer hoop en waarfchijnlijkheid opleverden van bronnen van eigen beftaan te worden, welk werk, eindelijk, niet dan met nadeel konde ondernomen worden, zonder hoop van ooit een middel van eigen beftaan te zullen opleveren.

2°. Als een middel om debiet te verfchaffen, niet door zich in activen handel in te laten, maar door aanwijzigingen van beftellingen te doen, en fomtijds een intermediair te wezen tusfchen de Armen-inrigtingen en het Gouvernement, als dit behoeften heeft van leverantiën, 't zij voor Armee, Marine, Coloniën enz. Ik geloof, dat zulk een Bureau tot deze twee punten zich bepalen moet, en dan van nut kan zijn. —

Met

Met den Schrijver der aanmerkingen ben ik het niet eens in zijne ſtelling, dat het verkoopen voor veel verminderde prijzen van producten van arbeid, door handen gemaakt, in de Armen inrigtingen een tegenwigt kan opleveren tegen de kwade uitwerkſelen der Machinerie, en der verlaging van allen handenarbeid. — Men vergeet altijd, bij het ſtellen van zulke voorzeker gewaagde asſertiën:

1°. Dat de armoede eén blijvend onvermijdelijk beſtanddeel van de beſchaafde Burgermaatſchappijen is.

2°. Dat er een aanhoudend verval tot armoede is, 't welk de Werkhuizen en Inrigtingen zoodanig zoude doen toenemen en doen uitbreiden, dat die verkoop tot verlaagde prijzen zoo aanmerkelijk zoude worden, dat er eindelijk geen berekening van *noodzakelijken prijs* van producten van arbeid meer zoude kunnen plaats vinden, en de concurrentie tot verkoop die prijzen zoo zoude drukken, dat de belasting even als in *Engeland*, gedurig zwaarder en zwaarder zoude worden, en eindelijk het geneesmiddel erger dan het kwaad zoude zijn. Zij zoude de tien arbeidslieden, die nu van de honderd nog werken, ruïneren, zonder de negentig, die thans geen werk hebben, op den duur te kunnen helpen. — De belasting eens ingevoerd zijnde, zoude in het lot en in alle de eigenſchappen van gewone belastingen deelen. Men klaagt over elke belasting, en die de opbrengst er van administreren noemen alle klagt *geſchreeuw*, verheffen er zich boven, en gaan tot het tegengeſtelde uiterſte over, van in geen belasting eenigen druk vinden. In die verbeelding, (die menschkundig beſchouwd, wezenlijk beſtaat,) wordt men te gemakkelijk, te ligtvaardig, in het gebruik van den opbrengst er van, en dus zouden de administrateurs, die

die het provenu er van als supplement zouden gebruiken van hetgeen de verkoop tot lage prijzen ter aanvulling overliet, al ligt misbruik kunnen maken van die gemakkelijkheid, om geld ter hunner beschikking te krijgen; de verlaging der prijzen van de fabrijkaten *zoude* steeds toenemen, en de prikkel der industrie zoude te veel verzwakken.

Men bedenke eens, wat het lot zoude zijn van een tak van industrie, die zekerheid had, dat er een fonds bestond, dat aanvullen zoude, wat bij verkoop tot verlaagde prijzen te kort schoot. — Immers *gedurige* achteruitgang. —

Wat men dus ook ten voordeele van algemeene armenbelastingen moge zeggen; men bedriegt *zich voorzeker*, als men die in aard, invloed en gevolgen van alle andere belastingen onderscheidt. In den waren en wezenlijken staat van zaken, zoude het niet anders wezen, dan eene vermeerdering van het Budget der uitgaven; en wie, die den financielen toestand van ons land kent, zal niet inzien, dat, de uitgaven reeds de inkomsten overschrijdende, de moeijelijkheid, om eenige nieuwe belasting uit te denken, zoo groot is, dat het te kort niet eens kan aangevuld worden, (terwijl afzondering, zonder mogelijkheid, om die te kunnen handhaven, het beginsel is, waarop een groot deel der belastingen gegrond is,) en dat dus in de armoede van den Staat eerst moet voorzien worden, vóór dat men in de armoede van de armen, door algemeene belasting zal kunnen voorzien.

En nu nog een woord van de Machinerie. — De Schrijver der aanmerkingen, wiens menschlievende pogingen boven allen lof verheven zijn, heeft eene algemeene stelling van mij op een' bijzonderen tak van nij-

nijverheid toegepast. — Hij heeft als oorzaak opgegeven, 't geen ik als gevolg heb voorgesteld; en in beide deze punten is ons verschil van begrip meer oppervlakkig dan wezenlijk. Ik ontken niet, dat bijzondere oorzaken medegewerkt hebben, tot verlaging van de vergelding van handenarbeid; maar ik ontken stellig, dat dit de eenige en algemeene oorzaak is van het verbroken evenwigt tusschen productie en consumtie, tot zulk eene hoogte, dat *Engeland* alleen meer produceren kan en produceren moet, om haar arbeiders aan den kost te helpen, dan de geheele wereld verbruiken kan. Als men mijne stelling bedaardelijk nadenkt, en tot in de primitive beginselen nagaat, zal men meer en meer de waarheid er van bevestigd zien. Het eigenbelang, van den individuelen arbeider af, tot dat van de geheele massa van producteurs in een Staat toe, heeft dezelfde strekking, en kan geene andere hebben. Zij willen allen wel profiteren van een uitgestrekt debiet in vreemde landen, maar niemand wil de billijke compensatie, dat dan ook vreemden hun werk trachten te debiteren aan zijn nabuur of landsman. Die strekking van winzucht en wangunst was de primitive oorzaak van het verkoopstelsel; de bemoeijenis van de Gouvernementen heeft dit kwaad verergerd, doet het nog dagelijks, vermeerdert de onvergenoegden; — en nu wijten ze alles aan het Gouvernement. Mijne stelling, dat de Gouvernementen regen en zonneschijn willen administreren, en daardoor de massa van onvergenoegden vermeerderen, is zeer juist. Onderstellen wij een oogenblik, dat door een Centraal Bureau van weer en wind de Gouvernementen werkelijk de bedeeling daarvan aan zich konden trekken, wat zoude dan het gevolg zijn? de Gouvernementen zouden alles ten beste wil-

willen schikken, daaraan heb ik nooit getwijfeld, maar ze kunnen het niet; en in stede van dien zouden zij het *odium publicum* op zich concentreren; dat verlangt een wrijfpaal, en dien gevonden hebbende, werpt ze er alles op, zelfs haar eigen schuld, nalatigheid, verkwisting, moedeloosheid, luiheid en bedekte wangunst. — In mijne veronderstelling, zoude de eene landman zonneschijn, de andere regen; de eene vorst, de andere dooi willen hebben; een derde, (mogelijk, helaas! het grootste gedeelte) zoude in stilte wenschen om een enkele bui hagel, die het product van zijn' nabuur vernielde, zonder het zijne te beschadigen: zoo is de staat van de menschelijke belangen en van der menschen hart. Wat zoude dus een Centrale administratie van weer en wind veroorzaken? haat en opstand, — en welk eene moeite, om een gedurige juiste berekening te maken, of het algemeen belang (dat dan onder cijfers moest gebragt worden) van daag zonneschijn of wel regen zoude vorderen; hoe dikwijls zoude eene misrekening van een' Commies, die bij abuis, of door verkeerden invloed, een bui hagel bestelde, niet de noodlottigste gevolgen kunnen hebben, en aan onvergenoegdheid een' billijken grond van klagten verschaffen? Moet dit niet alles medewerken ter verzwakking van den eerbied voor de hooge magt, dat cement van het maatschappelijk gebouw? Is het thans geen ongelukkig verschijnsel van onze dagen, gedurige vermeerdering van tegenstand, en verzwakking van autoriteit. — Die verzwakking van autoriteit schrijf ik grootendeels toe aan den lijdenden toestand van alle industrie; waarvan geen eene tak zoo bloeit en zeker gewin geeft, als die van de administrateurs zelven, waardoor het geroep om bezuiniging door wangunst versterkt wordt — en dat dit

lij-

lijden aan de verkeerde ſtelſels moet geweten worden, heb ik trachten aan te toonen. Vervolgens ſchrijf ik die verzwakking van gezag toe, aan dat ſtelſel van kwelling, ongerustheden, formaliteiten, hetwelk een gevolg is van het gewelddadig afbreken van handelsbetrekking; waarbij nog komt dat de vermeerdering van die kwelling moet toenemen, vermits velen er vermeerdering van beſtaan in vinden: eindelijk ſchrijf ik het toe aan de zucht om te veel te adminiſtreren, te weinig alle belangen aan het wisſelvallige van alles over te laten, te veel de induſtrie te gewennen om te leunen en te ſteunen op kunstmatige beſcherming, die nooit zonder kwetſing van andere belangen kan verleend worden. Niet het onbepaald *laisſez-faire* heb ik aangeraden, nog minder den plotſelingen overgang tot zulk een ſtelſel. Evenmin heb ik beſtreden een gematigd ſtelſel van repreſaille; dat ik niet alleen voor billijk houde, als wij het, zonder aan onze eigene belangens ſchade te doen, kunnen uitvoeren en in werking brengen, maar zelfs als noodzakelijk beſchouwe, ter beteugeling van die overſtrooming van de voortbrengſelen van vreemde nijverheid, welke alles verwoesten. Maar de dijk, dien wij oprigten, moet geen papieren ſchutting wezen; en als het bewezen is dat wij niet dijken kunnen, moeten wij er ons geld en onze krachten niet aan verſpillen, maar of op een' afſtand dijken, of van de overſtrooming, als in *Egypte*, een nuttig gebruik trachten te maken. Die plotſelinge overgang zoude even zoo veel gevaar, en mogelijk ſtellige nadeelen veroorzaken, als de verſterking van de thands heerſchende ſtelſels, en de daaruit volgende meer en meerdere uitbreiding van de bemoeijenis der Gouvernementen met alle belangen. Als de gunsten, beſcherming en voordeelen, die het Gou-

vernement uitdeelen kan om aanhangelingen te krijgen, niet kunnen opwegen tegen de masſa van onvergenoegdheid, door kwellingen, oponthoud en ongerustheid veroorzaakt, dan moet het gevolg zijn, verzwakking van autoriteit en vermeerdering van tegenſtand. Te regt heeft men het ſtelſel der *Droits-reunis* beſchouwd als een der oorzaken van den val van NAPOLEON; en wat het zoo hoog geroemde ſtelſel der Accijnſen in *Engeland*, met alle deszelfs tijrannieke bepalingen, die zoo weinig gekend worden, maar zoo boven alle verbeelding ſtreng en despotiek zijn, medegewerkt heeft, om de toegenegenheid van de inwoners van het Gouvernement af te trekken, mogen de tegenwoordige tijden en de geest van die natie getuigen (*). *Als die* verzwakking van de autoriteit niet door kunstmiddelen van bajonetten (die ook al ſomtijds verkeerd werken) maar door gezond voedſel van gezonde begrippen en vereenvoudiging van adminiſtratie zal weggenomen zijn, dan eerst zal men het ſpeciaal belang der armen doelmatig kunnen behartigen en bevorderen; nu zoude zulk eene adminiſtratie het getal der onvergenoegden van andere belangen vermeerderen, en dus de verzwakking van de autoriteit verergeren. Op dit oogenblik moeten palliativen gebruikt worden, en de handen moeten in een geſlagen worden, om het kwaad in den wortel aan te tasten. Zoude de Manufactuur-induſtrie, die thans voor alle takken beſcherming inroept, terwijl de eene verhooging en de andere verlaging van regten eischt, de eene dit, de andere dat grondſtof noemt, er wel waarlijk

(*) [Het zeer geacht Engelsch Tijdſchrift, *Quarterly Review*, N. XLII, September 1819, p. 406—410, verdient hierbij vergeleken te worden. R. W. T.]

lijk bij lijden, als trapsgewijze vermindering van regten ingevoerd, en hare eigene zelfstandigheid door bevordering van de vrije werking van den handel versterkt wierd? en zoude dit misschien momentaneel kwaad, niet door een toekomstig groot goed rijkelijk vergolden worden? vooral als men dit gepaard doet gaan met de afschaffing van de patenten; eene belasting, die daarom te meer drukt, omdat dezelve geheven wordt op toekomende veronderstelde winsten, die mogelijk nooit zullen bestaan. — Waarom zoude de Christelijke Republiek van Europa niet door algemeene maatregelen van trapsgewijze vermindering van hooge regten, formaliteiten, premiën, alle industrie meer gewennen aan de wisselvalligheid van alles; den handel, die groote agent van den arbeid, in zijne heilzame werking herstellen; het eigenbelang langzamerhand afwennen alles aan de Gouvernementen te wijten; morele krachten inroepen; van physique krachten niet te veel eischen; en zoo doende de grondbeginselen van het *Heilig Verbond* tot wezenlijk effect brengen? — Dit wenscht mijn hart, dit beschouw ik als een doelmatig middel, om het gezag te handhaven en te versterken. Want met den tegenstand te verminderen, zal men ook de middelen om dien tegenstand te bestrijden kunnen verminderen, en wezenlijke bezuinigingen daarstellen.

Reeds heeft in *Engeland* de Eerste Minister, Lord LIVERPOOL, stellig verklaard, dat hij van begrip was, dat de grootheid en rijkdom van zijn land niet aan het verkoopstelsel moet toegeschreven worden; maar dat het groot geworden was *in weerwil van* dat stelsel. Eene schrede verder, en hij erkent, het gevaarlijke en nadeelige er van; erkent dat de tegenwoordige staat van *Engeland* juist die is, welke ik bl. 17 beschreven

heb; erkent, dat de ware oorzaak alleen in 't v
stelsel gelegen is, dat is te zeggen in dat stelsl
onbepaalde productie aanmoedigt, zonder conc
om die te temperen, zonder vrijen handel naar
en buiten, om die te regelen, en dan van de G
meenen eischt, om aan die onmatige productie
nateurs te bezorgen. — Reeds heeft CHAPTAL
Kamer der Pairs een voorstel gedaan, om
hibitive stelsel in *Frankrijk* te verminderen; e
reeds eene strekking ten goede; de Almagtige, i
antwoordt van zijne daden, zegene deze terug
uit gematigdheid! Hij alleen is en blijft de Al
der door eene wijze Voorzienigheid, die op aa
zigtbaar kan vertegenwoordigd worden. — Hij
beloont de ontevredenen, straft de wangeb;
Hij wil den arbeider beloond, en de Gouvern
geëerbiedigd hebben: maar kan nooit dulden, d
schen zich in het bestuur van zaken indringen, w
van de regeling alleen door de eeuwige wet
Zijne Voorzienigheid kan geregeld worden! —

Het zijn niet arbeid en productie alleen, die de
dom en de welvaart van een' Staat uitmaken; het
verkoop van die producten van arbeid, die aan
eerst eene wezenlijke waarde geeft. Die verkoo
verkoopbaarheid heeft zijne grenzen; het is de
alleen die dezelve bewerkstelligt, en die grenzen
te leeren kennen, en door zijnen wekdadigen
de productie regelt, de onmatigheid er van bedw
tempert; en het is dus de handel, die de pro
voltooit. — Hij is ook zelfs de producteur, want
de onkosten van transport, berging en assortimen
zich, en draagt dus bij, om de waarde van alle
ducten te vermeerderen en te realiseren; hij onts

k alleen in fabrijkaten en voortbrengfels uit de hand van den
n ... ijkeur en van den landman, om ze te doen gel-
... bij de verdeeling van den arbeid heeft hij
... gevaarlijkfte deel gekregen; en hoe wordt hij be-
... d? — Fabrijkeur, Landman, Gouvernement, alles
... dat alle lasten op zijnen hals te fchuiven; de eigen-
... van het oogenblik begrijpt niet, dat het vermoei-
... en van de realifering der productie van arbeid,
... lwendig op den arbeider zelven moet terug komen,
... varring moet veroorzaken, en onbepaaldheid van prij-
...; en eindelijk onverkoopbaarheid; de vermoeijelijking
... realifering is onaffcheidelijk van alle prohibitive
... els, van alle afzonderingen, in het eene land meer
... het andere minder, en dit onderfcheid bepaalt het
... erfcheiden belang der volken. Europa is nu in den
... t, waarin *Frankrijk* was, toen COLBERT den vrijen
... en invoer van granen in de onderfcheidene Pro-
... iën des Rijks verboden had, tot dat een volftrek-
... hongersnood, die daar het gevolg van was, het Gou-
... nement noodzaakte de vrije circulatie te herftellen:
... voorbeeld is welligt een der treffendfte, die de ge-
... iedenis oplevert.

Dan ik moet eindigen, want het onderwerp zou mij
... herhalingen en uitbreiding vervoeren. Ik zie met
... dwezen dat de Heer VAN DER STRAETEN het twee-
... deel van zijn werk gaat uitgeven; met leedwezen,
... g ik, niet omdat ik verfchil van begrippen vrees;
... oit is eenige waarheid bij mij tot zulke evidentie ge-
... agt, als hetgeen ik hierboven gezegd heb; — maar
... ndat de publieke meening thans meer dan ooit op
... n dwaalweg kan geholpen worden; omdat niet-door-
... nkende egoïsten van het oogenblik, die lijden en
... iet willen of niet kunnen lijden, alles aangrijpen, zon-

 der

der grondig, de minsten zonder eenig onderzoek, wat hunne onvergenoegdheid op een punt bepaalt, wat hun een wijspaal aanwijst, wat de schuld uitsluitend op den Medicijnmeester werpt, zonder te bedenken dat ongeduld en wrevel alle lijden verzwaart, en de moeijelijkheid van genezing oneindig vermeerdert.

Ik dank den edeldenkenden Schrijver der tegenbedenkingen, voor de bescheidene wijze, waarop hij zijn verschil van begrippen heeft voorgedragen, voor de belangrijke ontwikkeling die hij aan deze begrippen gegeven heeft; dezelve verspreiden nuttig licht, maar in de toepassing blijf ik vermeenen dat hij gedwaald heeft.

D. F. VAN ALPHEN.

BERIGT NOPENS HET AFSTERVEN VAN DEN HEER J. F. D. D. DE JONQUIÈRES.

De *Armenverzorging*, als wetenschap, en, wat niet minder zegt, de armen en de behoeftige jeugd in het bijzonder, hebben onlangs een zeer wezenlijk verlies geleden, door den dood van den Heer JEAN FRANÇOIS DE DOMPIERRE DE JONQUIÈRES, te *Koppenhagen*. Het door hem als medelid gestelde *Verslag*, namens de *Koninklijke Commissie van Administratie van het Armenbestuur te Koppenhagen*, met zijne daarbij gevoegde berigten wegens twee belangrijke Gestichten, en zijne Verhandeling: *Proeve over de inrigting en de werkzaamheden van een publiek Armenbestuur;* het eerstgemelde voorkomende in dit *Magazijn voor het Armenwezen*, II. Deel, de andere in dit IV. Deel, I. Stuk en volgende; zijn een staal van hetgene hij in dit vak vermogt te leveren. Naauwelijks heeft hij de aanvankelijke uitgave van zijnen laatstgemelden arbeid beleefd, een stuk, dat hij opzettelijk in de Nederlandsche Taal geschreven heeft, om ook voor zijn voormalig Vaderland nuttig te kunnen zijn. De Schrijver, namelijk, was geboren te *'s Gravenhage*, en vormde zich te *Leyden*, in de School der beroemde Hoogleeraren PESTEL, KLUIT en VAN DER KEESSEL, in de gronden van het Regt, en van een echt Nederlandsche denkwijze, welke hem zijn geheel leven bijbleef. Na zijne Akademische loopbaan volbragt te hebben met eene uitgewerkte Inaugurale Verhandeling *de Emphyteusi*, waarvan wijlen Z. D. H. de Prins Erfstadhouder de opdragt wel geliefde aan te nemen, oefende hij eenigen tijd het beroep van Advokaat voor de Hooge Geregtshoven in zijne geboorteplaats uit, doch verliet dit land, na de voorgevallene Staatsverandering, en vestigde zich, door familiebetrekkingen daartoe genoopt,

noopt, in de Hoofdstad van *Denemarken*. Als Lid van den Kerkeraad der Fransche Hervormde Gemeente aldaar, werd hij benoemd tot Lid van het Armenbestuur, en niet lang daarna, uit hoofde van zijnen onvermoeiden ijver en belangstelling in dat vak, ten gevolge van welke hij zelfs door buitenlandsche briefwisseling gedurig bouwstoffen voor nuttige ontwerpen en verbeteringen bijeenzamelde, en van zijne heldere denkbeelden over hetzelve, tot een' der drie Leden van het *Koninklijk Armen-Kollegie;* zijnde hem mede in de laatstgemelde betrekking het toezigt over eene der Armenscholen opgedragen, en, voor zoo veel zijn vak betrof, over het algemeen Hospitaal. In dit laatste Gesticht, eenen armen kranken, door eene kwaadaardige koorts aangetast, bezoekende, hield hij zich lang en nabij denzelven op. Een der oppassers verwittigde den Geneesheer van het Hospitaal daarvan, en deze schoot ijlings toe, om hem uit de gevaarlijke plaats te verwijderen; doch te laat! Zeer kort daarna deden zich de kenteekenen derzelfde ziekte bij hem voor, en de waardige man, die, bij een niet sterk gestel, geen gevaar ontzag, waar het zijnen pligt of het belang van anderen gold, bezweek den veertienden dag voor de hevigheid der kwaal.

De rouw van zijne bloedverwanten en vrienden, de klaagstem der armen, de achting zijner ambtgenooten, en eene eervolle getuigenis hoe onmisbaar hij in zijne openbare betrekkingen was, uit den mond van zijnen Vorst zelven, volgen hem.

De Heer DE JONQUIÈRES werd geboren den 27. November 1775, zijnde de oudste der drie zonen van den Raadsheer Mr. H. P. DE DOMPIERRE DE JONQUIÈRES, een sedert de herroeping van het Edikt van *Nantes* in de Nederlanden gevestigd geslacht, en van Vrouwe CECILE DE CONINCK. Hij overleed den 27. Mei 1820.

L. J.

PROEVE OVER DE INRIGTING EN DE WERKZAAMHEDEN VAN EEN PUBLIEK ARMENBESTUUR,

DOOR

Mr. J. F. DE JONQUIÈRES,

LID VAN HET KONINKLIJK ARMEN-COLLEGIE TE KOPPENHAGEN.

VIERDE HOOFDSTUK.

(*Vervolg van bladz.* 206.)

Over de Verzorging.

Ik moet nu, volgens mijn bestek, onderzoeken, welke behoeftigen een publiek Armen-wezen moet verzorgen, en welke soort van verzorging en onderstand in elk geval gegeven moet worden.

De meeste Wetgevers en Schrijvers hebben de behoeftigen in drie klassen verdeeld: hen die niet kunnen werken; hen die kunnen, maar niet willen, werken; en hen, die kunnen en willen werken, maar geen werk kunnen bekomen. De eersten, zeggen zij, moet men verzorgen; de tweeden tot arbeid dwingen; en den laatsten het noodige werk verschaffen.

Dit alles is, intusschen, ligter gezegd dan gedaan; en zij, die als met eene pennestreek het Armen-wezen deze taak opgelegd hebben, hebben misschien zelven geen regt begrip gehad van de uitgestrektheid dezer verpligting. Dat luiaards, bedelaars en landloopers in een welgeregeld land niet geduld moeten worden, is zeker. Ieder Lid der Maatschappij is verpligt met zijnen arbeid tot het welzijn van het geheel mede te werken: hij, die dit niet wil doen, vergrijpt zich tegen dezelve; en wordt gevaarlijk, daar hij toch leven moet; en, als hij niet werken wil, niet kan bestaan, *zonder te bedelen*, te stelen of te rooven. Deze lieden moeten dus tot werken gedwongen, of ten minste buiten staat gesteld worden om de Maatschappij te benadeelen. *Dit* kan alleen in dwang-werkhuizen geschieden. Ik zal hier niet over derzelver inrigting uitweiden. Het voortreffelijke werkhuis te *Amsterdam* kan tot een voorbeeld voor dergelijke gestichten dienen. Alleen zal ik aanmerken, dat men in dezelve moet trachten, alle ligchamelijke straffen, die in 't algemeen meer verharden dan verbeteren, zoo veel mogelijk te vermijden; en in derzelver plaats, eenzame, des noods donkere gevangenhokken, het besnoeijen der gewone kost enz. invoeren; daar deze middelen overal de krachtigste bevonden zijn, om onregeerbare menschen te temmen, en, zoo niet te verbeteren, ten minste binnen paal en perk te houden. Men moet tevens nimmer uit het oog verliezen, dat deze huizen geene liefdadige gestichten, maar strafhuizen zijn; en daarom moet de kost wel gezond en toereikend, maar niet smakelijk zijn, en alle, zelfs de geringste genoegelijkheden, daaruit verbannen worden. In het kleine, maar zeer wel ingerigte dwang-werkhuis te *Koppenhagen*, dat in 1807 door de Engelschen

in de asſche gelegd is, en tot heden niet weder heeft kunnen opgebouwd worden, was de Rumfordſche ſoep de eenigſte koſt die 's middags en 's avonds opgedischt werd: elk kon er zoo veel van eten als hem lustte, maar van den den eerſten van Louwmaand tot den laatſten van Wintermaand, was er niet de geringſte verwisſeling van ſpijs. Bier, brandewijn, boter, kaas en tabak waren er volſtrekte contrabande. Dit alles maakte, dat de armen zeer bang voor dit werkhuis waren.

Of het dienstig zij, de dwang-werkhuizen te ſtellen onder het beheer van het Armenbeſtuur der plaats waar dezelve gevonden worden, wil ik niet beſlisſen. De volſtrekte noodzakelijkheid daarvan kan ik niet inzien. In groote Steden konde dit beheer, 't welk een geſtadig en bijna dagelijksch opzigt vereischt, ligt te bezwaarlijk zijn voor de Leden van het Armenbeſtuur, vooral indien hetzelve, naar het in 't tweede Hoofdſtuk voorgeſtelde plan geconcentreerd werd; op kleine plaatſen zoude het er mede kunnen verbonden worden. Doch wat men ook te dezen opzigte vastſtelle, geloof ik, dat landloopers en andere dergelijke perſonen, niet door het Armenbeſtuur, maar door vonnis van den competenten Regter, of door Reſolutie der gewone Overheid, tot de dwang-werkhuizen moeten verwezen worden: niet alleen, omdat deze Regtspleging de Leden van het Armenbeſtuur te veel tijd zoude kosten; maar vooral, omdat het mij toeſchijnt, dat de jurisdictie, die het Armenbeſtuur, gelijk ik hierna zal trachten te betoogen, hebben moet, zich moet bepalen tot de bedeelden, tot welke bedelaars en landloopers meestal niet behooren, als mede tot huisſelijke wanorden; maar dat zij zich niet moet an-

 ſtrek-

strekken tot misdaden of wanbedrijven, voor welke de algemeene wetten straffen bepaald hebben, en die dus van het resfort der gewone Regtbanken zijn. Eene dergelijke jurisdictie aan het Armenbestuur gegeven, zal altijd zeer onaangename botsingen veroorzaken, welke voor de goede zaak ten uiterste nadeelig zijn. Door de wet van 1799 was te *Koppenhagen* voor de bedelaars en bedelarij eene eigene Regtbank opgerigt, bestaande uit den Raadsheer van het Stedelijk Geregtshof, die zitting in het Armen-collegie had, en twee Regtsgeleerden, door de Collegiën der *Generaliteit*, en der Admiraliteit respectivelijk benoemd. De Regtbank, en vooral derzelver President, onder wiens bevelen alleen, de Dienaars die de bedelaars opbragten, *stonden*, lag altijd overhoop met de Policie der Stad; hetwelk in 1813 de afschaffing dezer Regtbank te wege bragt, na welken tijd de zaken tot de bedelarij behoorende, met de algemeene Policie zijn verbonden geworden. Intusschen moet de hooge Regering zich er bijzonder aan laten gelegen liggen, dat de wetten tegen de bedelarij naauwkeurig naargekomen worden. Het gebeurt anders zeer ligt, dat eene verkeerde barmhartigheid hen bekruipt, die deze wetten ten uitvoer moeten brengen; dat Dienaars het zich tot eene schande rekenen bedelaars op te ligten; dat de Overheid hen slaakt, in plaats van hen aan de Regtbank over te geven; en dat de Leden van deze laatste, die dagelijks grove misdaden voor oogen hebben, de bedelarij en de landlooperij al te ligt opnemen, en alle middelen aangrijpen, om de daarvoor gedetineerden vrij te spreken (*).

Het

(*) Vergelijk hiermede de voorrede van het Berigt aan het Engelsche Parlement, dat ten titel voert: *Minutes of Evi-*

Het opſluiten in een dwang-werkhuis is de meest gepaste ſtraf voor de bedelarij, omdat zij de natuurlijkſte is (*). De misdaad beſtaat in niet te willen werken, de ſtraf in de verpligting van zulks te doen. Volgens de aangehaalde wet van 1799, was de tijd der detentie te *Koppenhagen*, van 1 tot 3 maanden voor de eerſte maal, van 3 tot 6 voor de tweede, en van 6 tot 12 maanden voor de derde, en daarna elke keer het dubbele van de laatst uitgeſtane ſtraf. Mijns bedunkens moest hij, die door zich drie of vier malen aan dit misdrijf ſchuldig te maken, toont, dat de voorgaande ſtraffen niet op hem gewerkt hebben, als onverbeterlijk aangezien, en als zoodanig voor levenslang in een tuchthuis opgeſloten worden, waaruit hij niet, dan op zeer duidelijke teekenen van verbetering, en door eene bijzondere genade des Souvereins, konde losgelaten worden, met de clauſule, dat zoo hij zich daarna weder aan zijn vorig misdrijf ſchuldig maakte, alle toegang tot dergelijke genade voortaan voor hem zoude afgeſneden zijn.

Eene diſtrictsgewijze armenverzorging brengt geenszins mede, dat elke Stad of elk Diſtrict zijn eigen dwang-werkhuis hebbe. Dit zoude zelfs niet raadzaam zijn, om dat de onkosten van lokaal en opzigt voor

Evidence taken before the Committee appunted by the Houſe of Commons to inquire in to the ſtate of mendicity and vagrancy. Lond. 1816.

(*) De Engelſche wetten hebben er in zekere gevallen geesſeling en verminking, ja zelfs doodſtraf op geſteld. Wanneer geene andere misdaad met de bedelarij of landlooperij verbonden is, is het klaar, dat er geene evenredigheid tusſchen de misdaad en zulke ſtraf is.

veren. Maar dit is niet alles. Het Bestuur, dat zijn kapitaal niet telkens kan vernieuwen, en echter het zelfde getal handen moet bezig houden, kan zijne fabrijkaten niet onverkocht laten liggen; en om zeker te zijn dezelve aan den man te kunnen brengen, moet het zijne prijzen lager stellen, dan die van partikuliere Fabrijkanten in hetzelfde vak. Dit zal dezen vroeg of laat den doodsteek geven, en bij het nederleggen van elke partikuliere fabrijk, vervallen de werklieden, die aldaar werkten, tot last der publieke werkinrigting. Hier is het dus, „*quo plus sunt potæ, plus sitiuntur aquæ*.!" Wonder is het, dat dit anders bekwame Schrijvers geheel ontgaan is. Men kan de fraaije woorden van DANIEL DE FOE niet genoeg overdenken: *For every skein of worsted these poor children spin, there must be a skein the less spun by some poor family, that spun it before; and for every piece of bays so made in London, there must be a piece the less made at Cholchester or somewhere else.* Wat hij van de wolspinnerij zegt, kan op elken anderen tak van nijverheid toegepast worden.

Men zal mij hier misschien tegenwerpen, dat de ondervinding toch geleerd heeft, dat dergelijke fabrijken, voor rekening van een Armenbestuur aangelegd, zeer vele voordeelen aangebragt, en geene dier geduchte gevolgen gehad hebben: men zal de linnenfabrijk te *'s Gravenhage*, de lakenfabrijk te *Slagelse* en vele andere noemen. Dan men let niet, dat deze inrigtingen zeer gering zijn in vergelijking van een geheel land of eene geheele Provincie. Zij hebben geenen anderen invloed, dan of zich op die plaatsen een groote Fabrijkant nedergezet had; en éene fabrijk meer of minder in een land kan geenen grooten invloed op het geheel hebben.

worden vereischt: en deze hoeveelheid van werk staat het niet in de magt eens Regents, nog minder van een Armenbestuur, naar willekeur te vergrooten; maar zij wordt bepaald, gedeeltelijk door de kapitalen, die in het land aanwezig zijn, en gedeeltelijk door het vertier. Waar burgerlijke vrijheid en veiligheid van personen en eigendommen bestaat, daar zullen de kapitalen altijd ten grootsten voordeele gebruikt worden, daar zal de koophandel zich alle mogelijke kanalen trachten te openen om de voortbrengselen des lands met voordeel te plaatsen. Door goede wetten, door voordeelige traktaten met vreemde Mogendheden, kan de Souverein wel den bloei des lands bevorderen, maar de kapitalen en het vertier kunnen niet door eene pennestreek, door eene wet vermeerderd worden.

Zij zijn schadelijk. Men veronderstelle, dat eene Regering het aanleggen van werkhuizen en fabrijken om den armen bezigheid te bezorgen, bevele, en dat de Armenbesturen van het geheele land dit bevel stiptelijk nakomen. Om zoo groote fabrijken aan te leggen worden groote kapitalen vereischt: deze moeten door belastingen daargesteld worden; en belastingen van dien aard zijn drukkende, en verminderen het vermogen der ingezetenen om te verteren: waardoor dan het vertier der reeds bestaande fabrijken en neringen, en met hetzelve het getal handen, die bij dezelve gebruikt worden, verminderd wordt. Voorts worden fabrijken met veel minder voordeel voor publieke als voor partikuliere rekening gedreven: en nooit wordt aldaar, zelfs door de eerlijkste Bestuurders, die zuinigheid in acht genomen, welke eenen partikulier, die zijn eigen voordeel steeds voor oogen heeft, beziek. Zij zullen dus, in plaats van winst, dikwijls verlies opleve-

de hooge Regering zelve komen. Van de georganiseerde Armen-besturen zal zij zeer gewigtige berigten kunnen ontvangen; maar zij alleen kan de oorzaken der overbevolking, en de middelen, die daartegen kunnen aangewend worden, naar waarde beoordeelen; doch zij moet vooral zorg dragen, dat het Armen-wezen zoo ingerigt zij en blijve, dat het niet tot het voortbrengen eener overtollige bevolking medewerke.

Daar ik erkend heb, dat het Armen-wezen in vele gevallen bedeeling met arbeid moet verbinden, en dat er dus vrijwillige werkhuizen moeten zijn (*); zal ik, zonder mij in het onderzoek der beste wijze van inrigting derzelve in te laten, een paar woorden zeggen, zoo over de natuur des werks, als over de bepaling van den arbeidsloon.

Zoo lang men werk van Fabrijkanten of partikulieren kan bekomen, moet eene werkinrigting nimmer voor eigene rekening laten werken. Men spaart immers aldus het loopende kapitaal, dat anders tot de instandhouding der fabrijk zoude vereischt worden; men is aan geene verliezen onderhevig; en kan ten volle verzekerd zijn, dat men den gewonen gang der nijverheid niet stoort. Als men zoo gelukkig is met werk voor partikulieren voorzien te zijn, moet men de werklieden het loon geven,

(*) Ik noem deze werkhuizen *vrijwillige*, in tegenoverstelling van dwangwerkhuizen, waar de armen in opgesloten worden: maar de naam *vrijwillig* duidt geenszins aan, dat dezelve alleen bezocht worden door lieden, die hetzelve begeeren. In vele gevallen moet het Armenbestuur het bezoeken der werkhuizen tot eene uitdrukkelijke voorwaarde der toegestane bedeeling maken, en zelfs bedeelden, die dezelve zonder verlof verlaten, straffen.

ven, dat door den Fabrijkant betaald wordt, en dezen daarenboven trachten te bewegen aan de inrigting iets te betalen voor vuur, licht, verslijten van gereedschappen, enz.

Maar als Fabrijkanten of partikulieren geen werk willen of kunnen geven, is een Armenbestuur, dat dikwijls om aan de in het voorgaande Hoofdstuk opgegevene grondbeginselen getrouw te blijven, werk bezorgen moet, genoodzaakt voor eigene rekening te doen werken. De keus van 't werk moet geheel aan het doorzigt van het Bestuur overgelaten worden, en hetzelve zal altijd de voorkeur geven aan dat werk, 't welk het kleinste kapitaal vereischt, het spoedigst geleerd wordt, en waarvan het vertier zekerst is. De bepaling van den loon is moeijelijk. Als men veel minder geeft dan gewoonlijk voor zoodanig werk op dezelfde plaats betaald wordt, kan de arme dikwijls inderdaad niet met zijne verdienste uitkomen: als men meer betaalt, zal men hen, die bij partikulieren werken, tot zich lokken, 't welk hoogst schadelijk is; en zelfs eenen gelijken tred met dezen te volgen, geeft de werklieden gelegenheid aan de Fabrijkanten de wet voor te schrijven (*); daar zij weten, dat zij, dezelve verlatende, en zich bij de publieke fabrijk latende aan-

(*) Zouden de Armen-inrigtingen in *Engeland* niet de aanleidende oorzaak zijn der muitingen, die in de groote Fabrijksteden zoo dikwijls onder de werklieden voorvallen? Zoodanige muitelingen zouden, zoo lang de Fabrijkanten gereed zijn hen weder in hunnen dienst te nemen, van alle ondersteuning en werk bij het Armen-wezen geheel moeten uitgesloten zijn.

aannemen, niets daarbij verliezen. Ik zoude dus van gedachten zijn, dat men van den gewonen loon ten minste zoo veel moet aftrekken, als volgens eene gematigde berekening noodig is, om de onkosten der inrigting goed te maken; dewijl het daardoor voor de werklieden wenschelijker wordt, voor partikulieren, dan voor de Armenfabrijk te werken.

Eene kostelooze, en nog betere wijze om den armen werk te bezorgen, dan de werkhuizen, en tevens een heerlijk middel, om hen, die waarlijk willen werken, te onderscheiden van degenen die dit slechts voorgeven, is, bij het Armenbestuur lijsten te houden van alle de partikulieren, die werklieden behoeven. Zelfs dáár, waar handen in overvloed zijn, *kunnen toch* eenige lieden gebrek aan arbeiders hebben: 't zij, om dat de werklieden, en zij die dezelve behoeven, elkander niet aantreffen; of omdat de eersten eigenzinnig zijn, slechts eene bepaalde soort van werk verrigten willen, of ongerijmde vorderingen maken. Wanneer nu allen, die arbeiders behoeven, ingevolge eene oproeping in de nieuwspapieren, die van tijd tot tijd herhaald kan worden, aan het Armenbestuur opgeven, hoe vele werklieden zij verlangen, van welke kunne en ouderdom, tot welk werk en voor welke betaling; en wanneer bij het Armenbestuur naauwkeurige lijsten daarvan gehouden worden: dan is het altijd in staat, als zich bij hetzelve lieden aanmelden, die voorgeven geen werk te kunnen vinden, hen zoodanig werk aan te wijzen als voor hunne krachten en bekwaamheden geschikt is; en als dit van de hand gewezen wordt, moet geene ondersteuning gegeven worden. Ik ben in het geval geweest, het uitstekend nut

van dezen maatregel bij ondervinding te leeren kennen (*).

Gelijk met hen, die geen werk kunnen vinden, staan in vele opzigten zij, die schoon genoegzaam werk hebbende, echter met hun' arbeidsloon een huisgezin van gewone grootte niet kunnen onderhouden, of in andere woorden, die uit hoofde van het getal hunner kinderen behoeftig zijn.

In een land, dat eene goede staatkundige gezindheid geniet, en waar alles in behoorlijk evenwigt is, moet de klasse der werklieden zich zelven rekruteren; dat is, de loon des arbeids (†) moet altijd zoodanig zijn, dat de werklieden in staat zijn met hetzelve een aantal kinderen op te voeden en groot te brengen, groot genoeg, om een toekomend geslacht werklieden te vormen gelijk aan het tegenwoordige. Men kan hierover SUSZMILCH en andere Schrijvers, die dit onderwerp behandeld hebben, nazien. Ik zal hier alleenlijk opmerken, dat ieder huwelijk niet alleen twee kinderen, die tot volwassene jaren komen, moet geven, om de plaats hunner ouders te vervangen; maar nog iets meer, om de

(*) Bij de groote monstering in 1810. Eer men dezelve begon werd eene dergelijke oproeping gedaan, en ingevolge daarvan werden omtrent 300 arbeiders op zeer voordeelige voorwaarden verlangd. De Commissie kon slechts aan het verlangen van zeer weinigen voldoen; maar de weigering van een groot getal armen, dit werk aan te nemen, was oorzaak dat zeer velen van de lijsten der bedeelden uitgeschrapt wierden.

(†) De Lezer gelieve zich te herinneren, dat de arbeidsloonen niet moeten beoordeeld worden naar hunne benaming in geld, maar naar de hoeveelheid behoeften of gerieflijkheden, die door dezelve kunnen bezorgd worden.

de plaats te vervullen der ongehuwden en der echte lieden die geene kinderen hebben, of wier kinderen vroeg gestorven zijn. Ik geloof dat men dit aantal op drie of iets meer kan stellen (*). In eene welgestelde Maatschappij moest dus een huisgezin uit de werkende klasse met drie kinderen tamelijk wel kunnen leven; en vijf of ten minste vier zonder onderstand grootbrengen. Het spreekt van zelve, dat een huisgezin met één of twee kinderen in veel ruimere omstandigheden zal leven, dan een ander waar er vier of vijf zijn: maar terwijl dit laatste getal geenszins ongewoon is, moet een zoodanig huisgezin van den gewonen arbeidsloon kunnen bestaan. Wanneer er nu huisgezinnen gevonden worden, die een grooter aantal kinderen *in leven hebben*, bij voorbeeld zes, zeven of acht, zullen zij niet met hun' loon kunnen uitkomen, en het zal billijk zijn, dat men hen in zulk een buitengewoon geval te hulp kome. Deze hulp zal geene schadelijke strekking hoegenaamd hebben, als zij volgens de algemeene regelen, die het Armen-wezen steeds voor oogen moet hebben, verleend wordt, en waarover nader zal gehandeld worden.

Maar als het evenwigt eens dermate verbroken is, dat ouders een niet ongewoon getal kinderen niet zonder hulp kunnen grootbrengen; als, gelijk in eenige Graafschappen van *Engeland*, al de dagglooners, die meer dan twee kinderen hebben, genoodzaakt zijn, hunne toe-

(*) [De huwelijken geven, door elkander gerekend *vier* kinderen; zie SUSZMILCH, §. 182, volgg. I. D. bl. 205, volgg. en die zijn noodig, wanneer men rekent, hoe velen beneden de huwbare jaren sterven, of niet wederom kinderen nalaten. — In de volgende zinsnede bij den Schrijver, moet dus, naar mijn inzien, in plaats van drie, vijf, vier kinderen, gelezen worden, vier, zes, vijf. H. W. T.]

toevlugt tot het Armen-wezen te nemen (*); dan wordt de toestand der Maatschappij zeer bedenkelijk, dan is de overbevolking voorhanden en dan is goede raad duur. Deze lieden geheel zonder hulp te laten, zoude hard en zelfs gevaarlijk zijn: de arbeidsloonen te verhoogen, staat in de magt noch van het Armenbestuur, noch zelfs van het Gouvernement: eene kunstmatige vermindering der prijzen der levensmiddelen, zoude, behalve de schadelijke gevolgen die daaruit zouden voortvloeijen, slechts te wege brengen, dat de arbeidsloonen in geld in dezelfde evenredigheid zouden dalen, zonder den toestand der werkende klasse in het geringste te verbeteren (†). Er blijft dus niets anders over, dan deze lieden te ondersteunen; maar het te doen op eene wijze, die hen slechts voor het allersterkste gebrek behoedt, en onder voorwaarden die hun niet aangenaam zijn. Alleen daardoor zal men eenig vooruitzigt bij de armen doen geboren worden, en, zonder hun geleerde lessen, die voor hun onverstaanbaar zijn, in te prenten, zal men het hun handtastelijk maken, dat hen, indien zij trouwen zonder genoegzaam vooruitzigt om een huisgezin te onderhouden, een zeer onaangenaam lot verwacht. Wanneer men daarentegen, als op de meeste plaatsen in *Engeland*, slechts een weekgeld zonder eenige voorwaarde geeft, wordt de onbedachtzaamheid ten hoogste aangemoedigd, en de lieden trouwen voort op de verzekering,

(*) EDEN *State of the Poor.*

(†) Een ieder, die het voortreffelijk werk van ADAM SMITH, en de doorwrochte hoofdstukken over het Armenwezen bij MALTHUS, met oplettendheid gelezen heeft, zal dit gereedelijk toestaan.

ring, van bij gebrek van eigene middelen tot onderhoud huns huisgezins, in het Armen-wezen eene onuitputtelijke bron van inkomsten te zullen vinden.

In Zeehavens zijn de Matrozen ook eene groote plaag. Niet, dat de scheepvaart niet zoo wel als andere neringen, hen, die zich daaraan overgeven, kunne voeden; zij heeft zelfs dit gemeen met die neringen, die gedurende eenen tijd van 't jaar stilstaan, dat zij, *zoo lang* zij werkzaam zijn, beter betaald worden dan andere. Maar een Matroos, hoe kloek ook op zee, is meestal onhandig aan den wal; hij heeft niets *dan het zeewezen* geleerd, en weet daarenboven niet van opsparen; zoodra hij aan land komt, haast hij zich, zijn geld, men mag bijkans zeggen op de baldadigste wijze, te verkwisten, en als hij niet terstond weder eene reis kan doen, dan staat hij daar, en heeft niets om van te leven. Dit is vooral het geval in de Noordelijke landen, daar de scheepvaart gedurende den winter eenen geruimen tijd stil kan staan. Deze lieden kan men niet geheel verlaten; maar men moet hen helpen onder zoodanige voorwaarden, dat *zij* alle krachten inspannen om die hulp niet te behoeven. Ook de vrouwen en kinderen der Matrozen, en zelfs der Stuurlieden, behoeven dikwijls onderstand, terwijl de mannen op reis zijn, en bij hunne terugkomst is er zelden aan te denken om de gemaakte kosten betaald te krijgen (*).

Het

(*) Matrozen, die getrouwd zijn, en eene lange reis doen, bij voorbeeld naar de Oost of West, of zelfs de Middellandsche zee, plegen hier gewoonlijk eenen *trekcedel* te verlangen, dat is, eene verpligting der Reeders, om een gedeelte van de huur, die den man toekomt, maandelijks aan de vrouw te betalen.

In-

Het blijkt dus, dat men zich bedriegt, als men de klasse dergenen, die verzorgd moeten worden, bepaalt tot hen die niet werken kunnen. Tot dezelve behooren verder allen, die door hunnen arbeid het noodige onderhoud voor zich en de hunnen (*) niet verdienen, als mede zij die geen werk vinden kunnen: want

Intusschen is dit dikwijls ontoereikend om het huisgezin in de afwezigheid des mans te onderhouden; en men ziet niet zelden, dat een matroos de reis aanvangt zonder eene dergelijke schikking gemaakt te hebben. Ook heeft dezelve, gelijk gezegd is, slecht plaats voor reizen naar verafgelegen oorden.

(*) De meeste Schrijvers beschouwen al de armen als op zich zelven staande personen, en slaan geen acht op hunne familiebetrekkingen. Dit is mijns bedunkens zeer verkeerd. Een huisgezin, uit man, vrouw en kinderen bestaande, moet niet beschouwd worden als eene verzameling van verscheidene behoeftigen, maar als iets ondeelbaars (*individuum*). Een man is immers verpligt zijne vrouw en kinderen te onderhouden, eene weduwe of ongehuwd vrouwspersoon moet voor hare kinderen zorgen. Kunnen zij, die daartoe verpligt zijn, zulks niet doen, dan komt het Armen-wezen hun te hulp: maar alles wat hetzelve aan zulk een huisgezin geeft, geeft het indedaad aan den Vader of Moeder, die eigenlijk gehouden zijn hetzelve te onderhouden. Daarom moet men niet onderzoeken, of de ouders voor hunne personen den kost kunnen winnen, maar of zij het voor het geheele huisgezin kunnen doen: als zij dit niet kunnen, dan zijn zij behoeftig, en moeten als zoodanige ook voor hunne personen op de lijsten der bedeelden ingeschreven worden, al bestaat de hulp, die hun verleend wordt, slechts in kost en kleederen *voor de kinderen.* Er kan aan geene geregelde Armenpolicie gedacht worden, als men eene tegenovergestelde handelwijze volgt.

want, gelijk getoond is, men kan deze lieden niet helpen, met hun alleen werk te geven; en als men hen aan 't werk zet, is het oogmerk niet zoo zeer, hun onderhoud te verschaffen, of het Armen-wezen eenig voordeel of schadeloosstelling te bezorgen, als wel te beletten, dat de bedeeling niet te smakelijk en te aanlokkende worde.

Schoon alle deze lieden geheel of ten deele moeten verzorgd worden, is echter de wijze, waarop zulks geschieden moet, zeer verschillende naar mate der voorwerpen.

Er zijn Schrijvers, die de behoeftigen gerangschikt hebben volgens de oorzaken hunner behoefte. Deze theoretische verdeeling, dunkt mij, konde zeer gevoegelijk door eene meer praktische vervangen worden; volgens welke men de armen zoude rangschikken naar hunne omstandigheden, en naar den aard der *onderstenning die zij behoeven.* Men zoude hen dus op de volgende wijze kunnen verdeelen:

I. Op zich zelve staande volwassene armen.
   1. die geheel buiten staat tot werken zijn, en dus van alles moeten voorzien worden, waartoe ongeneesselijke kranken behooren.
   2. die wel eenig werk kunnen verrigten, maar niet in staat zijn den vollen kost te verdienen.

II. Huisgezinnen.
   1. Oude, afgeleefde, of door ziekte tot werken ongeschikte echte lieden.
   2. Huisgezinnen met kinderen *waar de man in* leven is.
   3. Weduwen en ongehuwde vrouwspersonen, *die* kinderen hebben.

III.

III. Kinderen, wier beide ouders gestorven of onbekend zijn, en voor wie niemand zorgt: dus weezen, vondelingen, verlatene kinderen (*), als mede, kinderen die men aan slechte ouders ontnomen heeft.

Ik zal nu de verschillende soorten van verzorging beschouwen, en aantoonen welke voor elk der bovengenoemde gevallen de meest gepaste is.

De meest algemeene verdeeling der verzorging is, dat zij, of in Godshuizen, of in der armen eigene woningen kan geschieden. Dan voor en aleer ik verder ga, zal het niet ongepast zijn, eenen blik te werpen op de verschillende soorten der eersten.

De Godshuizen, Hospitalen, Fundatiën, liefdadige gestichten, Hofjes, en welke benamingen men hun al meer geven kan, kunnen in twee hoofdklassen verdeeld worden. De eerste bestaat uit die gestichten, die meestal door partikulieren opgerigt, hunne eigene kapitalen hebben, van welker interessen zij bestaan, zonder eenige toelage van het publiek te genieten: tot de laatste behooren die, welke geheel of ten deele door Kerkgenootschappen, Diakenen, Stedelijke Regeringen, of ook door een publiek Armen-wezen, onderhouden worden. De uitgebreidheid der eerste is altijd bepaald door hunne kapitalen of inkomsten; zij hebben gewoonlijk eigene Fundatiën, die niet alleen de eigenschappen tot de opneming in dezelve vereischt, maar ook de grootte en aard des onderstands bepalen, en deze Fundatiën moe-

(*) Ik neem hier de woorden *vondelingen* en *verlatene kinderen* geheel in den zin, dien de Heer VOLLENHOVEN *in dit Magazijn* I. *D. bl.* 235 *en* 236 aan dezelve gehecht heeft.

moeten, zoo zij slechts niets dat openbaar met de goede orde strijdt (*) in zich bevatten, heilig zijn. In eenigen wordt het volle onderhoud, in andere slechts huisvesting met of zonder eene wekelijksche toelage in geld gegeven. Beide kunnen somtijds zeer rijkelijk *zijn*, dan juist uit hoofde der zoo even opgemerkte bepaaldheid, kan dit geenen schadelijken invloed hebben. *Het* is ook niet volstrekt noodzakelijk, dat het beheer dezer Fundatiën met het Armenbestuur verbonden zij; dan het is zeer wenschelijk, dat het grootst mogelijke getal plaatsen in dezelve ter begeving van *dit* bestuur sta: dewijl niemand beter in staat is eene goede keus

(*) Dit is het eenigste geval; waarin *ik* den Heer LE JEUNE toegeven kan, dat de Souverein veranderingen in makingen van partikulieren moet maken; *geenszins* echter in een legaat, waaruit kinderen in een Armhuis eens 's jaars op chocolade en wafelen onthaald worden. Deze gifte zoude zekerlijk tot een nuttiger oogmerk kunnen bestemd zijn, maar er is niets kwaads in. Arme kinderen, die men eens 's jaars op ongewonen kost onthaald, worden niet meer warsch van hunne dagelijksche spijs, dan lieden van hoogere klasse, die gewoon zijn matig te leven, en bij eene plegtige gelegenheid, eene bruiloft enz. aan eenen zeer rijkelijken disch aanzitten. Ten opzigte van kinderen heeft de *ondervinding* dit bij mij bevestigd (1).

(1) Niet het maken van veranderingen in reeds in werking gebragte legaten, maar het al of niet verleenen van toestemming tot het aannemen van zoodanig legaat, door het Gouvernement, is bedoeld in de geschiedkundige nasporingen.

Ik meen voorts, dat er over den zedelijken invloed der *Eerste* indrukken nog al veel op dit onderwerp zou kunnen worden aangevoerd. L. J.

keus te doen; daar het, om zoo te zeggen, een algegemeen overzigt over de armoede en behoefte in zijn Distrikt heeft, en dewijl deze gestichten dikwijls het eenigste middel zijn, dat een Armenbestuur heeft, om het ongeluk der betere klasfen te verzachten. En bij deze gelegenheid kan ik niet nalaten aan te merken, dat het, wanneer de inkomsten van dergelijke gestichten door een of ander ongeval besnoeid worden, mijns bedunkens beter is, het getal der plaatsen dan de toelage te verminderen, omdat men door het laatste het hoofddoel der Fundatie dikwijls geheel verijdelt.

In *Koppenhagen* zijn, behalve eenige kleine, geheel partikuliere gestichten, twee Godshuizen van dien aard onder het beheer van het Armenbestuur, het Hofje van Vrouwe ABEL CATHERINE (*), en het Heilige-Geests-Hospitaal of Wartow (†). Het Bestuur begeeft alle de plaatsen in het eerste, en van de 415 plaatsen in het tweede staan 225 ter begeving van het Armenbestuur, 27 van vier kleine Steden in het Sticht van *Seeland*, en 163 van partikulieren of corporatiën. In vroegere dagen wierden de plaatsen, die ter begeving

(*) 23 Oude vrouwen hebben aldaar eene kamer met eene keuken, en de waarde van *f* 1:6:0 hollandsch geld 's weeks.

(†) In dit gesticht worden 53 mannen en 357 vrouwen gehuisvest: de wekelijksche toelage is omtrent 13 stuivers holl. Men vindt in het door mij medegedeelde Berigt meer bijzonderheden aangaande dit gesticht vermeld. Het dient niet om geheel tot werken ongeschikte lieden het volle onderhoud te bezorgen, maar het is eene gepaste hulp voor verarmde burgerlieden en oude dienstboden, die nog eenig werk kunnen verrigten, of door bloedverwanten en vrienden ondersteund worden.

ving van het Armenbestuur staan, als 't ware als het bijzondere eigendom van de leden van hetzelve aangezien, en zij begaven dezelve bij beurten. Dit misbruik is in 1799 afgeschaft, en de plaatsen zijn na dien tijd door het geheele Armen-collegie vergeven, ten gevolge van een onder al de Sollicitanten gedaan onderzoek, zoo wel met betrekking tot de behoefte, als tot de door de Fundatie vereischte eigenschappen.

De tweede soort van Armenhuizen, zij namelijk, die geheel of ten deele op kosten van het publiek onderhouden worden, is van eene gansch andere natuur. Hier moeten niet alleen al de plaatsen ter begeving van het Bestuur staan, maar de geheele inrigting moet onder hetzelve, of ten minste in onmiddelbaar *verband* daarmede gesteld worden. De reden daarvan is, dat zij in de handen van het Bestuur zeer gewigtige middelen kunnen zijn tot het bereiken van heilzame *oogmerken*; en dat het noodzakelijk is, dat zij in eene volmaakte harmonie met het geheele stelsel der verzorging staan: zoo veel te meer, daar haar invloed van veel vermogen zijn kan, omdat zij uit de fondsen, die tot de publieke Armenverzorging behooren, onderhouden wordende, even als dezelve in het oneindige kunnen vermeerderd worden. Al de regelen die ik in het voorgaande Hoofdstuk opgegeven heb, zijn dus op *dezelve* toepasselijk.

Koppenhagen heeft drie inrigtingen van dien aard: 1°. de afdeeling van het algemeene Hos*pitaal*, *die* als Armenhuis gebruikt wordt en bestemd *is* voor ongeneesselijke kranken, kreupelen, afgeleefde lieden, die zichzelve niet helpen en weinig of niet werken kunnen. Ook verzorgt men aldaar onverbeterlijke bedelaars, dronkaards en anderen, die eene goede Policie niet kan toelaten

op

op de straten te verschijnen (*). 2°. Eene afdeeling van het St. Jans Hospitaal, omtrent zeven uren gaans van de stad gelegen, voor onnoozelen, lieden die de vallende ziekte hebben, en anderen, die, die offchoon zij uit hoofde van eenig ligchaamsgebrek moeten verzorgd worden, echter niet tot allen arbeid ongeschikt zijn, hetwelk de akkerbouw en al het werk met eene huishouding op het land verbonden gelegenheid geeft hun te bezorgen. 3°. De werkhuizen, bestemd voor lieden die wel onderstand behoeven, maar toch eenig werk verrigten kunnen, waartoe hun aldaar op de arbeidzalen gelegenheid gegeven wordt (†).

Intusschen, hoe men deze Armenhuizen ook inrigte, moet de verzorging zich niet verder dan tot de eerste behoeften des levens uitstrekken, en niets aanlokkends in zich bevatten: anders zullen zij eenen zeer grooten toeloop hebben; terwijl het integendeel de nood alleen zijn moet, die iemand aanzet te verzoeken, om aldaar opgenomen te worden (§). Ik heb reeds te voren gezegd,

(*) De armen aldaar mogen niet zonder verlof uitgaan, en dit wordt alleen des Zondags gegeven.

(†) Het Armen-wezen te *Koppenhagen* heeft zes zoodanige werkhuizen, alwaar 67 mannen en 332 vrouwen kunnen gehuisvest worden. Deze armen behooren eigenlijk tot de Huiszitten-armen, en zijn in de registers der bedeelden ingeschreven. Zij daarentegen, die in de twee voornoemde Hospitalen verzorgd worden, behooren niet tot dezelve. Men kan over deze drie soorten van gestichten het in dit Magazijn geplaatste berigt nazien.

(§) Zeer opmerkenswaardig is, wat in het te voren aangehaalde *Report on Mendicity p.* 44 gevonden wordt. De aannemer van een armhuis voor de Stad *London* (*the City*) zegt aldaar: „the reason, they put them into the house „is,

zegd, dat de Eerw. BASTHOLM wil, dat men al de behoeftigen in zoodanige Armenhuizen verzorge; daar men, zegt hij, daardoor alleen zeker kan zijn, dat men geene anderen dan waarlijk behoeftigen hulp verleent. Dit sta ik volkomen toe, en ruime hem insgelijks in, dat deze wijze van voorzorging de beste is voor alle enkele personen, weduwnaars, weduwen en ongehuwde personen zonder kinderen, welke men voorzien kan dat bestendig onderstand zullen behoeven (*). Zij zoude ook voor oude en afgeleefde echte-lieden kunnen geschikt zijn, zoo er niet dikwijls eene hardigheid in

„ is, „that they would have half the poor working people „ in the parish having pensions."

(*) De Heer SCHERENBERG vermeent, dat men oude lieden bij voorkeur ten hunnent moet ondersteunen, of hen ten platten lande bij brave lieden in den kost besteden; omdat hunne verzorging op deze wijze minder kostbaar en tevens aangenamer zijn zal dan in de Godshuizen. Wat de onkosten betreft, zal ik hier alleen aanmerken, dat men niet moet berekenen, langs welken weg de verzorging van een enkel mensch goedkooper zijn zal, maar volgens welk stelsel de verzorging van al de enkele armen van een District minder zal kosten; en dan geloof ik, dat dit in behoorlijk ingerigte Godshuizen zal geschieden. En wat de aangenaamheid der verzorging aangaat, is de zaak ten minste twijfelachtig, daar vele oude lieden slecht zullen behandeld worden: en gesteld al, dat deze aangenaamheid in het klaarste licht geplaatst werd, dan zoude dit alleen eene reden zijn, om dit stelsel te verwerpen, daar de verzorging, gelijk ik vermeen betoogd te hebben, nimmer iets aanlokkends in zich moeten bevatten (2).

(2) (*Nimmer iets aanlokkends*). Moet men hier geen onderscheid maken tusschen oude lieden, die schuld zijn aan hunne armoede, en anderen, die bij een bekend goed en

in stak, hen op het einde hunner dagen van elkander te scheiden. Voor lieden daarentegen, die naar alle aanzien slechts voor eenen korten tijd ondersteuning behoeven, is naar mijn inzien deze wijze van verzorging ten uiterste nadeelig; daar de ondervinding mij geleerd heeft, dat uit dezelve eene groote zorgeloosheid, onverschilligheid en onbekwaamheid om zijne krachten in te spannen, geboren worden. Men leert in deze gestichten zich met het hoogstnoodige te behelpen, en wil daarin liever volharden, dan zijnen toestand trachten te verbeteren, als zulks met moeite, arbeid en overleg gepaard moet gaan. Om alle deze redenen is het in mijne oogen nadeelig, huisgezinnen met kinderen in armhuizen te verzorgen, vooral, daar ik, om redenen die ik hierna zal aanvoeren, een geslagen vijand ben van kinderen in zulke Gestichten op te voeden.

In alle zoodanige Godshuizen moet de grootste zorg voor frissche lucht, zindelijkheid enz. gedragen worden: ook moet er eene strenge orde heerschen. Dit alleen maakt dat vele armen er niet dan ongaarne in opgenomen worden, dewijl hunne vrijheid daardoor eenigzins beperkt wordt. Wanneer men dit in aanmerking neemt, en zich tevens herinnert, dat in deze gestichten slechts het hoogstnoodige moet gegeven worden, zal men begrijpen, hoe zij in handen van verstandige bestuurders kunnen dienen, om zich te overtuigen, dat iemand waarlijk behoeftig is. Het aanbod eener plaats in dezelve, is het beste middel om zich te bevrijden van de aanzoeken van hen, die men bij zichzelven overtuigd is, dat

en arbeidzaam gedrag, geen bestaan voor den ouden dag hebben kunnen bespazen, en van onderstand van aanverwanten verstoken zijn? L. J.

dat geenen onderstand behoeven (*); daar zij wel eene hulp, die hunne vrijheid niet beperkt, willen ontvangen, maar zich niet onder de aangebodene voorwaarden willen laten verzorgen. Dat, in gevalle het aanbod aangenomen wordt, de verzorging van eenen armen meer kost dan indien men zijn verzoek ingewilligd had, doet niets af: want men moet niet de verzorging van *éénen* enkelen mensch berekenen; maar zich te gelijk voorstellen, hoe velen uit dien hoofde geenen onderstand verzocht, of ook denzelven van de hand gewezen hebben (†).

Men moet dus nooit, zoo lang men enkele bedeelden in de Stad heeft, plaatsen in de armhuizen laten ledig staan. Maar dit zal zelden het geval *zijn*, en zij zullen meestal niet toereikende zijn, om hen allen te huisvesten. Vele enkele armen, en al de huisgezinnen, zullen dus in hunne woningen moeten verzorgd worden.

En hier ontstaat allereerst de groote vraag: hoedanig deze ondersteuning zijn moet; of zij in geld, of in levensmiddelen en andere behoeften moet gegeven worden? De Bestuurders van het Armen-wezen te *Hamburg* zijn voor de bedeeling in geld; en geven voor reden, dat eene tegenovergestelde handelwijze te wege brengt,

(*) Lieden, die bloedverwanten of vrienden hebben, die hen ondersteunen kunnen, zullen gaarne weekgeld of huurpenningen ontvangen, maar kost en vrije huisvesting wijzen zij meestal van de hand.

(†) Ik ben overtuigd, dat deze handelwijze krachtig medegewerkt heeft, om het getal der bedeelden te *Koppenhagen* te doen verminderen. Dit stuk is in het berigt voor 1816 nader ontwikkeld.

brengt, dat de armen de gewoonte verliezen van met geld om te gaan, en daardoor ongeschikt worden, om, zoo hunne omstandigheden zich te eenigertijd verbeteren, wederom op eigene wieken te kunnen drijven. Ik sta de gegrondheid dezer aanmerking toe, maar geenszins het besluit, dat er uit ontleend wordt. Want het is uitgemaakt, dat zij, die niets kunnen verdienen, en geene hulpmiddelen hoegenaamd hebben, en dus van alles moeten voorzien worden, in Godshuizen moeten opgenomen worden. Zij daarentegen, die werken kunnen, of onderstand van vrienden of bekenden hebben, behoeven slechts eene toelage; en al wordt dezelve hun *in natura* gegeven, hebben zij toch gelegenheid met geld om te springen, zoodat de tegenwerping ten hunnen opzigte wegvalt. Zeer groot, daarentegen, zijn de voordeelen eener verzorging *in natura*, zoo wel voor de armen zelven, als voor het Armen-wezen. Wanneer de bedeeling, gelijk altijd geschieden moet, naar de allervolstrektste behoefte berekend is, wordt zij geheel ontoereikend bij het minste klimmen van de prijzen der levensmiddelen, en te rijkelijk als dezelve vallen; tenzij men, hetgeen naauwelijks mogelijk is, de bedeeling elk oogenblik verandere. Dit is vooral gewigtig in landen waar men papieren geld heeft, hetwelk aan verandering van waarde onderhevig is: maar zelfs in een land, dat niets dan baar geld heeft, en waar het teeken der circulatie dus onveranderlijk is, kunnen de eerste behoeften zeer in prijs afwisselen; waarvan gansch Europa, en vooral het Koningrijk der Nederlanden, in de jaren 1816 en 1817 eene treurige proef opgeleverd heeft. Ook geeft deze wijze van verzorging het Armen-wezen meer zekerheid, dat hij, dien dezelve aanneemt, waarlijk behoeftig is, dan eene bedeeling in

geld.

geld. Geld wil ieder gaarne eens in de week, of alle veertien dagen halen, dit is hoegenaamd geene moeite, en kan dikwijls verborgen blijven. Meer zal men zich bedenken, als men brood en ſoep op eenen zekeren, bepaalden tijd, en, zoo men gezond is, *zelf* moet halen. Dit vindt een ieder, die niet volſtrekt behoeftig is, bezwaarlijk; en ik heb gevallen gezien, dat *lieden* die geld verlangden, eene bedeeling in brood van meer waarde afſloegen. Eindelijk loopt men bij het uitdeelen van geld gevaar, dat de arme zijne wekelijkſche bedeeling, terſtond na dezelve ontvangen te hebben, *in drank* of lekkernijen verſpille, en daarna het overige gedeelte der weke aan gebrek blootgeſteld zij, waarbij vooral jonge kinderen lijden. Het brood van het *Armen-wezen* kan daarentegen zoo ligt niet verkocht worden; omdat men, wanneer men vermoeden daarvan heeft, de zaak gemakkelijk kan onderzoeken, *en omdat de* verkoop van het met den ſtempel van het Armenbeſtuur gemerkte brood overal; gelijk hier, den verkooper niet alleen, maar ook den kooper moet ſtrafſchuldig maken.

Te *Koppenhagen* was nog voor eenige jaren niets dan de bedeeling in geld bekend. Men begon echter met den aanvang dezer eeuw keukens aan te leggen, en den bedeelden gelegenheid te geven, om brood en ſoep voor eenen zeer gematigden prijs te koopen. *Het* ſtondt zelfs in de magt van den Directeur eens Distrikts deze of gene armen te verpligten, om hunne bedeeling in zoodanige artikelen te ontvangen. Doch *vóór 1807* werd niets algemeens dienaangaande bepaald, maar in dat jaar werd het tot eenen vasten en algemeenen regel gemaakt, dat de wekelijkſche bedeeling (met uitzondering van het kostgeld voor beſteede kinderen) niet meer in geld, maar alleen in ſoep en brood zoude ge-

geven worden, en een weinig later werd de juiste bepaling daarvan in de Verzorgings-Commissie gevestigd. Het getal der portiën soep, die dagelijks uitgedeeld werden, was zeer aanzienlijk; en daar de armen liever brood hadden, maakte men hun het dikwijls tot een pligt, ook soep te halen. In 1812 werd de uitdeeling der soep afgeschaft voor allen, die in hunne woningen verzorgd werden; en bleef slechts in wezen, voor hen die in de Gestichten gehuisvest zijn, voor kinderen in de Armenscholen, en voor zieken, dien dezelve voor eenen korten tijd toegedeeld wordt. Men grondde deze verandering op de ondervinding, dat de armen zeer weinig werk van deze soep maakten, dat zij dikwijls verzuimden dezelve te halen, dat zij, die zulks niet deden, het alleen nalieten uit vrees van hun brood te verliezen, dat eenigen buiten het gezigt der keuken gekomen, de soep in de goten wierpen, en dat de voordeelen dezer uitdeeling dus geenszins beantwoordden aan de groote kosten, die zij na zich sleepte. De beslissing van deze zaak veroorzaakte hevige debatten in het Armencollegie; ik was zeer tegen de afschaffing, en spelde mij eene groote mate van ellende daarvan voor: dan ik moet bekennen, dat ik mij daarin bedroog, en dat zij door de armen bijna niet gevoeld werd: en hieruit haalde ik een nieuw bewijs, dat men in dergelijke zaken niet op redeneringen, maar op de ondervinding alleen moet afgaan. Het *maximum* der wekelijksche toelage is nu hier als volgt. Allen, die in de werkhuizen gehuisvest zijn, krijgen 's middags eene portie soep; en 8 of 7½ ponden brood 's weeks, al naar zij meer of minder met hunnen arbeid verdienen kunnen. Volwassene lieden, die in hunne huizen bedeeld worden, krijgen ten hoogste 7½ ℔ brood 's weeks, en hun, die zich daarmede niet

be-

behelpen kunnen, vergunt men plaats in de Armenhuizen. Aan huisgezinnen geeft men, vóór alles, middageten op de school voor die kinderen, die de schooljaren bereikt hebben, en voorts, als het noodig is eenige brooden. Lieden die kinderen bij zich in den kost hebben, ontvangen geld; maar men heeft die kinderen somtijds middageten op de school, en brood voor eenen zeer gematigden prijs toegestaan, zoo dat dit inderdaad eene toelage was.

Het brood, dat het Armenwezen alhier uitdeelt, bestaat thans uit zuivere rogge (*) en ieder brood weegt vijf ponden. Men heeft hier alle mogelijke wijzen, om hetzelve te bezorgen, beproefd: men heeft zijne eigene bakkerij gehad; men heeft door eenen *bakker*, *voor* rekening van het Armen-wezen, inkoop van granen laten doen, en dezelve door *hem tot* brood doen bakken; en eindelijk heeft men een contrakt met den bakker gemaakt, volgens hetwelk hij het Armenwezen van het noodige brood voorziet, voor den door de Stedelijke Regering vastgestelden prijs (†). Bij de eerste wij-

(*) Men heeft het te voren ook van half rogge en half gerst, of ⅔ rogge en ⅓ gerst gebakken; dit geeft een zeer goed brood. De voornaamste reden, waarom *men thans* alleen rogge gebruikt, is, dat de hooge prijs der gerst het voordeel van de vermenging der rogge daarmede geheel doet vervallen.

(†) Volgens het thans bestaande contract geeft de bakker ¼ schelling rabat op het pond; 't welk, volgens den tegenwoordigen prijs van 4 schellingen, zes ten honderd maakt. — Een Deensche schelling is het 96ste gedeelte van eenen rijksdaalder, en twee Deensche zijn gelijk aan één' Zeeuwschen rijksdaalder.

wijze heeft men zich allerslechtst bevonden: bedrog aan alle kanten, slechte behandeling van het meel, en dus slecht brood en groot verlies, zijn er het gevolg van geweest. En men zette dit niet geheel op rekening van hen, die het opzigt over deze bakkerij hadden: het is onmogelijk dat lieden, die onkundig in dit vak zijn, en die daarenboven andere bezigheden hebben, en dus niet altijd tegenwoordig kunnen zijn, zich, zelfs met den besten wil, tegen bedrog beveiligen. De tweede manier is veel beter; maar toch altijd met risico verbonden: het verlies gaat voor rekening van het Armen-wezen; en als het brood slecht is, heeft men gedurige kibbelarijen met den bakker, die de schuld op rekening der granen stelt. De derde daarentegen, die men sedert een paar jaren hier aangenomen heeft, is tot nog toe bevonden de beste te zijn. Daar het allen, die brood van den bakker ontvangen, om het verder aan de armen uit te deelen, ten scherpste bevolen is, niet dan volmaakt goed brood aan te nemen, en, ingeval het niet goed of te ligt zij, het Armen-collegie terstond daarvan te onderrigten, is men verzekerd altijd zeer goed brood te hebben: daar de bakker zelf het verlies van een afgekeurd baksel lijdt, en daarenboven, uit vrees van eene zoo gewigtige leverantie te verliezen, zorg draagt, dat er geene reden tot klagen zij. Het Armenbestuur moet het als eene heilige pligt jegens de armen beschouwen, geene de minste oogluiking met den bakker te gebruiken. Nooit heeft men beter en goedkooper brood gehad, dan sedert men deze wijze van handelen aangenomen heeft. Bastholm laakt dezelve, en wil dat elk Armen-wezen zijne eigene bakkerij hebbe; daar het, zegt hij, alles wat in de beurs van den bakker komt,

daar-

daardoor bespaart. Dit laat zich wel in de theorie hooren, maar wordt door de ondervinding tegengesproken. Het kan ook mogelijk zijn, dat zulks in het Armenhuis eener kleine Stad werkstellig kan gemaakt worden, daar een Armenverzorger of zijne vrouw, die zich daarop verstaan, het opzigt op zich nemen kunnen; maar in eene groote Stad, waar de ovens eener dergelijke bakkerij bijna nooit kunnen koud worden, zal men er zijne rekening niet bij vinden (*).

Het middageten bestaat in gort met bier, koolsoep, erwtesoep, soep met gepelde gerst enz., met een weinig vleesch (†) of spek. Iedere portie houdt eene pot, welke maat gelijk is aan $1\frac{1}{7}$ eener gewone wijnflesch. De kinderen, die op de scholen eten, krijgen, met uitzondering der dagen dat er gort opgedischt wordt, $\frac{1}{4}$ pond brood met het middageten, en te vijf uren wordt hun wederom eene gelijke hoeveelheid brood gegeven; geen kruimel mag daarvan buiten de school ge-

(*) De Baron KEVERBERG VAN KESSEL raadt de tweede wijze van handelen aan; namelijk het graan voor rekening van het Armen-wezen in te koopen, te doen malen en tot brood bakken: maar het verband toont duidelijk aan, dat hij dit alleen in de omstandigheden, die tot zijne Instructie aanleiding gegeven hebben, goedkeurt; te *weten, bij* eene algemeene schaarsheid, bij dewelke men met regt konde verwachten, dat Molenaars en Bakkers voor niet zouden malen en bakken. Dit zou het geval in buitengewone omstandigheden zijn, maar zal bij den gewonen loop der zaken nimmer plaats vinden.

(†) Volgens het oude reglement kookte men 16 ℔ ossenvleesch op honderd portiën soep; gedurende den oorlog had men deze hoeveelheid op twaalf ponden verminderd, maar thans is het oude reglement wederom ingevoerd.

gebragt worden. Onaangezien de kleine hoeveelheid dierlijk voedsel, dat deze soepen inhouden, en dat vele lieden zich inbeelden, dat dezelve niet voedzaam genoeg zijn, toont de ondervinding ten klaarste, dat zoowel volwassenen als kinderen zich zeer wel daarbij bevinden. (*).

Turf of hout wordt hier nooit voor rekening van het Armen-wezen uitgedeeld. In den winter kan elk, die zulks verlangt, toegang tot gewarmde werkzalen hebben, waar hij zijn eigen werk medenemen of van werk kan voorzien worden. En daar de Stedelijke Rege-

(*) Kinderen, die bij hunne ouders gebrek geleden hebben, en er vermagerd en uitgehongerd uitzien, plegen, als zij eenigen tijd op de school gegeten hebben, eene frissche en gezonde kleur te krijgen. Lieden, die ik op deze scholen gebragt heb, hebben zich meermalen verwonderd, dat de kinderen er zoo wel uitzagen. De kost is dus gezond en toereikend: zoo redeneert ten minste de ondervinding. Maar wat zegt de theorie? Een aanzienlijk man, die niet lang geleden, onze Godshuizen ambtshalve inspecteerde, toonde zich met alles zeer wel te vreden; maar gaf te kennen, dat de hoeveelheid vleesch te gering was; men zocht hem door de ondervinding te overreden — dit hielp niet — is er dan over geklaagd? — neen — zien ouden of kinderen er slecht uit? — geenszins, zij zagen er allen gezond uit, en schenen wel te vreden, maar ik kan het niet in mijn hoofd krijgen, dat twaalf ponden vleesch op honderd portiën genoeg is. Het is door de ondervinding van andere landen afgemaakt, dat men zich bij het volkomen gemis van dierlijk voedsel zeer wel kan bevinden. Het kloeke en schoone Iersche volk leeft bijna uitsluitend van aardappelen, en hoe velen duizenden in Holland strekt dit nuttig gewas bijna alleen tot voedsel?

gering 's winters hout in kleine hoeveelheden voor eenen zeer gematigden prijs laat verkoopen, kan deze behoefte, voor zoo verre de armen dezelve verkiezen, uit hun' arbeidsloon aangeschaft worden. Daar het gemeen te *Koppenhagen* niet veel werk van warm eten maakt, en daar zeer velen noch keuken noch schoorsteen (*) hebben, is dit gemis niet zeer gevoelig, daar toch zieken in de Gasthuizen, afgeleefden in de Armenhuizen, en kinderen in de scholen van warm eten voorzien worden. In andere landen kunnen de omstandigheden wel eenigzins verschillende zijn; dan zelfs daar zoude ik eene inrigting van gewarmde zalen ten sterkste aanprijzen, en des noods het daarmede verbinden van keukens, waar zij, die van deze zalen gebruik maken, warm eten voor inkoopsprijs zouden kunnen koopen. Het spreekt van zelf, dat moeders hunne jonge kinderen in deze zalen moeten *kunnen* medebrengen. Daarentegen zoude ik ten sterkste afraden den voorslag te volgen der genen, die willen, dat men plaatsen hebbe, waar moeders, die buiten 's huis werken, hunne kinderen kunnen brengen, om dezelve aldaar onder opzigt te hebben; daar dit zeer dikwijls ten gevolge zal hebben, dat ouders hunne kinderen verlaten, en dezelve aan het publiek opdringen.

Kleederen geeft men hier nooit aan de *volwassene* personen buiten de Armenhuizen, dan in zeer buitengewone gevallen. Lieden die zoo diep vervallen zijn, dat zij van de onontbeerlijkste kleederen ontbloot zijn, moe-

(*) Om deze reden is het, dat de aardappelen, die men thans ten platten lande in *Denemarken* zeer veel gebruikt, in *Koppenhagen* niet een algemeen voedsel voor de geringere klasse kunnen worden.

moeten niet dan in Godshuizen of dwangwerkhuizen verzorgd worden. Wilde men met eene zoodanige uitdeeling beginnen, welhaast zoude men zulk eenen toeloop krijgen, dat de uitgestrektste magazijnen naauwelijks toereikende zouden zijn. Weet men daarentegen, dat men niets te wachten heeft, dan behelpt men zich zoo goed als men kan. Half naakte lieden ziet men te *Koppenhagen* zeldzamer dan in andere plaatsen (*). TOWNSEND heeft volkomen gelijk, als hij zegt, *dat inrigtingen om de armoede te gemoet te komen, armoede scheppen.* Kinderen daarentegen kleedt men; doch onder twee voorwaarden: 1°. dat zij of hunne ouders op de lijsten der bedeelden ingeschreven zijn, en dus onder de jurisdictie van het Armen-collegie staan; en 2°. dat zij, die de vereischte jaren bereikt hebben, de scholen van het Armen-wezen bezoeken. Zij wier ouders niet op deze lijsten ingeschreven zijn, of die elders schoolgaan, zijn van deze uitdeeling van kleederen uitgesloten; doch van de laatste voorwaarde zijn de kinderen der Hervormden en Roomsch-Catholijken, die in de scholen hunner respective Kerkgenootschappen gaan, uitgezonderd. De kinderen, die de schooljaren bereikt hebben, (en voor jongere kinderen worden zelden kleederen verlangd,) krijgen dezelve op de school. Te dien einde wordt vier malen in het jaar

(*) Die men er vindt, behooren tot de klasse der vagebonden of *Lazarons*, waarvan ik hierna zal spreken. Het is geheel overtollig dezen kleederen te geven, want zoodra zij dezelve ontvangen hebben, verkoopen zij ze terstond, en komen dan even naakt als te voren terug. Men geeft hun ten hoogste een of ander oud stuk, dat wel hunne naaktheid bedekken kan, maar te slecht is om door iemand gekocht te worden.

jaar door den Opziener, de Meesters en de Meesteresse van ieder armenschool aan het Armen-collegie eene lijst overgegeven, op dewelke men aangeteekend vindt, de vlijt en het gedrag der kinderen, wat zij in de laatste drie maanden met hun werk op de school verdiend hebben, en welke kleederen zij behoeven. Een of meer Leden van het Armen-collegie begeven zich dan naar de school, doen de kinderen een voor een voor zich verschijnen, en bestemmen wat ieder toegedeeld wordt. Het dus toegedeelde wordt dan in een boek, waarin ieder kind zijn folium heeft, met dag en datum aangeteekend, zoo dat men altijd zien kan, wat de kinderen te voren gekregen hebben. Het is immers noodzakelijk, hier een *maximum* voor de jaarlijksche uitdeeling te bepalen. Dit *maximum* is, voor jongens een wambuis en lange broek, voor meisjes een jak en rok, en voor beide kunnen twee hemden, twee paar kousfen en twee paar schoenen. Het uitzet der kinderen die, hunne belijdenis gedaan hebbende, de armenscholen verlaten om in dienst of op een ambacht besteed te worden, bestaat voor jongens in een wambuis, vest en lange broek, twee hemden, twee paar kousfen, een paar schoenen, eene halsdoek en een hoed: voor meisjes een jak en rok, eene wollen onderrok, twee hemden, twee paar kousfen, een paar schoenen, een voorschoot en eene halsdoek. Het Armenbestuur heeft zijn Magazijn waar deze kleederen bezorgd worden, en alles, met uitzondering alleen *der schoenen*, en der wambuizen en broeken der jongens, wordt op de meisjesscholen genaaid.

Er was een tijd, dat het Armenbestuur somtijds beddegoed uitdeelde, dan hiervan heeft men bijna geheel moeten afzien. Wanneer een persoon, of een huisgezin

zin geen beddegoed heeft, is het of omdat zij het verkocht hebben, of omdat de huisheer het bij wanbetaling der huurpenningen heeft doen verkoopen. In het eerste geval, zal hij, wien men op nieuw beddegoed geeft, het des te gereeder verkoopen; en in het tweede geval, zal de arme zoo veel te zorgeloozer worden in 't verzamelen zijner huurpenningen, daar hij toch weet, dat, als de huisheer zijn beddegoed wegneemt, hij er wederom nieuw van het Armenbestuur krijgen kan. Men haalt zich dus eene zware uitgave op den hals, en de arme wordt niet geholpen. Dit kan, ik beken het, eenigen hard voorkomen, maar men moet niet uit het oog verliezen, dat het eene herfenschim is, zich te verbeelden, dat een Armenwezen de menschelijke ellende geheel kan vernietigen. Wanneer men hier, in zeldzame gevallen, dekens geeft, geschiedt dit niet voor rekening van het Armen-wezen, maar of uit de privébeurs der Leden van het Bestuur, of voor liefdegaven, welker uitdeeling hun aanbetrouwd is.

Woning is eene der eerste behoeften, en offchoon de zeden der verscheidene volkeren in dit meer dan in eenig ander opzigt verschillen, komen zij allen daarin overeen, dat de arme huishuur moet betalen, en dat deze uitgave tamelijk drukkend voor hem is, omdat zij in 't algemeen slechts twee malen 's jaars betaald wordende, altijd eene voor den armen groote som uitmaakt, daar voedsel daarentegen dagelijks in kleine hoeveelheden kan aangeschaft worden. Hierin moet men dus de waarlijk behoeftigen te gemoet komen, door hen eenen onderstand tot het betalen der huishuur te verleenen, welke hun op denzelfden tijd als deze betaald wordt, moet toegedeeld worden. Ook

 voor

voor dezelve moet een *maximum* plaats hebben, omdat men niet in elk bijzonder geval een bijzonderen regel maken kan. Dit *maximum* moet door de plaatselijke omstandigheden geregeld worden, en verschillend zijn naar de omstandigheden dergenen, die dezen onderstand ontvangen. Het moet grooter zijn voor een huisgezin, dan voor eenen enkelen persoon; *hier is* het het dubbele. Het moet te gelijk vast bestemd zijn, zoo dat de arme daar vooraf op kan rekenen; en zelfs kan het Bestuur, wanneer zulks verlangd wordt, den huisheer eene verzekering geven, *dat het* den armen toegestane aan hem op zijnen tijd zal betaald worden. Dan verder moet men zich met de woning der armen niet bemoeijen, niet op den vervaltijd meer geven dan eenmaal toegestaan is, en ook niet voor meer borg stellen. *Beide, maar vooral het* laatste, baart eene zorgeloosheid, waarvan men zich naauwelijks een denkbeeld maken kan. Te *Koppenhagen* werd voor eenige jaren op hooger bevel hiermede begonnen, dan men moest spoedig daarvan afzien, daar de ondervinding leerde, dat zeer vele huisgezinnen, zelfs zij, die niet tot de allergeringste klasse behoorden, zich niet bekreunden om zelve te huren, en dus tot deze inrigting hunne toevlugt namen, terwijl in de meeste gevallen *het geheel of het* grootste gedeelte voor het Armen-wezen verloren ging, daar hetzelve nimmer door regtsgedingen of executiën lieden in diepere armoede dompelen moet (*).

Dan

(*) Alle Besturen zijn echter hiervan niet overtuigd. Mij is in eene naburige Stad een geval bekend, waar de Armen-commissie het geringe eigendom eens armen liet verkoopen, om zich vergoeding te verschaffen voor eene hem verleende tij-

Dan hoe zal men zich gedragen ten opzigte van lieden, die, 't zij op den gewonen verhuizingstijd, of op andere tijden, geene woning hebben, en dus op de straat zouden moeten liggen, zoo men hun niet te gemoet kwame? Men kan hen in 't algemeen in twee klassen verdeelen. Of het zijn huisgezinnen, die uit gebrek aan borgtogt, of om andere redenen, onder welke zorgeloosheid niet zelden eene groote rol speelt, somtijds echter ook buiten hunne schuld, op den gewonen verhuistijd zich zonder woning bevinden: of 't zijn enkele lieden van beide kunne, meest luiaards, dronkaards, afgesloofde publieke vrouwen enz., die bijna niets menschelijks dan het voorkomen hebben. Zij maken eene soort van *Lazaronis* uit; het is hun om 't even, waar zij liggen, wat zij eten, hoe zij gekleed gaan, alles is goed voor hun, als zij slechts hunne ongebondene neiging tot vrijheid en afkeer van arbeid kunnen opvolgen. Eenige derzelve stelen, als zich de gelegenheid daartoe opdoet: de meesten stelen niet, omdat dit eenige moeite en overleg vereischt. 's Zomers brengen zij den nacht buiten de Stad door, en liggen in drooge slooten, in graanvelden enz., of in de Stad zelve op wandelplaatsen, onder bruggen, of in gaanderijen van het nog niet geheel weder opgebouwde Paleis Als de Policie hen aantreft ligt zij hen op, en geeft hen aan het Armenbestuur over.

Dat

tijdelijke ondersteuning. — De Overheid van een District, bij 't welk men vergoeding verlangd had, voor eene dienstmaagd, die haar domicilie van onderstand aldaar had, maar in 't algemeene Hospitaal te *Koppenhagen* gekomen was, gaf te kennen, dat men vooraf schadeloosstelling in de kleederen van het meisje zoeken moest!!

Dat er voor deze verschillende klassen verschillende maatregelen moeten genomen worden, ligt in den aard der zake: maar zij hebben beiden dit gemeen, dat de hulp, die haar toegereikt wordt, met voorwaarden gepaard moet zijn, die dezelve zeer onaannemelijk maken; anders zal de toeloop zeer groot zijn, en steeds toenemen. Dit heeft de ondervinding alhier ten *klaarste* geleerd. Huisgezinnen, die men woning verschafte in lokalen, even goed en misschien beter, dan die, waaraan zij gewoon waren, en die men toeliet hunne gewone werkzaamheden voort te zetten, *wonnen nu hunne* huurpenningen uit, en er was geene reden hoegenaamd, waarom zij zich zelve woning zouden verschaffen. Velen bleven dus jaar in jaar uit, en *hun getal wierd* steeds grooter. De vagebonden vonden het niet alleen zeer gemakkelijk, de woning, *die het* Armenbestuur hun moest bezorgen, te gebruiken, maar er was goede reden om te duchten, dat al de sjouwers, daglooners, arbeidslieden van de werf enz., die meestal onhuwd zijn, en verre over de duizend uitmaken, ook deze gelegenheid zouden bij de hand nemen, om hunne huurpenningen te besparen.

Al deze ongelegenheden konden slechts vermijd worden, door de huisvesting in de gestichten van het Armen-wezen aan zekere voorwaarden te verbinden, die allen, die eenigzins in staat waren zich woning te verschaffen, noopten om zulks te doen. Ook deed het Armen-collegie in 1814 een nadrukkelijk voorstel dienaangaande, 't welk een Koninklijk Rescript ten gevolge had, volgens 't welk, allen die op hun verlangen in de gestichten van het Armen-wezen gehuisvest worden, zoo lang zij zich aldaar ophouden, als ingeschrevene armen beschouwd, en als zoodanige aan de

ju-

jurisdictie van het Armenbestuur onderworpen worden. Voorts wordt daarin bevolen, deze lieden aan 't werken te zetten, en hunne kinderen in de armenscholen te plaatsen, en eindelijk wordt verboden voor de huur van zoodanige lieden in te staan (*).

Deze bepaling had het gewenschte gevolg, en de eerste klasse geeft thans niet veel moeite. Op den dag der verhuizing doen zich wel vele lieden zonder woning voor (†), die men *ad interim* op de zolders der uitgebreide Godshuizen huisvest: men geeft hun gewoonlijk drie of vier weken om naar woning om te zien, zonder hun eenigen dwang op te leggen; maar deze tijd eens verstreken zijnde, brengt men de bepalingen van het Rescript op de teruggeblevenen ten uitvoer, en de enkele overtuiging, dat het ernst is, maakt, dat zij allen in zeer korten tijd verhuizen.

Deze handelwijze zoude intusschen niet toereikende zijn voor de vagebonden, en men heeft de toepassing van het Rescript naar het karakter dezer lieden moeten wijzigen. Zindelijkheid, orde en arbeid is waar zij meest afkeer voor hebben; deze maken dus de grondtrekken der voor hun gemaakte inrigting uit. In een onzer werkhuizen heeft men eene groote slaapzaal voor mannen, en eene andere voor vrouwen ingeruimd, alsmede eene werkzaal voor elke kunne. In de slaapzalen zijn

(*) Het was noodzakelijk, dit in het Rescript uit te drukken, om de lieden, die men moest huisvesten, en aan wie hetzelve voorgelezen werd, te overtuigen, dat zij niets van dien kant te wachten hadden.

(†) Zij plagten te voren 400 of 500 personen uit te maken, maar in de laatste jaren is dit getal verminderd, en in Mei 1818 was het niet boven 250.

zijn bedsteden met stroo en grove dekens (*). Deze menschen moeten zich dagelijks waschen en kammen, hun haar wordt kort afgesneden, en zij worden twee malen 's weeks gebaad. Men geeft hun eene portie soep en 1½ pond brood daags, en gebruikt hen tot al het werk dat voorvalt, zonder hun daarvoor iets te betalen. Als er geen ander werk is, laat men de mannen oud touwwerk uitpluizen. Hierbij komt nog, dat zij niet zonder verlof, dat slechts zeldzaam gegeven wordt, mogen uitgaan, en dat de minste overtredingen zonder oogluiking gestraft worden. In dit alles is niets aanlokkelijks, en echter is het getal der volwassenen en kinderen (†) steeds tusschen de 100 en 180, en onder dezen zijn vele jonge en sterke lie-

(*) De dekens zijn in 1817, en *eenigzins op hooger bevel*, aangeschaft. Het Bestuur vermeende dat er geene reden was om dezelve te geven; men wist met volkomen zekerheid, dat zeer vele lieden eene niet geringe huur (toen 8 stuivers holl. 's weeks) betaalden, om op eenen zolder zonder beddegoed te liggen. Het is zelfs gebeurd, dat menschen, die in het werkhuis waren gehuisvest geweest, en zich nu woning op eenen zolder verschaft hadden, den Opziener verzochten hun een weinig van het stroo te geven, dat als onbruikbaar op de mesthoop geworpen werd. Niet uit hardheid, maar uit verknochtheid aan zijne wel overdachte regelen, vermeende het Bestuur, dat men niet meer *voor niet* moest geven, dan andere *voor betaling* genoten.

(†) Men is genoodzaakt de kinderen aan hunne moeders te laten, omdat anders elke vrouw, die van de zorg voor hare kinderen wilde ontslagen zijn, zoude verlangen in het gesticht opgenomen te worden. De kinderen hebben het daarenboven in 't algemeen veel beter, als vóór hunne intrede.

Zij

lieden. Zij, die huisvesting in dit gesticht aannemen, zijn echter de ergste niet. De echte *Lazaronis* willen daar niet blijven, en loopen weg, zoodra zij door de Policie afgegeven zijn.

De Bestuurders van het Armen-wezen te *Hamburg* zijn van gedachte, dat men huisgezinnen, die door een groot aantal kinderen behoeftig zijn geworden, moet helpen, door één meer of kinderen, voor rekening van het Armenbestuur, bij anderen in den kost te besteden. Dit is hier nooit goedgekeurd (*). Deze maatregel is hard voor brave ouders, die zich op deze wijze van hunne kinderen zien berooven, en nog veel harder voor jonge kinderen, voor welke de ouderlijke, en vooral de moederlijke zorg onontbeerlijk is. Men zegge niet, dat arme en behoeftige ouders niet voor hunne kinderen kunnen zorgen. Onder deze zijn dikwijls lieden, die de grootste teederheid en zorg voor hun-

Zij hebben goed eten, zij worden op de school geplaatst, en voor de zindelijkheid wordt behoorlijke zorg gedragen. Intusschen is de inrigting slechts voor eigenlijke vagebonden, en als men ware behoeftigen, zieken of afgeleefde lieden aantrof, verzorgt men hen op de gewone wijze.

(*) Ik spreek hier in 't algemeen, en voor zoo verre men van deze wijze van verzorging, gelijk te *Hamburg*, eenen algemeenen regel zoude willen maken. Waar *doelmatige* opvoedingshuizen bestaan, als het opvoedingshuis te *Koppenhagen*, de Fundatie der Vrouwe van *Renswoude*, de Kweekschool voor de Zeevaart te *Amsterdam* enz., kan men ongetwijfeld onder anders gelijke omstandigheden de voorkeur geven aan brave huisgezinnen, die een groot getal kinderen hebben. Maar deze gestichten zijn particuliere of op zich zelven staande Fundatiën, en geene eigenlijke Armenverzorging.

hunne kinderen hebben. Het is daarenboven gevaarlijk, het getal der besteede kinderen buiten noodzakelijkheid te vermenigvuldigen. Men doet dus veel beter, zoodanige huisgezinnen vereenigd te laten, en hun, als zij zulks behoeven, onderstand te verleenen. Het luidt wel zeer fraai: *kinderen van Staat; zijne kinderen aan den Staat af te staan:* maar de Staat is in 't algemeen eene slechte stiefmoeder; niet omdat het hem aan goeden wil, maar aan vermogen ontbreekt, en de verpligting, die hij op zich neemt, boven zijne krachten is.

Eene andere vraag daarentegen is het, of men weduwen en vooral ongehuwde vrouwspersonen die kinderen hebben, en verlangen, dat men deze bestede, en haar dus in staat stelle, voor zich zelve den kost te winnen, haar verzoek moet inwilligen? De gedachten zijn alhier over dit stuk zeer verdeeld, en onder het voormalige bestuur plagt zulks gewoonlijk te geschieden; dan de leden van het tegenwoordige bestuur zijn altijd daar tegen geweest. Hunne redenen, behalve de hardheid van de kinderen der moederlijke zorge te onttrekken, zijn: 1°. Dat het bij ongehuwden eene soort van belooning voor ligtzinnigheid en slecht gedrag is. De tegenwerping, dat zij, die door een kind belet wordt te dienen, ligt eene openbare hoer zal worden, wordt ten minste alhier niet door de ondervinding bevestigd. Zij leert daarentegen, dat eene moeder, die door het besteden van haar *kind, van* alle de gevolgen harer losbandigheid ontheven is, zich dikwijls andermaal daaraan schuldig maakt en vele kinderen krijgt. Zij daarentegen, die haar kind zelve moet grootbrengen, al is het met de hulp van het Armen-wezen, gevoelt den last daarvan, en vervalt

daar-

daarom veel zeldzamer weder tot hunnen vorigen misslag. 2°. Dat dit bestêden van kinderen in het oneindige, behalve dat het de kostbaarste wijze van verzorging is, het getal der besteede kinderen dermate vermenigvuldigt, dat men in 't eind met dezelve geen' raad meer weet, en tot slechte voedsterouders zijne toevlugt moet nemen; of ook *depots* van kinderen oprigten, waarbij deze onnoozele schepsels in 't algemeen zeer veel lijden, en wel vooral zij, die allermeest aanspraak op goede behandeling hadden, te weten, ouderlooze kinderen, voor welke niemand iets betaalt buiten het kostgeld, terwijl kinderen, wier moeders leven, toch meestal eene toelage van dezelve krijgen (*).

De kinderen, die men thans alhier besteedt, zijn: 1°. Ouderlooze kinderen; welke klasse in zich bevat, *a.* vondelingen, *b.* kinderen die door hunne beide ouders verlaten zijn, *c.* weezen, die beide van vader en moeder door den dood beroofd zijn. 2°. Kinderen, die hunne moeder verloren hebben, vooral wanneer de kinderen nog jong en de vader behoeftig is, dewijl een man, die meestal buiten 's huis werkt, zelden jonge kinderen kan opvoeden. Dan hier moet zorg gedragen worden, dat deze wijze van verzorging niet langer

(*) Brave lieden, die een kind in den kost nemen om er eenig voordeel van te hebben, zullen in 't algemeen den voorkeur geven aan een kind voor 't welk de moeder, behalve de door het Armen-bestuur toegestane kostpenningen nog eenig weekgeld geeft. Weezen en vondelingen daarentegen, in wie iemand belang stelt, en die dus dubbele aanspraak op het openbare mededoogen hebben, moeten zich meestal met slechte voedsterouders vergenoegen.

gen duur, dan de omstandigheid, die dezelve veroorzaakt heeft, en dus dat de vader, zoo hij zich andermaal in den echt begeeft, zijne kinderen weder tot zich neme, om, indien hij behoeftig is, even als een ander arm huisgezin ondersteund te worden. 3°. Kinderen, wier ouders door hunne verwaarloozing, hun slecht gedrag, en het slechte voorbeeld, dat zij hun geven, onwaardig zijn, dat men hun de kinderen late behouden. Het 139ste Art. der Armenwet van 1 Julij 1799 zegt, dat, wanneer ouders, die voor zich zelven of eenig kind dadelijk ondersteuning van het Armen-wezen hebben, of ook te voren gehad hebben, zich jegens hunne kinderen slecht gedragen, zij gestraft zullen worden, en het Armenbestuur het regt hebben hun de kinderen te ontnemen (*). Daar de woorden *ondersteuning gehad hebben* voor eene zeer ruime verklaring vatbaar zijn, is de klasse, waarop dit artikel toepasselijk is, zeer uitgebreid. Ook is de bepaling, dat de ouders te gelijk moeten gestraft worden, zeer gepast, om te beletten, dat ouders hunne kinderen mishandelen met oogmerk om van derzelver zorg ontslagen te worden.

Voor en aleer ik tot de wijze van deze kinderen te verzorgen overga, zal het niet ongepast zijn, hier een weinig breeder over vondelingen en *verlatene* kinderen uit te weiden.

Ik houde het voor onbetwistbaar, dat er eene inrig

(*) Ik zoude zeer aanraden overal eene dergelijke bepaling te maken, want zonder dezelve zal de ouderlijke magt in 't algemeen zwaarder wegen dan het regt van 't Armenbestuur. Dit is 't geval in *Engeland*, zelfs ten opzigte van dadelijk bedeelden. Zie *Report on mendicity pag.* 68.

rigting zijn moet, om vondelingen te verzorgen, of gelijk de Heer VOLLENHOVEN zich uitdrukt, *dat men een te vondeling gelegd wichtje niet op de straat moet laten versmachten*; en deze woorden vol gevoel doen meer af, dan alle wijsgeerige bespiegelingen. Dit heeft men reeds voor lang erkend, en niet alleen menschlievende partikulieren, maar ook Plaatselijke Besturen, en zelfs Gouvernementen hebben op vele plaatsen vondelingshuizen opgerigt, aan welke zulke kinderen zelfs in 't geheim, of ten minste zonder navraag konden afgegeven worden. Zoo edel het oogmerk was, zoo verkeerd en onberedeneerd was de wijze van uitvoering (*). Wat waren deze gestichten anders dan middelen, om zich op eene wettige wijze van de verpligting om zijne kinderen te verzorgen, te ontslaan. Niet alleen zij, die zich niet om hunne kinderen bekreunden, vonden aldaar gelegenheid, om deze verpligting te ontwijken, zonder zich aan straf bloot te stellen, maar behoeftige doch brave ouders, konden zelfs door tederheid voor hunne kinderen verleid worden, hen aan het gesticht over te laten. Het oprigten en in stand houden van zulk een gesticht, is inderdaad eene pleg-

ti-

(*) Hetzelfde kan gezegd worden van inrigtingen, om de kinderen van ongehuwde vrouwspersonen, die zonder bekend te zijn kramen, te verzorgen. Eene zoodanige inrigting bestaat te *Koppenhagen*. Wat ik van dezelve denke, is uit hetgene ik alhier in weinige woorden van Vondelingshuizen, en het besteden van dergelijke kinderen gezegd heb, ligt op te maken. Het zoude mij te ver van mijn onderwerp afleiden, breedvoerig hierover te handelen; de stof is zoo rijk, dat zij eene afzonderlijke verhandeling zoude verdienschen.

tige verklaring van den Staat, dat hij doelmatig voor alle deze kinderen zorgen wil; dit gevoelt een ieder, en behoeftige ouders, die terug deinzen bij de gedachten van hun pas geboren kind op de ſtraat aan eenen bijna zekeren dood bloot te ſtellen, geven het aan het vondelingshuis, het wichtje dat zij verlaten met hunne tranen beſproeijende, maar hun ouderlijk gevoel aan het (in hunne gedachte) ware belang *huns* kinds opofferende. Zij vertrouwen op de beloften des Staats, — maar hoe houdt de Staat zijne belofte? Het antwoord op deze vraag is overal allerverſchrikkelijkst: men leze de treurige berigten nopens de vondelingshuizen te *Parijs* en te *Petersburg*: men leze vooral het akelig tafereel van het Aalmoezeniershuis te *Amſterdam*, dat de waarheidminnende en menschlievende VOLLENHOVEN met de donkerſte kleuren afgemaald heeft. En wie heeft de ſchuld daarvan? — het *Beſtuur*? *maar* als een Beſtuurder, aan wiens bekwaamheid en kunde, aan wiens ijver en menschlievendheid vooral niemand twijfelt, zelf deze gebreken openbaart, en verklaart, dat hij meermalen radeloos is, dan moet men dezelve niet bij het Beſtuur, maar in den aard der inrigting zelve zoeken (*). Vondelingshuizen hebben, meer dan eenige andere armeninrigting het gebrek, dat TOWNSEND aan allen verwijt: zij ſcheppen *die ſoort* van armoede, die zij ſchijnen te willen tegengaan: zij ſcheppen vondelingen (†). En waartoe verzamelt men hen

(*) Men weet dat de Keizerinne moeder het vondelingshuis te *Petersburg* onder hare bijzondere beſcherming genomen had, en hetzelve zeer dikwijls bezocht.

(†) Het is bekend, dat een groot gedeelte in de vondelingshuizen gebragte kinderen, die van behoeftige echte lieden

hen in zoo grooten getale? om hen op eene kunstmatige en systematische wijze ter slagtbank te brengen.

Deze moordkuilen zijn onbestaanbaar met de verlichting, die thans in Europa heerscht, en zij zijn vooral schadelijk op eenen tijd, waar de in dit werelddeel herstelde vrede gelegenheid kan geven, om op de verbetering der zeden te werken. Zij moeten dus afgeschaft worden. Dit erkent de Heer VOLLENHOVEN, die meer dan iemand in het geval geweest is, deze gestichten te leeren kennen, en naar waarde te schatten. Alleenlijk wil hij, dat men dit uitstelle, tot dat men iets meer gepast in de plaats kan stellen. Deze eisch is billijk, verstandig en staatkundig; maar dit iets wordt in een welgeregeld publiek Armenwezen, dat elken behoeftigen ondersteunt, gevonden. Men haaste zich dus hetzelve overal in te voeren.

De zoo even aangehaalde Schrijver, die met mij een voorstander der distriktsgewijze armenverzorging is, wil echter dat de vondelingen uit 's lands schatkist, of ten

den zijn. Te *Koppenhagen* nu, eene Hoofd-, Zee- Handelstad die 100,000 inwoners heeft, is het te vondeling leggen van een kind een zeer zeldzaam geval, dat naauwelijks eens in 't jaar gebeurt. De Fundatie voor onechte kinderen brengt wel gedeeltelijk het hare daar aan toe; maar daar zij niet voor wettige kinderen zorgt, moet de oorzaak dezer zeldzaamheid, in de afwezigheid van een vondelingshuis en het daarzijn van een geregeld Armen-wezen gezocht worden, te meer, daar al de te vondeling gelegde kinderen, wier moeders daarna gevonden zijn, onechte kinderen waren. Ik zoude bijna durven verzekeren, dat hoe groot het zedebederf alhier is, het nooit echte lieden in 't hoofd gekomen is, een eerstgeboren kind te vondeling te leggen.

ten minste voor rekening van het geheele volk onderhouden worden. De wijze waarop hij dit betoogt, is zeer schrander, maar zoude ook op alle andere soorten van verzorging meer of min toepasselijk zijn. De ware grond voor zijne meening is, dat *Amsterdam* alleen in de Noordelijke Provinciën een vondelingshuis hebbende, eene groote menigte vondelingen van andere plaatsen daar heen gebragt wordt, en het eene *openbare* onregtvaardigheid in zich zoude sluiten, deze Stad met de verzorging van zoo vele kinderen, die geheel vreemd voor dezelve zijn, te belasten. Maar het vondelingshuis te *Amsterdam* eens gesloten, en de behoorlijke publiciteit aan deze sluiting gegeven zijnde, zoude deze toevloed van buiten van zelf ophouden, en er zoude dus geene reden zijn, om de vondelingen *niet te doen verzorgen* door de Distrikten, waar dezelve gevonden zijn, ten minste zoo lang de ouders onbekend blijven (*).

Ik zeg *zoo lang de ouders onbekend blijven:* want wil men eens de afschuwelijke gewoonte van kinderen te vondeling te leggen doen ophouden, moet men alle mogelijk onderzoek naar de ouders doen, en dezelve, als zij gevonden zijn, zoo wel als allen, die deel in deze misdaad gehad hebben, straffen (†). Waar

(*) Wanneer de ouders van eenen vondeling vroeg of laat ontdekt worden, moet het Distrikt, waar dezelve hun domicilie van onderstand hebben, het kind, van het Distrikt, waar het gevonden en onderhouden is, overnemen, en aan laatstgemelde al de kosten van dit *onderhoud* vergoeden.

(†) Deze straf moet in elk land door den geest der criminele wetten gewijzigd worden. Echter zouden Draconische wetten het doel geheel misfen. Doodstraf zoude mijns oordeels slechts moeten plaats hebben, als het te vondeling leg-

Waar geene wetten tegen dit misdrijf bestaan, moeten er gemaakt, en waar zij niet doelmatig of toereikend zijn, moeten zij herzien en gescherpt worden. Als het Armen-wezen aan de eene zijde den behoeftigen de behulpzame hand biedt, en de wet aan de andere zijde haar zwaard opheft, dan, maar ook dan alleen, zal men gegronde hoop kunnen hebben, van het te vondeling leggen allengs te zien ophouden.

De sluiting der vondelingshuizen (*) zoude te gelijkertijd met de invoering van een publiek Armen-wezen moeten geschieden. Kort, maar slechts zeer kort te voren, zoude men over het geheele land, in de Kerken door afkondiging van den Kansel, op de straten door trommelslag, en door aanplakkingen, kort om op alle wijzen, waardoor de grootste publiciteit bevorderd kan worden, moeten bekend maken de sluiting der vondelingshuizen, de invoering der nieuwe Ar-

leggen met zulke omstandigheden gepaard ging, dat de dood van het kind met genoegzame zekerheid kan voorpitgezien worden, en waarlijk gevolgd is, zoo dat het geval met kindermoord gelijk te stellen zij. In alle andere gevallen zoude ik tuchthuisstraf voor langeren of korteren tijd, al naar de omstandigheden, als de meest gepaste straf beschouwen.

(*) Te *Koppenhagen* wierd in 't jaar 1750 een klein vondelingshuis voor 24 kinderen opgerigt, dan men merkte ras, dat het onmogelijk was het getal te bepalen; dit, en andere misbruiken bragten te wege, dat de kas geschikt om kinderen te ontvangen, door Resolutie Z. M. op voordragt der Regenten in 1774 opgeheven werd. In den muur van het Frederiks-Hospitaal in de Amaliestraat, ziet men nog eenen steen met het opschrift *Ulykkelige Börns Frelse*, (Redding voor ongelukkige kinderen,) onder welken deze kas geplaatst was.

Armen-inrigting, en de wetgeving over het te vondeling leggen, met de daarvoor bepaalde straffen.

Verlatene kinderen staan in alle opzigten gelijk met vondelingen, met dit onderscheid alleen, dat de ouders in 't algemeen gemakkelijker te vinden zijn. Ook tegen dit misdrijf moeten gepaste wetten gemaakt, en naauwkeurig ten uitvoer gebragt worden (*).

Dan op wat wijze moet men voor deze op zich zelven staande kinderen zorgen? Hier doet zich eigenaardig de vraag op, of zij bij voorkeur ten platten lande moeten besteed worden? Dat de lucht, het voedsel en de levenswijze aldaar gezonder zijn dan in groote Steden, is eene uitgemaakte zaak; als mede, dat er minder gelegenheid tot zedebederf gevonden wordt: ook zijn de kostpenningen gewoonlijk geringer. Daarentegen is het opzigt veel moeijelijker, het vereischt eene uitgebreide correspondentie, en zelfs met de grootste zorgvuldigheid, zal men op verre na alle misbruiken niet kunnen voorkomen (†). Ik geloof daarom,

(*) Daar het leven van verlatene kinderen in het algemeen minder gevaar loopt, dan dat van te vondeling gelegde, zoude de straf voor het verlaten van kinderen ook eenige graden ligter moeten zijn. Om deze wetgeving te volmaken, zouden er ook straffen moeten bepaald worden voor een' man, die vrouw en kinderen verlaat, en hen daardoor tot armoede doet vervallen.

(†) „We found,", zegt de Eerw. GURNEY, van op 't land besteedde kinderen sprekende, „the children looked as „if they were in a half starved state; and we heard com„plaints of their running with their hats to carriages beg„ging, instead of going to school, for which we paid so „much a week. We said they seldom went; and the nur„ses dressed their own children in our parish dresses, and let

om, dat men geen' vasten regel op dit stuk moet maken, maar naar tijd en omstandigheid te werk gaan. Wanneer eene Stad hare geheele bevolking kan gebruiken, of in andere woorden, wanneer men de kinderen, die besteed moeten worden, zoo tamelijk wel in de Stad kan besteden, en dezelve, als zij de scholen verlaten, zonder veel moeite eenen dienst of ambacht kan bezorgen, zie ik geene noodzakelijkheid om die kinderen naar 't land te zenden, en houde het voor gepast, dat beide, Steden en het platte land door hunne eigene jeugd gerecruteerd worden. Maar als het geval omgekeerd is, moeten de Steden zich zeer gelukkig achten, tot het platte land hare toevlugt te kunnen nemen, en het is altijd zeer goed, dat men gelegenheid hebbe kinderen aldaar te plaatsen, omdat dit, in gegevene gevallen, tot het bereiken van gewigtige oogmerken dienen kan (*). Als het Armenbestuur de kinderen in de Stad zelve besteedt, moeten zij bij voorkeur bij de bedeelden geplaatst worden; daar een welgeregeld Armenbestuur eene eigene jurisdictie en strafoefening over deze hebbende, de voedsterouders zelfs voor kleine verwaarloozingen straffen kan: an-

let our children go ragged." *Report on mendicity, pag.* 58. Dit zal maar al te dikwijls het geval zijn.

(*) De Lezer gelieve zich te herinneren wat ik in het derde Hoofdstuk gezegd heb.

Voor eenige jaren kon men gemakkelijk een zeker getal Koppenhagensche armenkinderen bij boeren besteden; dan dit is geheel opgehouden, en in de laatste jaren heeft zich niet één boer gemeld. Het is aan de andere zijde waar, dat men deze hulp geheel niet noodig gehad heeft, vooral sedert men opgehouden heeft kinderen, wier moeders leven, bij vreemden in den kost te doen.

deren daarentegen moeten voor de gewone Regtbanken aangesproken worden, en aldaar worden zoodanige dingen meestal als onbeduidende kleinigheden over 't hoofd gezien.

Dat ik, niettegenstaande alle moeijelijkheden, die men bij het besteden der kinderen ontmoeten kan, hetzelve echter verre boven de opvoeding in Kinder- of Weeshuizen stelle, zal uit het voorgaande ligt op te maken zijn. Ieder mensch, die geroepen is, om in de wereld te leven, moet dezelve, en vooral dat gedeelte derzelve, tot welk hij eigenlijk bestemd is, leeren kennen, en dit geschiedt slechts in de dagelijksche zamenleving. In deze gestichten leven de kinderen in eene ingebeelde wereld, en als *zij* dezelve verlaten, zijn zij geheel vreemdelingen in de dadelijke (*). De gewoonte van hunne geregelde kost dagelijks op bepaalde tijden te ontvangen, *als iets dat* hun verschuldigd is, en zonder er zich eenige moeite voor te geven, boezemt hun zorgeloosheid en groote pretensiën in. Voorts is, vooral voor meisjes, de vrouwelijke zorg en huisselijke omgang schier onontbeer-

(*) Kunnen dan deze bewerkingen ook niet op kostscholen voor de hoogere klasfen toegepast worden? ongetwijfeld voor een gedeelte. Ik beken dat ik een geslagen *vijand* van kostscholen voor jonge jufvrouwen ben, en dat ik hartelijk wenschte, dat de dochters altijd in het huis hunner ouderen, en in 't bijzonder onder 't oog harer moeder opgevoed wierden, omdat alle de hier aangevoerde redenen ook tegen deze kostscholen pleiten. Wat die voor jongens betreft, daar deze meer bestemd zijn om buiten 's huis te leven, en met lieden van allerlei karakter om te gaan, kunnen jonge Heeren aldaar misschien somtijds met nut gezonden worden.

beerlijk. Deze zamenpakking van kinderen is ook schadelijk voor de gezondheid: de sterfelijkheid is in deze gestichten grooter dan onder kinderen van gelijke jaren buiten dezelve: dit wordt gestaafd door de berigten nopens het kinderhuis te *Petersburg* (†), dat ik hier des te gereeder noem, omdat het een der best ingerigte is. De ziekelijke trek der kinderen, zelfs in wel ingerigte kinderhuizen in *Holland*, pleit ook voor mijne meening: heimelijke zonden en andere ondeugden planten zich aldaar zeer ligt voort. Zedebederf kan daar zoowel als in woningen der armen insluipen, en wordt niet zoo ligt gestuit. Eindelijk sluipt in deze gestichten ligt een toon in, die zeer schadelijk in zich zelven, en voor het verder voortkomen der kinderen ten uiterste nadeelig is (*).

Zal men dan alle opvoedingshuizen zonder onderscheid veroordeelen? Geenszins. In het berigt van het Koppenhagensche Armenbestuur, wordt immers met lof van het opvoedingshuis aldaar gesproken. Dan het geval is geheel anders. Men is ten uiterste kiesch in de keuze der kinderen. Goede vermogens, en vooral een goed gedrag, zijn twee hoofdvereischten; en wanneer desniettemin eenige ondeugd bij een dier kinderen bespeurd wordt, wordt het, na eene korte proeve, uit het gesticht verwezen, en aan de gewone verzorging overgegeven. Dit huis, in zijnen gewonen vorm, is meer een praalgesticht dan een armenhuis. Woning, ligging, voedsel, kleeding en onderwijs, zijn aldaar beter dan in gewone kinderhuizen kunnen gegeven worden; de groote en luchtige vertrekken, de ruime binnen-

(†) MALTHUS.

(*) LE JEUNE *Geschiedkundige Nasporingen bl.* 66 *en volgg.*

aenplaats, *die* den kinderen tot ſpeelplaats dient, alles maakt de opvoeding aldaar zeer kostbaar; en dit geſticht moet eigenlijk beſchouwd worden, als een middel om vlijt en goed gedrag bij arme kinderen te beloonen, en aan die van lieden eener hoogere klasſe, die behoeftig geworden zijn, tot eene ſchulplaats te verſtrekken.

Men kan ook ſomwijlen genoodzaakt zijn, eenige kinderen in armenhuizen op te voeden, als men hen niet allen kan beſteden (*). Men kan zoodanige kinderhuizen, als men zulks goedvindt, *buiten* de Steden, ten platten lande, of liefst op Dorpen oprigten. Alleenlijk wensch ik, dat zulks niet buiten noodzakelijkheid geſchiede; en vooral, dat men de *opvoeding* in vondelings- of kinderhuizen ten platten lande, niet tot eenen onveranderlijken regel make. Men is misſchien zoo zeer voor dergelijke *geſtichten ingenomen* geworden, door de berigten van het Inſtituut des Heeren FELLENBERG te *Hofwijl.* Men kan dezelve inderdaad niet zonder aandoening lezen, en zonder te te wenſchen, vele dergelijke kweekſcholen daargeſteld te zien. Dan hoe vele Landeigenaars zijn FELLENBERGS! hoe vele WEHRLIS zou men wel in gansch Europa vinden! hoe zeldzaam vooral, zullen twee dergelijke lie-

(*) Ik kan het niet genoeg herhalen. Men moet wel bij het Armen-wezen vaste grondbeginſelen hebben, en naar dezelve handelen; maar zich aan de andere zijde voor eene al te groote ſtijfzinnigheid in het achtervolgen derzelve wachten. Men moet tijd en omſtandigheden in aanmerking nemen, en de toepasſing der grondbeginſelen naar dezelve wijzigen. Uitzonderingen der dadelijk aangenomene regelen in bijzondere gevallen, zijn echter bijna altijd nadeelig.

lieden zich ontmoeten? Dit echter is noodzakelijk, om de heerlijke uitkomsten, die men bewondert, te verkrijgen. Zulke inrigtingen zijn daarenboven uit haren aard zeer bepaald, en zullen nimmer in publieke kinderhuizen kunnen werkstellig gemaakt worden. Men vergete ook niet, dat het opzigt (*) ten platten lande, veel moeijelijker zal zijn dan in de Steden.

De slotsom van het in dit Hoofdstuk verhandelde is dus de volgende.

I. Enkele armen.

a. Zij, die geheel tot werken ongeschikt zijn, en zich zelven niet helpen kunnen, moeten in armenhuizen van het hoogstnoodige voorzien worden, en te gelijk van die oppassing, welke hun toestand vereischt.

b. Zij, die wel werken kunnen, maar door ouderdom of ligchaamsgebrek verhinderd worden, hun vol onderhoud daarmede te verdienen, moeten in werkhuizen gehuisvest worden, waar zij hun eigen werk, of 't geen hun in het gesticht gegeven wordt, onder opzigt verrigten. Wat zij voorts als eene toelage behoeven, moet hun in het huis *in natura* gegeven worden.

c. Die enkele armen, die uit gebrek aan plaats in de armen- of werkhuizen, in hunne woningen moeten bedeeld worden, en welke de minst behoeftige klasse uitmaken, (daar de behoeftigsten bij

(*) Over het opzigt over de kinderen, — alsmede over den tijd, op welken de opvoeding en verzorging der Armenkinderen moet ophouden, — zal ik in het zesde Hoofdstuk, waar deze stof eigenaardig te huis hoort, breedvoeriger handelen.

geld. 2°. Het uitdeelen van koren, vleesch, spek enz., die door de bewoners der Parochie *in natura* geleverd, en aan de armen maandelijks uitgedeeld worden. 3°. De armen beurtelings bij de inwoners in te kwartieren, of hen ten minste door dezelve te doen spijzigen. Uit het gene in het derde Hoofdstuk gezegd is, blijkt, dat deze drie wijzen van verzorging aan vele tegenwerpingen onderhevig zijn. De laatste is de slechtste van allen (*), en de tweede is niet veel beter (†). Tegen de uitdeeling van geld ten platten lande, pleiten dezelfde redenen als in de Steden; intusschen is deze wijze de minst slechte der drie. Ik zoude toch aan eene uitdeeling van brood, waar dezelve mogelijk was, de voorkeur geven.

Veel beter zal het echter zijn, de hoofdtrekken der stedelijke armenverzorging ook op de Dorpen en het platte land toepasselijk te maken, en *aldaar het onderhoud* der armen in Godshuizen op eene verstandige wijze in te voeren. Het is intusschen geenszins noodzakelijk, dat elk Distrikt, al wilde men zelfs de in het tweede Hoofdstuk voorgeslagen kantonnale verdeeling aannemen, zijn eigen armenhuis hebbe. Één groot

(*) Het is eene ware dwingelandij, iemand eenen vreemden in zijn huis op te dringen: en welke vreemden nog? dikwijls slechte, geheel bedorvene menschen. Hoe ligt kunnen kinderen en dienstboden niet door hen verleid *worden*? al stelen zij zelve niet, kunnen zij alles bespieden, en aan dieven gelegenheid geven hunne oogmerken te bereiken.

(†) Dit koren moet gemalen en gebakken worden, voor dat de arme er nut van heeft: dit veroorzaakt moeite en onkosten: wat doet hij dus? hij verkoopt het terstond, en de koopprijs wordt tot koffij en sterken drank gebruikt.

groot armenhuis voor een zeker getal Distrikten, op eene plaats waar de levensmiddelen goedkoop zijn, zoude misschien nog beter aan het oogmerk voldoen; omdat het onmiddelijk bestuur naar evenredigheid minder zou kosten, en het tevens voor het Opperbestuur veel gemakkelijker zoude zijn, een behoorlijk toevoorzigt uit te oefenen, en de noodige orde te handhaven. Dan hier moet men wederom op tijd, plaats en omstandigheden letten, en vooral zich de reeds bestaande gestichten ten nutte maken. In elk klein Distrikt of Dorp zal men daarentegen genoodzaakt zijn een klein huis, of ten minste een paar vertrekken tot een werkhuis in te rigten: daar, gelijk te voren gezegd is, geene welgeregelde armenverzorging kan bestaan, als de Bestuurders niet in de gelegenheid zijn, om den armen werk aan te wijzen; en zij, met welke zulks geschiedt, niet al te ver van hunne woningen kunnen gezonden worden om te werken.

VIJFDE HOOFDSTUK.

Over het opzigt over de volwassene Armen.

De tweede Hoofdtak der werkzaamheden van een publiek Armenbestuur, zeide ik in het derde Hoofdstuk, is de armoede zoo veel mogelijk trachten voor te komen, door die ondeugden tegen te gaan, welke meestal de hoofdbronnen der armoede zijn; en hier, zeide ik voorts, moet men onderscheiden tusschen volwassene armen en kinderen: ik zal met de eersten eenen aanvang maken.

Allen, die over dit stuk geschreven hebben, stemmen daarin volkomen overeen, dat geen welgeregeld Armenwezen bestaan kan, zonder een naauwkeurig opzigt over de bedeelden, door middel van Armenverzorgers, die de armen in hunne respective wijken dikwijls moeten bezoeken, zich zoo veel mogelijk met hunne denk- en levenswijze bekend maken, en hen tot orde, zindelijkheid en goed gedrag vermanen.

Eenige Schrijvers verwachten zeer veel van een zoodanig toevoorzigt, en deze verwachting, die hun hart eer aandoet, zoude tevens een magtige prikkel zijn voor den menschlievenden Armenbestuurder en Armenverzorger, om in de uitoefening hunner moeijelijke en dikwijls onaangename pligten te volharden. Dan ik vreeze zeer, dat de ondervinding deze hoop meestal te leur zal stellen. De mijne heeft mij ten minste geleerd, dat er onder de behoeftigen vele brave, *nijvere*, *regtschapene* menschen gevonden worden; — maar ook zeer vele van een tegenovergesteld karakter: dat men oneindig veel nut kan doen met de jeugd tot deugd op te leiden; maar dat volwassene armen, die tot eene of andere ondeugd vervallen zijn, dezelve zij nu de oorzaak of het gevolg hunner armoede, bijna zonder uitzondering onverbeterlijk zijn. Een wel georganiseerd Armenbestuur kan wel de uitwerkselen dezer ondeugden voor een gedeelte *stuiten*, maar het zal de armen zelden of nooit verbeteren.

De stuiting dezer uitwerkselen is intusschen zoo gewigtig, dat zij eenen genoegzamen grond oplevert, niet alleen om met een naauwkeurig toevoorzigt voort te gaan, maar om het Armenbestuur eene soort van jurisdictie en strafoefening over de bedeelden te geven, ten opzigte van zulke handelingen, die wel tegen de goede orde en het eigen welzijn der armen en dat hunner

huisgenooten strijden, maar echter niet van dien aard zijn, dat zij door de gewone regtbanken gestraft worden.

Zij, die den armen regt tot ondersteuning en verzorging toekennen, zullen zeer verlegen zijn eenen grond voor deze jurisdictie te vinden. Zij daarentegen, die dit regt ontkennen, en de ondersteuning aan de armen gegeven, beschouwen als eene weldaad, waarop zij geen aanspraak hebben, zullen dezelve zeer ligt afleiden uit een *pactum tacitum* (*). Wanneer de wet eene dergelijke jurisdictie en strafoefening aan het Armen-collegie geeft, moet elk, die onderstand begeert, gehouden worden zich stilzwijgende doch vrijwillig daaraan te onderwerpen, omdat hij weet, dat het Armenbestuur slechts onder deze voorwaarde onderstand verleent en hem op de lijsten der bedeelden doet inschrijven.

Eene zoodanige jurisdictie is dan het *Koppenhagensche* Armenbestuur, door de wet van 1799, gegeven voor handelingen en misdrijven, die met de goede orde en het goed gedrag, dat van bedeelden gevorderd kan worden, onbestaanbaar zijn: als ongehoorzaamheid en ononderworpenheid jegens hunne meerderen, dronkenschap, krakeelzucht, luiheid, slecht gedrag van ouders jegens hunne kinderen, en omgekeerd, onachtzame behandeling van ruwe stoffen onder de bewerking derzelve, het verdonkeren van toevertrouwde goederen en gereedschappen, en andere huisselijke wanorde en ondeugd (†).

Voor

(*) [Zonder in de strijdvraag zelve te treden, geloof k echter, dat ook in dit eerstgemeld gevoelen, het regt van strenge *disciplina*, en de verpligting der armen om zich daaraan te onderwerpen, zeer wel over een te brengen is met hun [regt] op *onontbeerlijken* onderstand; z. bov. bl. 200. H. W. T.]

(†) Ik heb in het 4de Hoofdstuk gezegd, dat de Polie over de bedelaars, sedert 1813 met de algemeene Poli-

Voor zoodanige handelingen kon straf bepaald worden door eene resolutie van drie personen, 't zij leden van het Armen-collegie of Armenverzorgers, met dien verstande echter, dat één der drie lid van het Armen-collegie zijn moest. Het gevolg daarvan was, dat dit regt op zeer verschillende wijzen uitgeoefend werd. Eenige Bestuurders hadden strenge grondbeginselen, anderen daarentegen rekenden het zich tot eene eer, dat zij nooit eenen bedeelden hadden doen straffen. Men vond het daarom raadzaam deze jurisdictie altijd door dezelfde lieden te doen uitoefenen, en zij werd ten gevolge van dien aan de toenmalige Commissie van Policie overgedragen. Onder de nieuwe organisatie van het Armenbestuur, komt de Directeur van Policie te zamen met de Leden van het Armen-collegie, als eenige straf moet toegepast worden. Alle zaken worden voor deze regtbank *de plano* afgemaakt, en van derzelver vonnissen kan niet geappelleerd worden (*).

De straf, die volgens het 157ste art. der wet van 1799 opgelegd kon worden, was confinement in het dwangwerkhuis tot vier weken toe, en deze straf kon twee malen voor ieder persoon door de voornoemde Resolutiën opgelegd worden. Maakte dezelfde persoon zich daarna wederom schuldig, zoo moest hij voor het Armen-

po-

licie der Hoofdstad vereenigd is. Voor alle andere misdaden voor welke de wet straffen bepaalt, worden de bedeelden voor den gewonen Regter aangesproken.

(*) De Armen-Commissiën ten platten lande, kunnen ook hunne bedeelden voor de in het 157ste art. der wet van 1799 genoemde misdrijven straffen: — doch onder twee bepalingen, die deze magt bijna geheel vernietigen, daar zij zelden of nooit vereenigd kunnen bestaan: de eene, dat de Schout van het Ambt in de Commissie tegenwoordig zij, de tweede, dat er geene doelmatige gevangenis voorhanden zij.

policie - gerigt (*) aangesproken worden, alwaar hij dan als voor herhaalde bedelarij, dat is, telkens met verdubbeling van het laatst uitgestane confinement, gestraft werd. Of het regt van het Armen - collegie met den Directeur van Policie aan 't hoofd zich thans ook tot herhaalde misdrijven uitstrekke, is twijfelachtig.

Confinement in een dwangwerkhuis voor korteren of langeren tijd, is de eenige doelmatige straf in dit geval. Het ontnemen, en zelfs het verminderen der bedeeling, is in het aangevoerde artikel met regt verboden, daar zulks noodzakelijk tot bedelarij moet leiden. Water en brood kan hier alleen door vonnis van den gewonen Rechter gedecerneerd worden. Enkel confinement voor korten tijd werkt niet genoegzaam ter verbetering of om af te schrikken. Men heeft zich echter sedert 1807 bijna uitsluitend daarmede moeten vergenoegen; omdat de bekrompene staat der geldmiddelen van het Armen-wezen nog niet heeft toegelaten, het in dat jaar afgebrande dwangwerkhuis weder op te bouwen. Men gevoelt dagelijks het gemis daarvan, daar het eene door de ondervinding gestaafde waarheid is, dat een Armenwezen onvolmaakt is, zoo lang het geene middelen heeft, om de misdrijven der bedeelden op eene gepaste wijze te straffen.

ZES-

(*) De werkzaamheden van deze in 1813 afgeschafte Regtbank, zijn thans aan het Stedelijk Policie - Geregt overgedragen.

ZESDE HOOFDSTUK.

Over het onderwijs en de opvoeding der Jeugd.

Ik ga nu over tot het onderwijs en de opvoeding der jeugd, als tot eene der gewigtigste werkzaamheden van het Armenbestuur, en ik vang dit onderwerp met zoo veel te meer genoegen aan, daar de ondervinding mij van het uitstekend nut daarvan ten volle overtuigd heeft, en ik mij dus dagelijks verheug, dat ik geroepen ben in het bestuur van dit vak deel te hebben, en in de bewustheid van daarin niet geheel werkeloos geweest te zijn.

Het doel der opvoeding is *gelukkige*, *brave*, voor hunne bestemming berekende, en voor de Maatschappij nuttige menschen te vormen. Hiertoe worden twee dingen vereischt, onderwijs, en opleiding tot deugd; maar de wijze, waarop zulks geschiedt, moet gewijzigd worden door den staat der kinderen met welke men te doen heeft: de opvoeding en het onderwijs der kinderen der hoogere klassen moet verschillend zijn van die der kinderen der Armen, omdat hunne bestemming verschillend is. Ik bepaal mij alleen tot de laatste.

Er is veel voor en tegen de volksverlichting gezegd en geschreven (*); dan alles hangt af van de beteekenis

(*) Men heeft zelfs al de ongelukken der Fransche omwenteling daaraan willen toeschrijven, en heeft niet ingezien, dat derzelver gruwelen grootendeels aan gebrek van verlichting, bij de lagere volksklassen voortsproten; geen volk is

nis, die aan het woord *verlichting* gehecht wordt. Ik beken, dat men meermalen in dit stuk tot buitensporigheden vervallen is, dat men van elken daglooner eenen geleerden heeft willen maken, en dat deze slecht verteerde geestelijke spijs vele verwarringen in het maatschappelijk ligchaam heeft veroorzaakt. Maar wanneer men binnen de palen van het gezond verstand blijft, wanneer men het volksonderwijs bepaalt, tot het lezen en schrijven der moedertaal; de kunst van zijne gedachten duidelijk en klaar uit te drukken; op de lei en in 't hoofd te rekenen; eene wel eenvoudige, maar echter niet al te oppervlakkige kennis van den Godsdienst, en vooral van derzelver zedekunde; en daarbij eenige algemeene begrippen van de Geographie en de geschiedenis des Vaderlands voegt, — dan heeft men nooit gevaarlijke gevolgen van de volksverlichting te vreezen, dan zal men daarentegen eenen rijken oogst van heilzame vruchten inzamelen. Het is eene door de ondervinding bevestigde daadzaak, dat een zoodanig onderwijs zeer voordeelig op de beschaving (*) en het zedelijk karak-

is misschien in dit opzigt meer ten achtere dan het Fransche: men kan een bewijs hiervan vinden in het *Journal d'éducation.*

(*) Ik had in een mijner scholen twee zusters, wier uitstekende vlijt, uitmuntend gedrag en goede manieren altijd mijne aandacht tot zich trokken. Ik was overtuigd, dat de moeder dezer meisjes eene zeer brave vrouw zijn moest, en kon het niet in mijn hoofd krijgen, dat zij eene vischvrouw was, daar dezelve alhier echte *dames des halles* zijn. Dit raadsel wierd eindelijk opgelost, toen een oud man, die eertijds Meester in die zelfde school geweest was, mij eens, bij gelegenheid dat ik eene dezer meisjes prees, zeide: *hare moeder heeft bij mij school gegaan,*

makter (†) werkt, en dat de uiterlijke beschaving en het goed gedrag bijna altoos gelijken tred gaan met de vlijt, die in de school betoond wordt: dit eenvoudig volksonderwijs heeft dit gemeen met de beoefening der vrije kunsten, dat het

emollit mores, nec sinit esse feros.

Aan de uitgebreidheid van dit Schoolonderwijs schrijf ik toe, dat het gemeene volk te *Koppenhagen* zoo veel beschaafder is, dan in andere groote Steden, en dat er zoo weinig graauw gevonden wordt. Bij het volk der werven, waar het onderwijs der jeugd meer verwaarloosd wordt, vindt men daarentegen dezelfde ruwheid en gebrek aan beschaving als elders.

Het overige gedeelte der opvoeding bestaat in het opleiden der kinderen tot deugd, en hen tot hunne toekomende bestemming bekwaam te maken. Het eerste doel wordt vooral bereikt, door hun de gewoonte te geven van zich wel te gedragen, en door hen van slechte voorbeelden te verwijderen: hierdoor wordt op die jaren veel meer gewonnen, dan door bespiegelingen over deugd en ondeugd. Om het tweede oogmerk te bereiken, moet men de kinderen der armen, die bestemd zijn, om in 't vervolg met hunnen handen-arbeid den kost

gaan. Het onderwijs dat deze vrouw in hare jeugd genoten had, was dus oorzaak, dat zij zoo zeer van hare ruwe kamaraden verschilde.

(†) Ik wil niet staande houden, dat dit zonder uitzondering stand grijpt; het spreekwoord, *hoe grooter geest, hoe grooter beest*, wordt somtijds bewaarheid; maar de voorbeelden daarvan zijn uittermate zeldzaam, in vergelijking van de gevallen, waar het tegenovergestelde plaats heeft.

kost te verdienen, zeer vroeg aan den arbeid gewennen. In hoe verre de Armenscholen te *Koppenhagen* aan alle deze oogmerken voldoen, zal de Lezer uit de volgende korte beschrijving derzelve kunnen opmaken (*).

De Scholen, die alhier onder het Armenbestuur staan, zijn acht in getal, te weten, drie voor jongens en vijf voor meisjes (†), en worden thans door omtrent 900 kin-

(*) Hoe voorrreffelijk het onderwijs in de armenscholen van Nederland ook zij, heb ik reden om te gelooven, dat men aldaar met het overige gedeelte der opvoeding der behoeftige jeugd nog zeer ten achtere is. Een verdienstelijk man, die zelf met de armenscholen in eene groote Stad der Noordelijke Provinciën te doen heeft, schreef mij onlangs de volgende regelen:

„Quoique la partie des premiers élémens de l'instruction „ait beaucoup gagnée, il y a encore infiniment à faire. „Les maitres, que nous avons ici, font excellens, et je „suis surpris des élèves; mais tout se borne à l'enseigne„ment. Les garçons et les filles ne sont pas séparés, et „l'on ne s'embarasse pas des enfans dans les heures „ou ils ne sont point à l'école. Ces deux articles des„lors, que vous nommez, et dont je sens toute l'impor„tance, sont encore en défaut, et pour le dernier sur„tout j'avoue, que je ne sais comment y rémedier pour „un nombre de 1800 enfans, qui fréquentent ici les éco„les publiques."

(†) De afscheiding der jongens en der meisjes is alhier in 1814 begonnen, en in 1816 geheel volbragt. Zij is, wat men daartegen ook moge inbrengen, van het allerhoogste gewigt. Zoo de kieschheid mij niet terughield, zoude ik sprekende bewijzen daarvan kunnen aanvoeren: men zoude daaruit leeren, dat de vermenging der kunnen, zelfs in de kindsche jaren gevaarlijk is. Men zegge niet: de kunnen moeten toch buiten de scholen vermengd zijn. Dit be-

kinderen bezocht. Zij bepalen zich niet flechts tot het onderwijs, maar de ganfche inrigting ftaat in verband met het geheel. De kinderen der Armen loopen dikwijls gevaar, in de huizen hunner ouders of voedfterouders flechte voorbeelden te zien, vuile taal te hooren, of, aan zich zelve overgelaten, zich aan ftraatloopen of bedelarij over te geven. Daarom wordt gezorgd, dat de kinderen der bedeelden, zoo dra zij vijf jaren oud zijn, in de Scholen komen; waar zij, om zoo te zeggen, de tien volgende jaren huns levens doorbrengen (*), met uitzondering der Zon- en Feestdagen, en de weinige dagen in 't jaar dat vacantie gegeven wordt (†); zoo dat zij flechts te huis komen, om te flapen. Zindelijkheid en zorg voor hunne kleederen zijn deugden, die zelden onder de armen gevonden worden. Voor beide wordt op de *fcholen gezorgd.* Kinderen, die zich niet gewasfchen hebben, worden *terftond naar* de pomp gezonden. Wanneer zij des Zondags geen fchoon

beken ik; maar het is de pligt van het Beftuur, alle gelegenheid tot ongeregeldheden zoo veel mogelijk te verwijderen, en vooral er geene aanleiding toe te geven.

(*) De kinderen komen des zomers te zeven, en des winters te acht uren op de fchool, en blijven er tot elf uren; zij zijn er wederom des namiddags van een tot zeven uren. De kinderen, die op de fchool eten, en meer dan de helft uitmaken, blijven den geheelen dag op de fchool, en fpelen, als het weder zulks toelaat, *in de middaguren* op de ruime binnenplaatfen, die *bij* de meeste dezer fcholen gevonden worden.

(†) Deze dagen zijn flechts, de geboortedagen Hunner Majesteiten, St. Jan den 24. Junij, St. Maarten den 10. November, en de dag, nadat in iedere fchool het jaarlijkfche examen gehouden is.

ſchoon hemd gekregen hebben, worden de ouders daarover aangeſproken, desgelijks wanneer de kleederen der jongens niet behoorlijk gelapt zijn: op de meisjesſcholen moeten de oudſten hare eigene kleederen, zoo wel als die der jongens verſtellen. De uitdeelingen van kleederen op de ſcholen, waarvan ik te voren gewaagd heb, geven regt, om dit alles van de kinderen der bedeelden te vorderen, en de jurisdictie, die het Beſtuur over de ouders heeft, geeft het de noodige magt daartoe in handen. Dan deze uitdeelingen hebben te gelijk het aanzien eener belooning van vlijt en goed gedrag. Naarstige en zedige kinderen krijgen nieuwe kleederen en lederen ſchoenen; de luijen, en zij, die zich ſlecht gedragen, hoosblokken en oude kleederen. De kinderen worden eens in de week, en meermalen als het noodig is, gekamd; en voor de ſchurft, die hier vrij algemeen is onder 't volk, worden zij naar de voorſchriften van den Geneesheer des Distrikts in het ſchoolgebouw zelf behandeld, met een zoo goed gevolg, dat er ſcholen zijn, waar men onder honderd kinderen ſlechts drie of vier ſchurften aantreft.

Tegen verzuim, of zelfs te laat komen, wordt ten ſtrengſte gewaakt: als een kind niet ter ſchool komt, zendt men aan deszelfs huis, om de reden daarvan te vernemen. Alle Maandagen zendt ieder ſchool aan het Armen-collegie eene lijst der kinderen, die zich in de verledene week aan verzuim, luiheid of ſlecht gedrag ſchuldig gemaakt hebben; zij worden dan voor het Beſtuur geroepen, en de kinderen of hunne ouders naar de omſtandigheden berispt of geſtraft. In geval van ziekte, moeten de ouders of voedſterouders een briefje van den Geneesheer des Distrikts aan de

school brengen, waarin verklaard wordt, dat het kind door ziekte verhinderd wordt school te gaan.

Ik heb gezegd, dat de kinderen hunnen tijd op de school doorbrengen, met onderwijs te ontvangen en met te werken. Bij het eerste is de klassikale verdeeling reeds voor vele jaren ingevoerd. De meeste scholen zijn voor honderd kinderen ingerigt: in deze zijn twee klassen, bij ieder van welke een Meester aangesteld is. Elke klasse heeft wederom twee afdeelingen: aan de eene geeft de Meester drie uren onderwijs des morgens, aan de andere drie uren des namiddags. Elke afdeeling bestaat zoo veel mogelijk uit 25 kinderen (*). Het is uitgemaakt, dat, als de kinderen bij tijds school komen, drie uren daags genoegzaam zijn, om hen tot de kundigheden, welke zij behoeven, op te leiden. Aan kinderen die later school komen, wordt somtijds zes uren onderwijs daags gegeven. Ook geeft men op die scholen twee malen 's weeks, onderwijs in 't zingen van Psalmen en volksliederen; en in de jongensscholen, waar het lokaal zulks toelaat, worden de kinderen ook in de Gymnastiek geoefend, en des zomers worden zij drie malen 's weeks in het zwemmen onderwezen.

Het werk, dat op de school verrigt wordt, is verschillend voor de jongens en voor de meisjes. Het oogmerk met deze is niet alleen, haar van 't leegloopen af te houden, en aan arbeid te gewennen; maar ook, haar die handwerken te leeren, welke elke vrouw, om aan hare bestemming te voldoen, moet kennen.

De

(*) Men kan dezen regel niet altoos volgen, omdat de vorderingen der kinderen eigenlijk bepalen, in welke afdeeling zij geplaatst moeten worden.

De meisjes leeren dienvolgens, vlas, katoen en somtijds ook wol spinnen, breijen en linnennaaijen. Velen brengen het zeer ver in deze verscheidene handwerken (*). Borduren en wollennaaijen wordt er daarentegen niet geleerd (†). Met de jongens kan men slechts het eerste oogmerk, namelijk hen bezig te houden, bereikken. De handwerken daarentegen, waarmede zij in 't vervolg hun brood moeten verdienen, kan men hun in de scholen niet leeren (§). Men moet zich dus vergenoegen met hen te laten breijen (**), ka-

(*) In alle onze Meisjesscholen is het linnennaaljen nu tot de grootste volmaaktheid gebragt, en het breijen in vele derzelve.

(†) Men heeft verscheidene goede redenen daarvoor. Het schijnt vooreerst, dat men deze handwerken aan vrouwen van eene eenigzins hoogere klasse moet overlaten. Ook leert de ondervinding, dat meisjes, die dezelve geleerd hebben, te hooge gedachten van zich zelven krijgen. In plaats van aan hare bestemming, van dienstmeisjes te worden, te voldoen, gelooven zij, dat zij zonder te dienen den kost zullen winnen; zij blijven dus bij hare ouders in huis, of wonen op zich zelven, en het gevolg daarvan is meestal, dat zij vroeg of laat publieke vrouwen worden.

(§) Dit is ook minder noodig, daar de jongens vijftien jaren oud zijnde, op een ambacht besteed worden.

(**) Aan hun, die mij zouden willen tegenwerpen, dat dit een vrouwelijk handwerk is, antwoord ik: In *Jutland* brengt elk man uit den boerenstand de lange winteravonden door, met wollen kousfen te breijen. Dit maakt een tak van inkomsten voor het land in 't algemeen, en voor elk huisgezin in 't bijzonder, en houdt de boeren terug van drank, spel en leegloopen, terwijl de door de Jutten in den slag van *Schestedt* betoonde dapperheid genoegzaam ge-

 toond

katoen, *wol* en koehaar spinnen (*). Ook laat men de *jongens*, als zich de gelegenheid daartoe aanbiedt, *op* fabrijken en andere handwerken gaan (†), 't welk, om het onderwijs niet in den weg te staan, zoo ingerigt wordt, dat voor elken arbeider, die verlangd wordt, twee jongens gegeven worden, waarvan de eene des morgens, en de andere des namiddags op 't werk gaat. Alles wat daarmede verdiend wordt, is ten beste van de school; maar de kinderen krijgen daarvoor kleederen; bij de uitdeeling van welke niet alleen op het verdiende arbeidsloon, maar vooral op hunne behoeften, vlijt en goed gedrag gezien wordt. Het jaarlijksch beloop der uitgedeelde kleederen is oneindig grooter dan het verdiende werkloon.

Men moet zich echter niet verbeelden, dat al de kinderen het in *de verschillende* takken van onderwijs tot volkomenheid brengen. Het is van *het uiterste gewigt* goede Meesters te hebben; deze zijn hier veelal Studenten in de Godgeleerdheid, die het schoolonderwijs op zich nemen, om gedurende hunnen studeertijd te leven (§), of Candidaten (**), die hunne stu-

toond heeft, dat dit handwerk niet verwijfd maakt, noch tot lafhartigheid doet vervallen.

(*) De spinnewielen, waarop de jongens spinnen, worden met de hand gedraaid, en niet met den voet getreden, deze laatsten moeten nimmer aan jongens gegeven worden. *Sat sapienti.*

(†) Er was een tijd, dat men ook meisjes op fabrijken liet werken; dan dit is voor zes jaren afgeschaft, daar men merkte dat dit ten uiterste schadelijk was voor haar zedelijk karakter, en zij tevens daardoor verhinderd werden, de eigenlijke vrouwelijke handwerken te leeren.

(§) Het gevolg daarvan is intusschen, dat vele hunne studiën verwaarloozen, en dezelve nooit eindigen.

(**) Proponenten.

ftudiën ten einde gebragt hebbende, nog bij geene Kerk beroepen zijn: fomtijds zijn het ook kweekelingen uit de Seminariën voor Schoolmeesters, waarvan er in elk fticht ten minste één gevonden wordt; voor de onderfte klasfen neemt men fomtijds ook andere perfonen. Goed gedrag moet de eerfte voorwaarde zijn; zij is gewigtiger dan groote bekwaamheden. Men heeft fomtijds Meesters, onder welke de kinderen bijna ongeloofelijke vorderingen maken. Veel echter hangt ook van de kinderen zelve af. Eenigen zijn van natuur zoo dom, zoo traag, dat men hun bijna niets kan leeren; anderen komen zoo laat in de fchool, dat men zich moet vergenoegen, met hun flechts het lezen, een weinig fchrijven en het oppervlakkigfte van den godsdienst te leeren. Het is eene door de ondervinding geftaafde waarheid, dat een kind van vijf of zes jaren, in korteren tijd leert lezen dan een jong mensch van vijftien of zestien jaren. Zeer velen echter leeren de dingen, waarin zij onderwezen worden, vrij wel, en eenigen brengen het er zeer verre in. Hiermede moet men zich vergenoegen: een der moeijelijkfte dingen is, de kinderen te leeren denken.

De keuze der Meesteresfen voor 't werk in de meisjesfcholen, is misfchien van nog meer aanbelang dan die der Meesters. Behalve dat zij volkomen kundig moeten zijn in alles waarin zij hare leerlingen onderrigt geven moeten, moet haar gedrag voorbeeldig zijn: zij moeten niet te jong, maar ook niet te oud zijn; daar oude lieden dikwijls ongeduldig en te praatachtig zijn (*). Zij moeten goede manieren hebben, om

(*) Ongehuwde perfonen zijn beter dan de gehuwde; daar deze, als zij kleine kinderen hebben, zeer ligt daarin

om die aan de kinderen te kunnen geven, — en voorts met gezond verstand begaafd zijn, waarvan zij genoegzame gelegenheid hebben, om gebruik te maken; om jonge meisjes, die tot eenen zekeren ouderdom naderen, waarschuwingen en lessen te geven over onderwerpen, over welke een man zelfs onder het godsdienstig onderwijs vlugtig heen loopen moet. Wanneer eene *zoodanige* Meesteresse zich niet slechts als eene naai- of breimatres beschouwt, maar als moeder der kinderen handelt, en haar te regter tijd en op eene gepaste wijze de noodige lessen en waarschuwingen geeft, dan is het nut, dat zij aanbrengt, niet te berekenen, dan is zij een uitstekend braaf en nuttig lid der maatschappij (*).

De Bestuurder van eene school (†) kan ook zeer veel tot de goede *orde in dezelve* toebrengen. Wanneer hij zelf niet zeer bekwaam in *de kunst van onder-*

in eene reden of een voorwendsel vinden, om de schoolkinderen te verwaarloozen.

(*) Offchoon er somtijds in onze meisjesscholen onaangename gebeurtenissen voorvallen, en ik er zelfs beleefd heb, die alle verbeelding te boven gaan, is er echter éene onzer meisjesscholen, waar ik nooit het minste spoor, ik zeg niet van losbandigheid, maar zelfs van onzedigheid *bespeurd heb*, en dit stel ik alleenlijk op rekening der twee brave Meesteressen, die elkanderen aldaar opgevolgd zijn.

(†) Offchoon de bijzondere Directeuren der *scholen bij* de verandering der organisatie in 1816 hebben opgehouden, hebben de Leden van het tegenwoordig Armen-collegie het opzigt der Godshuizen en scholen onder zich verdeeld, doch zoo, dat ieder lid van het Armenbestuur al de gestichten bezoeken kan, 't welk onder de vorige organisatie *de facto* geen plaats had.

derwijzen is, moet hij niet, gelijk eenigen somtijds doen, de Meesters te veel controlleren (*): hij moet zeer kiesch in de keuze derzelve zijn, maar als die gedaan is, moet hij hen laten begaan. Hoe meer hij de school bezoeken kan, hoe beter. Dan moet hij den Meester en de Meesteresse over de vlijt en het gedrag der kinderen onderhouden, zich door dezen iets laten voorlezen, zich hun schrift laten vertoonen, eenige rekenstukken, vooral uit het hoofd opgeven; de naarstigen prijzen, de tragen aanmoedigen, de luijen bestraffen: hij moet zich met al de kinderen bekend maken, hen aanspreken, naar hunne huisselijke omstandigheden vragen, altijd vrolijk, opgeruimd en blijmoedig zijn, zelfs bij gelegenheid met hun lagchen, doch zonder zich te gemeenzaam met hun te maken; in een woord, zijn bezoek moet eene vreugd voor de geheele school, ten minste voor de goede en vlijtige kinderen zijn. Op deze wijze zal hij hunne liefde en hun vertrouwen winnen, en zonder argwaan te verwekken, achter duizend kleinigheden komen, waaruit hij daarna nut trekken kan. Ook moet hij een Argus zijn, en zonder dat men het bemerke, op alles acht slaan, op het vertrek, op de kinderen, hunne kleeding enz., en niet de geringste wanorde onberispt laten. Dit maakt niet alleen de kinderen, maar ook de Meesters en Meesteressen opmerkzaam, daar zijn bezoek nooit moet kunnen vooruit gezien worden.

Men begrijpt ligtelijk, dat de uitstekende orde, die in onze armenscholen heerscht, niet kan onderhouden wor-

(*) De Bestuurder, schoon zelf geen onderwijzer zijnde, moet echter volkomen in staat zijn, de Meesters te beoordeelen, en in te zien, waar het hun hapert.

worden, *zonder* dat het Bestuur eenige jurisdictie hebbe, *niet* alleen over de kinderen, maar ook over derzelver ouders. Wat de eerste betreft, kan het Bestuur al de kinderen, die deze scholen bezoeken, zonder onderscheid doen straffen. Intusschen geschiedt dit slechts zeldzaam, omdat de kinderen, aan deze *strenge* orde gewoon, niet dan zeer zelden uit zich zelve daartegen handelen. Als zulks geschiedt, is het veel meer de schuld der ouders; en daar zij alleen, die op de lijsten der bedeelden ingeschreven zijn, onder het Armencollegie staan, heeft men ook in de laatste tijden *alleen* hunne kinderen in deze scholen aangenomen. Eertijds plagt men ook andere kinderen toegang tot dezelve te geven, en de wet van 1799 gebiedt het zelfs *uitdrukkelijk*; maar, nadat volgens de schoolordonnantie van 1814, vrijscholen in *alle* de Parochiën der stad opgeregt zijn, neemt men in de scholen *van het Armenwezen* geene andere dan bedeelde kinderen aan. Eenen dergelijken maatregel zoude ik onder gelijke omstandigheden overal aanraden; daar niets nadeeliger voor de opvoeding is, dan in eene en dezelfde school verschillende handelwijzen ten opzigte der kinderen te moeten volgen.

De kinderen verlaten de scholen, zoodra zij hunne belijdenis gedaan hebben, deze noemt men *alhier confirmatie* of bevestiging, omdat deze handeling inderdaad eene bevestiging des doops is. Zij geschiedt altijd in het openbaar, in de kerk, alwaar de *kinderen na* een voorloopig examen de geloften hoofd *voor* hoofd afleggen (*). Ten opzigte van den ouderdom, bepaalt de wet,

(*) De Predikant, die de handeling verrigt, reikt ieder kind de hand toe, en hun daarna de hand op het voor-

wet, dat de bevestiging niet vóór de veertien jaren geschieden moet, maar dat zij vóór de negentien jaren moet volbragt zijn (*). Zij geschiedt in het algemeen in het vijftiende of zestiende jaar; ik weet niet of men dit in Holland niet als te vroegtijdig zal beschouwen, en ik erken, dat de redenen, die men van beide zijden aanvoert, verdienen gewogen te worden. Dan ten opzigte van de kinderen der Armen, vermeen ik, dat men hen moet aannemen, zoodra zij genoegzaam in den Gods-

voorhoofd leggende, doet hij hen eene vermaning en zegent hen. Als deze handeling door een verstandig Predikant, die zijne vermaningen naar de omstandigheden der kinderen inrigt, volbragt wordt, is zij in den hoogsten graad roerende. Het gezang, dat in de Deensche Kerken na de Predikatie en onmiddellijk vóór den aanvang der bevestiging gezongen wordt, is voortreffelijk, en bijzonder geschikt om de gemoederen der Gemeente te verheffen. Het is een gebed der Gemeente voor de kinderen, die hunne belijdenis doen.

(*) Het getal der volwassene lieden, die hunne belijdenis niet gedaan hebben, is hier zeer klein; en als men zoodanige aantreft, zoekt men hen te overreden, zich te laten onderwijzen. Zoo zij zich daartoe genegen toonen, geeft men hun de noodige middelen daartoe aan de hand, en schikt zich zoo veel mogelijk naar de omstandigheden; maar als zij ongenegen daartoe zijn, of zich het onderwijs niet willen ten nutte maken, worden zij door eene Resolutie der Kanselarij in het verbeterhuis gezet, alwaar zij blijven tot dat zij aangenomen zijn. Offchoon velen eertijds met eene zeer oppervlakkige kennis aangenomen werden, heeft men echter alhier zeer zelden de droevige vertooning, die men helaas! al te dikwijls in Nederland aantreft, van heidenen in een Christenland. Is een overdreven denkbeeld van vrijheid in vroegere tijden niet de oorzaak daarvan geweest?

Godsdienst onderwezen zijn; omdat zij een last vóór hunne ouders of voor het Armen-wezen, of voor beide zijn, en dat deze last moet verligt worden, zoodra het zonder wezenlijk nadeel der kinderen geschieden kan. Om deze reden doen de kinderen in onze Armenscholen gemeenlijk hunne belijdenis in hun vijftiende jaar: in het laatste halve jaar vóór deze handeling, gaan zij tweemalen 's weeks ter katechisatie bij den Predikant, bij wiens Parochie de school ligt.

Weinig of niets zoude intusschen verrigt zijn, zoo men deze jonge onervarene lieden, terstond na het verlaten der scholen, geheel aan zich zelve overgelaten, de wijde wereld wilde instooten. Dit is door alle verstandige Regenten en Bestuurders ingezien. In Holland behield men de jonge lieden, die in de Kinder- of Weeshuizen opgevoed waren, nog verscheidene jaren in het Gesticht: gedeeltelijk ongetwijfeld *om hen voor de gevaren*, die hen in de wereld wachten, te behoeden; gedeeltelijk ook om het Gesticht, dat hen had opgevoed, eenige schâevergoeding door hun werk te verschaffen. Het eerste doel is edel en schoon, maar ik twijfel zeer, of men het langs dezen weg bereike. Alles wat ik van de opvoeding der kinderen in zoodanige gestichten gezegd heb, is toepasselijk op deze jonge lieden; en dat zoo veel te meer, daar de gewoonten op die jaren diepere wortels schieten, en bijna niet meer af te leggen zijn. Ik beroep mij hier wederom op de te voren aangehaalde plaats van des Heeren LE JEUNE *Nasporingen*. De deugd daarenboven, die gedwongen is, is eigenlijk geene deugd: men handelt voor een gedeelte als in *Spanje*, waar men uit vrees voor verleiding, de jonge dochters in de Godshuizen behoudt, tot dat zij trouwen. Doch, om niet te zeggen, dat men zich zelfs daarin dikwijls be-

bedrogen vindt, is het onvermijdelijk gevolg eener zoo onnatuurlijke dwang, dat die jonge menfchen, wanneer zij eindelijk hunne volle vrijheid bekomen, des te meer uitfpatten, om de geledene fchade eenigzins in te halen. Zoo het dus uitgemaakt is, dat deze handelwijze fchadelijk voor de kinderen is, dan moet zij afgefchaft worden; zonder dat de tweede reden, de hoop op vergoeding van een gedeelte der aangewende kosten hier in aanmerking moge komen. Ook vordert het belang des Staats, dat de kinderen, die hij groot brengt, brave en deugdzame leden der maatfchappij worden. Wreed en onftaatkundig ware het dus, eene fchâevergoeding te zoeken, die met de opoffering, al was het maar van een gedeelte, van het tijdelijk geluk der kinderen, gepaard ging. Daarenboven nemen deze volwasfenen, die voor zich zelve zouden kunnen zorgen, eene plaats in de Kinderhuizen in, die veel beter voor andere kinderen zou kunnen gebruikt worden (*). En dat het voordeel zoo groot niet is, als men zich inbeeldt, blijkt daaruit, dat men in de laatfte 25 jaren, in verfchillende Geftichten, eenen vroegeren ouderdom bepaald heeft, om de kinderen te ontflaan; waaruit men reden heeft op te maken, dat deze lieden, wel verre van het huis eenig voordeel aan te brengen, een last voor hetzelve waren.

Zoo het dus uitgemaakt is, dat het welzijn der kinderen de hoofdzaak is, en dat alle mindere bedenkingen van waar of ingebeeld voordeel daarvoor moeten wijken, is de vraag eigenlijk, langs welken weg het geluk der kinderen allermeest kan bevorderd worden?

En

(*) Ik fpreek hier in den geest van de voorftanders der Kinderhuizen.

En dit *is*, ongetwijfeld, door hun zoo vroeg mogelijk *nuttige* bezigheden te verschaffen; hen in zulk eenen eenen staat te stellen, dat zij zoo weinig mogelijk aan verleiding blootgesteld zijn; en hen gedurende eenige jaren onder een zoodanig toevoorzigt of voogdij te plaatsen, dat zij, zonder te zeer aan dwang onderworpen te zijn, echter niet geheel op eigene *wieken* drijven.

Van het gewigt hiervan doordrongen, heeft men alhier in 't jaar 1814, dit toevoorzigt op eene even eenvoudige als doelmatige wijze ingerigt; en deze *inrigting heeft* tot nog toe zóó zeer aan haar oogmerk voldaan, dat ik dezelve *mutatis mutandis* aan alle Besturen gerust ter navolging durf aanbieden.

De meisjes worden, zoodra zij, na hare belijdenis gedaan te hebben, *de scholen* verlaten, in dienst besteed; en dezen dienst mogen zij niet *verlaten zonder* toestemming van het Armenbestuur, dat dezelve niet dan om goede redenen geeft, om dat het gedurig veranderen van dienst zeer nadeelig is. Hij die zulk een meisje in dienst neemt, moet schriftelijk belooven, dat hij den dienst niet opzeggen zal aan haar, maar aan het Bestuur; als mede, dat hij zich alleen door hetzelve den dienst zal laten opzeggen (*). De jongens worden op dezelfde wijze op een *ambacht* besteed, en het Bestuur maakt als voogd van het kind het kontrakt met den baas die hen aanneemt; waarbij het altijd eene *conditio sine qua non* is, dat deze den jongen gedurende den geheelen leertijd huisveste, klee-

(*) Anders zoude men de meisjes ligt uit het oog verliezen, en dus niet in staat zijn haar eenen nieuwen dienst te bezorgen.

kleede en voede, en hem na 't verloopen der leerjaren een zeer goed uitzet in kleederen geve; over het getal der leerjaren kibbelt men daarentegen gewoonlijk niet, en als een baas een of twee jaren boven den gewonen leertijd van vijf of zes jaren begeert, wordt zulks zelden geweigerd. Deze inrigting is gegrond op twee artikelen in de wet van 1799, waarvan het eene de uit de armenſcholen gedimitteerde kinderen, tot de 18 jaren onder het opzigt van het Beſtuur ſtelt, en het tweede aan hetzelve ſtrafoefening over deze jonge lieden toekent. Een vertrouwd man bezorgt alles in naam van het Armenbeſtuur, contracteert met Heeren en Bazen, doet van tijd tot tijd onderzoek naar het gedrag der kinderen, en de wijze waarop zij behandeld worden, en geeft voorts berigt van alles aan het Armen-collegie.

De voordeelen dezer inrigting zijn in 't oog loopende, en door de ondervinding ten volle bevestigd. Men is verzekerd, dat de kinderen tot nuttige bezigheden aangebragt worden, en niet, gelijk helaas! eertijds veel malen het geval was, zich terſtond aan leegloopen en ſlecht gedrag overgeven. Men verhindert ook, dat meisjes zich uit onervarenheid op ſlechte plaatſen in dienst begeven, en dat jongens door hunne ouders beſteed worden op voorwaarden, die het voor hun onmogelijk is te vervullen. De vrees voor dat zelfde Beſtuur, dat zij reeds als kinderen hebben leeren eerbiedigen, houdt hen aan de eene zijde in toom (*); terwijl het aan de andere zijde, ook op de Heeren en

(*) De klagten zijn ten uiterſte zeldzaam: van de twintig is er naauwelijks een, waarover er geklaagd is, en somtijds ſlechts over kleinigheden; en niet een van de honderd-

en Bazen werkt. Deze zijn gereeder, als jonge lieden misslagen begaan, daarover te klagen aan het Armenbestuur, waar alles terstond en *de plano* afgemaakt wordt, dan aan de Policie, die geringe misslagen over 't hoofd ziet, en waar men meer tijd moet verspillen. En omgekeerd, de gedachte, dat eene publieke autoriteit niet alleen Regter der kinderen is, maar ook des noods met klem als derzelver voorspraak en beschermer kan te voorschijn treden, maakt dat zij meer voor mishandelingen beveiligd zijn, dan indien zij slechts door hunne arme ouders, (en vele zijn ouderloos,) ondersteund werden. Ook worden deze kinderen zeer gezocht, en schoon er thans over de 300 onder opzigt staan, is men tot nu toe nooit met dezelve verlegen geweest, en dikwijls is er meer aanvraag dan men kan voldoen (*).

Jammer is het intusschen, dat dit toevoorzigt zich niet verder dan tot de achttien jaren uitstrekt, zijnde dit de ouderdom, wanneer volgens de Deensche Wetten de vaderlijke magt, en de persoonlijke voogdij (*tutela*) ophoudt, en een kind niet langer als een integrerend lid des huisgezins, maar als een op zich zelven staande persoon aangezien wordt. Ten opzigte der jongens, in wier naam het Armenbestuur met de Bazen contracteert, wordt het toevoorzigt wel, *latâ interpretatione*, tot het einde der leerjaren uitgestrekt; maar dit is het geval niet met de meisjes, waarvan sommige, na

derd heeft zich, zoo lang het opzigt duurde, aan eigenlijke misdrijven schuldig gemaakt.

(*) Het getal der kinderen, die jaarlijks de armenscholen verlaten, is, het eene jaar door het ander gerekend, omtrent 180.

na hare volle vrijheid bekomen te hebben, op slechte wegen geraken. Bij velen evenwel is goed gedrag reeds eene hebbelijkheid geworden, die zich niet zoo ligt laat uitroeijen.

In landen, waar de wetgeving een langer toevoorzigt medebrengt, zoude ik ten sterkste aanraden van dit regt gebruik te maken, daar de gelukkige uitwerking daarvan zich nog veel krachtiger zoude vertoonen (*).

Het grootste getal meisjes begint in 't algemeen bij burgerlieden te dienen, die slechts ééne meid houden, en waar deze de handen vol werk heeft. Zij leeren hier alles wat in een huishouden voorvalt; schoonmaken, wasschen, een' eenvoudigen burger pot kooken, met kinderen omgaan; alles dingen, die zij weten moeten, of om in aanzienlijke huizen te dienen, of om in 't vervolg trouwende, haar huishouden te kunnen besturen. De aanmerkingen van den Heer SCHERRENBERG (†) over de voordeelen der huis-

se-

(*) Het Armenbestuur waakt ook over kinderen, die eens door hetzelve ondersteund zijn geweest, en voor welke partikulieren verklaren in 't vervolg te willen zorgen. Die kinderen worden hun niet overgelaten, zonder eene schriftelijke verpligting van hunne zijde, dat zij voor dit kind als voor hun eigen zullen zorgen, zoo dat het gedurende zijne kinderjaren het Armen-wezen niet meer ten laste valle; dat zij het het noodige onderwijs zullen doen geven, en het te regter tijde doen confirmeren; als mede dat zij het, zoo dikwijls zulks verlangd wordt, voor het Armenbestuur zullen doen verschijnen.

(†) *Magazijn* I. *D. bl.* 116—118. Men vindt aldaar vele gegronde aanmerkingen; bij het lezen derzelve was ik genoodzaakt uit te roepen: *c'est tout comme chez nous.*

 Wat

felijke opvoeding, zijn alhier niet toepasfelijk. De ondervinding heeft mij geleerd, dat meisjes, die bij hunne ouders te huis zijn, veel ligter tot flecht gedrag vervallen dan onze dienstmeisjes; zij werken des daags, maar des avonds kunnen zij veel gemakkelijker de danszalen, die moordkuilen van alle zedelijkheid, bezoeken.

Het is van het uiterfte gewigt, dat de jongens bij hunne Bazen inwonen: de ouders zijn arm, en kunnen voor dezelve niet zorgen, dit zoude ondragelijk voor het Armen-wezen zijn, en het gebrek van ftreng opzigt zou deze jongens fpoedig tot allerlei ondeugden doen vervallen (*). Ook heeft deze inwoning alhier plaats bij al de ambachten, met uitzondering alleen der metfelaars en timmerlieden; en dit is de reden waarom het Beftuur nooit kinderen bij hun plaatst (†). In landen, waar deze *inwoning der leerlin-*

Wat den ftraathandel voor jonge meisjes betreft, is dezelve hier door de wetten verboden; en fchoon er wel ftrenger op het nakomen derzelve mogt gewaakt worden, is hij toch op verre na niet algemeen. Het Armenbeftuur waakt ten ftrengfte, dat geen kind, over 't welk het iets te zeggen heeft, zich daaraan overgeve.

(*) „As for as my experience has gone," (*zegt de* Eerw. HENRY BUDD) „I should think, that there can be no „doubt, that the prefent fyftem of taking apprentices, and „binding them out of doors, where they are not under „the eye of their masters, is very mischievous. I think a „great proportion of the apprentices we receive (at *Bri-* „*dewell*), are thofe, who may be fait to be out of door „apprentices." *Report on Mendicity p.* 90.

(†) Het Armen-collegie heeft onlangs met zeer veel nadruk het nadeelige daarvan aan de Stedelijke Regering voor-

lingen bij de Meesters geene plaats heeft, ware het zeer te wenschen, dat zij door de wet bevolen werd. Zonder dezelve zal een toevoorzigt, als hiervoor beschreven is, geheel nutteloos zijn.

Behalve de acht scholen, die door het Armenwezen onderhouden worden, en geheel onder het Armenbestuur staan, is er eene groote menigte vrijscholen te *Koppenhagen.* Iedere Gemeente, zoo wel der heerschende Kerk als der vreemde gezindheden, heeft zulk eene school, en verscheidene andere worden door corporatiën of partikuliere Genootschappen onderhouden. Het schoolwezen is door het geheele Rijk op een' voortreffelijken voet. Reeds voor 1814 was het beter dan in vele andere landen, maar door de schoolordonnantiën van dat jaar heeft het eene nog grootere volmaaktheid bekomen. Van deze drie ordonnantiën is eene op de Hoofdstad, eene op de andere Steden, en eene op het platte land betrekkelijk. Allen hebben twee hoofdoogmerken; het eene, de ouders te dwingen, hunne kinderen het noodige schoolonderwijs te doen geven, of, als zij het schoolgeld niet kunnen betalen, hen in vrijscholen te laten gaan: het tweede, te zorgen dat er goede Schoolmeesters, en een genoegzaam aantal scholen voorhanden zijn. Voor 't vormen van bekwame Schoolmeesters was reeds door het oprigten van kweekscholen (*) voor dezelve gezorgd; dan de Schoolmees-

voorgehouden, bij gelegenheid dat deze het Armenbestuur had verzocht, aan deze twee gilden leerlingen te bezorgen. Maar daar dit voorstel geenen ingang bij de Magistraat gevonden heeft, heeft men vermeend aan deszelfs verzoek niet te moeten voldoen.

(*) Deze Seminariën zijn vooral bestemd om Schoolmeesters voor het platte land te vormen. Te dien einde neemt

 men

meesters, vooral ten platten lande, waren meestal zoo slecht beloond, dat men er bijna geene vinden kon. Hiervoor is door deze wet gezorgd, door toereikende inkomsten voor de Schoolmeesters te bepalen.

Ik zal de inrigting te *Koppenhagen* met weinige woorden beschrijven. Er bestaat een collegie van vijf leden, uit Geestelijke en Wereldlijke Ambtenaren zamengesteld, dat het Opperbestuur over het geheele schoolwezen der Hoofdstad heeft, met uitzondering slechts der scholen waar Grieksch en Latijn geleerd wordt, die onder het Bestuur der Universiteit staan. Onder dit Opperbestuur is in iedere Parochie, en bij elke der vreemde gezindheden, eene Schoolcommissie, bestaande uit alle de Geestelijken der Kerk en eenige Leeken. Deze Commissiën hebben het opzigt over al de scholen, die in de Parochie of Gemeente gevonden worden, zonder onderscheid, of *het betaling-* of vrijscholen zijn. Het bijzondere toezigt is wederom onder

men er bij voorkeur boerenzonen in op. Zij genieten slechts het onderwijs om niet, en moeten zelve voor hun onderhoud zorgen. Zij nemen hunne woning bij boeren, in of bij het Dorp waar het kweekschool ligt, en betalen gedeeltelijk hunnen kost, door voor hen te werken in de uren die zij ter hunner beschikking hebben. Om die reden is er vacantie in den Hooi- en Oogsttijd. Het oogmerk dezer inrigting is niet zoo zeer kosten te sparen, als te verhoeden, dat de kweekelingen niet te groote gedachten van zich zelven krijgen, en afkeerig van den veldarbeid worden. Zij kunnen dan, de kweekschool verlatende, tot hunnen vorigen leeftrant terug keeren, tot dat zij als Schoolmeesters aangesteld worden, en daar deze gewoonlijk een stuk land ten gebruike ontvangen, kunnen zij dat zelven bewerken.

der de Leden der Commisfie verdeeld, en ftrekt zich zoo wel tot het onderwijs uit, als tot de orde in de fchool. In elk fchool moet eenmaal 's jaars een publiek examen gehouden worden. Tweemalen 's jaars gaan er lijsten rond aan alle huizen, op welke alle kinderen over de zes jaar, zonder onderfcheid van ftand, van die des eerften Staatsdienaars af, tot die van den geringften daglooner toe, ingefchreven worden, met bijvoeging waar zij onderwijs genieten. Als de Commisfie reden heeft, aan de waarheid der opgave te twijfelen, doet zij nader onderzoek. Voorts moet zij ouders, die het onderwijs hunner kinderen verwaarloozen, dwingen dezelve fchool te laten gaan, en de kinderen, wier ouders geen fchoolgeld kunnen betalen, in vrijfcholen plaatfen, en toezien, dat al de kinderen hunne fcholen vlijtig bezoeken.

Bij het eerfte onderzoek werd, gelijk men kon verwachten, een zeer groot getal kinderen gevonden, die niet fchool gingen: in eenige Parochiën zelfs zoo groote menigte, dat men zich in den beginne moest vergenoegen, met flechts voor de oudere te zorgen; doch het getal der vrijfcholen moest vooral vermeerderd worden. Men behielp zich gedeeltelijk met fchoolhouders, die ledige plaatfen in hunne fcholen hadden, te betalen, om een zeker getal behoeftige kinderen voor niet in dezelve te nemen. Maar men rigtte vooral eene foort van fcholen op, welke zoo veel te meer verdient aangeprezen te worden, daar zij alle de tegenwerpingen, die zelfs welmeenende lieden fomtijds tegen het fchoolonderwijs der lagere klasfen hebben aangevoerd, geheel doet vervallen. Men heeft namelijk gezegd, dat behoeftige ouders de werkloonen hunner kinderen verliezen, als zij genoodzaakt worden hen fchool te zenden,

den, en *dat* de ouders die buiten 's huis werken, dikwijls *oudere* kinderen t'huis moeten houden, om de jongere in hunne afwezigheid op te passen. Dit alles vervalt bijna geheel door het oprigten van avondscholen, alwaar de kinderen, van vijf tot acht uren, het noodige onderwijs ontvangen; en de naauwkeurigheid, waarmede deze scholen in 't algemeen bezocht worden, toont, dat de zwarigheid daardoor volkomen opgelost is (*).

Behalve alle deze vrijscholen, zijn er nog de zoogenaamde Zondagsscholen, die door een Genootschap onderhouden en bestuurd worden. Zij zijn voor ambachtslieden bestemd, doch er worden ook somtijds anderen in toegelaten. Jongens, knechts en zelfs bazen, worden er in het schrijven, rekenen, de geographie en de geschiedkunde geoefend; ook wordt er onderwijs in de teekenkunst gegeven. De *schooltijd is des* Zondags van 2 tot 7 uren. In dezelve zijn van derzelver stichting in 1800 tot het einde van 't jaar 1818, 46 Meesters, 635 knechts, 3948 leerlingen, en 196 niet eigenlijk tot den handwerksstand behoorende, onderwezen. Zoo uitstekend nuttig deze scholen ten tijde van hare oprigting waren, en eer het algemeene schoolwezen de laatste verbeteringen ondergaan had; zoo

(*) Dezelfde wet van 1814 bepaalt ook, dat geen Predikant een kind tot het godsdienstig onderwijs mag aannemen, ten zij het lezen en schrijven kunne, en eenig begrip der rekenkunst hebbe. Te dien einde wordt door hem, en nog een lid der Schoolcommissie waarin hij zitting heeft, een voorloopig examen gehouden. Slechts voor hen die achttien jaren bereikt hebben, kan dispensatie ten opzigte van het schrijven verkregen worden.

zeer is het te verwachten, dat, als deze algemeen werkstellig zullen gemaakt zijn, en derzelver volle uitwerking hebben, deze Zondagsscholen als overtollig zullen kunnen beschouwd worden.

Het zoude onvergeeflijk schijnen, in eene verhandeling over het onderwijs der lagere klassen, de nieuwe Lancastersche leerwijze geheel met stilzwijgen voorbij te gaan. Men verwachte intusschen niet veel van mij op dit stuk. Het gebrek van een geoefend Onderwijzer, heeft tot nog zeer onlangs verhinderd dezelve alhier te beproeven. Thans is men in de gelegenheid gesteld geworden, in twee verschillende scholen proeven daarmede te nemen. In die, welke ik gelegenheid heb te bezoeken, is pas voor zeer korten tijd een begin daarmede gemaakt: het zoude dus eene vermetelheid in mij zijn, reeds uitspraak daarover te willen doen. Ik heb veel van 't geen daarover zoo wel in *Frankrijk* als *Engeland* geschreven is, gelezen, en geloof dat de zaak verdient beproefd te worden, maar ik laat mij geenszins door de overdrevene lofspraken der Schrijvers vervoeren. Het publiek schoolonderwijs was in deze twee Rijken, en vooral in *Frankrijk*, schandelijk verwaarloosd; elke verandering moest dus eene verbetering zijn. De nieuwe leerwijze stemt daarenboven zoo zeer overeen met de Engelsche *machinomanie*, dat zij aldaar noodzakelijk veel opgang maken moest. Maar het is eene andere vraag, of er in landen, waar, gelijk in *Holland* en *Denemarken*, het lager schoolonderwijs zoo voortreffelijk georganiseerd is, bij de invoering dezer leerwijze gewonnen of verloren zoude worden? De besparing der onkosten, is in zich zelve geene genoegzame reden om dezelve in te voeren; ik ten minste ben ten volle overtuigd, dat

er

er geen uitgaaf is, waarover de Staat zich minder moet beklagen, dan die, welke tot eene doelmatige opvoeding der jeugd aangewend wordt; het is een kapitaal dat hooge interessen opbrengt. Ik schort mijn oordeel dus op, tot dat ik den uitslag zie eener zonder vooringenomenheid en vooroordeel genomene proeve (*). Ik begrijp wel, dat het Lancastersche onderwijs op het lezen, schrijven en de beginselen der rekenkunde, kan toegepast worden; maar dat men den Godsdienst langs dezen weg op eene gevoegelijke wijze zoude kunnen leeren, daaraan twijfel ik zeer. Het is geene ligte zaak, den Catechismus zóó voor te dragen en te verklaren, dat de kinderen niet alleen de woorden leeren, maar den zin daarvan verstaan; alle Meesters zijn daartoe niet geschikt, hoe zoude men dan kunnen verwachten, dat dit moeijelijk werk door kinderen zoude kunnen verrigt worden?

Dit is ook het oordeel van het Deensche Gouvernement, 't welk onlangs eene Commissie benoemd heeft, om de middelen te beramen tot het invoeren der Lancastersche leerwijze in de lagere klassen der scholen van de kleine steden en het platte land; maar er is daarbij uitdrukkelijk bepaald, dat alles ten opzigte van den Godsdienst; en der verstandsoefeningen in de *hoogere* klassen; op den ouden voet zal blijven.

(*) [Men vergelijke de voortreffelijke Verhandeling van den Wel-Eerw. H. W. C. A. VISSER, over de vergelijking der leerwijze in de Openbare en Armenscholen in het Koningrijk der Nederlanden, met de Lancastersche Schoolinrigting; in 1819 bekroond door de Maatschappij *tot Nut van 't Algemeen*, en dezer dagen in 't licht verschenen.

H. W. T.]

